

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

**ANKARA'DAKİ SURİYELİ SOSYAL SERMAYESİNİN OLUŞUM
SÜRECİ**

İsmail SİZER

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

ANKARA'DAKİ SURİYELİ SOSYAL SERMAYESİNİN OLUŞUM SÜRECİ

İsmail SİZER

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

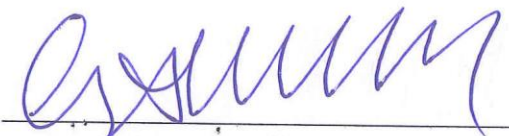
İsmail SİZER tarafından hazırlanan “*Ankara’da Suriyeli Sosyal Sermayesinin Oluşum Süreci*” başlıklı bu çalışma, 11/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK (Başkan)

Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ (Danışman)

Doç. Dr. Erdal AKSOY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezimin aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

04.07.2019

Ismail SIZER

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü** üzerine **enstitü veya fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü** üzerine **enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı** ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum tarafından** verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü** üzerine **üniversite yönetim kurulu tarafından** verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü** üzerine **enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ismail SIZER

ÖZET

Sizer, İsmail. *Ankara'daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Oluşum Süreci*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşla beraber, Suriyeliler Türkiye'ye sığınmaya başlamıştır. İç savaş nedeniyle ortaya çıkan insani kriz karşısında Türkiye; insan hakları refleksleriyle açık kapı politikası uygulamış ve Türkiye'ye sığınan Suriyelilere ilişkin göç yönetimini geçici barınma merkezlerinde misafir olarak ağırlama üzerine kurmuştur. Ancak, Suriyelilerin Türkiye'ye göçü kısa bir süre sonra, tarihte eşine az rastlanır derece büyük ve ani bir kitlesel sığınmaya dönüşmüştür. Barınma merkezlerinin kapasitelerinin yetersiz kalması ile kitlesel akınlar, öncelikle sınır illerine yönelmiş ve devamında tüm Türkiye'ye yayılan bir seyir izlemiştir. Günümüz itibariyle çok büyük bir çoğunluğu şehirlerde olmak üzere 3.500.000'un üstünde Suriyeli Türkiye'nin farklı illerinde geçici koruma statüsü altında hayatını sürdürmektedir. Bu tez çalışması; uluslararası göç ve sivil toplum literatürlerinde en önemli makro yapısal aktör olarak görülen devletin, açık kapı politikası ve yaşanan kitlesel sığınma ile Türkiye özelinde sınırlayıcı rolünü yitirdiği bir süreçte, Ankara'ya yerleşen 90.000'nin üzerinde Suriyelinin topluluk dinamiklerini ve kendilerine yönelik faaliyet yürüten STK'larla geliştirdikleri etkileşimleri sosyolojik bir bakış açısıyla anlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda; Ankara'da yaşayan Suriyelilerin kendi habitatlarını kurdukları mahallelerde faaliyet yürüten iki farklı STK'nın yöneticileri, çalışanları ve yararlanıcıları olmak üzere 18 katılımcıyla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan saha araştırması neticesinde; Halep'in belli bölgelerinden Ankara'nın belli mahallelerine işlerlik kazanan göç ağlarının kurulduğu, göç sonrası göçmen ağlarına evrilen ve hayatın her alanında homojenleşen bu sosyal ağların birtakım sosyo-kültürel normlarla beraber Ankara'daki Suriyeli sosyal sermayesini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca görüşülen iki farklı STK'nın da tüm bu süreç içerisinde girdiği etkileşimlerle Suriyelilere çok önemli katkılar sunduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Suriyeli, Sosyal Sermaye, Sosyal Ağlar, Ankara, Sivil Toplum Kuruluşu, Göç Ağları

ABSTRACT

Sizer, İsmail. *The Process of The Formation of The Syrian Social Capital in Ankara*. Master Thesis, Ankara, 2019.

The Syrians began to take refuge in Turkey following the eruption of the civil war in 2011. In response to the emerging humanitarian crisis caused by the civil war, Turkey has implemented an open door policy based on respect for basic human rights. Moreover, the immigration policies concerning the Syrians seeking refuge in Turkey was formulated in a way that treated the refugees as “guests” and sought to host them in temporary accommodation centers. However, in a short period of time, the emigration of Syrians to Turkey turned into a sudden mass influx, the likes of which were rarely seen in history. Because of the inadequate capacity of temporary accommodation centers, the mass influx was firstly directed to the border provinces, and pursued a course of continued spread all over Turkey. As of today over 3.5 million Syrians, the vast majority of whom live in urban areas, maintain their lives under temporary protection status in different provinces of Turkey. In the case of Turkey, the state, which is considered to be the most important macro structural actor in international migration and civil society literature, has lost its restrictive role through the open door policy and mass asylum activities in this process. The objective of this thesis is to understand, through a sociological point of view, the dynamics of community among Syrians in Ankara -whose numbers are estimated to be over 90.000- alongside the interactions between them and the NGOs whose actions and activities have concentrated on Syrians during this process. In this context; Semi-structured in-depth interviews were conducted with 18 participants: managers, employees and beneficiaries of two different NGOs operating in the neighborhoods where the Syrians living in Ankara established their own habitats. As a result of the field research; it has been concluded that migration networks from certain districts of Aleppo to certain neighborhoods of Ankara have become operational, evolving into immigrant networks after the migration and becoming homogenous in every field of life - it is these migration networks that constitute the Syrian social capital in Ankara, together with a number of socio-cultural norms. Furthermore, this research reveals that the two different NGOs interviewed have made significant contributions to the Syrians throughout their interactions with the community during this process.

Keywords

Syrian, Social Capital, Social Networks, Ankara, Non-Governmental Organization, Migration Networks

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLO DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ	5
1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	5
1.1.1. Araştırmanın Konusu	5
1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	5
1.1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri.....	6
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	7
1.2.1. Görüşülen STK'lar ve Katılımcılar.....	8
1.2.2. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Süreci	10
1.2.3. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler.....	12
1.3. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ	14
2.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	19
2.1. GÖÇ, GÖÇ YAKLAŞIMLARINDA GÖÇ AĞLARI VE SOSYAL SERMAYE	19
2.2. SOSYAL SERMAYE YAKLAŞIMLARI	26
2.2.1. Pierre Bourdieu: Sermayenin Farklı Biçimleri	29
2.2.2. James S. Coleman: Beşeri Sermayenin Yaratılmasında Sosyal Sermaye	32
2.2.3. Robert D. Putnam: Makro Düzey Sosyal Sermaye Yaklaşımı	35
2.3. SOSYAL SERMAYEDE AĞLARIN ÖNEMİ	38
2.3.1. Bağlayıcı Sosyal Sermaye	40
2.3.2. Köprü Kuran Sosyal Sermaye.....	42
2.3.3. Bağlantı Kuran Sosyal Sermaye	46
3.BÖLÜM: SURİYE'DEN KİTLESEL SİĞİNMANIN SEYRİNDE TÜRKİYE'NİN DURUMU VE SİVİL TOPLUM	48

3.1. TÜRKİYE’DE GÖÇ YÖNETİMİ VE SURİYE’DEN KİTLESEL SİĞİNMA	48
3.1.1. Suriye’den Kitlesele Sığınma Öncesi Türkiye’de Göç Politikaları Ve Deneyimler.....	48
3.1.2. Suriye’den Kitlesele Sığınmanın Seyrinde Türkiye’de Yaşanan Çok Yönlü Gelişmeler.....	52
3.2. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM VE SURİYE’DEN KİTLESEL SİĞİNMA	63
3.2.1. Suriye’den Kitlesele Sığınmanın Seyrinde Türkiye’de Sivil Toplumun Yeri.	63
3.2.2. Türkiye’de Sivil Toplumun Suriye’den Kitlesele Sığınma İle Değişim ve Gelişimi.....	68
4.BÖLÜM: ANKARA’DAKİ SURİYELİ SOSYAL SERMAYESİNİN İNŞASI VE SİVİL TOPLUMLA KARŞILAŞMA.....	74
4.1. SURİYE’DEN ANKARA’YA ZORUNLU GÖÇ SÜRECİ	74
4.2. SURİYELİ GÖÇMEN AĞLARININ ANKARA’DA MEKÂNSAL YOĞUNLAŞMASI.....	81
4.3. ZORUNLU GÖÇ İLE BERABER DEĞİŞEN EKONOMİK VE BEŞERİ SERMAYE	87
4.4. ANKARA’YA GELEN SURİYELİLERİN SİVİL TOPLUMLA KARŞILAŞMA DENEYİMLERİ.....	94
4.5. ANKARA’DAKİ SİVİL TOPLUM ALANININ SURİYELİ KADIN YOĞUNLUKLU DURUMU.....	100
4.6. GÖRÜŞÜLEN STK’LARA SURİYELİLERİN ÇALIŞAN OLARAK DAHİL OLMA SÜREÇLERİ	103
5. BÖLÜM: ANKARA’DAKİ SURİYELİ SOSYAL SERMAYESİNİN STK’LAR İLE İLİŞKİLİ FARKLI GÖRÜNÜMLERİ	108
5.1. SURİYELİLERİN İNŞA ETTİĞİ HOMOJEN AĞLARIN ANKARA’DA FARKLILAŞMA ALANLARI.....	108
5.2. GÖRÜŞÜLEN STK’LARIN SURİYELİ ÇALIŞANLARININ ARACILIK ROLÜ	112
5.3. ANKARA’DA YAŞAYAN SURİYELİLERİN SİVİL TOPLUMLA İLİŞKİLERİNİN KÖPRÜ KURAN SOSYAL SERMAYE DEĞERİ	119
5.4. BİLGİ KANALLARI OLARAK BAĞLAYICI SOSYAL SERMAYE	127
5.5. ANKARA’DAKİ SURİYELİ SOSYAL SERMAYESİNİN KISITLAYICI SONUÇLARI	133
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	137
KAYNAKÇA	145
EK-1. SURİYELİ SİĞİNMACI GÖRÜŞME SORULARI	154

EK-2. SURİYELİ SIĞINMACI GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	156
EK-3. STK ÇALIŞANI GÖRÜŞME SORULARI	158
EK-4. STK ÇALIŞANI GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	160
EK-5. ORJİNALLİK RAPORU	162
EK-6. ETİK KOMİSYON İZİNİ	164

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AKUT: Arama Kurtarma Derneği

BM: Birleşmiş Milletler

BMİHYK: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GEM: Geçici Eğitim Merkezleri

GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

GKY: Geçici Koruma Yönetmeliği

HUGO: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

Ir: Iraklı

İGAMDER: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi

Kızılay: Türk Kızılayı Derneği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

Sr: Suriyeli

SUY: Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı

YUKK: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Tr: Türk

V1: Vakıf-1

V2: Vakıf-2

TABLO DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	13
--	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Göç Kuramlarının Sınıflandırması.....	21
Şekil 2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	54
Şekil 3: Zorunlu Göç Sonrası Ankara'daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Diğer Sermaye Biçimleriyle İlişkili Oluşum Süreci.....	91
Şekil 4: Ankara'daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Farklılaşan Boyutları.....	118

GİRİŞ

Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından itibaren yaşanan şiddetin artmasıyla, Suriyeliler kitlesel biçimde Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır. Bu göçler, değişen uluslararası politikaların etkisine ve çatışma yoğunluğuna bağlı olarak her geçen gün artmıştır. Açık kapı politikasıyla Suriyeli sığınmacıları en iyi şekilde ağırlamak için kamplarda hazırlık yapan Türkiye; kısa bir zaman diliminde ve beklenmedik sayıda çok sığınmacının ülkeye giriş yapması sonucu, tüm Suriyeliler için göç veya yerleştirme politikası belirleyememiştir. Bu nedenle kamplarla başlayan yerleşimler, ardından sınır şehirlerimizde yoğunlaşan göç dalgalarıyla devam etmiş; sayının gittikçe artmasıyla Türkiye'nin tüm illerine çeşitli yoğunluk seviyelerinde yayılan zorunlu kitlesel bir göç yaşanmıştır. Bugün gelinen noktada çok büyük bir çoğunluğu şehirlerde olmak üzere kayıtlı 3.500.000'un üstünde Suriyeli Türkiye'ye göç etmiştir. Suriyelilerin yerleşmediği herhangi bir il bulunmamakta olup, kayıtlı 90.000'nin üzerinde Suriyeli Ankara'da geçici koruma statüsü altında yaşamaktadır.

Göç sonrasında yerleşim ve toplumsal hayata katılım gibi süreçlerin, Suriye'den Türkiye'ye göçü başlatan kendine münhasır nedenler ve devamında oluşan göç dinamikleri tarafından şekillendiği görülmektedir. Bu bakımdan, Suriyeli göçünün en önemli ayırt edici özelliği; yüz binleri bulan sayılara ulaşan kitleler halinde gerçekleşmiş olmasıdır. Suriye'den Türkiye'ye kitlesel göç sürecinin seyrinde en belirleyici makro yapısal aktör olan devletin herhangi bir göç veya yerleştirme politikası yürütememesi; Suriyelilerin aile, akrabalık, arkadaşlık veya hemşehrilik ilişkilerine bağlı ve mezo düzeyde işlerlik kazanan göç ağlarını ön plana çıkarmaktadır. Göç seyrinin devamında ise Türkiye'ye yeni gelenlerin, göç ağlarından göçmen ağlarına evrilerek güven ortamı sunan dayanışma ağlarına katılmaya yöneldikleri anlaşılmaktadır. Böylece; içerisinde yaşayageldikleri ve geride bıraktıkları toplumsal dünya bir yandan iç savaşla yıkılırken, diğer yandan göç ağlarının işlerlik kazanması sayesinde Suriyeliler yakın sosyal ilişki ağlarını Türkiye'ye taşıyabilmişlerdir.

Suriye'den Türkiye'ye göçün en önemli ayırt edici özelliklerinden bir diğeri de bu göçe, yıkıcı bir iç savaşın neden olmuş olmasıdır. Bundan dolayı Suriyeliler yanlarında

getirebildikleri dışında tüm ekonomik birikimlerini kaybetmiş ve anadillerinden profesyonel eğitimlerine kadar beşeri sermayeleri Türkiye’de geçersiz kalmış veya büyük ölçüde değerini yitirmiştir. Bireysel kayıpların ötesinde de bugüne kadar içerisinde hayatlarını sürdürdükleri Suriye toplumsal yaşamı; yüz binlerce insanın ölmesi, milyonlarcasının hem Suriye içinde yerlerinden edilmesi hem de yurt dışına iltica etmesi nedeniyle büyük bir yıkıma uğramıştır. Tüm bu kayıplar göz önüne alındığında, Suriyelilerin Türkiye’deki deneyimlerinin diğer göçmenlik deneyimlerinden farklılaştığı gözlenmektedir. Her ne kadar Suriyelilerin çatışmalar bittikten sonra ülkelerine dönüp dönmeyeceği tartışmalı bir konu olsa da; Suriyeliler, 2011 yılından bu yana Türkiye’deki hayatlarını hem bireysel düzeyde hem de topluluk düzeyinde inşa etmeye devam etmektedirler.

Türkiye’nin bu denli büyük ve ani bir kitlesel sığınmaya, gerek hukuki olarak gerek ise kurumsal alt yapı olarak hazırlıksız yakalanmasının bir diğer önemli sonucu; sivil toplum alanındaki gelişmeler olmuştur. Sivil toplum alanında çalışmalar yapan araştırmacılara göre; ortaya çıkan bu insani krizde, 1999 yılında meydana gelen Marmara depreminden sonra doğan ihtiyaca benzer bir şekilde, sivil toplumun desteğine ihtiyaç duyulmuştur. Zaten bu nedenle STK’lar, Suriyelilerin sayısının kampların kapasitesini aşmasından itibaren de facto olarak insani krizin etkilerinin azaltılması veya çözümüne yönelik devreye girmiş ve halen de aktif bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir.

Suriye’den Türkiye’ye göçün, iç savaşın bir sonucu olarak, ani ve kitlesel olması; STK’ların Suriyelilere yönelik faaliyetlerine ayrı bir önem katmaktadır. Çünkü uluslararası göçlerin seyrinin belirlenmesinde en önemli yapısal aktör olan devletin göç sürecini ve ortaya çıkan insani krizi kontrol edememesi, Suriyelilerin günden güne homojenleşen dayanışma ağları inşa etmesinin ve ev sahibi toplumdaki ayrı bir topluluk dinamiği kurmasının zeminini hazırlamıştır. Türkiye’ye yerleşen Suriyelilerinin sayısının, yaşadıkları şehirlerde kendi habitatlarını kuracak kadar yüksek olmasının yanında; sosyal dışlanma deneyimleri ve dil farkı gibi nedenlerle Suriyeliler ile ev sahibi toplum arasında bir bütünleşememe ve Suriyelilerde kapalı sosyal ağlar kurma eğilimi süregelmektedir.

Suriyelilerin içerisine dahil oldukları Türk toplumuyla etkileşimlerinden kaynaklı sorunlar, hâlihazırda hukuki, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla ele alınarak çok sayıda

akademik çalışmanın konusu olmaktadır. Ancak, sorun odaklı araştırmalardan farklı olarak bu tez çalışması; ortaya çıkan sorunlara yönelik çözümler üretmeye gayret eden ve iki toplum arasında köprüler kurmaya çalışan STK'lar ile Suriyelilerin bu STK'larla kurdukları ilişkilere odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Ankara'daki Suriyelilerin en yoğun yaşadığı mahallelerde merkezleri bulunan iki farklı STK'nın Suriyelilere yönelik faaliyet alanında geliştirdiği ilişkiler, ilişkinin diğeri tarafındaki Suriyelilerin inşa ettiğeri topluluk dinamikleriyle iç içe değeriendirilmektedir.

Bu tez çalışması, giriş bölümünün ardından gelen beş bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde, çalışmanın kapsamına ilişkin araştırmanın konusu, amacı, önemi, problem cümleleri, yöntemi, veri toplama süreci, veri analizi süreci ve karşılaşılan güçlükler ile araştırmanın gerçekleştirildiğeri iki STK ve katılımcılar hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışmanın literatürdeki yerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Suriyelilere yönelik sivil toplum alanını merkeze alan bir literatür değeriendirmesi yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, araştırmanın uygulamalı bölümleriyle ilişkili kuramsal yaklaşımlar verilmektedir. Bu bölümde göç yaklaşımlarının tamamının değeriendirilmesi mümkün olmasa da göçün süreklilik kazanmasında ve göç sonrasında açıklama gücünü koruyan göç ağları ve ilişkili yaklaşımlar sunulmuştur. Ayrıca, bu araştırmanın konusu bakımından geniş açıklama çerçevesi sunan sosyal sermaye yaklaşımlarına ilişkin kuramlara yer verilmiştir.

Tez çalışmasının üçüncü bölümü ise Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel zorunlu göç sürecinde mezo düzeyde göç ile göçmen ağlarının ve sivil toplum alanının bu denli öne çıkışının sebeplerine dair makro yapısal bir süreç okumasını içermektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin kitlesel sığınma öncesi göç mevzuatı, politikası ve trendleri ele alınmış; sürecin başlamasıyla devletin bu alanlarda yaşadığı dönüşüm ve gelişim ortaya konulmuştur. Bunun yanında, ortaya çıkan insani krizde Suriyelilere yönelik sivil toplum faaliyetlerinin yeri ve Türkiye'deki sivil toplum alanında kazandığı anlam üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın dördüncü ve beşinci bölümleri saha araştırmasından elde edilen verilerin analizlerinin yorumlanmasına ve bulgulara dayanmaktadır. Dördüncü bölümde, Suriyelilerin Ankara'ya nasıl geldiğeri, göçmen ağları temelinde Suriyeli sosyal

sermayesinin nasıl inşa olduğu ile zorunlu göç sonucu Suriyelilerin sahip oldukları ekonomik ve beşeri sermaye biçimlerinin değişimi araştırılmış; Ankara'ya yerleşen Suriyelilerin sivil toplumla karşılaşma deneyimleri, Suriyelilere yönelik sivil toplum alanının şekillenmesi ve görüşmelerin yapıldığı iki STK'ya Suriyeli çalışanların dahil olma süreçleri değerlendirilmiştir. Beşinci bölümde, Suriyelilerin homojenleşen ağlarının farklılaştığı ilişkiler, bu ilişki alanlarından biri olan STK'larda Suriyeli çalışanların aracı rolü ve bu alanın köprü kuran sosyal sermaye değeri ele alınmıştır. Ayrıca Suriyelilere yönelik yürütülen STK faaliyetlerinde ve kurulan ilişkilerde bağlayıcı sosyal sermayenin yeri ile Suriyeli sosyal sermayenin Suriyeliler ve STK'ların özgürlük alanlarını nasıl sınırladığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Sonuç kısmında ise; hem kuramsal hem de alan araştırması sonucu elde edilen veriler üzerinden, genel bir değerlendirme yapılmış ve çalışma sonlandırılmıştır.

1.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1.1. Araştırmanın Konusu

Bu tez çalışmasının konusunu, Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel zorunlu göç sonucu Ankara'ya yerleşen Suriyeliler ve Ankara'da yaşayan Suriyelilerin iki farklı STK ile geliştirdikleri ilişkiler oluşturmaktadır. Bu bağlamda öncelikle, Suriyelilerin Ankara'ya nasıl geldikleri, göç süreciyle beraber ekonomik, beşeri, sosyal sermaye değişimleri ve bu ani değişim şartları içerisinde sivil toplumla olan karşılaşma deneyimleri ele alınmıştır. Bununla ilişkili olarak kitleselleşen zorunlu göç sonrası Suriyelilerin hayatın her alanında homojenleşen sosyal ağlar kurmaları ve bu süreç içerisinde STK'larla Suriyeliler arasında gelişen ilişkilerin Ankara'yı tercih edenlerin hayatlarına nasıl katkılar sağladığı, hem Suriyeli yararlanıcıların hem de STK çalışanlarının deneyimleri ışığında ortaya konulmuştur.

Çalışmanın kuramsal bölümünde, gerek göçmen topluluklarının dinamikleri gerekse sivil toplum alanı hakkında açıklama çerçevesi sunabilen sosyal sermaye yaklaşımlarına yer verilmiştir. Ayrıca araştırma konusu kapsamında, göçmen ağları ile sivil toplum kuruluşlarının bu denli ön plana çıkmasının sebeplerinin daha iyi anlaşılabilmesi için; hem göçün hem de sivil toplum alanının en önemli sınırlayıcı aktörü olan devletin kitlesel sığınma sürecindeki rolü Türkiye özelinde konu edinilmiştir. Bu kapsamda, çalışmanın uygulamalı saha araştırmasında elde edilen verilerle, Suriyelilerin Ankara'ya nasıl geldikleri, kendi sosyal dinamiklerini nasıl inşa ettikleri ve görüşmelerin gerçekleştirildiği iki farklı STK'nın Suriyelilerle etkileşimlerinin, bu dinamikler içerisindeki yeri anlaşılmaya çalışılmıştır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın bir amacı, zorunlu kitlesel göç sonrası Ankara'ya yerleşen Suriyelilerin topluluk dinamiklerini anlamaktır. Bu kapsamda Suriyelilerin Ankara'ya nasıl geldikleri, göç ağlarının göçmen ağlarına nasıl evrildiği ve göç sonrasında yaşanan değişimlere ilişkin derinlemesine bilgiler toplanarak, zorunlu göçün ve sonrasındaki sürecin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu tez çalışmasının bir diğer amacı ise Ankara'daki

Suriyelilerin en yoğun şekilde yaşadığı mahallelerde faaliyet gösteren iki farklı STK'nın Suriyelilerle geliştirdiği ilişkilerin bu topluluk dinamikleri içerisindeki yerinin sosyolojik bir yaklaşım tarzıyla ortaya konulmasıdır. Bu yaklaşım neticesinde de Suriyelilerin kitlesel zorunlu göç sonrası günden güne homojenleşen sosyal ağlarının STK'larla kurulan ilişkilerle ne derece farklılaştığı anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmada konu olarak Ankara'da yaşayan Suriyeliler ve Suriyelilerin STK'larla kurdukları etkileşimlerin seçilmesinde, Suriyelilere yönelik STK faaliyetlerine ilişkin literatürde; devlet-STK, yerel yönetim-STK veya STK-STK ilişkilerine odaklanan çok sayıda çalışma olmasına rağmen, Suriyeli-STK ilişkisinin toplumsal boyutuna odaklanan bir çalışmanın olmaması etkili olmuştur. Suriyelilerin Ankara'da en yoğun yaşadığı mahallelerdeki merkezleriyle yerel düzeyde faaliyet gösteren, yüksek kurumsallaşma düzeyi olmayan, küçük ölçekli ve Suriyeli çalışanları olan iki farklı STK'nın çalışanlarının ve yararlanıcılarının deneyimleri ışığında gerçekleştirilen bu alan araştırmasının literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Ayrıca bu tez çalışması; Ankara'da ikamet eden Suriyelilerin durumlarına ve bu alanda yürütülen STK faaliyetlerine ilişkin güncel bilgiler sunması yönüyle literatüre katkı sağlamaktadır.

1.1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri

Tez çalışmasının konusu ve amaçları etrafında, araştırma boyunca belirlenen ve üzerine odaklanılan problem cümleleri şunlardır:

1. Suriyelilerin Ankara'ya göç süreci nasıl gerçekleşmekte ve göç sonrası süreçte sosyal çevreleri nasıl şekillenmektedir?
2. Ankara'ya gelen Suriyelilerin zorunlu göç deneyimiyle sahip oldukları sermaye biçimleri nasıl değişmektedir?
3. Suriyelilerin Ankara'da sivil toplumla karşılaşma deneyimleri ve kendilerine yönelik faaliyet gösteren STK'lara çalışan olarak dahil olma süreçleri nasıl gerçekleşmektedir?
4. Suriyelilere yönelik sivil toplum alanı Ankara'da nasıl şekillenmektedir?
5. Ankara'da yaşayan Suriyelilerin kendilerine yönelik faaliyet gösteren STK'larla ilişkisi nasıldır?
6. STK'ların geliştirdikleri ilişkilerde Suriyeli çalışanlarının rolleri nelerdir?

7. STK'ların Ankara'da yaşayan Suriyelilerin gerek topluluk düzeyinde gerekse bireysel düzeyde sermaye biçimlerine katkıları nelerdir?

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Suriye'den Ankara'ya kitlesel zorunlu göç neticesinde gelen Suriyeliler ile Suriyelilerin iki farklı STK'yla etkileşimlerini konu alan bu çalışma, kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın kuramsal bölümlerinde; uygulama kısımlarında çeşitli yönleriyle başvurulacak olan göç ağlarıyla ilişkili göç yaklaşımlarına ve sosyal sermaye kuramlarına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra; Suriyelilerin göçmen ağları temelinde Ankara'da inşa ettikleri Suriyeli sosyal sermayesinin ve Suriyelilere yönelik STK faaliyetlerinin bu denli ön plana çıkmasının sebeplerinin açıklanabilmesi için, devletin makro yapısal bir aktör olarak bu süreçteki rolü literatürden yararlanılarak analiz edilmiştir. Bu tez çalışmasında nitel araştırma yönteminin benimsenmiş olmasından dolayı çalışma boyunca başvuru alan teorik yaklaşımlar ve ilgili literatür; yalnızca kuramsal destek almak amacıyla kullanılmaktadır. Uluslararası göçlerin ve sivil toplum faaliyetlerinin sınırlandırılmasında en önemli makro yapısal sınırlayıcı aktör olarak görülen devletin; Suriyelilerin kitlesel göçü karşısında bu sınırlayıcı gücünü koruyamaması sonucunda, Suriyelilerin kendi göçmen ağlarını serbestlikle inşa edebilmelerinin ve STK'ların Suriyelilere yönelik bir sivil toplum alanı kurabilmelerinin zengin saha dinamikleri göz önünde tutularak, araştırmanın uygulamalı bölümünde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın uygulamalı bölümünde; Suriye'den Ankara'ya göç ağlarının nasıl inşa edildiği, işlerlik kazanmaya başlayan bu ağların göçmen ağlarına evrilerek Suriyelilerin ev sahibi toplumdaki ayrı bir Suriyeli sosyal sermayesini nasıl inşa ettiği, Suriyelilerin Ankara'da sivil toplumla karşılaşma ve görüşülen STK'lara çalışan olarak dahil olma süreçleri araştırılmıştır. Ayrıca; görüşülen STK'ların Ankara'daki Suriyelilerin en yoğun yaşadıkları mahallelerde inşa ettikleri sivil toplum alanı derinlikli olarak çözümlenerek, kurumsal faaliyetlerin ötesinde gelişen sosyal ağlar ve bu ağların hem bireysel hem de topluluk düzeyinde Suriyelilere olan katkısı anlaşılmasına çalışılacaktır. Bu tez çalışmasının konusuna ve amacına uygun verilere ulaşılabilmesi için nitel araştırma yaklaşımının veri toplama tekniklerinden gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşmeye başvurulmuştur.

1.2.1. Görüşülen STK'lar ve Katılımcılar

Araştırmanın kapsamının Ankara'daki Suriyelilerin topluluk dinamikleri ve STK'larla etkileşimleri olarak belirlenmesi, bu kapsamda iki farklı STK ile görüşülmüş olması ve katılımcılarının demografik özellikleri ile STK'daki pozisyonların farklılıklar göstermesi tezin yazımını ve anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Söz konusu zorlukların aşılması amacıyla; STK'ları, faaliyet gösterilen bölgeyi ve katılımcıları tanıtmaya gereği duyulmuştur.

Merkezi Ankara'nın Altındağ ilçesine bağlı Önder Mahallesi'nde bulunan Vakıf-1, yaklaşık 30 yıldır çeşitli eğitim ve yardım faaliyetleri yürüten bir STK'dır. Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel zorunlu göçün, 2013 yılında Önder Mahallesi'nde de insani bir krize dönüşmesi ile vakıf tüm imkânlarını Suriyelilerin ihtiyaçlarına yöneltmiştir. Vakfın geçmişten gelen kendi sosyal yardım ağlarını harekete geçirmesi ve Ankara'nın her yerinden gelen yardımların ve yardımseverlerin vakfa ulaşmasıyla Suriyelilerin göç sonrası hayatlarını Ankara'da yeniden kurmalarında oldukça etkili faaliyetler yürütülmüştür. Vakfın sürecin ilk başından itibaren oluşturduğu kayıt sistemine göre, bugüne kadar 11.000 Suriyeli aileye, yani yaklaşık olarak 60-70 bin kişiye; aynı, nakdi veya gıda yardımlarında bulunmuştur. Vakıf-1 bununla da kalmamış, 2013 yılından bugüne hayatın her alanında Suriyelilere destek olmuştur. Bölgede kentsel dönüşüm sürecine girmiş olan gecekondularda Suriyelilerin ücretsiz veya son derece ucuza barınmasından, Siteler sanayisinde iş bulmalarına kadar en temel ihtiyaçlarını çözmelerine aracılık etmiştir. Bu ihtiyaçlar kapsamında kıyafet desteği gibi yardımların yanı sıra devletin ilaç ücretlerini karşılamadığı bir dönemde geniş çaplı ilaç desteği de yararlanıcılara sağlanmıştır. Kadrolarına vakfın yararlanıcısı olan, Türkmen olduğu için Türkçe ve Arapça konuşabilen K3'ün (Sr, erkek) katılmasıyla Suriyelilerle olan etkileşimleri güçlendirmiştir. Ayrıca geliştirdiği "*Kardeş Aile*" projesiyle ev sahibi toplumla Suriyelileri bir araya getirme çalışmaları yapmıştır. Suriye'de öğretmen olan ve bölgeye göç eden K4'ün (Sr, erkek) girişimleriyle, vakfın sınıfları ve kütüphanesi; 15 Suriyeli öğretmeni ile 1 yıl boyunca 400 Suriyeli öğrenciyi okul olarak hizmet vermiştir. Bu okul aynı zamanda Suriyeli kadınlara kuaförlük gibi meslek kursları vermek için de kullanılmıştır. En yoğun şekilde faaliyet yürüttüğü döneminde, 10 çalışanıyla günde 300-400 Suriyeliye yardım eden vakfın kadrosu; 1 Türk yönetici, 1 Türk çalışan ve 2 Suriyeli çalışandan oluşan 4 kişiye kadar inmiştir. Günümüz itibarıyla vakfın kapasitesi ayda 600-

700 Suriyeliye düzenli yardım eden bir seviyededir. Devletin her alanda Suriyelilere sahip çıktığını, bölgede artık çok sayıda STK'nın olduğunu ve hayırseverlerden gelen yardımların artık çok azaldığını belirten vakfın yöneticisi, bölge dışında açtıkları yeni bir merkezle Suriyelilere yönelik olmayan eski eğitim faaliyetlerine dönüş yapmaya çalışmaktadır. Bu nedenle vakfın Önder'deki merkezi Suriyelilere yönelik çalışmalarını yalnızca yarım gün sürdürmektedir.

Görüşmelerin gerçekleştiği Vakıf-2'nin, Ankara'nın Altındağ İlçesine bağlı Ulubey'deki Toplum Merkezi; 1 Türk Yöneticisi, 1 Türk psiko-destek uzmanı, 2 Iraklı çalışanı ve 2 Suriyeli çalışanından oluşan genç bir kadroya sahiptir. Bu kadroyla Suriyeli gençleri her yönden güçlendirmeyi amaçlayan etkinlikler ve sosyal uyum faaliyetleri yürütmektedir. Vakfın gerçekleştirdiği etkinliklerin yanı sıra konumu itibarıyla mahallede yaşayan her Suriyeli, herhangi bir konuda bilgi edinmek için merkeze uğrayabilmektedir. Ayrıca Suriyeli gençlerin gün içerisinde gelip çay içip vakit geçirebilecekleri, gerek kendi aralarında gerek ise sosyal uyum etkinlikleriyle ev sahibi toplumun üyeleriyle sosyalleşebilecekleri bir ortam sunulmaktadır. Bunun yanı sıra gençlerin talepleri doğrultusunda Türkçe, İngilizce, bilgisayar, satranç, müzik veya kitap okuma etkinlikleri merkezde düzenli olarak gerçekleştirilmektedir. Vakıf-2'nin Suriyeli çalışanı K13 de (Sr, erkek) İngilizce etkinliklerine gelerek başladığı bu merkezde, önce gönüllü olmuş ve şimdi vakıfta tam zamanlı olarak aktif bir biçimde çalışmaktadır. 2 yıldır bölgede faaliyet yürüten Vakıf-2, ilk yılında ağırlıklı olarak Suriyeli kadınlara yönelik faaliyetler yürütmüştür. Bu dönemde psiko-sosyal destek, temel sağlık desteği, hastanelere yönlendirme ve sağlık takibinin yanı sıra kadın güçlendirme etkinlikleri ile Suriyeli kadınları; üreme sağlığı, çocuk yaşta evlilik, kadın-erkek eşitliği, aile içi şiddet ve toplumsal cinsiyet konularında bilinçlendirmiştir. Bu dönemde merkezin tanıtımını yapmak ve Suriyeli kadınları teşvik etmek amacıyla kadın hijyen kiti dağıtımı yapılmış olsa da şu an için herhangi bir ayni veya nakdi yardımda yapmamaktadır. Vakıf-2, ulusal çapta çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bir STK olmasına rağmen; bu merkez uluslararası kuruluşlardan edinilen finansmanlarla kurulmuş olup, proje kapsamında faaliyet göstermektedir. Suriyeli kadınların bilinçlendirilmesine yönelik projenin sona ermesinin ardından merkezde, Suriyeli gençlere yönelik farklı bir proje sürdürülmektedir. Vakıf-2, son iki yıldır binlerce Suriyeliye bilinçlendirme ve güçlendirme faaliyetleriyle katkı

sağlamıştır. Halen çok fazla sayıda ziyaretçisi olsa da 100 civarında Suriyeli, Vakıf-2'nin düzenli yararlanıcısı veya gönüllüsü haline gelmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)'nin; Ankara'da yaşayan Suriyelilere ilişkin ilçe dağılımlarını sunduğu 2016 tarihine ait verilere göre; kayıtlı 61.465 Suriyelinin, 38.377'si Altındağ ilçesinde yaşamaktadır (GİGM 2016 akt. Durmaz 2018:47). GİGM'nin güncel verilerinde; ilçelere göre dağılım sunulmamakla beraber, Ankara'da kayıtlı 91.312 Suriyeli geçici koruma statüsünde altında ikamet etmektedir (GİGM 2019). Görüşmelerin yapıldığı her iki STK'nın da merkezi Ankara'nın Altındağ ilçesine bağlı iki komşu mahallesi olan Önder ve Ulubey Mahallelerinde bulunmaktadır. Önder ile Ulubey kentsel dönüşümü bekleyen gece kondu mahalleleri olmaları ve Ankara'nın önemli sanayi merkezlerinden biri olan Siteler sanayisine komşu olmaları yönleriyle, Ankara'ya gelen Suriyelilerin en yoğun yaşadığı mahalleler olmuşlardır. Her ne kadar araştırmanın kapsamında saha olarak Ankara belirlenmiş olsa da Suriyelilerin göçmen ağlarının mekânsal olarak en yoğun şekilde Önder ve Ulubey Mahallelerinde kendini göstermektedir. Görüşülen STK'ların da bu mahallelerde bulunması araştırma kapsamında bu iki mahalleyi ve çevre mahalleleri ön plana çıkarmaktadır. 2015 yılından itibaren başlayan kentsel dönüşümle beraber nüfuslarındaki azalmaya rağmen Suriyeliler, bu iki mahallenin çevresinden pek uzaklaşmamıştır. Bu nedenle çalışma boyunca "bölge"den kastedilen Önder ve Ulubey Mahallesi ile çevre mahallelerdir. Netice itibariyle bu bölgede; 6 Suriyeli olmayan STK çalışanı, 4 Suriyeli STK çalışanı ve 8 Suriyeli yararlanıcı olmak üzere toplamda 18 kişi ile görüşülmüştür.

1.2.2. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Süreci

Tez çalışmasının kapsamının Ankara'da yaşayan Suriyelilerin topluluk dinamikleri ve STK'lar ile geliştirdikleri ilişkiler olarak belirlenmesinin ardından, öncelikli olarak açık kaynaklardan ulaşılan STK'lara ön görüşmeler için ziyaretlerde bulunulmuştur. Bu ziyaretlerden sonra Suriyelilerle kurumsal bağlantılarının ötesinde toplumsal ilişkiler geliştirme potansiyeli olduğu düşünülen iki STK, araştırmanın gerçekleştirilmesi için seçilmiştir. Araştırma kapsamında bu STK'ların seçilmiş olmasının temel nedenleri şunlardır:

- 1- Suriyelilerin Ankara'daki en yoğun olarak yaşadığı Altındağ ilçesinin Önder ve Ulubey Mahallelerindeki merkezlerinde faaliyet göstermektedirler.

- 2- Suriyelilere yönelik faaliyetlerini 4 ve 6 kişilik ekipleriyle küçük ölçekli ve yüksek olmayan kurumsallaşma düzeyleriyle gerçekleştirmektedirler.
- 3- Her iki STK da daha önceden yararlanıcıları olan Suriyelileri aktif çalışanları olarak kadrolarına dahil ederek çalışmalarını sürdürmektedir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'nun izni alındıktan sonra; seçilen STK'ların çalışanları ve Suriyeli yararlanıcılarıyla beraber toplam 18 kişiyle, 1 aylık süre aralığında, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin pekiştirilmesi amacıyla bu bir aylık süre aralığında her iki STK'ya ziyaretler gerçekleştirilerek gözlemlerde bulunulmuştur. Katılımcıların demografik özelliklerinin ve STK ilişkili pozisyonlarının çeşitlilik göstermesi nedeniyle bu bilgiler bölümün sonunda bir tabloyla sunulmuştur. Ancak şunu belirtmek gerekir ki katılımcılardan Suriyeli olanlar için ve STK çalışanları için iki ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış olup, hem Suriyeli hem STK çalışanı olan 4 kişiyle görüşmeler her iki form üzerinden gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ve gözlemler not alma tekniği ile kaydedilmiş; daha sonrasında elde edilen veriler, Microsoft Word dosyasına aktarılmıştır.

Veri analiz sürecinde katılımcıların ifadelerine bağlı kalınarak tematik analiz gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Daha sonrasında benzerlikler ve farklılıklar dikkate alınarak bu temalar gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir. Örneğin, Ankara'ya yerleşen Suriyelilerin zorunlu göç sonrası hayatını yeniden kurmada başvurduğu sosyal ağlar temelinde "Suriyeli sosyal sermayesi" teması oluşturulmuş; Suriyelilere yönelik yardım gerçekleştiren STK'lardan yardım veya kurs alma gibi kurumsal etkileşimlere dayalı ilişkiler, "bağlantı kuran sosyal sermaye", bu STK'larla kurumsal ilişkilerin ötesinde gelişen yatay sosyal ilişkiler "köprü kuran sosyal sermaye" alt temaları olarak açığa çıkmıştır. Diğer yandan paylaşım dayalı aile, akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerinde başvurulması "bağlayıcı sosyal sermaye" alt teması olarak kodlanırken; bu tema altında sosyal ilişkilerin şekillenme süreci "göçmen ağlarına evrilme", "homojenleşme", "mekânsal yoğunlaşma", "etnik ekonomi" ve "kapalılık" gibi alt temalarla kodlanmıştır. Netice itibarıyla analiz süreci sonunda iki eksen ortaya çıkmıştır. İlk eksen Ankara'daki Suriyeli sosyal sermayesinin nasıl oluştuğu değerlendirilirken; ikinci eksen Suriyeli sosyal sermayenin STK'larla ilişkili farklı boyutlarının nasıl işlediği değerlendirilmiştir.

1.2.3. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Görüşmelerin yapıldığı STK'ların ve katılımcıların isimlerinin kullanılmaması, araştırma kapsamında karşılan önemli güçlüklerden biri olmuştur. STK yöneticilerinden birinin çeşitli kurumsal endişeleri ön plana sürerek kurumun isminin anılmasını istememesi üzerine ve Suriyelilerin kendi habitatlarını kurdukları mahallelerde halen aktif şekilde faaliyet göstermenin hassas dinamikleri de düşünülerek, her iki STK'nın da kurum adları kullanılmamıştır. Çalışma kapsamında, görüşmelerin gerçekleştirildiği iki STK; "*Vakıf-1*" ve "*Vakıf-2*" olarak isimlendirilmiştir. Her iki STK'nın yöneticisi de STK'lara ilişkin saha araştırmasının yapılmasını ve bilgilerin paylaşılmasını onaylamışlardır. Ayrıca araştırma kapsamında görüşülen bütün katılımcılar; tez çalışması hakkında sözlü olarak bilgilendirilmiş, sonrasında çalışmanın kapsamına, araştırmacının kimliğine ve hangi kurum aracılığıyla yapıldığına dair açıklayıcı bilgilerin bulunduğu gönüllü katılım formlarını imzalamışlardır.

Görüşmelerin gerçekleştiği STK'ların kurumsal isimleri kullanılmadığı gibi, STK çalışanlarının ve Suriyeli yararlanıcıların da gerçek isimleri kullanılmamıştır. Bunun yerine bütün katılımcılara kod isimler (K1, K2, K3, ... , K18) verilmiştir. STK çalışanlarıyla görüşmeler herhangi bir zorlukla karşılaşılmadan gerçekleştirilirken; STK yararlanıcılarıyla görüşme gerçekleştirebilmek için dil engelini aşmak ve güven kazanmak gibi bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Türkçe bilmeyen Suriyeli katılımcılarla, STK'ların Türkçe bilen Suriyeli çalışanlarının tercümanlık yapması aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Suriyeli katılımcıların güvenlerini kazanma noktasında yaşanan zorluklar da STK'ların Suriyeli çalışanları sayesinde bir nebze aşılmıştır. Buna rağmen, STK'ların Suriyeli kadın yararlanıcılarıyla bire bir görüşmeler ayarlamak oldukça zor olmuştur. Bu nedenle her STK'da 3 erkek, 1 kadın yararlanıcı ile görüşülebilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

STK	Sıra	Pozisyon	Kod İsim	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim	Türkiye Meslek	Suriye Meslek	Gelinen Yer ve Tarih
VAKIF-1	1	Türk Yönetici	K1	44	Erkek	Evli	Üniversite	Vakıf Yöneticisi	*	*
	2	Türk Çalışan	K2	55	Erkek	Evli	Ortaokul	Vakıf Çalışanı	*	*
	3	Suriyeli Çalışan	K3	41	Erkek	Evli	İlkokul	Vakıf Çalışanı	Ticaret	Halep-2013
	4	Suriyeli Çalışan	K4	48	Erkek	Evli	Üniversite	Vakıf Çalışanı	Öğretmen	Halep-2014
	5	Suriyeli Yararlanıcı	K5	45	Erkek	Evli	Lise	İnformel Taksicilik	Makinist	Halep-2015
	6	Suriyeli Yararlanıcı	K6	33	Erkek	Evli	İlkokul	*	Çoban	Halep-2018
	7	Suriyeli Yararlanıcı	K7	62	Erkek	Evli	İlkokul	*	Kaynakçı	Halep-2015
	8	Suriyeli Yararlanıcı	K8	33	Kadın	Bekar (Dul)	İlkokul	*	*	Halep-2017
VAKIF-2	9	Türk Yönetici	K9	28	Erkek	Bekar	Yüksek Lisans	Vakıf Yöneticisi	*	*
	10	Türk Çalışan	K10	25	Kadın	Bekar	Üniversite	Psikolog	*	*
	11	Iraklı Çalışan	K11	27	Kadın	Bekar	Üniversite	Vakıf Çalışanı	*	*
	12	Iraklı Çalışan	K12	24	Kadın	Bekar	Lise	Vakıf Çalışanı	*	*
	13	Suriyeli Çalışan	K13	23	Erkek	Bekar	Lise	Vakıf Çalışanı	Öğrenci	İdlip-2015
	14	Suriyeli Çalışan	K14	24	Erkek	Bekar	Lise	Vakıf Çalışanı	Öğrenci	Halep-2013
	15	Suriyeli Yararlanıcı	K15	23	Erkek	Bekar	Lise	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	Şam-2013
	16	Suriyeli Yararlanıcı	K16	21	Erkek	Bekar	Lise	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	Halep-2013
	17	Suriyeli Yararlanıcı	K17	22	Erkek	Bekar	Lise	Üniversite Öğrencisi	Öğrenci	Halep-2015
	18	Suriyeli Yararlanıcı	K18	23	Kadın	Bekar	Üniversite	*	Öğrenci	Halep-2018

1.3. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Suriye'den Türkiye'ye başlayan kitlesel zorunlu göç hareketi sonrası STK'ların Suriyelilere yönelik faaliyetleri, farklı disiplinlerde ve araştırma düzlemlerinde ele alınmıştır. Bu çalışmalardan ilki İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAMDER)'nin bünyesinde Çorabatır ve Hassa tarafından 2013 yılında gerçekleştirilen “*Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor*” isimli saha araştırmasıdır. Sürecin başından itibaren, insani krizden yoğun şekilde etkilenen Şanlıurfa, Gaziantep ve Kilis illerinde gözlemlenen; devletin krizin yönetimini sağlayamamasından doğan boşluğu STK'ların doldurmaya çalıştığıdır. Araştırmada bu durum, 1999 yılında gerçekleşen Marmara depremi sonrasında olduğu gibi STK'ların faaliyetleri ve gelişimi açısından geniş bir sivil toplum alanı olarak yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında Suriyelilerin ihtiyaçlarının barınma, gıda ve giyimden başlayarak sağlık, eğitim ve sosyal uyuma kadar çok çeşitli olduğu genel hatlarıyla tespit edilmekle beraber, STK'larla görüşülerek; yasal mevzuattan, koordinasyonsuzluktan ve kamu kurumlarıyla iletişimden kaynaklı sorunlar çok yönlü incelenmiştir. Raporun sonuç kısmı mültecilerin en temel insani yardımlara dahi ihtiyaçlarının olduğu, kamplar dışında yaşayan Suriyeliler için devletin bu hizmetleri vermekte yetersiz kaldığı, uluslararası STK'ların faaliyetlerini yürütmek için izin prosedürlerini aşamadıkları, ağırlıklı olarak ihtiyaç temelli ulusal STK'ların ön plana çıktığıdır. Ancak ihtiyaç temelli ulusal STK'ların da faaliyetlerini yereldeki işadamları ve belediyelerin katkılarıyla yürütebildikleri tespitlerinde bulunulmuştur.

Çorabatır ve Hassa'nın 2013 yılında yaptığı araştırma sırasında Türkiye'de kamplar dışındaki Suriyelilerin sayısı henüz 500.000'ni yeni aşmıştı ve halen insani kriz bölgesel bir sorun olarak görülmekteydi. Fakat krizin derinleşmesiyle artan Suriyeli nüfusunun Türkiye'nin genelini etkilemesi STK'ların faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin değerlendirilmesinin büyük şehirleri de içine alacak şekilde genişletilerek yapılmasına neden olmuştur (Callet-Ravat 2015; Erdoğan 2015; Kutlu 2015; Orhan ve Gündoğar 2015). Bu araştırmalardan en kapsamlısı Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO)'nin bünyesinde M. Murat Erdoğan tarafından “*Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*” ismiyle yürütülmüştür. Araştırmada Türkiye genelinde STK'ların artan rolü, yaygınlaşan krizin genel çerçevesi içerisinde değerlendirilmiştir. Bu çalışma kapsamında Suriyelilere yönelik hizmet veren

STK'ların çalışmaları, raporları, basın açıklamalarının incelenmesinin yanı sıra Suriyelilere yönelik faaliyetleri olan 38 STK'nın temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

“Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum” araştırmasının sonuçlarına göre Suriyelilerin Türkiye’de kalış süreleri uzadıkça ve krizin etkileri büyük kentlere yansıkça çok sayıda STK Suriyelilere yönelik faaliyetlerde bulunmaya başlamış, STK'ların ilgi duydukları alanlar çeşitlenmiştir. Bunun en önemli nedenleri devletin sağlamakta zorluk çektiği kamu hizmetleri ile STK'ların kendi içlerinde; motivasyon, faaliyet alanı, faaliyet çeşitleri, profesyonellik, devletle ve uluslararası kuruluşlarla ilişkiler bağlamında farklılaşmış olmalarıdır. Araştırmada STK faaliyetleri adına ön plana çıkan bir diğer önemli husus; geçen 3 yılın ardından Suriyelilerin kendi aralarında dayanışma ve yardım faaliyeti yürütmek için 90'ın üzerinde STK kurmuş olmalarıdır. Erdoğan'a göre, bu farklılıklara ve yaşanan sıkıntılara rağmen devletin yeterli etkinliği gösteremediği alanlarda STK'ların gösterdiği performans ve bunun altında yatan motivasyon gelecek adına oldukça umut vericidir.

Suriyelilere yönelik faaliyetlerin bu denli çeşitli olması, yapılan faaliyetleri sınıflandırma ve değerlendirme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Budosan vd. 2016; Çelik ve Pekküçükşen 2017; Kalaycı 2014; Kutlu 2015; Türk 2016). Örneğin Kutlu'nun hazırladığı raporda Türkiye genelinde 48 STK'ya ulaşılmaya çalışılmış, edilen bilgiler ve gerçekleştirilen görüşmeler kapsamında Suriyelilerin kamu hizmetlerine erişimde yaşadıkları problemler ve devamında STK'ların yaptıkları faaliyetler kategorilere ayırarak değerlendirmiştir. Bu kategorileştirmelerin dayandığı bulgular diğer araştırmalarla paralellik arz etmektedir. Çünkü Suriyeliler; barınma, gıda ve giysi yardımından başlayarak maddi, sosyal, psikolojik ve hukuki danışma gibi çok çeşitli temel insani yardımlara ihtiyaç duymaktadırlar ve göç devam ettiği için bu ihtiyaçlar da devam etmektedir. Bu kapsamda Suriyelilerin ihtiyaçlarının belirlenmesi hususunda STK'lara yol göstermesi amacıyla Budosan vd. (2016) tarafından uygulanan *“İnsani Acil Durumlarda Algılanılan İhtiyaçlar Seti”* ölçüm anketi yapılmıştır. Anketin devamında yapılan derinlemesine görüşmelerle, Kilis ilinde yaşayan Suriyelilerin ihtiyaçları bütünlüklü olarak saptanmıştır. Bulgulara göre Suriyelilerin ihtiyaçları çok çeşitli ve derinliklidir. Çünkü bir yandan yeni ülkesini terk edenler varken diğer yandan Türkiye’de yıllarını dolduranlar söz konusudur.

Suriye’de iç karışıklıkların başlamasının altıncı yılında, Türkiye’deki Suriyeli sayısı 2,5 milyonu aşmışken; Macreath ve Sağnıç (2017) tarafından bugüne kadar Suriyelilere yönelik sivil toplum alanında yapılan en kapsamlı araştırma olan, “*Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler*” raporu yayımlanmıştır. Bu rapor devlet dışı tüm aktörleri sivil toplum çerçevesinde değerlendirmekle beraber; Türkiye’deki STK’ların Suriyelilere yardım ederken nasıl bir değişime uğradığının anlaşılmasını ve bunun sonuçlarının neler olduğunu ana sorunsalı olarak belirlemiştir. Araştırmanın en önemli özelliği ülke genelinde Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren ana aktörlerin tanımlanmış olmasıdır. Bu aktörler araştırmanın ulaştığı ölçüde devlet kurumları, belediyeler, hak temelli gruplar, inanç temelli gruplar, işçi sendikaları, dayanışma grupları, gönüllü girişimler, Suriyeli girişimleri, yabancı kişiler ve uluslararası STK’lardır. Ayrıca STK’ların krize tepki olarak değişimleri ile aralarındaki ilişkileri araştırılmış ve çalışmanın ana başlıklarını insani krize STK tepkisi, STK-STK ilişkileri ve devlet-STK ilişkileri olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre Türkiye’de STK’lar devletten kaynaklanan boşluğu doldurmaktadır ve maddi destek sağlama konusunda başarılıdırlar. Macreath ve Sağnıç (2017)’ın kapsamlı araştırması ve genişleyen literatür göz önüne alındığında; Türkiye’deki sivil toplum alanını etkileyen aktörlerin devletin yanı sıra Suriyelilerin kurdukları STK’lar (Adıgüzel 2019; Apak 2016; Kaya 2015; Yaman 2016), uluslararası STK’lar (Aras ve Duman 2018; Callet-Ravat 2015; Flanigan 2018) ve belediyeler (Akman 2018; Erdoğan 2017; Woods ve Kayalı 2017) olduğu anlaşılmaktadır.

Sürecin başında STK’lar da dahil tüm aktörler politikalarını geçicilik üzerine kurmalarına rağmen, yıllar ilerledikçe Suriyelilerin misafir olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle sivil toplumun söylemi ve faaliyetleri insani yardımlardan sosyal uyuma yönelirken literatüre de bu dönüşüm yansımıştır (Akpınar 2017; Bayrak 2018; Çebi 2017; Karaca 2017). Örneğin; Avrupa Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti’nin mali desteği ve IGAM ile Migration Policy Group ortaklığıyla 15 ay süren saha araştırması, Karaca (2017) tarafından kaleme alınarak, rapor olarak yayımlanmıştır. Bu rapora göre; geçen zamana rağmen, bu büyük insani krizin yönetimi Türkiye’nin önünde bir sorun olarak halen beklemektedir. Ancak hâlihazırda ulusal bir göç politikası belirlenememiş ve devlet aktörleriyle sivil toplum alanındaki koordinasyon sorunu çözülememiştir. Karaca, raporunda Suriyelilerin Türkiye’de yaşadığı süreci “*kendiliğinden entegrasyon*” olarak kavramsallaştırmış ve bir an önce tüm büyük-küçük sivil aktörlerin de katılımıyla devletin ortak bir çözüm stratejisi

belirlemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ulusal düzeyde yapılan bu tarz araştırma projelerinin yanı sıra bireysel araştırmacılar tarafından belli bir il çevresi ile sınırlandırılmış çalışmalarla da STK'ların Suriyelilere yönelik faaliyetleri konu edinilmiştir (Akpınar 2017; Bayrak 2018).

Suriyelilerin kitlesel sığınması sonrası devletin kamplar dışında göç yönetimine ilişkin geleneksel merkezi otoritesini koruyamamasından dolayı STK'lar kendisine oldukça geniş bir faaliyet alanı bulmuştur. İnsani kriz karşısında kurumsallaşmış STK'ların ötesinde toplumun içerisinde kendi dinamikleriyle organize olup harekete geçen resmi olmayan veya zamanla resmileşen sosyal ağlar harekete geçmiş ve bu durum giderek araştırmacıların da dikkatini çekmiştir (Adıgüzel 2019; Erden 2018; Gözler Çamur ve Çamur 2018; Güran Yiğitbaşı 2016; Sunata ve Tosun 2018; Topçu ve Kurtulmuş 2016; Yaman 2016). Örneğin, Erden (2018)'in araştırması iç Anadolu bölgesinin bir şehrinde yerel bir kadın grubunun resmi olmayan ilişki ağlarını kullanarak Suriyeli kadınları güçlendirmek ve onların çocuklarının eğitim olanaklarını arttırmak için gerçekleştirdikleri düzenli ev toplantılarını ve gerçekleştirdikleri faaliyetleri derinlemesine görüşmeler ve katılımlı gözlem yöntemleriyle ortaya koymuştur.

Kendi yerel imkan ve dinamikleriyle hareket eden STK'ların incelenmesi bakımından Çamur ve Çamur (2018)'un araştırması da örnek gösterilebilir. Bu çalışmada İzmir'de 2014 yılında kurulan; öğrenciler, sağlıkçılar ve akademisyenlerden oluşan 285 aktif üyesiyle Suriyelilere yönelik faaliyetlerini sürdüren Halkların Köprüsü Derneği'nin faaliyetleri hayırseverlik ve dayanışma karşılığı bağlamında tartışmıştır. Çünkü dernek hiçbir ulusal ve uluslararası kuruluşun ya da devletin yardımıyla faydalanmamakta, onun yerine üye aidatı ve gönüllülük temelinde hareket etmektedir. Sağlık taraması, insani yardım gibi faaliyetler düzenlese de Suriyelilerle dayanışmanın ve onların hakları için politik anlamda da aktif olmayı temel prensip olarak benimsemiştir.

Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK'lara ilişkin literatürde, insani krizin devletin kontrol kapasitesini aşması ile STK'ların bu denli önünün açılmasının Türkiye'de sivil toplum adına olumlu bir gelişme olduğu görüşü hakimdir. Oysa Danış ve Nazlı (2018)'nin araştırması göç politikalarının en belirleyici makro yapısal aktörü olan devletin doğrudan yönetemediği sorun alanını, yerelde kurduğu ilişkiler ağı üzerinden bir

sözde sivil toplum alanı inşa ederek nasıl yönlendirdiğini göstermesiyle farklı bir gelişim seyrine de dikkat çekmektedir.

Literatür içerisinde tez çalışması bakımından bir diğer önemli araştırma ise Yaman (2016) tarafından krizin erken dönemlerinden itibaren yoğun göç alan Mersin’de yapılmıştır. Suriyelilerin kurduğu 6 STK ve 6 işletme ile görüşülerek hazırlanan “*Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi*” ismiyle yayımlanmıştır. Araştırmasında Yaman, Suriyelileri hukuki veya üst yapısal sorunlar üzerinden değerlendirmenin onları ötekileştiren bir akademik tutumu inşa ettiğini, oysa sosyolojik bir bakış açısıyla Suriyelileri sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye sahibi bir grup olarak değerlendirmek gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle Suriyelilerin yaşam pratiklerini, ilişkilerini ve sosyal ağlarını formel alana taşıyarak en görünür oldukları STK’lar ve işletmeler üzerinden “*Suriyeli sosyal sermaye*” kavramsallaştırması yaparak araştırmayı yeğlemiştir. Araştırma neticesinde görülmüştür ki Suriyeliler arasındaki sosyal ağlar dernekleşmelerle resmileşmekte ve bu dernekler devletin yetersiz kalmış olduğu alanlarda Suriyelilerin barınma, iş bulma, dil öğrenme, sağlığa ve eğitime erişim gibi ihtiyaçlarını çözebileceği mekanizmaları inşa etmektedirler.

Bugüne kadar şekillenen literatüre bakıldığında; Türkiye’de sivil toplum oldukça farklı aktörlerin farklı dinamiklerle hareket ederek inşa ettiği bir alan olarak görünmektedir. Böyle bir alanda STK’ların karakteristiği ve Suriyelilere ne derece katkı sağladıkları Sunata ve Tosun (2018) tarafından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre; sivil toplum alanında Suriyelilere yönelik hizmetlerinde devletin boşluğunu dolduran “*mülteci ilişkili STK*” olarak tanımlanabilecek yeni bir STK tipolojisi ortaya çıkmıştır. Suriyelilerin İstanbul’daki merkezi olarak görülen Fatih ilçesinde faaliyet gösteren 12 STK’yla görüşülerek hazırlanan çalışmada; Suriyeliler tarafından yürütülen STK, yerel kaynaklı STK, uluslararası etkili STK ve yerel faaliyet yürüten profesyonel STK’lar olmak üzere 4 farklı alt tipoloji geliştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre bu STK’lar hem Suriyelilerin sorunlarının çözümleri hem Türk toplumunda aktif vatandaşlığın gelişimi bağlamında önemli roller oynamaktadırlar. Ayrıca sahada yerel kaynaklı STK’ların Suriyelilerin uyumunda daha etkin ve sürdürülebilir bir ağırlığının olduğu ancak Suriyelilerin kurduğu STK’ların bu rolünün çok zayıf olduğu vurgulanmıştır.

2.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. GÖÇ, GÖÇ YAKLAŞIMLARINDA GÖÇ AĞLARI VE SOSYAL SERMAYE

En basit anlamıyla göç; asıl bulunulan bir yerden, ulaşılmak istenen bir yere harekettir. Tamamıyla teknik olan bu tanım; göçün sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarını dikkate almamaktadır. Oysa göç, toplumsal değişmelerin en güçlü unsurlardan biri olarak; farklı fiziksel yapıya, dine, kültüre ve dile sahip olan insanları karşı karşıya getiren, bu insanların bir arada yaşamalarına ve böylelikle etkileşim içinde olmalarına neden olan çok yönlü bir olaydır (Karpat 2013:71). Göç hareketleri insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber; modern ulus devletlerin kurulmasıyla sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarıyla yeni anlamlar kazanmıştır. Devletlerin varlığı da dikkate alınarak bir göç tanımı ise şu şekilde yapılmaktadır;

“Bir devlet içinde veya uluslararası bir sınırı geçerek yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna; mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dahildir.” (IOM 2009).

Tanımdaki çeşitlilikten de anlaşıldığı üzere, göç günümüzde uluslararası sınırlara (iç-dış) ve nedenine (zorunlu-gönüllü) göre iki temel ekseninde sınıflandırılabilir. Son elli yılda devletlerin sınırlarının aşılmasıyla gerçekleşen göçlerin; beş kıtayı da etkisi içine alan, değişik faktörlere dayanan ve demografik bakımdan milyonlarca insanı kapsayan bir süreç haline gelmesi, sosyal bilimcilerin dikkatlerini uluslararası göçe çekmiştir (Abadan-Unat 2002:4). Bununla beraber ekonomi, sosyoloji, demografi, coğrafya, tarih, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve diğer bazı ilgili disiplinler göçle ilgili konulara farklı bakış açılarıyla değinmektedirler (İçduygu ve Sirkeci 1999:249 akt. Duman Karaboğa 2018:36). Bu farklı bakış açıları içerisinde göç kuramlarının tamamının bu tez çalışması kapsamında detaylı şekilde incelenmesi mümkün olmasa da, göç süreçlerine odaklanan bazı önemli yaklaşımlara değinmek; zorunlu bir dış göç sonucu Ankara’ya yerleşen Suriyeli topluluğunun göç sonrası sosyal dinamiklerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Bu araştırma bakımından göç ve göç sonrası süreçlere ilişkin önemli olan kavramlar; gerek göç yaklaşımlarının değerlendirildiği bu bölümde gerek ise Suriyelilerin göçüne ilişkin Türkiye’nin durumuna dair açıklayıcı bölümlerde ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

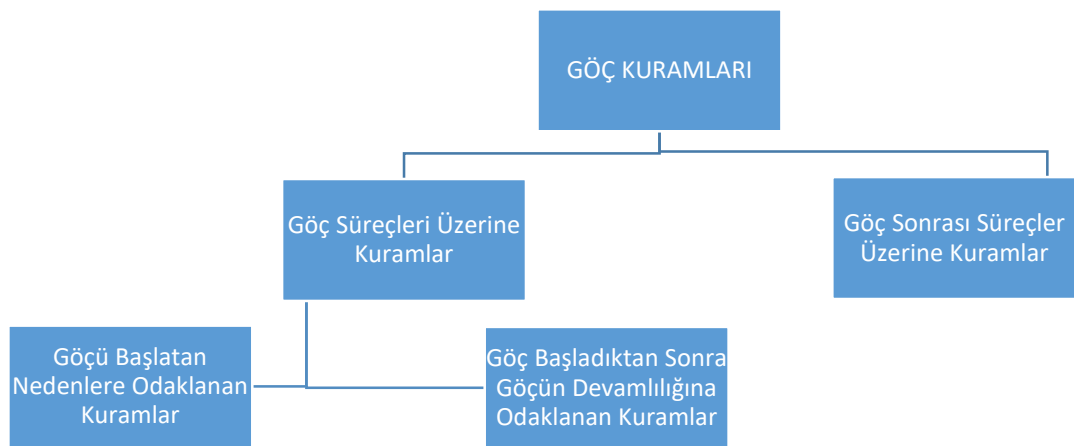
Çeşitli göç deneyimlerine dayandırılarak oluşturulan göç yaklaşımları; birey, hane halkı, ulusal ve uluslararası piyasalar gibi farklı nedensellik düzeylerine dayandıkları için birbirleri ile uyumsuz bir biçimde görülmemelidirler. Çünkü göç süreçlerinin karmaşık doğası göz önüne alındığında disiplinler arası ayrımların dahi suni kalması olağandır (Abadan-Unat 2002; Castles, de Haas, ve Miller 2014). İlk dönem göç kuramlarının gelişimi incelendiğinde bile farklı disiplinlerden gelen bilim insanlarının katkıları görülmektedir. Göç yaklaşımları üzerine yapılan ilk çalışma olarak kabul edilen “*The Laws of Migration*” makalesi; İngiltere’de sanayileşmeyle beraber kırsaldan, yakın mesafe ticaret ve sanayi merkezlerine doğru meydana gelen iç göçleri açıklamaya çalışan coğrafyacı E. G. Ravenstein (1885)’a aittir. Ardından en yakın göç kuramı geliştirme girişimi sosyolog S.A. Stouffer (1940) tarafından Amerikan Sosyoloji Dergisi için yayınlanan “*Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance*” isimli makalede sunulmuştur. Bu makalede, iç göçün nedenleri olarak görülen mesafe ve fırsatların hangisinin daha etkili olduğu matematiksel olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Bir diğer önemli erken dönem girişimi sosyal psikoloji alanında çalışmalar yapan E. Lee (1966)’nin “*itme-çekme*” yaklaşımıdır. Bu kuramda; yola çıkılan ve varılan yerdeki pozitif ve negatif faktörlerin, araya giren engeller de hesaba katılarak bireylerin iç göç kararları üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır (Mercan Sarı 2018:17).

İlk dönem çalışmalarının bu farklılıkları içerisinde günümüz çalışmalarına katkı sağlayan ve dış göçü de konu edinen en önemli yaklaşım W. Peterson (1958) tarafından beş göç tipinin sınıflandırılmasıdır. Peterson’un göç teorilerinin gelişimini amaçlayarak ortaya koyduğu kavramsal sınıflandırmaya göre; iklimsel zorlukların itme etkisiyle *ilkel*, devlet veya benzeri kurumların itme etkisiyle *zorunlu*, göç baskısı altında olanların kendi iradeleri neticesiyle *yöneltilmiş*, göç edecek kişinin baskılar olmaksızın kişisel iradesiyle serbest ve birey veya gruplardan daha büyük bir insan topluluğunun hareketiyle *kitlesel göçler* meydana gelmektedir. Bu göç türlerini sınıflandırma girişiminin günümüz göç teorilerinde dahi kayda değer bir yeri vardır (Ela Özcan 2017:188-94) ve bu tez araştırmasının konusu olan Suriye’den Türkiye’ye göç içinde geçerlidir. Çünkü Suriye’den Türkiye’ye yönelen göçün zorunlu kitlesel bir göç olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Çağdaş göç yaklaşımları odaklandıkları sorunlara ve analiz düzeylerine göre uluslararası ilişkilerden, göçmenlerin ulusötesi bireysel kimliklerine kadar uzanan düzlemlerde

farklılaşmışlardır. Bu kadar çeşitlilikten dolayı göç üzerine açıklama girişiminde bulunan kuramların daha verimli şekilde değerlendirilebilmesi için birtakım sınıflandırmaların yapılması gerekmiştir. En temel sınıflandırma Castles, de Haas, & Miller (2014) tarafından yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre göç kuramları; göç süreçlerinin nedenleri üzerine açıklamalar getirenler ile göç alan toplumların üzerinden sosyal uyum, entegrasyon, vatandaşlık, etnisite gibi göç sonrası konularda açıklamalar getirenler olmak üzere iki ana başlığa ayrılır.

Şekil 1: Göç Kuramlarının Sınıflandırması

Bir diğer önemli ve yaygın kabul gören sınıflandırma ise göç süreçlerini açıklayan kuramların Massey vd. (1993) tarafından; göçü başlatan nedenlere odaklanan kuramlar ile göç hareketleri başladıktan sonra göçün devamlılığına odaklanan kuramlar ayırımından yola çıkarak yapılan sınıflandırmadır. Bu çalışma kapsamında zorunlu göç söz konusu olduğu için sosyo-ekonomi temelli ve göçü başlatan ilk nedene odaklanan; neoklasik ekonomi, yeni ekonomi, ikiye bölünmüş emek piyasası ve dünya sistemleri yaklaşımı gibi kuramlar açıklama yeterliliğini koruyamamaktadır (Van Hear 1998:18; Yaman 2016:100). Bir diğer yandan göç sonrası süreçlere odaklanıldığı için bu bölümde göç süreçleri sonrasında da açıklama çerçevesi sunabilen göç ağları yaklaşımı irdelenecek ve daha sonrasında sırasıyla kuramsal açıklama desteği alınabilecek kurumsal göç, kümülatif nedensellik, göç sistemleri, ulusötesi göç ve sosyal sermaye yaklaşımları açıklanacaktır.

Göç ağları yaklaşımı literatürden takip edildiğinde; önceleri bir göçmenin daha önceki bir göçmenle ilişki kurarak göç ettiğini ifade etmek üzere *zincirleme göç* kavramı kullanılırken, daha sonraları akrabalık ve topluluk bağlarının üzerinden sosyal bağların önemine vurgular yapılmış ve zaman içerisinde kademeli olarak *göç ağları* kavramı zincirleme göç kavramının yerini almıştır (de Haas 2010:1589).

Göç ağları; ilk göç edenlerle henüz göç etmemiş olanlar arasındaki aile, akrabalık, arkadaşlık ve paylaşılan eski toplumdaki kaynaklanan bağlardır. Bu bağlar göç ağları olarak bir kez kurulduktan sonra göçün mekân ve zaman karşısında yeniden şekillenmesini sağlar. Bu nedenle göç ağları; göç rotalarının belirlenmesi, göçün maliyetinin ve varılan yerde uyum riskinin azaltılması gibi işlevleri yerine getirir. Bu yaklaşıma göre göçmen akışının büyüklüğünün esas nedeni iki ülke arasındaki ekonomik farklılıklar değildir. Çünkü zaman içerisinde kurulan göçmen ağlarının maliyet ve risk azaltma ile varılacak yer hakkında ev, iş ve eğitim gibi göçmenlerin temel ihtiyaçları hakkında bilgi sağlama işlevleri ekonomik etkileri geride bırakır (Massey vd. 1993).

Göç ağları yaklaşımının ana vurgusu adım adım kısaca şu şekilde açıklanabilir: İlk kez bir yere göç edenler nasıl göç edecekleri ve göçe niyetlendikleri yer hakkında işe yarar bilgilere ve bu bilgileri sağlayabilecek ve onlara yardım edebilecek yeterli sosyal ilişkilere sahip değildirler. Kimse onlara karşılıksız veya daha düşük bedelle bir yardımda bulunma sorumluluğu içerisinde değildir ve her kazanım çok sayıda girişim ve deneyim neticesinde elde edildiği için oldukça masraflıdır. Ancak bir yere ilk göç bir kez gerçekleşikten sonra; sağlanan bilgiler, deneyimler ve yakın sosyal ilişkiler sayesinde göçün maliyet ve riskleri azalır. Göç alan bir ülkeden, bir şehirden veya bir bölgeden göç veren ülkeye yeterli ve uygun ağlar kurulduktan sonra bu ağlar göçün diğer bütün etkenlerinden daha fazla önem kazanır ve etkili olur (Abadan-Unat 2002; Castles vd. 2014; Massey vd. 1993).

Göç ağlarının varılan ev sahibi toplumda *göçmen ağlarına* evrilebileceği göz önünde tutularak göç ağları yaklaşımlarının açıklama çerçevesi göç süreciyle sınırlandırılmamalıdır. Charles Tilly (1990)'nin "*Transplanted Networks*" makalesi göçün bireylerin ve hane halklarının ötesinde bir süreç olduğunu, aslında sosyal ağlarla birbirlerine bağlı toplulukların göç ettiğini, bu nedenle Amerikan toplumunun içerisindeki ağların; nasıl gruplaşmaları, kümeleşmeleri ve eşitsizlikleri ürettiğini

vurgulayan yaklaşımı, göç teorileri bakımından oldukça öncü ve önemli bir yaklaşımı içerir. Çünkü Tilly'e göre; göç ağlarının yalnızca göçün kolaylaşması, göçü artırma gibi işlevleri yoktur. Bunun ötesinde ağların göç alan ve veren ülke arasında göçmen tarafından korunarak gerek gönderen ülkede gerekse alan ülkede göçmenler için etkilerini devam ettirdiği vurgusu; göç ağları yaklaşımının açıklayıcı çerçevesini genişletmiştir. Zira göçmenler yalnızca göç etme süreçlerinde bu ağlardan istifade etmezler, göç sonrasında da bu ağların içerisinde kalarak yeni dahil oldukları toplumla sınırlı etkileşim kurarlar. Bu dayanışma ağları; göçmenlerin barınma ve iş bulma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ekonomik ve sosyal sermayelerin kaynağını oluşturabilmekle beraber, Tilly'e göre; bu şekilde grup dayanışmasını arttıran ağların grup içi suiistimler ve dâhil olunan topluluk ağları nedeniyle ev sahibi toplumla etkileşimi azaltması gibi negatif sonuçları da olabilmektedir (Tilly 1990).

Araştırma bakımından bir diğer önemli kuram, kurumsal göç yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre göçmenlerin hedef ülkeye girişini sağlamak üzere ortaya çıkan legal veya illegal oluşumlar zamanla kurumsallaşabilirler. Buna göç endüstrisi de denilmektedir ancak ekonomik göçe ilişkin bir kavram olduğu için yeterli değildir. Özellikle zorunlu göç söz konusu olduğunda hedef ülkelere ulaşabilmek için sığınma arayışında olanlara astronomik fiyat tarifeleri uygulayan illegal kurumsallaşmış göçmen kaçakçılığı şebekeleri olduğu gibi, bazen de sınıraşan doktorlar gibi uluslararası faaliyet gösteren STK'ların kar amacı gütmeksizin göçmenleri bilgilendirdikleri ve göç etmelerine yardım ettikleri bilinmektedir (Anderson 2014; akt. FitzGerald ve Arar 2018:397).

Ev sahibi toplumda kurumsallaşmış yerel STK'ların ise göçmenlerin haklarının arttırılması, göçmenlerin yaşamlarını tehlikeye sokmaması için sınır kontrollerine karşı mücadeleleri ve ülkelere gelen göçmenlere temel ihtiyaçlarından hukuki danışmanlığa kadar yardımlarda bulunmaları göçü kolaylaştıran etkilerde bulunmaktadır. Göçmenler kurdukları bu legal veya illegal bağlantılar sayesinde hukuki izinler almadan göç edebilir veya göç sonrasında ev sahibi toplumda hukuki statü kazanmadan yaşamını sürdürebilirler. Göç ağları ve göçmen ağları bu bilgilerin de aktarıldığı ve öğrenildiği fonksiyonu yerine getirebilir. Söz konusu bu kurumsallaşmalar bazen o derece bağımsızlaşabilir ki ev sahibi devlet göçü kısıtlama politikalarını uygulamaya başladığından itibaren düzensiz göç için göçmen kaçakçılığı şebekesi genişleyerek ve

STK'ların faaliyetleriyle göçmen karşıtı politikalara karşı kapsamlı bir dirence ön ayak olarak göçün sürekliliğine katkı sağlayabilir (Abadan-Unat 2002:20-21).

Massey vd. (1993) tarafından geliştirilen kümülatif nedensellik yaklaşımına göre; göç ağlarının kurulmasına ve kurumsallaşmalara müteakip özellikle ev sahibi ülkede sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlere bağlı olarak göçün devamlılığına neden olan birtakım faktörlerin geliştiği ve bunların da göçün sürekliliğini dair açıklama girişimlerine dahil edilmelidir. Örneğin göçmenlerin birtakım iş kollarında kendilerine yer bulması o iş kollarının “göçmen işi” olarak etiketlenmesine sebep olur ve ev sahibi toplumda bir değer değişimini tetikler. Sonrasında bu sektörlerde yerlilerin çalışmak istememesinden dolayı çalışan ihtiyacının artması göçü besleyen yeni faktörlerden biri haline gelir. Bu yaklaşıma göre her göçün kendi sosyal dinamizminin göç akımlarını geri besleyen faktörleri olabilir ve bunlar nedensel açıklamalara dahil edilmelidirler.

Göç sistemleri yaklaşıma göre; göç ağları devletlerin arasındaki tarihsel, siyasi ve ticari bağlantıların neticesinde makro düzlemde şekillenir. Dünya üzerinde gerçekleşen göçler incelendiğinde göçlerin büyük kısmının belli başlı göç alan merkez ülkeler ile çok sayıda göç veren bölge arasında insanların, malların ve fikirlerin dolaşımının gerçekleşmesi ile meydana geldiği görülebilir. Çoğunlukla geçmiş sömürgecilik faaliyetleri gibi ilişkilerle kurulan bu göç sistemlerine dahil olan devletler; meydana gelen siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimler neticesinde bu göç sistemlerinden çıkabilir veya yeni gelişmelerle devletler bu sistemlere dahil olabilirler. Bu yaklaşım, göç ağları kuramını makro düzeyde devletleri nedenselliğine dahil etmediği için eleştirmektedir (de Haas 2010:1593).

Diaspora çalışmalarıyla beraber anılan ve son 30 yılda hızlı bir gelişme gösteren ulusötesi göç yaklaşımı bu araştırma bakımından bir diğer önemli kuramdır. Diaspora kavramı ile ulusötesi göç kavramları göçmenlerin geldikleri ülkeleriyle sürdürdükleri yatay ve sınır ötesi ilişkileriyle ilgilendikleri ve ev sahibi toplumun içerisinde göçmenlerin kimliklerini korumalarına olan vurgularından dolayı birbirlerine karıştırılmaktadırlar. Ancak diaspora çalışmaları daha çok grupların göç sonrasında ev sahibi toplumdaki kendilerini ayrı tutarak nesilden nesile aktarılan kimliklerine ve kendi anavatanlarına dair siyasi yönü ağır basan ilişkilerini araştırma konusu yapmaktadır. Diasporadan farklı olarak, ulusötesi göç yaklaşımları ise göçmenlerin kendi ülkeleriyle olan sosyal veya ekonomik ilişkileri ve göçmenlerin içerisinde dahil oldukları ev sahibi toplumla olan etkileşimleri içerisinde

şekillenen kimlikleri ile ilgilenir. Ulusötesi yaklaşım göçmenleri ulus devlet sınırları arasında bir devletten ayrılıp diğer bir devletin içinde kendini bulan pasif bir nesne olarak kavramsallaştırmaz. Aksine ulusötesi göçmen geldiği toplum ile maddi-manevi havaleleri, ziyaretleri, etkileşimleri ile korudukları ağlar ile ulusötesi alanı ve ev sahibi toplumla kurduğu etkileşimler içerisinde kendi kimliğini inşa eden aktif bir öznedir (Faist 2010:14).

Göç ağları ve göçmen ağlarıyla yakından ilişkili bir kavram olan sosyal sermayenin popülerlik kazanması ve özellikle de Massey vd. (1993:448)'nin sosyal ağların göçü kolaylaştıran, arttıran ve riskleri azaltan işlevlerinden yola çıkarak, sosyal sermayeyi göç ağlarına eş değer bir anlamda kullanması, sosyal sermaye kavramının göç literatüründeki algılanma biçimini sınırlandırmıştır. Çünkü göç ağlarının sağladığı imkanlar ve sürekliliği göz önünde bulundurulduğunda ağlar aracılığıyla tüm bir topluluğun göç etmesini sağlaması beklenmektedir. Ancak ağ göçlerinin yayılma biçimi incelendiğinde trendin 'S' şeklinde geliştiği görülmektedir. Yani göç oranları belli bir hızlı artma eğiliminin olduğu bir başlangıç periyodunun ardından duraklamaya başlamaktadır. Hatta çoğu zaman olan trendin azalma eğilimine geçerek 'çan eğrisi' şeklini alması da mümkündür. Tüm diğer faktörler sabit tutulduğunda(ceteris paribus) göç hareketlerinin trendleri bu şekilde gerçekleşmektedir (de Haas 2010:1599).

Göç ağları yaklaşımlarında göçün nasıl gerçekleştiğine ve arttığına odaklanırken, göçün süreç içerisinde neden azaldığı ve göç etmeyenlerin neden etmediği konusunda açıklamalar getirememektedir. Göç ağlarından kaynaklı pozitif işlevlerin yanı sıra sosyal sermaye kavramsallaştırmasına; ağlara gömülü kaynaklar, normlar ve negatif sonuçları da dahil edilebilirse, kavram; göç ve göç sonrası süreçleri açıklamada bütünlükçü bir yaklaşım sunabilmektedir (Faist 2003:36-37). Sosyal sermaye kavramının açıklama gücü sosyal ağlara dayanmasının yanı sıra daha fazla anlamı içeriyor olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal sermaye; sosyal ağlar temelinde yükseliyor olsa da, bu ağlara gömülü kaynaklar ve bu kaynakların birey tarafından ekonomik ve beşeri sermayeye çevrilebilme potansiyeliyle ilişkilendirilerek kavramsallaştırılmaktadır. Ayrıca sosyal sermayeye niteliğini veren bir diğer unsur sosyal ağlar aracılığıyla paylaşılan normlardır. Çünkü sosyal sermaye birçok avantaj sunmasının yanı sıra; topluluktan olmayanların dışlanması, fanatik topluluk üyeliği gelişimi, üyelerin bireysel özgürlüklerinin

kısıtlanması ve sosyal sermayenin kötüye kullanımı gibi olumsuz sonuçları doğurabilmektedir (Portes 1998:17).

Göç ağları yaklaşımlarının açıklama çerçevesini göç sonrası süreçleri de içine alacak şekilde genişleten Tilly'nin 'göç eden insanlar değil, ağlardır' (1990:79) tespiti, sosyal sermaye kuramlarını göç sonrası alanlarına uygulanması için de önemli bir temel oluşturmuştur. Örneğin sosyal sermaye kavramını bütünlükçü bir göç kuramı inşa etmek için araçsallaştıran Faist'e göre; sosyal sermaye, diğer sermaye biçimlerinden farklı olarak mekana özgüdür ve göç ile aktarılması son derece zordur. Ancak zincirleme veya kitlesel göç durumlarında belli bir düzeyde aktarımı mümkün olabilmektedir (Faist 2003:46). Aslına bakılırsa sosyal sermaye yaklaşımlarının öncüleri dahi sosyal sermaye kavramsallaştırmalarına açıklık getirmek için ilk çalışmalarında etnik topluluklardan örnekler vermişlerdir. Coleman'ın (1988:101) New York'ta yaşayan Yahudi cemaatinin toptancı elmas piyasasındaki etkileşimlerini ve Putnam'ın (1993:167) göçmenlerin birbirlerine informel ağlar yardımıyla altın gününe benzer şekilde kredi sağlama sistemini kendi sosyal sermaye yaklaşımlarına açıklayıcı örnekler olarak sunmaları; kavramın literatürde yer almaya başlamasından itibaren etnik azınlıklar, mülteciler veya göçmenlerin ev sahibi toplumdaki durumlarını açıklamayla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Portes ve Sensenbrenner 1993:1322).

2.2. SOSYAL SERMAYE YAKLAŞIMLARI

Sosyal sermaye; sosyolojiden diğer sosyal bilim alanlarına ve hatta gündelik dile aktarılan, son yılların en popüler kavramlarından biridir (Portes 1998:2). Kavramın açıklama gücünün ilgi uyandırmasıyla beraber; ekonomi, eğitim, işletme ve siyaset bilimi gibi akademik alanlarda geniş tartışmaları da beraberinde getirecek ölçüde kendisine yer bulmuştur. Farklı disiplinlerin sosyal sermaye kavramını farklı kuramsal çerçevelerde kullanması ve kendi çalışma bağlamlarına göre yeniden tanımlaması kavramın tartışma alanını oldukça genişletmiştir (Şan ve Şimşek 2011:96). Kavramın inşasına yönelik öncü çalışmacıların kavramsallaştırmaları da başlangıçta dağınık ve rekabet eder bir görünüm arz etmiş olsa da, bu kavramsallaştırmaları bir araya getirme girişimleri sonucu bütünlükçü yaklaşımlar da geliştirilmiştir (Başak ve Öztaş 2010:33). Tüm bu tartışmalara rağmen, sosyal bilimlerin farklı alanlarında kullanılarak interdisipliner bir boyut kazanan sosyal sermaye kavramının başlangıç noktası; sosyal ağların değerli bir servet olduğu

fikridir. Çünkü bu ağlar; sosyal bağlılık veya kolektif eyleme zemin hazırlayarak bireylerin hedeflerine ulaşabilmelerine kaynaklık edebilmektedir (Field 2008:16).

Sosyal sermaye kavramının ne olduğu açıklanmadan önce ne olmadığını açıklamakta fayda vardır. Klasik iktisatta kullanıldığı anlamıyla sermaye; hammadde ve emek ile beraber üretim için gerekli unsurlardan birisi olarak tanımlanmaktadır. Daha çok üretime katılan makina ve teçhizat gibi fiziksel kaynaklar ile üretim için gerekli olabilecek ödeme gücünü, karşılık gelen ekonomik kaynakları nitелеmek amacıyla kullanılır (Woolcock 2001:12). Sermayenin toplumsal bağlamı ise Marks'a dayandırılabilir. Marks'ın yaklaşımının ayırt edici özelliği; üretim sürecinin sonunda meydana gelen artı değer, sermayedar tarafından el konulmasının ve sermayenin bir parçası haline getirilmesinin sosyal çıktılarına vurgusudur. Çünkü Marks; sermayenin ekonomik üretimin bir faktörü olmasından daha fazlası olduğunu, sermayenin bir toplumsal ilişki biçimi olduğunu ileri sürmüştür (Lin 2001:7).

Toplumsal yönü olmakla beraber sermaye kavramı daha çok ekonomik yönüyle ön plana çıkmaktadır. Bourdeiu'ya göre ekonomik sermaye; anında veya doğrudan paraya çevrilebilir ve mülkiyet hakları biçimde kurumsallaşabilir metadır (Bourdieu 1986:241). Sermaye kavramının fiziksel ya da ekonomik tanımlamasının, sosyal olanın gelişimini anlama ve açıklamada yetersiz kalması nedeniyle bu konuda alternatif arayışlar gündeme gelmiştir. Bu eksikliği gidermek için beşeri, kültürel ve sosyal sermaye gibi yeni sermaye biçimleri literatürde tartışılmaya başlanmıştır (Altun 2011:9). Bu farklılaşan anlayışların altında T.W. Schultz ve G. Becker'in tarafından sistematik olarak ilk defa ortaya konulan beşeri sermaye yaklaşımı yatmaktadır. Bu yaklaşıma göre; bir toplumda yaşayan eğitilmiş ve sağlıklı çalışanlar o toplumun bir sermayesi olarak kabul edilmelidir (Woolcock 2001:12). Böylece; araçlar, makinalar ve bazı üretici donanımlar ile cisimleşen sermaye anlayışı beşeri sermayeyi de içine alacak şekilde genişlemiştir. Diğer yandan, beşeri sermayenin en temel anlamı; bir birey tarafından elde edilmiş yetenek ve bilgilerdir (Coleman 1988:99). Bourideu'nun geliştirdiği kültürel sermaye kavramı da daha incelikli olmakla beraber beşeri sermayeye atıf yapar (Portes 1998). Ekonomik ve beşeri sermaye kavramları, sosyal sermaye kavramının tanımlanmasıyla yakından ilişkilidir. Fakat diğer iki sermaye biçiminden farklı olarak, kavramın gelişim yönü toplumsal olandan diğer alanlara doğru yönelmektedir.

En basit anlamda sosyal sermaye; insan ilişkilerinin niteliğini tanımlamaya yönelik bir kavramsallaştırma olup, bu ilgi sosyolojinin en temel çalışma alanlarıyla paralellik göstermektedir. Bu nedenle kavramın sosyolojik kökleri; Tocqueville'e, Durkheim'a, Weber'e, Marks'a, Tönnies'e ve Simmel'e kadar götürülebilmektedir (Field 2008). Kavram üzerinde çalışan araştırmacılar arasında; sosyal sermaye kavramının kökenlerinin 19. Yüzyıla kadar uzandığı ve örtük de olsa ifade edildiği noktasında fikir birliği vardır. Ayrıca bu yazarların çoğuna göre; sosyal sermaye kavramı, ilk kez 1916 yılında Amerikan eğitim sistemi üzerine çalışmalar yapan L. J. Hanifan tarafından kullanılmıştır. Hanifan, kırsal okul aile birliklerine katılımın, eğitim ve okul performansındaki artışı sağlamadaki rolüne değinmiştir. Hanifan'a göre bireyler; komşuları ve komşularını komşularıyla iletişim ve etkileşim halinde olurlarsa sosyal sermaye birikimi ortaya çıkmaya başlayacaktır. Bu durumdan bireylerin tatmin olmasından da öte, toplumun genelinin yaşam koşullarında bir iyileşme sağlanacaktır. Bu çalışmada sosyal sermaye kavramı; bireyler ve aileler arasında gelişen sempati, arkadaşlık, komşuluk ve sosyal ilişkiler gibi gündelik hayatın görünür ve bilinir kavramlarıyla ilişkili bir şekilde ilk kez kullanılmıştır (Tüylüoğlu 2006:21 akt. Eşki 2009:7).

Sosyal sermaye kavramının makro düzeyde kullanımıyla ilgilenen araştırmacılara göre ise; kavram, bugünkü anlamıyla ilk defa Jane Jacobs'un 1961 tarihli "*The Death and Life of Great American Cities*" çalışmasında kullanılmıştır. Bu çalışmada Jacobs, komşuluk şeklinde gelişen sosyal ağların bir şehirde kamu güvenliğini sağlayacak ölçüde bir sosyal sermaye biçimini inşa ettiğini ileri sürer. Bu çalışmada sosyal sermaye kavramı; komşuluk ilişkilerinin güven, işbirliği ve kolektif eyleminin temelini oluşturmasına vurgu yapmak amacıyla kullanılmıştır. Jacobs'tan sonra sosyal sermaye kavramının kullanıldığı ilk çalışmalardan bir diğeri sosyolog Ivan Light'ın 1972 tarihli "*Ethnic Enterprise in America*" adlı araştırmasıdır. Bu çalışmada sosyal sermaye kavramı, Amerikan gettolarının ekonomik gelişmesindeki problemlerin analizinde kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre Afrika kökenli Amerikalıların iş kurma oranlarındaki düşüklüğün altında yatan neden, Asya kökenli Amerikalıların sahip oldukları sosyal bağlantılardan yoksun olmaları, yani sosyal sermayelerinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır (Fukuyama 2002:33 akt. Şan ve Şimşek 2011:94). Coleman ise sosyal sermaye kavramının akademik yazında ilk kez iktisatçı G. Loury tarafından kullanıldığını iddia eder. Loury'nin 1977

tarihli “*A Dynamic Theory of Racial Income Differences*” çalışmasında; farklı ırksal kökenleri olan Amerikalıların gelir farklılıkları incelenmiş ve farklı ırksal toplulukların üyelerinin gelirlerinde farkların oluşmasında sosyal sermayenin etkili olduğu belirlenmiştir. Loury için, sosyal sermayenin anlamı kişinin sahip olduğu toplumsal pozisyonun karakterine bağlıdır. Bu pozisyon dâhilinde beşeri sermayenin gereklerini elde eder, dolayısıyla toplumsal eşitsizliklerin ve imkânların yaratılması bireyin sahip olduğu ırk, sınıf gibi sosyal pozisyonları yoluyla sürdürülür (Koniordos 2008:566 akt. Aydemir 2011:27).

Anlaşıldığı üzere farklı araştırmacılar sosyal sermaye kavramını ilk kez nasıl kullanıldığını farklı çalışmalara dayandırmaktadır. Bu çalışmalarda sosyal sermaye kavramına yer verilmiş olmasına rağmen bir kavramdan daha çok bir metafor olarak kullanılagelmiştir (Field 2008:15). Sosyal sermaye kavramının bir kuramın açıklayıcı bir parçası haline gelmesi ve kavramsallaştırılması ise; Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert D. Putnam tarafından gerçekleştirilmiştir. Kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için bu klasik yaklaşımların bilinmesi faydalı olacaktır.

2.2.1. Pierre Bourdieu: Sermayenin Farklı Biçimleri

Sosyal sermaye kavramının gelişiminde Bourdieu'nun önemli bir yeri vardır çünkü kavramı kuramsallaştıran ilk sosyal bilimci ve sosyolog olarak kabul edilmektedir (Portes 1998:3). Ancak Bourdieu, sosyal sermayeyi kuramsallaştırmadan önce Fransız toplumsal yaşamının kapsamlı bir çözümlemesini yapmaya çalışıyordu ve öncelikli hedefi; Marksist sosyoloji çalışmalarının yetersiz kaldığı noktalarda sosyal eşitsizliğin tekrar nasıl üretildiğine dair yeni bir metodoloji ve kuramsal bir yaklaşım getirmektir. Bu nedenle onun sosyal sermaye kavramı; geliştirdiği alan, habitus, doxa, gibi kavramlarla bir bütün içerisinde anlam kazanmakla beraber (Aydemir 2011:46), kendi kuramında bu kavramı nasıl ele aldığını “*Sermaye Biçimleri*” (1986) isimli makalesinde ayrıca açıklamaktadır.

Bourdieu'nun öncelikli varsayımı toplumsal dünyanın birikmiş bir tarih olduğudur. Yani bugünü var eden, dünden aktarılanların bir birikimidir ve ekonomi kuramının tek biçimli sermaye anlayışıyla toplumsal dünyanın mevcut yapısı ve işleyişi anlaşılabilir (1986:241). Bourdieu'ya göre sermaye ise biriken emektir ve üç biçimi vardır:

“Anında ve doğrudan paraya çevrilebilir ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaştırılabilir olan ekonomik sermaye; belirli şartlar içinde ekonomik sermayeye çevrilebilir olan ve eğitim vasıfları biçimlerinde kurumsallaştırılabilir olan kültürel sermaye; ve toplumsal yükümlülüklerden (bağlantılar) oluşan, belirli şartlar içinde ekonomik sermayeye çevrilebilir ve bir soyluluk unvanı gibi biçimlerde kurumsallaştırılabilir olan sosyal sermaye.” (Bourdieu 1986:241)

Daha sonraları Bourdieu simgesel sermaye kavramını da sermaye biçimlerinin biri olarak ekleyerek genel kuramının önemli bir parçası haline getirecektir ancak simgesel sermaye yalnızca diğer üç sermaye biçiminin algısal bir boyutudur (Bourdieu ve Wacquant 1992:119).

Bourdieu (1986)'ya göre; farklı sosyal sınıflardan gelen çocukların akademik başarıları arasında oluşan farkın açıklanması ve bunun neticesinde sınıfsal farkların nasıl nesiller boyu devam ettiğinin anlaşılması için, bu başarıların sebebini doğal yeteneklere indirgeyen ya da yalnızca çok çalışmanın sonucunda elde edilen bir neticesiymiş gibi gören ekonomizm temelli beşeri sermaye bakış açılarından sıyrılmak gerekmektedir. Çünkü onun nazarında bu bakış açıları; akademik başarıların veriminin daha önceden aile tarafından aktarılan, yerinde ve zamanında yapılan kültürel sermaye yatırımlarıyla ve eğitimin eksik kaldığı yerde bunu telafi edebilecek miras alınmış sosyal sermayeyle ilişkisini göz ardı etmektedirler. Bu ilişkiler içerisinde kültürel sermaye, toplumsal yaşamda kendini üç biçimde gösterir. Birinci olarak *cisimleşmiş biçimiyle*; yani okuldan önce ve okul dışında kazanılan sportif, dilsel, sanatsal zihni yetkinliklerle, ikinci olarak; tablolar, edebiyat eserleri, çalgı aletleri, makinalar, heykeller gibi kültürel emtialar olarak *nesneleşmiş biçimiyle* ve üçüncü olarak; eğitim kurumları, diplomalar ve ilişkili piyasasıyla *kurumsallaşmış biçimiyle* bulunur. Bunların tamamı ekonomik sermayeye dönüşebilir ve ekonomik sermayeden diğer sermaye biçimlerine dönüştürülebilir. İşte bu şekilde sınıfsal pozisyonlar yeniden ve yeniden üretilir (Bourdieu 1986:244).

Bourdieu'nun kuramında ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin toplumsal yaşamda dönüşebildiği bir diğer biçimi sosyal sermayedir. Ona göre sosyal sermaye; bir bireyin toplumsal yaşamda az ya da çok kurumsallaşmış, devamı için belli bir sosyallik çabası(emeği) gerektiren kulüp ve dernek üyelikleri gibi sonradan dahil olduğu veya baştan verili aile ve akrabalık ağlarına sahipliğiyle ilişkili olarak bağlantıda olduğu grup

üyelerinin sahip olduğu kültürel ve ekonomik sermayenin sevk edilebilir fiili ve potansiyel hacmidir. Bu ağların içerdiği potansiyel veya fiili kaynaklar bireylerin sınıfsal pozisyonunu tayin eder, garanti eder ve hatta nesiller boyu yeniden üretir.

Yeniden üretimin temelinde ekonomik sermayeye benzer bir şekilde diğer sermaye biçimlerinin de belli bir grupta yoğunlaşma ve birikme göstermesi yatar. Ailede; ailenin reisinde, bir grupta; grubun yönetiminde ve bir ulusta; belli bir sosyal sınıfta toplanan, biriken ve yoğunlaşan gücün kaynağı işte bu sermaye biçimleridir. Daha en başında belirtildiği üzere bunun tek biçimi ekonomik sermaye değildir. Ancak diğer sermaye biçimleri de ekonomik sermayeye dönüşebilme özelliği ölçüsünde değerlidir. Bu nedenle belli bir ulusta herkes herkesle ilişki kurmaz çünkü sosyal ağlar belli kaynaklara erişimin aracıdır ve herkese bu imkân sağlanmaz. Buna en iyi örnek modern öncesi toplumlarda soyluluk unvanı kurumudur. Soyluluk, yalnızca soylu kişiler arasında meydana gelen sosyal ilişkilerin tam olarak kurumsallaşmış şekliyle kalıcı hale gelerek sosyal sermayeyi koruyan bir kurum haline gelmesidir. Soyluların arkadaşlık, dostluk ve evlilik ağlarına dışarıdan girilemezdi ve sosyal ilişkiler yoluyla diğer sermaye biçimlerinin kaybı toplumda kurumsallaşmış bir biçimde önleniyordu. Günümüzde ise hâkim sınıftan bireyleri bir araya getiren av partileri, eğlenceler, resepsiyonlar gibi organizasyonlar; nezih mahalleler, seçkin okullar, kulüpler gibi yerler ve zarif sporlar, kültürel etkinlikler gibi pratiklerle sosyal ilişkilerin sınırlandırılması ve yönlendirilmesiyle sosyal sermaye belli bir sınıfsal konumda tutulmakta, elitlerin kendilerini toplumun geri kalanından ayırmasına aracılık etmektedir (Bourdieu 1986:248-50). Daha sonraki bir çalışmada ise kısa ve anlaşılır bir şekilde sosyal sermaye şu şekilde tanımlanmaktadır:

"Bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı ilişkiler ağında, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır, yani böylesi bir ağın harekete geçirmeye olanak sağladığı sermaye ve güçlerin toplamıdır" (Bourdieu ve Wacquant 1992:119)

Bourdieu; sosyal sermaye kavramını, sosyal sermayenin kendi başına bizatihi bir bireyin veya toplumun yararına bir değer olarak değil, ekonomik sermayeye dönüşebilirliği ölçüsünde bireylere getirisi olan bir fenomen olarak kuramsallaştırılmıştır.

Bunun yanında kapitalist toplumlarda ekonomik sermayenin birikim sürecine benzer süreçlerle ve sermaye biçimlerinin birbirlerine dönüşebilme özelliklerinden de kaynaklı şekilde, sosyal sermayenin belirli bir hakim sınıfın üyelerinin eylemleriyle şekillenen, yoğunlaşan ve sonrasında ise nesillerden nesillere aktarılan sosyal ağlarla var olabildiğini ileri sürmektedir. Yani sosyal sermaye diğer sermaye kaynaklarını, özellikle ekonomik sermayeyi harekete geçirebilen sosyal ağlara sahip olmayla ilişkilidir. Bu ağlar belirli bir çaba sarf edilmesiyle zamanla birikerek ve karşılıklı sınıfsal dayanışmanın oluşmasıyla sosyal sermayeyi var eder. Kısaca ona göre sosyal sermaye; sosyal ağların yoğunluğu ve dayanıklılığıyla bağlantılı gerçek ve potansiyel kaynakların bütünü temsil eder (Field 2008:21).

Fransız toplumunun süregelen eşitsizliğine vurgu yapan kuramının bir veçhesi olması yönüyle Bourdieu'da sosyal sermaye, yalnızca hakim sınıftan olan elitlere özgü bir kavramsallaştırmaya doğru yönelmiştir. Sosyal sermayeye bu türden sınıfsal bir anlam yüklemesinden dolayı başta sosyal sermayenin klasik kuramcılardan olan Coleman ve Putnam tarafından, sonrasında ise genel bir uzlaşa ile bu yönüyle eleştirilmiştir (Field 2008:27-28).

2.2.2. James S. Coleman: Beşeri Sermayenin Yaratılmasında Sosyal Sermaye

Marksist gelenekten gelen Bourdie'nun toplumsal eşitsizliğin nasıl üretildiğine dair Fransızca yazınında yaptığı çözümlenelerde kullandığı ve toplumun elitlerinin bir ayrıcalığı olarak sunduğu sosyal sermaye kavramından habersiz James S. Coleman aynı tarihlerde İngilizce yazında yeni bir kavramsallaştırma yapmıştır. Eğitim sosyolojisi üzerine yaptığı araştırmalarda sosyal sermayeyi toplumun gelir düzeyi düşük ve kenarda kalmış etnik topluluklar için dahi yararlı işlevleri olan bir kaynak olarak görmüştür. Bu yönüyle ilk sosyal sermaye kuramcılarında olan Coleman, rasyonel seçim kuramına bağlı bir sosyolog olduğu halde kuramın mevcut haliyle yetersizliklerini görmüş ve iş arkadaşı Gary Becker'in beşeri sermaye üzerine çalışmalarından etkilenerek kendine özgü bir rasyonel seçim teorisi geliştirmeye koyulmuştur. Neticede rasyonel seçim kuramlarının çağdaş sosyoloji içerisinde yükselişinin önünü açmıştır (Ritzer ve Stepnisky 2014:434-38).

“*Social Capital in The Creation of Human Capital*”(1988) isimli öncü çalışmasında; sosyal sermaye eksikliğinin Amerika’da lise ikinci sınıf öğrencilerinin mezun olmadan okulu bırakması üzerindeki etkisine yoğunlaşmıştır. Bunu yaparken sosyal sermaye kavramının tartışacağı genel kuramsal stratejinin bir parçası olduğunu çünkü rasyonel eylem kuramına sadık kalmasına rağmen kendisinin bağlı olduğu bu akademik geleneğin aktörün aşırı bireyci olarak sosyal eylemi gerçekleştirdiği varsayımına karşı çıktığını belirtmiştir. Diğer yandan onun amacı; çoğu sosyoloğun bağlı olduğu bir diğer akademik geleneğin, yani aktörün eyleminin toplumsal bağlam tarafından belirlendiğini ileri süren yapısalcı görüşlere rasyonel eylemi tanıtarak her iki entelektüel akımdan unsurlar içeren kuramsal bir gelişimi sağlamaktır. Coleman kuramsal girişiminde kullanılmak üzere bir kavramsal araç olarak sosyal sermayeyi tanıttığını ifade etmektedir (Coleman 1988:96-97).

Coleman’a göre sosyal sermaye diğer sermaye biçimleri olan fiziksel sermaye ve beşeri sermaye gibi verimli olup, aktörün belli amaçlarını gerçekleştirmesi için kullanılan kaynaklardan biridir. Ekonomik sermaye cisimleşmiş halleriyle kolayca elle tutulabilir iken, beşeri sermaye bireyler tarafından elde edilen yetenek ve bilgi birikimleri olması yönüyle daha az elle tutulabilir sermaye biçimidir. Sosyal sermaye ise aktörün tek başına elinde tutamayacağı ve bireyler arasındaki ilişkilerde var olduğundan çok daha zor kavranabilen bir sermaye biçimidir. Bu yönüyle diğer sermaye biçimlerinden ayrılır. Ancak bu kavramsallaştırma zorluğuna rağmen önemli olan nasıl fiziksel ve beşeri sermaye aktörün üretici etkinliğini kolaylaştırıyorsa sosyal sermaye de aynısını yapar (Coleman 1990:302). Onun için Coleman, sosyal sermaye kavramını önemini şu şekilde ifade etmektedir:

“Şekil, görünüş ve üretiminde ki farklılıklara rağmen ‘sandalye’ kavramının belli fiziksel nesnelere işlevi ile tanımlaması gibi, öncelikle sosyal sermayenin önemi toplumsal yapının belli yönlerini işlevleri ile tanımlamasında yatar. Toplumsal yapının bu yönlerinin aktörlere çıkarlarını elde etmek için kullanabilecekleri kaynak olarak faydası, ‘sosyal sermaye’ kavramı tarafından tanımlanan işlevidir.” (Coleman 1988: 101).

Coleman çalışmalarında sosyal sermayenin üç unsuru olduğunu ileri sürer. İlk olarak yükümlülükler ve beklentilerdir. Birbiriyle etkileşim halinde olan insanlar daima birbirleri için bir şeyler yaparlar ve neticede karşılıklı olarak birbirlerine karşı

yükümlülükleri ve beklentileri doğar. İkinci olarak bilgi kanalları olarak sosyal sermayedir. Bilgi aktörün eylemi için temel teşkil eder ancak bilginin elde edilmesi belli bir çaba gerektirir. Bu noktada sosyal ilişkiler bilgi edinmeyi ve bu sayede de eylemleri kolaylaştırmayı sağlayabilir. Örneğin modayı takip eden biri ile arkadaşlık ilişkisi bireyin ihtiyaçlarına uygun moda giyimine ulaşması için başvurulabilecek bir potansiyeli temsil eder. Son olarak normlar ve etkin yaptırımlardır. Bir topluluk içerisinde sosyal sermayeyi var eden en önemli norm bir bireyin kişisel çıkarlarından daha çok topluluğun çıkarlarını gözetmesi gerektiğini ve buna uygun hareket etmesi gerektiğini salık veren normdur. Özetle Coleman insanların arasında kurdukları sosyal ilişkilerin, aktörler arasında yükümlülükler ve beklentilerin doğması ile karşılıklı bir birlikteliği tesis etmeye yardımcı olduğunu, bu ilişkilerin potansiyel bilgi kaynaklarına erişimi kolaylaştırdığını ve normlarla beraber etkin yaptırımların ise insan davranışlarının düzenlenmesini sağlayarak sosyal sermayeyi var ettiğini ileri sürmektedir (Coleman 1990:306-11).

Yaptığı kuramsal yaklaşımda Coleman birinci ve üçüncü sosyal sermaye unsurunun ortaya çıkmasında sosyal ağların kapalılığının önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü kapalı toplumsal yapılarda normlar daha etkindir, yaptırımlar birliktelik halinde uygulanır ve yükümlülükler ile beklentiler daha yoğundur. Yaklaşımlarına açıklık getirmek için Coleman'ın verdiği örneklerden biri; Newyork şehrindeki elmas toptancı pazarıdır. Bu pazarda yüz binlerce dolar değerindeki malların satıcılar arasında herhangi bir resmi işlem olmaksızın dönüşümünün pazarın verimliliğini sağladığını ve ona göre çantalar hızla el değiştirirken elmasların sahte veya daha düşük mallarla değişiminin önünde yatan engel bu tüccar topluluğundaki kapalı ve sık etkileşimdir. Zira bu elmas pazarı Brooklyn'de aynı semtte yaşayan, aynı sinagoglara giden ve grup içi evliliklerle birbirlerine bağlı bir Yahudi topluluğunun elindedir. Bu kapalı topluluk sayesinde oluşan güvenilirlik neticesinde üyeler kusur işleyemezler. Çünkü eğer işlerlerse aile, din ve topluluk bağları tarafından yaptırıma uğrarlar (Coleman 1988:101). Zaten "*Social Capital in The Creation of Human Capital*" (1988) çalışmasının neticesinde de liseye başlayan öğrencilerin okul bırakma oranlarının azalmasında; ailede ebeveyn sayısı ve ilgisiyle artan sosyal sermayenin ve aile dışında ebeveynlerin üyesi olduğu topluluğun kapalılığa neden olmasıyla artan sosyal sermaye seviyesinin etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Coleman sosyal sermaye analizinin merkezine en yoğun sosyal ilişkilerin var olduğu aile ve akrabalık ilişkilerini alır ve aile dışında ise üyesi olunan etnik, dini gruplar ve gönüllü kuruluş ile sosyal sermayeyi tarif eder. Yoğun ve kapalı ağlara yaptığı vurgu sonucu zayıf bağların önemini ihmal ettiği iddiası ile ağ temelli sosyal sermaye tartışmalarına zemin hazırlamıştır. Bunun yanında toplumun alt kesimlerinin beşeri sermayelerini arttırmasını sağladığı iddiası ile sosyal sermayenin karanlık tarafını görmediği ve kuramının sosyal sermayeyi işlevinden yola çıkarak tanımlama girişiminin sebep-sonuç ilişkisinin kuruluşunu bozarak açık bir totolojiye neden olduğu iddiasıyla eleştirilmektedir(Lin 2001; Portes 1998).

2.2.3. Robert D. Putnam: Makro Düzey Sosyal Sermaye Yaklaşımı

Putnam; 1993 yılında yayınlanan “*Making Democracy Work*” isimli eseriyle sosyal sermaye kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Ampirik verilere dayanan araştırmasında; Kuzey İtalya ve Güney İtalya’nın kalkınmışlık düzeylerini karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma neticesinde Kuzey İtalya’nın gelişmişliğinin ve iyi yönetilebilir olmasının altında yatan nedenin bu bölgenin sosyal sermaye stokunun yüksek olması olduğunu iddia etmiştir. Putnam’a göre, Kuzey İtalya’da var olan sosyal sermayeyi ortaya çıkaran unsurlar sosyal ağlar, güven ve karşılıklılık normudur.

Kısaca bu çalışmada iddia edilmektedir ki; bir toplumu var eden bireyler arasında, karşılıklılığa dayalı bir güven ilişkisi gelişmişse ve bununla beraber bireyler devletin etki alanı dışında, yani sivil toplumda da organize olarak sorunlarına çözüm arayabiliyorlarsa bir toplumun sosyal sermayesi o derece yüksektir. İtalya’da yaptığı çalışmada sosyal sermayeyi inşa eden unsurlara ilişkin elde ettiği veriler neticesinde Kuzey İtalya’nın Güney İtalya’dan daha müreffeh olmasının ve demokratik kurumlarının daha verimli işleyebilmesinin nedeninin Kuzey İtalya’nın sosyal sermaye seviyesi olduğunu ileri sürmüştür (Putnam 1993).

Çalışmasında güven kavramını somutlaştırmak için Amerika’da göçmenlerin, Türkiye’de altın gününe benzetebileceğimiz, organizasyonlar yaparak aydan aya birbirlerine informel yollarla nasıl kredi olanağı sağladıklarını basit bir örnek olarak verir. Örneğe göre; aydan aya dönüşümlü kredi imkanına katılanlar birbirlerine sosyal bir ağ aracılığıyla bağlıdırlar, birbirlerine güvenirler ve her bir birey tüm grup üyelerine yaptığı bu iyiliğin tekrar kendisine yarar sağlayacağına dair ortak bir karşılıklılık normuna

sahiptirler. İşte Putnam'ın bahsettiği sosyal sermaye bu unsurlardan oluşur ve bireylerin tek başına aşamayacağı derecede karmaşık ve geniş problemlerin aşılabilesini sağlar. Bu yönüyle sosyal sermaye kalkınmanın ve iyi yönetimin zemini hazırlayarak toplumun genelinin yararına bir işlev gösterir (Putnam 1993:167).

Daha sonrasında ilgisini Amerika'ya yönlendiren Putnam, art arda yayımladığı araştırma sonuçlarıyla sosyal sermayenin bireyi aşan makro boyutunu ön plana çıkarmış, neticesinde de demokrasi ve kalkınma çalışmalarının sosyal sermaye kuramlarını benimsemesine öncülük etmiştir. Bu çalışmaların ilki olan ve Amerika'yı merkeze alan *“Bowling Alone: America's Declining Social Capital”* (1995) araştırmasında; bowling oynayanların sayısının artmasına rağmen bowling liglerine katılımın giderek düşmektedir. Amerikalıların artık tek başına bowling oynuyor olması örneğinden yola çıkarak, Amerika'yı demokratik ve kalkınmış bir ülke yapan sivil katılımın nasıl düştüğünü; kadınların iş gücüne katılımı, refah değişimiyle beraber ikametlerin değişmesi ve boş zamanın teknolojik dönüşümü gibi nedenlere bağlayarak açıklamaya çalışmaktadır. Çünkü ona göre; Amerika'nın sivil toplumu son yıllarda giderek güç kaybetmektedir. Oysa, Putnam 1830'ların Amerika'sını Alexis de Tocqueville'nin *“Democracy in America”* çalışmasından şu alıntı ile betimlemektedir:

“Her yaştan, her mevkiden ve her yaradılıştan Amerikalı sürekli birlikler oluşturuyordu. Sadece herkesin katıldığı ticari ve endüstriyel birlikler değil, farklı türden –dini, ahlaki, ciddi, beyhude, son derece genel ve son derece sınırlı, son derece geniş ve çok dar-bınlercesi vardı. Bana göre, hiçbir şey Amerika'daki entelektüel ve ahlaki birliklerden daha çok dikkati hak etmiyor.” (akt. Putnam 1995)

Görüldüğü üzere çalışmasının temel vurgusu; yüz yüze sosyal etkileşimlerin gerçekleşmemesinin neticesinde, norm paylaşımlarının azalması ve toplumsal güvenin sağlanamaması sonucunda düşen sosyal sermaye stoku üzerinedir.

Yaptığı çalışmalar kendisinin de dahil olduğu çok yoğun akademik ve siyasi tartışmaları beraberinde getirdi. Zaten sosyal sermaye kavramının akademik kullanım yoğunluğunun ivme kazanması da onun çalışmalarının yayınlanmasının hemen ardından gerçekleşir. Bunun nedeni Bourdieu ve Coleman'nın sosyal sermayeyi bireylerin harekete geçirebileceği sosyal ağlara gömülü bir fenomen olarak ele almalarının aksine Putnam'ın sosyal sermayeyi sosyal ağlara katılımdan gelişen güven ve paylaşılan normların

neticesinde kolektif eylemi var eden makro ölçekli bir fenomen olarak değerlendirmesidir (Woolcock 2010).

Etnik çeşitlilik ve göçmenler üzerine yürüttüğü “*E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century*” isimli araştırmasında ise Putnam (2007); 1960’lardan beri Amerika’nın ve Batı Avrupa’nın giderek daha yoğun şekilde etnik çeşitliliğe doğru gittiğini, neticesinde sosyal sermaye ve sosyal uyumun bu çeşitlilikten etkilendiğini söylemiştir. Putnam’a göre etnik çeşitlenme sürecinin kültürel ve ekonomik katkılarının olduğu görülmesine rağmen eğer kısa vadeli değerlendirilse etnik çeşitlilik sosyal sermayeyi düşürmektedir. Çünkü bu çeşitlilik bireylerin daha izole yani sivil toplumdaki kendini geri çekerek yaşamasına neden olmaktadır ve bireyler arası etkileşimi azaltmaktadır. Ancak Putnam, ülkeler ve eyaletlerin karşılaştırılması ekseninde yaptığı bu araştırmasının sonucuna şunu da eklemektedir:

“Uzun bir zaman dilimi söz konusu olduğunda başarılı göçmen toplumları, grupları aşan yeni dayanışma formlarıyla ve kimlikleri kucaklayarak bu tarz parçalanmaların üstesinden gelenlerdir.” (Putnam 2007:137).

Portes ve Vickstrom; bu çalışmanın sonuçlarını aynı data setleri ile yapılan ve farklı sonuçları olan akademik yayınları da ele alarak eleştirmiştir. Portes ve Vickstrom’a göre esas olarak dışlanma süreçleri gibi farklı yan faktörler, etnik çeşitliliğin sosyal sermaye ve sosyal uyum düzeyine etkisini belirlemektedir (Portes ve Vickstrom 2011:462). Zaten Putnam’ın geliştirdiği sosyal sermaye kuramı; Portes (1998) , Field (2008) ve Fine (2011) gibi sosyal sermaye kavramının gelişimi üzerine çalışmalar gerçekleştiren sosyal bilimciler tarafından; makro düzeyde uygulanmasından dolayı bir totoloji’ye yol açması ve sosyal sermayenin olumsuz sonuçlarını göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Üç klasik kuramcının ortaya koyduğu yaklaşımlardan sonra sosyal sermayenin bir bireye, bir topluluğa veya tüm bir topluma mı ait olduğu noktasında bir tartışma zemini oluşmuştur. Ancak sosyal sermayenin yalnızca bir bireye ait olmadığı, korunmasını ve sürdürülmesini mümkün kılanın etkileşim halindeki üyelerin olduğu konusunda tüm bilim insanları fikir birliği sağlamışlardır. Ayrıca çoğu düşünür, sosyal sermayenin gömülü kaynakları içeren kurumsallaşmış sosyal ilişkilerin hem kolektife hem de kolektif bireye yarar sağlamasından yola çıkarak hem bireysel hem de kolektif bir sosyal varlık olduğunu kabul eder (Lin 2001:7-12). Bundan yola çıkarak sosyal sermayenin; sosyal

eylemen temelinde olan bilgi ve normların dolaşımını sağlayan, içerisinde çeşitli kaynakların gömülü olduğu, belli bir düzeyde aile ve akrabalık ilişkileriyle devralınan ve belli bir düzeyde beklenen getiriyle yatırım yapılan sosyal ağların bir bütünü olduğu söylenebilir.

2.3. SOSYAL SERMAYEDE AĞLARIN ÖNEMİ

Sosyal sermaye tanımlamaları oldukça farklılık gösteren Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın en önemli ortak vurgusu sosyal ilişkilerin yani sosyal ağların sosyal sermayeyi var eden bir kaynak olduğudur. Bourdieu'ya göre sosyal sermayenin temelinde sosyal ağlar olmakla beraber ekonomik ve kültürel sermayeyle ilişkisel bir biçimde değerlendirildiğinde bu ağların üst sınıfın pozisyonunun yeniden üretimi için bireylerin hizmetinde olduğu görülmektedir. Diğer yandan Coleman'ın toplumun her kesiminin üyelerinin çocuklarının beşeri sermayelerini arttırarak başarıya ulaşması için gerekli gördüğü sosyal sermaye yaklaşımında, ağlara vurgu çok daha güçlüdür çünkü ona göre ağların kapalılığı ve sıklığı normların etkililiğini ve karşılıklı yükümlülüklerin artmasını sağlar. Putnam'a göre ise bir ulusun veya bir bölgenin ortak harekete geçme potansiyelini birbiriyle etkileşimleri arttıran sosyal ağlara katılımın belirlediği görülmektedir. Çünkü sosyal ağlar sayesinde karşılıklılık ve güven bütün bir toplum için gelişecektir. Görülmektedir ki her üç yaklaşımın ağlar konusunda ortak noktası benzer özelliklere sahip aktörlerin, bireylerin veya kişilerin etkileşimini merkeze almalarıdır. Bourdieu toplumda elit bir grubun üyelerinin, Coleman aile, akrabalık bağları ile aynı okul, kilise ya da etnik topluluğun üyelerinin ve Putnam ise belli bir ulusun ya da bölgenin insanların inşa ettiği sosyal ağlardan bahsetmektedir.

Sosyal ağ (network) kuramlarındaki gelişmelerin sosyal sermaye yaklaşımlarına eklemlenmesiyle, zaten sosyal sermayenin bir unsuru olarak görülen sosyal ağların önemi daha da artmıştır (Sargut 2006:4). Özellikle *zayıf bağ* ve *güçlü bağ* ayrımı, sosyal ağ kuramlarında önemli bir ayrım olmuş iken; sosyal sermaye klasiklerinde birbiriyle yakın ilişkiler içerisinde olanların inşa ettiği güçlü ağlar daha çok vurgulanmaktadır. Zayıf bağlar ise birbiriyle yoğun olmayan, seyrek ilişkilere atıf yaptığı için genellikle ikinci planda kalmaktadır (Saygan Tunçay, Sural Özer, ve Tozkoparan 2015:75). Granovetter'in 1973 yılında gerçekleştirdiği "*The Strength of Weak Ties*" araştırmasının daha iyi iş bulma imkânlarının yakın çevreden değil de daha az görüşülen zayıf bağlar aracılığıyla

sağlandığı sonucu üzerinden sosyal sermaye yaklaşımlarına eleştiriler yöneltmiştir. Bu noktadan sonra sosyal sermaye tartışmaları aktörlerin sosyal ağlar üzerindeki pozisyonu (Burt 2000; Lin 2001; Portes 1998), sosyal ağların taraflarının çeşitliliği (Putnam 2000; Woolcock 2001) ve ağların birey-toplum merkezli ele alınıp alınmaması (Adler ve Kwon 2002) üzerinden yürütülmüştür. Literatürde kavramın bu denli farklı kullanımlarının olması sosyal sermaye kavramlarının türdeş olmadığına anlaşılmasına neden olmuş ve bundan dolayı çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır.

Literatürde en yaygın sınıflandırmalardan biri, Adler ve Kwon (2002) tarafından çok sayıda sosyal sermaye tanımından yola çıkılarak yapılan sınıflandırmadır. Tanımlamalar arasındaki benzerliklere rağmen aktörün ağlarla olan ilişkisinin bu tanımlarda belirleyici olduğu ortaya konulmuştur. Bu sınıflandırmaya göre içsel sosyal sermaye yaklaşımları aktörü bireyler arasındaki ilişkilerin meydana getirdiği yapının içerisinde ele alır ve bu yapının içerisindeki ağlara odaklanır. Diğer yandan bu (*sociocentric*) ağların içerisindeki bireyi ve kaynakları bir bütün olarak kolektif eylem temelinde değerlendirir. Bundan dolayı Coleman ve Putnam'ın yaklaşımları içsel sosyal sermaye yaklaşımlarıdır. Sosyal sermayeyi aktörlerin hizmetinde gören ve aktörün etrafında şekillenen (*egocentric*) ağlar ile erişilebilir kaynakları esas alan yaklaşımları dışsal sosyal sermaye yaklaşımlarıdır. Bourdieu, Burt ve Portes'in yaklaşımları dışsal sosyal sermaye yaklaşımlarına örnektir. Sonuçta bu iki yaklaşım da sosyal sermayenin temelinde sosyal ağların olduğunu kabul eder ancak sosyal ağ anlayışları bakımından birbirinden ayrılmaktadırlar (Adler ve Kwon 2002:19).

Bir sosyal ilişkiyi var eden tarafların farklılık göstermesi ya da benzer kişiler olması bakımından, inşa edilen ağların bağlayıcı ve köprü kuran sosyal sermaye türleri olarak ayırt edilmesi Woolcock tarafından geliştirilen ve Putnam'ın makro düzlemde kullandığı sınıflandırmada mevcuttur (Field 2008:59-60). Sosyal ağların taraflarının farklılaşmasına göre şekillenen sosyal sermaye ayrımı etnik farklılıklar ve göçmen grupları üzerine çalışmalarda oldukça açıklayıcıdır. Çünkü göçmenlerin kendi aralarında inşa ettikleri ağlar neticesinde gelişen sosyal sermaye ile göçmenlerin ev sahibi toplum arasında inşa ettikleri ağlar neticesinde geliştirdikleri sosyal sermaye nitelikleri itibarıyla birbirinden farklılık göstermektedir (Putnam 2000). Woolcock bağlayıcı ve köprü kuran sosyal sermaye türlerine bağlantı kuran sosyal sermaye kavramsallaştırmasını eklemiştir; üç gruba ayırarak sınıflandırmıştır. Bağlayıcı sosyal sermaye; aile, akrabalık ve aynı etnik

topluluğa üye olanlar arasındaki güçlü bağlara, buna karşın köprü kuran sosyal sermaye farklı geçmişleri olan veya farklı topluluk üyeleri arasındaki zayıf bağlara ve bağlantı kuran sosyal sermaye ise kurum içi pozisyonlar, devlet veya kamu görevlileri ile kurulan dikey ilişkilere atıf yapıyor görünmektedir (Ager, Strang, ve Abebe 2005:163).

2.3.1. Bağlayıcı Sosyal Sermaye

Bağlayıcı sosyal sermaye; aile, akrabalık ve dostluk gibi yakın ilişkilerin yanı sıra araştırmaların bağlamına göre benzer etnik, dinsel, politik veya sosyo-ekonomik seviyedeki bireylerin kurduğu güçlü bağlara atıf yapabilmektedir (Woolcock 2001:10). Bağlayıcı sosyal sermaye yaklaşımlarında ortak fayda, işbirliği ve sosyal yapıların ön plana çıkarılmasının yanı sıra sosyal sermaye; bir toplumun, topluluğun veya bireylerin işbirliği içerisinde ortak amaçlara erişmesini sağlayan kamusal bir mal veyahut sosyal bir yapı olarak görülmektedir (Özen ve Aslan 2006:133). Başak ve Öztaş (2010:33)'a göre; sıklığı ve süresi artan ilişkiler, anlamlı ve güçlü bağları var ederler. Bu sayede paylaşılan normlar, normların artan denetimi ve kurulan güven sayesinde zorluklarla mücadele ve ortak hedeflere ulaşmak için harcanan maliyet azalır, maddi-manevi destek bu ağların içerisinde bulunur. Bu sosyal ağ yaklaşımı, bağlayıcı sosyal sermayenin temelinde yatan düşüncedir ve literatürde içsel veya dayanışmacı sosyal sermaye olarak da ifade edilmektedir (Eşki 2009:49).

Coleman, sosyal sermaye kavramsallaştırmasında ağ kuramlarından istifade etmiş ve kuramının merkezine *ağ kapalılığı (network closure)* unsurunu yerleştirmiştir. Çünkü kuramında sosyal sermayenin toplumsal normlar, bilgi kanalları ile yükümlülükler ve beklentiler şeklinde üç unsuru olduğunu ileri sürmüştür. Toplumsal normlar ile yükümlülükler ve beklentilerin toplumsal yapıdaki kapalılığın rolü sayesinde kolaylaşacağını ifade etmiştir (Coleman 1988:95). Sık ve güçlü bağların kapalılık özelliği gösterdiği toplumsal yapılarda bireylerin girdikleri etkileşimler karşılıklı beklentiler geliştirir ve bu beklentiler de bireyler üzerinde diğerlerine karşı sorumluluğu artırır. Kapalı ağlar sayesinde ortak normların paylaşımı kolaylaşıp böylece yaptırımların da etkililiği artacağından bireyler yüksek güvenilir bir sosyal çevre oluşturur. Güvenilirliğin arttığı bu sosyal yapıda bilgiye erişme ve işlem yapma maliyetleri düşmüş olur. Coleman'a göre, sosyal sermayenin işlevi budur ve temelinde ağ kapalılığı yatmaktadır

(Coleman 1988:105-7). Coleman'ın yaklaşımı ağ temelli bağlayıcı sosyal sermaye türünün en spesifik kavramsallaştırılmış halidir.

Coleman'dan sonra makro ölçekli olacak şekilde inşa ettiği kuramını İtalya'nın kuzey ve güney bölgelerine, daha sonra da Amerika'ya uygulayan Putnam'a göre sosyal sermaye; sosyal ağlar, güven ve karşılıklılık normundan oluşmaktadır. Onun sosyal sermaye yaklaşımının temelinde bir ulusu kalkındıracak olan sosyal sermaye stokunun artması için o ulusun üyelerinin sivil toplum kuruluşları, spor etkinlikleri ve dini cemaatler gibi sosyal ağlara daha çok katılması gerektiği anlayışı yatmaktadır. İlk dönem çalışmalarında yaptığı bu yalın kavramsallaştırma bağlayıcı sosyal sermaye olarak sınıflandırılmıştır (Adler ve Kwon 2002:20).

Putnam konu edindiği ulusları veya bölgeleri makro düzlemde karşılaştırma eğiliminde olmuştur. Bu nedenle ulusların veya bölgelerin üyelerini de birbirine benzer ve tekdüze olarak kabul etmiş ve bu üyelerin arasında inşa olunan sosyal ağların da tek tip olduğunu varsaymıştır. Göreceli olarak homojen olan İtalyan toplumunda uyguladığı yaklaşımın, Amerika gibi çok farklı etnik ve dini toplulukların olduğu bir göçmen ülkesinde tam anlamıyla geçerli olmayacağı yönünde eleştiriler almıştır. Bunun neticesinde Woolcock'u ve diğer eleştiri getirenleri izleyerek çalışmalarında sosyal sermayeyi bağlayıcı ve köprü kuran olarak ikiye ayırmıştır (Field 2008:92). Bu ayrımı yaptıktan sonraki çalışmalarında sosyal ağlar vurgusu o denli artmıştır ki kuramını uyguladığı araştırmalarında diğer unsurlar daha az rol oynamaya başlamıştır (Walseth 2008:4). Putnam'a göre; bağlayıcı sosyal sermaye homojen grupları bir arada tutan bir Japon yapıştırıcısı gibidir ve grup içerisinde güçlü bir sadakat duygusuna zemin hazırlar. Etnik temelli yardım kuruluşları, kilise temelli kadın okuma grupları bunlara en iyi örneklerdir. Bir topluluğun üyeleri arasında gelişen karşılılık normu, dayanışma duygusunu harekete geçirmede ve desteklemede tampon olan bağlayıcı sosyal sermayenin gelişmesinde kritik bir rol üstlenir. Bu sayede aynı etnik kimliğe mensup kişilerin yaşam sürdüğü bir mahallede, mahalleli ihtiyaç sahibi bir kimsenin işe girmesine, ev tutmasına ve hasta olduğunda bir çorbayla dahi olsa sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına yardımcı olur (Putnam 2000:23-25).

Klasik sosyal sermaye teorisyenleri olan Coleman'ın kavramsallaştırmasının ve Putnam'ın ilk dönem çalışmalarının temelinde bağlayıcı sosyal sermaye anlayışı yatmaktadır (Adler ve Kwon 2002:20). Sosyal sermaye kavramını Amerika'da yaşayan

göçmen grupları üzerine araştırmalarında kullanan Portes (1998); “*Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology*” isimli makalesiyle, kavramın akademik kullanımlarına geniş eleştiriler getirerek katkılarda bulunmuştur. Bu eleştirilerden en önemlisi sosyal sermayenin görmezden gelinen bir negatif yanının olduğudur. Portes (1998:16-18)’e göre sosyolojinin en önemli ön yargısı sosyal olmanın iyi olduğu yönündeki kabulüdür. Oysa sosyal sermayeyi var eden mekanizmaların olumsuz sonuçları da vardır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki topluluk dayanışması diğer insanları dışlamayı beraberinde getirebilmekte, orantısız fanatik bir grup üyeliği doğurabilmekte, bireysel özgürlükler bu ağlar yüzünden kısıtlanabilmekte ve yakından bakılırsa mafyalaşma gibi illegal gruplar için de aynı mekanizmalar işleyebilmektedir. Elbette şu unutulmamalıdır ki kötülük için kullanılan diğer her şey gibi sosyal sermaye de bu potansiyele sahiptir ve köprüler kurmak negatif sosyal sermayenin panzehri olabilmektedir (Field 2008:128).

2.3.2. Köprü Kuran Sosyal Sermaye

Köprü kuran sosyal sermaye yaklaşımlarında; yakın ilişkilerden ziyade, profesyonel işler icabı tanışan kişilerle, arkadaşlarının arkadaşlarıyla, farklı etnik, dini, sosyo-kültürel veya sosyo-ekonomik gruplardan tanışılan kişilerle sürdürülen ilişkilerin bir değeri olduğu varsayımından yola çıkılmıştır. Köprü kuran ağlar daha zayıf olmakla beraber daha çeşitlidir ve toplumsal grupları çapraz kesen bağlar olduğu için ortak bir kimliği, kültürü veya toplumsal kökeni paylaşmanın önemini kaybettiği ağlardır (Eşki 2009:50-51). En kısa şekilde ifade edilecek olursa; köprü kuran sosyal sermaye, bir sosyal ilişkinin taraflarını oluşturan iki kişinin farklı özgeçmişlere sahip olduğu durumlarda ortaya çıkan ağların üzerinde yükselen sosyal sermaye yaklaşımıdır.

Sosyal sermaye kavramını kullanmamış olsa da Granovetter; bir grubun üyesinin farklı grupların üyeleriyle kurduğu ilişkilerin, bireylerin şahsi hedeflerini gerçekeştirmesinde ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasıyla kolaylıklar sağladığı yönünde ulaştığı sonuçlarla sosyal sermaye yaklaşımlarına yeni bakış açıları kazandırmıştır. Granovetter’in bireylerin üyesi oldukları grup dışında ilişki kurarak mikro düzeyde inşa ettikleri ağlar ile bunların makro düzlemde toplumsal bütünleşme görünümleri arasında kurduğu ilişki, bağlayıcı ve köprü kuran yaklaşımlar arasındaki tartışmalı bağlantıyı kurmaktadır (Özen ve Aslan 2006:135). Onun bir diğer önemli katkısı sosyal ağları bilgi

akışlarının olduğu birer iletişim kanalı olarak ele almasıdır. Bilgi önemlidir çünkü toplumsal eyleme zemin hazırlamaktadır. Toplumsal ilişkiler belli bir bilgi potansiyeli içerir. Fakat bilginin edinilmesi bağlamına göre, farklı düzeylerde de olsa, masraf etmeyi gerektirmektedir. Bu bakımdan sosyal ağlar bu masrafları azaltan işlevleriyle sosyal sermayenin önemli bir unsurudur (Coleman 1988:104).

Granovetter'in bireylerin uzak çevreleriyle kurdukları zayıf bağların daha iyi iş imkanlarına erişmede güçlü bağlardan etkili olduğu sonucuna ulaşmış olması, bağlayıcı sosyal sermaye yaklaşımlarının eleştirilmesine ve köprü kuran sosyal sermaye yaklaşımlarının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Granovetter'e göre; her birey duygusal yoğunluğu, içtenliği, karşılıklı yükümlülüğü içeren ve uzun bir zaman içerisinde biçimlenen güçlü ağlarının içerisinde sosyal yaşamını sürdürdüğünden; iki bireyin köprü kuran ilişkisi zayıf olacaktır. Fakat bu zayıf bağların gücü; bireyleri kendi grubunun içerisinde dolaşan sınırlı bilgi havuzundan, hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırabilecek potansiyel başka bilgi havuzlarına eriştirebilecek bir niteliğe sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Granovetter 1977:352-54).

Granovetter'in *zayıf bağların gücü* ve Coleman'ın *ağ kapalılığı* yaklaşımları; Burt tarafından, farklı piyasaların ve yenilikçi uygulamaların bilgilerine erişmenin kritik öneme sahip olduğu örgüt çalışmaları bağlamında sentezlenmiştir. Burt (2000)'e göre, sosyal sermaye için önemli olan bireyin sosyal yapı içerisindeki ağ pozisyonudur. Çünkü Coleman'ın çalışmalarında iddia ettiği üzere ağlar, yakın çevre içerisinde kapalılık özelliği göstermektedir. Ancak kapalı ağların meydan getirdiği ağ öbekleri bir üst yapısal düzlemde incelendiğinde, bu öbeklerin aralarında *yapısal boşlukların* ortaya çıktığı görülecektir. Ağların kapalılığından kaynaklanan yapısal boşluklar farklı piyasaları, yenilikçi uygulama birikimlerini ve farklı bilgi havuzlarını birbirinden ayırdığı için boşluklar arasında köprüleri kurabilecek potansiyele sahip bireyler için eşsiz fırsatlar sunmaktadır. Fırsatları değerlendirebilen girişimciler farklı gruplarla temasın getirdiği ayrı birikim havuzlarına erişim sağlayabildikleri ve gruplar arasında aracılık görevi üstlendikleri için ağ konumlarından kaynaklı sosyal sermayeden en çok payını alanlardır (Burt 2000:353).

Sosyal sermaye yaklaşımlarını uygulayan araştırmacılarca bireylerin kendi toplumsal çevreleri dışında kurdukları ağların öneminin farkına varılması en çok Putnam'ın

kuramına katkı sağlamıştır. İlk dönem çalışmalarından sonra sosyal ağlara vurgusu diğer unsurları geride bırakacak ölçüdedir ve köprü kuran sosyal sermayenin Amerika'nın geleceği için daha değerli düşüncesinde olduğu görülmektedir (Walseth 2008:4). Putnam'a göre; köprü kuran sosyal sermaye farklı homojen toplulukların arasında gelişen ağlar üzerinde yükselen bir sermaye türüdür. Bu ağlar özellikle toplumun farklı kesimlerinin bulunduğu sivil haklar hareketi gibi sivil toplum kuruluşlarında veya ekümenik dini kuruluşlar gibi dini örgütlerde görülebilmektedir (Putnam 2000:23). Özellikle etnik ve dini topluluklar arası etkileşimlerin önemli olduğu Amerika için köprü kuran sosyal sermayenin değerli olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü bağlayıcı sosyal sermaye kısıtlı kimlikleri destekler mekanizmaları içerirken, köprü kuran sosyal sermaye geniş bir kimliği benimsemeyi desteklemektedir (Putnam 2000:362). Putnam'a göre; bağlayıcı sosyal sermaye "geçinmek" için, köprü kuran sosyal sermaye ise "başarılı" olmak için gereklidir (Putnam 2000 akt. Field 2008:92).

Putnam'ın kuramı göç çalışmalarına da uygulanmaya başlanmış ve kendisinin de sosyal uyum ile sosyal sermaye arasındaki ilişkiye odaklandığı çalışmaları olmuştur. Ona göre etnik çeşitlilik ile sosyal sermaye arasında negatif bir ilişki vardır. Farklı etnik kökenden insanların olduğu toplumlarda insanların karşılıklı güven duygusu ve sivil katılımları azaldığı için sosyal sermaye stoku azalmaktadır. Giderek daha çok göçmen misafir eden batı ülkelerinde önemli sosyal sermaye türü farklı etnik topluluklar arasında kurulan köprü kuran sosyal sermayedir. Etnik farklılığın arttığı mahallelerde köprü kuran sosyal sermaye azalır, gruplar kendi içlerine döner, karşılıklı yardımlaşma ile işbirliği azalır ve bunun neticesinde etnik topluluk içi bağlayıcı sosyal sermaye dahi azalmaya başlar (Putnam 2007:143-51). Bağlayıcı sosyal sermaye ortak geçmişe sahiplik temelinde ve homojen gruplar içerisinde üretildiği için artması özel bir çabayı gerektirmemektedir. Ancak birbirinden farklı, birbirlerini tanımayan toplulukları bir araya getirmek kolay değildir. Bu nedenle köprü kuran sosyal sermayenin oluşması için fazladan çaba gerekmektedir. Gruplar arası etkileşimlerin artması için birtakım kuruluşlar ile köprüler kurabilecek girişimlere destek olunabilir ve bireyler kendi grubunun dışında daha geniş bir topluluğun üyesi olabileceği konusunda teşvik edilebilirler (Gittel ve Vidal 1998:52 akt. Duman ve Alacahan 2011:185).

Bourdieu, Coleman, Putnam ve Burt'ün çalışmalarında üzerinde durdukları farklı bakış açıları, Nan Lin tarafından tek bir kuram altında sentezlenerek sosyal sermaye

yaklaşımlarının kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır (Ağcasulu 2017:123). Lin; geliştirdiği yaklaşımın açıklama gücünü arttırmak için, farklı bir terminolojiyle olsa dahi, sosyal sermayeyi iki farklı türe ayırmıştır (Field 2008:92). Onun sosyal sermaye yaklaşımının temelinde de ağlar ön plana çıkmaktadır. Birbirine rakip gibi görülen zayıf bağlar ve güçlü bağları, *dayanışmacı (bağlayıcı)* ve *aracı (köprü kuran)* sosyal sermayenin kaynağı olarak görerek bütünleşik bir kuramda tek çatı altında toplanmıştır (Başak ve Öztaş 2010:33). Çünkü sosyal sermaye türlerinin sosyal ağ özellikleri ve yapılardan dolayı farklılaşmasının altında yatan asıl nedeni aktörün amacı olarak görmektedir. Eğer aktörün amacı önemli bir bilgiye ulaşmak ise zayıf bağlar, işbirliği ya da güven ortamı oluşturmaksa güçlü ağlar ona daha faydalı olacaktır (Özdemir 2008:84). Ancak Lin'in her zaman vurguladığı gibi aktörün toplumsal yapıdaki pozisyonundan kaynaklı yerleşik kaynaklara erişimi ve neyi amaçladığı kuramlara dahil edilmeksizin, yalnızca ağ pozisyonundan yola çıkarak sosyal sermaye kavramı açıklanamaz. Ancak şu da unutulmamalıdır ki; sosyal sermaye üzerine çalışan bütün bilim insanlarının ortak görüşü sosyal sermayeyi mümkün kılmanın etkileşim halinde bulunan üyeler, yani sosyal ağlar olduğudur (Lin 2001:8).

Özetle bağlayıcı sosyal sermaye kolektivitinin korunmasına yönelik eylemlere kaynaklık eder ve bağlayıcı sosyal sermayenin temelinde ortak kimlikleri paylaşan aktörlerin arasında kurulan güçlü bağlar vardır. Bu yaklaşım Putnam'ın ilk dönem çalışmalarında sivil birliklere ya da sosyal etkinliklere katılım şeklinde ifade edilmişken, Coleman'ın çalışmalarında çocuklarının güven içinde yetişmesini isteyen bir kadının Detroit'ten Kudüs'e taşınması ve Newyork'ta toptan elmas ticaretiyle uğraşan Yahudi tüccarlarıyla örneklendirilmiştir. Bunun yanında Portes'in göçmen toplulukları üzerine çalışmalarında ise sosyal sermayenin dayanışma ve karşılıklı destek için oynadığı aracı rol kendini göstermektedir (Lin 2001:22-23). Yani bağlayıcı sosyal sermaye daha çok aktörlerin fiziksel, ruhsal sağlıklarını ve yaşam doyumlarını sağlamalarını temin etmelerine; köprü kuran sosyal sermaye ise ekonomik varlık, siyasi iktidar ve sosyal statü kazanmalarına aracılık etmektedir (Lin 2001:21). Göç nedeniyle sosyal ağlarının çoğunu kaybetmiş olan göçmenlerin de amaçları doğrultusunda farklı faydalar sunan ağlara yatırım yaptığı göz önüne alındığında sosyal sermayeyi bağlayıcı ve köprü kuran türlerine ayırarak sınıflandırmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır (Lee ve Moon 2011:816). Putnam'ın ifade ettiği haliyle bağlayıcı sosyal sermaye hastalandığında sıcak bir çorbayı

garanti edebilecekken, köprü kuran sosyal sermaye daha iyi bir iş bulma imkanını sağlayabilir (Putnam 2000:363).

2.3.3. Bağlantı Kuran Sosyal Sermaye

Bağlayıcı ve köprü kuran sosyal sermaye, sosyal ilişkilerin yatay bir eşitlik veya eşite yakınlık derecesi altında kurulduğu durumları merkezine alırken; iktidar, kaynak veya statü sahipliği gibi hiyerarşik pozisyonlardan kaynaklı eşitsiz ilişkilerin merkeze alındığı tür ise bağlantı kuran sosyal sermayedir (Duman ve Alacahan 2011:184). Bu sermaye türü ilk defa Woolcock tarafından bağlayıcı ve köprü kuran sosyal sermaye ayrımına ek olarak kavramsallaştırılmıştır (Field 2008:92). Bağlantı kuran sosyal sermaye sosyo-ekonomik toplumsal pozisyonları itibariyle farklı konumlarda olan insanların kendi sosyal çevreleri dışında kurdukları bağlantılar sayesinde bilgi ve kaynak edinebileceği varsayımından yola çıkar. Bunların arasında özellikle kamu kurumları, bankalar veya bağlantı içerisinde olunan çeşitli kurumlar sayılabilir. Burada belirleyici olan unsur kurulan ilişkinin eşit bir düzlemde gerçekleşiyor olmasıdır (Woolcock 2001:11).

Bağlantı kuran sosyal sermaye kavramı daha çok kalkınma ile sosyal sermaye arasındaki nedensellik kurmaya çalışan araştırmacıların başvurduğu bir yaklaşımı tamamlar. Çünkü onlara göre alt gelir grupları veya marjinalleşmiş sosyal grupların kamu kurumlarıyla ve diğer kuruluşlarla geliştirdikleri bağlantı kuran sosyal sermaye zorlu yaşam standartlarını geliştirilmesini ve yeniden topluma kazandırılmalarını sağlayabilir (Babaei et al, 2012 akt. Erden 2018:36). Çeşitli kamu hizmeti veren kurumlarla geliştirilen bağlantılar özellikle iltica ederek yeni bir devlete yerleşen mültecilerin uyumu için de oldukça önemlidir. Yeni geldiği ülkeye aşinalığı olmayan veya bir devlet kurumuna gittiğinde dilini bilmediği için iletişim kuramayan bir göçmen veya mülteci için bu sermaye türünün özel olarak geliştirilmesi gerekebilmektedir. Özellikle doğrudan göçmenlere yönelik birimlerde ya da mültecilerin yaşadığı mahallelerde kamu hizmeti veren görevlilerle ve kuruluşlarla bu göçmenler arasında bir ilişki kurulduğu söylenebilir. Bu dikey ilişkiler bağlantı kuran sosyal sermaye değeri taşımaya başladığında göçmenlerin veya mültecilerin uyumunu kolaylaştıracaktır (Ager ve Strang 2008:181).

Bir toplumun üyeleri; çeşitli sosyal ağ türlerine sahiptirler ve yaşadıkları toplumun içerdiği kaynaklara erişim noktasında bu ağları inşa eder veya çeşitlendirirler (Lin 2001). Göçmen

topluluklarının üyeleri söz konusu olduğunda; dil farkı ve sınırlı köprü kuran ağa sahip olma durumundan dolayı genelde ev sahibi toplumdaki ayrılmış ve kapalı homojen ağlar inşa edilmektedir. Bu durumda göçmen topluluklarının sosyal sermaye durumunu açıklamada Coleman'ın kapalı ağlara olan vurgusu, göçmen topluluklarının üyelerinin sosyal sermaye durumunu açıklamakta nispeten daha önde görünmektedir (Kao 2004 akt. Bankston III 2014:25-26). Her ne kadar göçmenler topluluklarının üyelerinin ev sahibi toplumun üyeleriyle geliştirdikleri köprü kuran ağlar geri planda kalıyor gibi görünse de, yeni dahil olunan bir toplumsal yapının içerisindeki kaynaklara erişmede köprü kuran ağların değeri de daima dikkate alınmalıdır. Diğer yandan son yıllarda devlet imkanlarının yanı sıra; tüm dünyada giderek daha fazla şekilde sivil toplum faaliyetlerinin göçmenlerin hayatlarına katkı sağlaması ve bunun da göçmenler için sosyal sermaye katkısının olduğu da değerlendirilmektedir (Ager ve Strang 2008; Garkisch, Heidingsfelder, ve Beckmann 2017).

3.BÖLÜM: SURIYE'DEN KİTLESEL SİĞINMANIN SEYRİNDE TÜRKİYE'NİN DURUMU VE SİVİL TOPLUM

Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen kitlesel göçün seyrinde; Suriye'de gittikçe artan şiddet olaylarının yanı sıra, Türkiye'nin geliştirdiği göç yönetimi ve hukuk politikaları da belirleyici olmuştur. Çünkü yapısal kısıtlamaların makro düzenleyicisi veya imkanların sağlayıcısı olması bakımından devlet, gerek göç süreçlerinin gerekse göç sonrası süreçlerin seyrini belirleme konusunda, tüm dış etkenler içerisinde en etkili olanıdır (Abadan-Unat 2002; Castles vd. 2014). Devletin bu rolü nedeniyle, göç ve göçmen ağlarının tam bir serbestiyet içerisinde kurulduklarını söylemek her zaman mümkün değildir (Danış 2010:203). Ancak, Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin sayılarının, beklentileri kısa sürede aşarak milyonları bulması, göç ve göçmen ağlarının inşasında Suriyelilere geniş bir alan bırakmış; yaşanan insani krizde, devletin yetersiz kaldığı faaliyet alanlarını STK'ların doldurmasına imkan vermiştir. Bu nedenle Suriyelilerin Ankara'da göç sonrası ağlarının ve sosyal sermayesinin STK'lar etrafında nasıl şekillendiğinin anlaşılabilmesi için, Türkiye'ye zorunlu göçün öncesinde Türkiye'nin durumunun, kitlesel sığınmayla ortaya çıkan insani krizin yönetiminde geliştirilen politikaların ve yaşanan süreçte sivil toplumun yerinin bilinmesi oldukça faydalı olacaktır.

3.1. TÜRKİYE'DE GÖÇ YÖNETİMİ VE SURIYE'DEN KİTLESEL SİĞINMA

3.1.1. Suriye'den Kitlesel Sığınma Öncesi Türkiye'de Göç Politikaları Ve Deneyimler

II. Dünya Savaşının Avrupa'da ortaya çıkardığı yıkım tablosu, insan haklarının yükselen bir değer olmasını sağlamıştır. Gerek savaş öncesinde gerekse savaş sırasında uğradığı zulümler nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan göçmenlerin yaşadıkları deneyimlerden yola çıkılarak, kendi ülkeleri dışında da insanların evrensel haklarının olması ve bunun uluslararası düzeyde hukuken garanti altına alınması gerektiği fikrinden hareketle “1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi(1951 Sözleşmesi)” doğmuş, büyük bir katılımı ile imzalanmıştır. Sözleşmede, uluslararası teamül hukuku kuralı olarak kabul edilen, bir kimsenin işkence veya kötü muamele göreceği yere gönderilmesini yasaklayan, “geri göndermeme (*non-refoulement*) ilkesi”ne yer verilmiş (1951 Sözleşmesi md.33/1); sözleşmede yer alan kriterleri sağlamaları halinde ülkesini

terk etmeye zorlanmış olan göçmenlerin müstakil hak sahibi bireyler olarak, kendilerine mülteci statüsü sağlanması mümkün kılınmıştır. 1951 Sözleşmesi'nde “mülteci” kavramı şu şekilde tarif edilmiştir:

“ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs” (1951 Sözleşmesi, md.1/A.2)

Türkiye, 1951 Sözleşmesi'ne, “Avrupa dışından mülteci kabul etmemeye ilişkin” coğrafi çekince ile taraf olmuştur (R.G. 05.09.1961, S.10898). 1967 tarihli ek protokolle, çekince koyma hakkı ortadan kalkmışsa da, sözleşmeyi bu çekinceyle imzalayan ülkelerin hakları korunmuştur. Böylece Türkiye bakımından, 1951 Sözleşmesi ile sadece Avrupa'dan gelen bireylere mülteci statüsü sağlanacağını; söz konusu kriterleri taşıdıkları takdirde geri göndermeme ilkesi kapsamında bu kişilerin haklı nedenle zulüm korkusu yaşayacakları yerlere gönderilmeyeceğini taahhüt altına alınmıştır.

1951 Sözleşmesi'nin uygulanmasına yönelik Türk Hukukunda, mülteci ve sığınmacıları ilgilendiren kapsamlı ilk düzenleyici belge, kısaca “1994 Yönetmeliği” olarak anılan, “Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”tir. Ulusal güvenlik kaygılarının ön planda olduğu bir dönemde hazırlanmış olan 1994 Yönetmeliği'nin amacı:

“1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınmak amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tesbiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir.” (1994 Yönetmeliği md.1.)

1951 Sözleşmesinde yer alan mülteci tanımı, 1994 Yönetmeliği'ne aynen aktarılmış; Avrupa dışından gelen ve mülteci statüsünün diğer kriterlerini taşıyan münferit yabancılar ise sığınmacı olarak adlandırılmışlardır. 1994 Yönetmeliği'nin 3.maddesine göre:

“1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol ile diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerdeki tanımlar saklı kalmak üzere bu Yönetmeliğin uygulanmasında;

“Mülteci; Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,

Sığınmacı: ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı(...) ifade eder.”

1994 Yönetmeliği'nde, sığınmak amacıyla topluca sınırlarımıza gelen yabancıların, sınırda durdurulması ve sınırı geçmelerinin önlenmesi öngörülmüştür (1994 Yönetmeliği md.8). Toplu olarak sınırı geçmeleri halinde ise sınır bölgelerine mümkün olduğunca yakın yerlerde kurulacak olan kamplarda tutulacaklardır (1994 Yönetmeliği md.11). Üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere başvuran kişilere ise talep etmeleri halinde ikamet izni verilmesi mümkün kılınmıştır (1994 Yönetmeliği md.7).

Yönetmeliğin, uygulamaya ilişkin hükümlerine bakıldığında; kitlesel bir göç gerçekleşirse, belirlenen geçici koordinasyon kurullarının süreci yöneteceği, kampların kurulması için, gerek görülürse Türk Kızılayı Derneği (Kızılay)'nin görevlendirileceği ve uluslararası yardımların Kızılay aracılığıyla dağıtılacağı öngörülmüştür (1994 Yönetmeliği md.22-25). 1994 Yönetmeliği'nde kitlesel bir sığınmanın kalıcı hale dönüşebileceği hesaba katılmadığından, göç politikalarını yürütecek özel bir teşkilat kurulmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Aslına bakılırsa 1994 Yönetmeliği dışında, ülkeye normal yollardan gelen yabancılar için de uygulanan çeşitli kanunların (Yabancıların

Türkiye’de İkametleri ve Seyahatleri Hakkında Kanun, Pasaport Kanunu vd.) öngördüğü iş ve işlemlerin yürütülmesi için de özel bir teşkilatlanmaya gidilmemiştir. Türkiye’ye gerek yasal olmayan yollardan giren *düzensiz göçmenlerin* gerekse yasal yollarla gelen *düzenli göçmenlerin* işlemlerini çok büyük oranda İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi teşkilatlanmasına bağlı İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlükleri yürütmekteydi (Erten 2015:43). Göç yönetimi üzerine uzmanlaşmış özel bir teşkilatlanmanın kurulmamasının en büyük nedeni ise geçmişte, Türkiye’nin ağırlıklı olarak göç veren ve Avrupa’ya gitmeye çalışan düzensiz göçmenler için transit bir ülke konumunda bulunması olarak değerlendirilmektedir.

İçduygu (2012)’nin Türkiye’nin göç trendleri üzerine kaleme aldığı makalede yer alan istatistiklere göre: 2010 yılında Türkiye üzerinden düzensiz yollarla Avrupa’ya gitmeye çalışan 15.300 kişinin yakalandığı, 9.200 kişinin sığınma başvurusunda bulunduğu, 10.000 civarı kişinin ise çalışma amaçlı düzensiz göçmen olarak Türkiye’de yaşadığı, Türkiye’de bulunan düzenli göçmenlerin sayısının ise 177.000 olduğu aktarılmaktadır. İçduygu’ya göre geçmiş istatistiklerle karşılaştırıldığında Türkiye giderek daha fazla göç alan bir ülke olma yolundadır (İçduygu 2012).

Türkiye’nin göç alma yönündeki eğilimine rağmen, 2011 yılına kadar 911 kilometrelik en uzun kara sınırlarımızın bulunduğu Suriye’den düzenli veya düzensiz olarak göç eden kişilerin sayısı ise oldukça sınırlıdır. 2010 yılında Türkiye’ye gelen ve yakalanan Suriyeli düzensiz göçmen sayısı, yalnızca 912 kişidir (İçduygu 2012). 1995-2013 yılları arasında ise sadece 635 Suriyeli sığınma başvurusunda bulunmuştur (Kirişçi 2014:11). Günümüz Suriyeli kitlesel göçünün temel nedeninin iç savaş olduğu bu verilerle daha iyi anlaşılmaktadır.

Türkiye’ye son 30 yıldır yönelen göçlerin değişen eğilimlerinin yanı sıra; Suriyeli kitlesel sığınması öncesinde Türkiye, yakın tarihinde iki önemli kitlesel zorunlu göç deneyimi yaşamıştır. Bunlardan ilki 1989 yılında, Bulgaristan’ın kendi vatandaşı olan üç yüz binin üzerindeki Türk ve Müslüman Slavlar olan Pomakları Türkiye’ye göçe zorlaması sonucu meydana gelen kitlesel sığınmadır. Türkiye, bu göçmenlere kapılarını açmış ancak uluslararası iltica rejimini uygulamamıştır. Ayrıca uluslararası destek talep etmemiş ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’ni de dahil etmeksizin geçmişte Osmanlı eski topraklarından gelen “*Türk soyu ve kültürüne*” mensup kişilere

uyguladığı politikaya benzer şekilde, onları soydaşları olarak kabul etmiştir. Bulgaristan'dan gelenler, Edirne ve Kırklareli yakınlarındaki iki büyük çadır kentte, misafirhanelerde ve okul binalarında ağırladıktan sonra gerekli hukuki düzenlemeler de gerçekleştirilerek uyum politikaları izlenmiş ve 220.000'ine Türk Vatandaşlığı verilmiştir (Çatır 2012:221-26)

1991 yılında Bağdat yönetiminin Irak'ın kuzey bölgesine müdahalesinden kaçarak Türkiye'ye sığınan, çoğunluğu Kürt olan 500.000 sığınmacıyı 5 hafta boyunca kendi sınırları içerisindeki kamplarda ağırlaması, Türkiye'nin bir diğer önemli kitlesel sığınma deneyimidir. Bu deneyimde ortaya çıkan sorunlar, bir önceki kitlesel sığınmanın aksine, uluslararası işbirliği ile birlikte Irak'ın kuzeyinde güvenli alanların oluşturulmasıyla çok kısa sürede çözülmüştür. Kamplarda kalanların 460.000 kadarı ülkesine dönmüş, geride kalanlar ise üçüncü ülkelere iltica talebinde bulunmuşlardır (Kirişçi ve Karaca 2015:299-306).

Uluslararası hareketliliğin her geçen gün artması, Türkiye'nin son yirmi yılda giderek daha fazla göç alan bir ülke haline gelmesiyle birlikte yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'ye yönelik göç yönetimi konularında artan reform beklentileriyle, 2009 yılında yeni kanun çalışmaları başlamıştır. Ancak bu kanunun tamamlanması ve yürürlüğe konması 2014 yılını bulmuştur. Bu nedenle Türkiye, Suriyelilerin göç hareketliliği başlamadan bu göçü yönetebilecek yeterli hukuki düzenlemelere ve krizi idare edebilecek göç yönetimi üzerine uzmanlaşmış idari teşkilatlanma alt yapısına sahip olamamıştır (Erdoğan 2015:50).

3.1.2. Suriye'den Kitlesel Sığınmanın Seyrinde Türkiye'de Yaşanan Çok Yönlü Gelişmeler

Arap baharının etkisiyle Suriye'de demokratik talepleri olan halk kitleleri Şam yönetimine karşı 15 Mart 2011 tarihinde ilk protesto gösterilerini başlatmış, bu gösteriler Şam yönetiminin sert müdahalesiyle çok kısa sürede kanlı bir iç çatışmaya dönüşmüştür. İç çatışmaların etkileri Türkiye-Suriye sınırında da bazı hareketlilikler olarak kendini göstermeye başlarken kitlesel göç sürecini başlatan ilk hadise, 29 Nisan 2011 tarihinde 252 Suriye vatandaşının Hatay'ın Yayladağ ilçesinin Suriye sınırını geçerek topluca sığınma talebinde bulunmaları olmuştur. Sığınmacılar, Hatay'da bir spor salonuna konaklamaları için geçici olarak yerleştirilmiş ve gıda ihtiyaçları giderilmiştir (GİGM

2019:http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiye'degecicikoruma_409_558_1097_icerik,
Erişim Tarihi: 07/05/2019).

Türkiye, sürecin en başında Şam'ın baskıcı politikalarına muhalefet eden halkın yanında olduğunu, insani krizden kaçanlar için “açık kapı politikası” uygulayacağını ve sığınmacıların Başbakanlık'a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından kurulacak olan sınıra yakın geçici kamplarda “misafir” olarak ağırlandığını açıklamıştır. Bu politikaların temelinde yatan en önemli motivasyon, savaşın kısa sürede biteceği, muhaliflerin kazanacağı ve sığınmacıların ülkelerine geri döneceği beklentisi olmuştur. Ancak küresel güçlerin ve bölge devletlerinin iç çatışmalara müdahil olmasının yanı sıra otorite boşluğunda devlet dışı silahlı aktörlerin ortaya çıkması sonucu, çatışmalar, Suriye toplumsal yaşamının yıkımına neden olacak derecede tüm ülke geneline yayılan bir iç savaşa dönüşmüştür. İç savaşın şiddetinin artması ve uzaması Suriye'nin içinde ortaya çıkan insani krizi derinleştirirken gerek Türkiye'nin ve Avrupa Birliği ülkelerinin gerek ise Birleşmiş Milletlerce (BM) öngörülemez ölçüde bir sığınmacı akınına başlatmıştır. Bu göç dalgasını BM “*yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası*” olarak ifade etmiş; bugün gelinen noktada, milyonlarca Suriyeli ülkesini terk etmiştir. Türkiye, 2019 Mayıs ayı itibarıyla 3.603.088 Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır (GİGM 2019: https://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi: 07/05/2019).

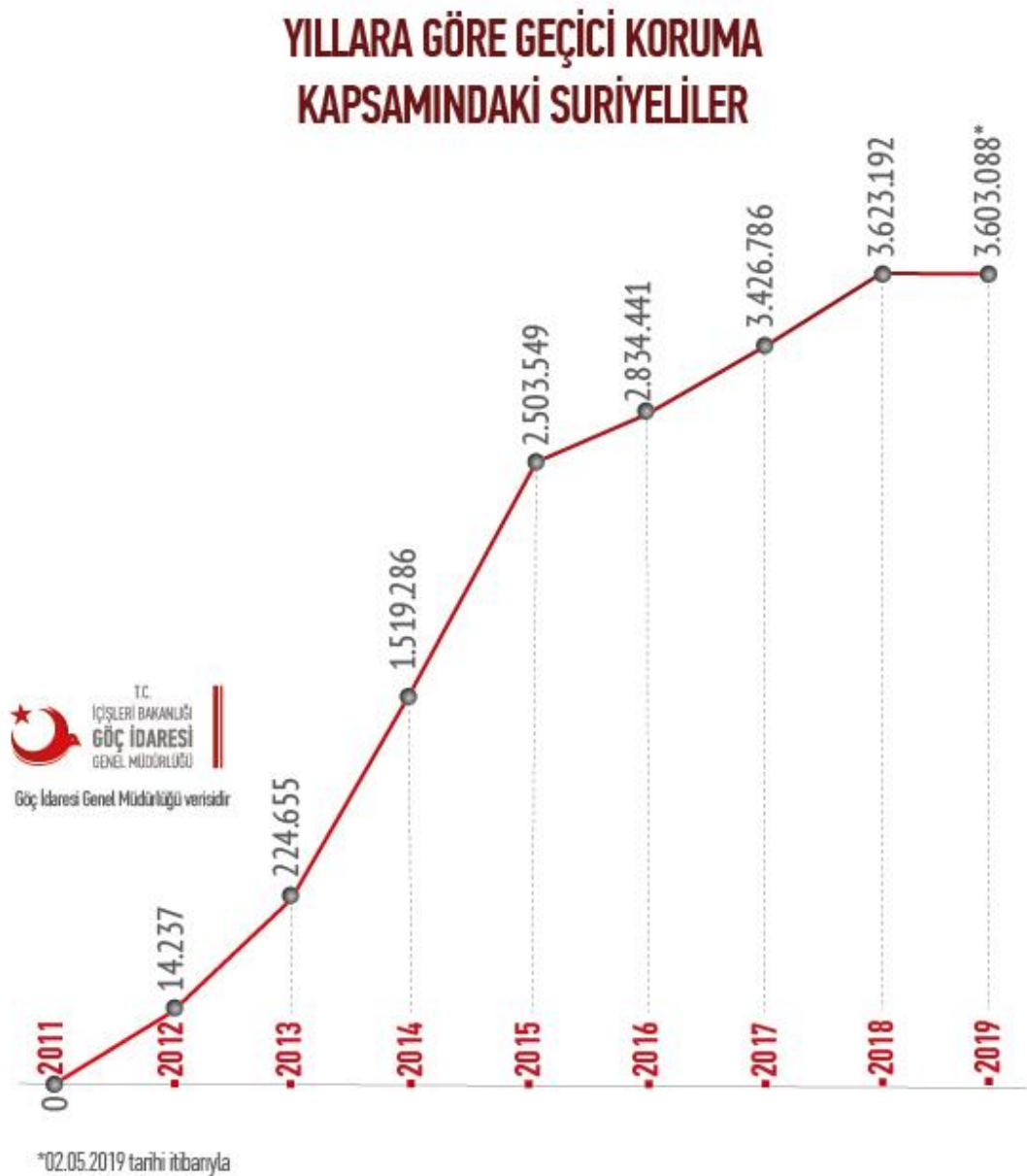
Türkiye, ilk göçten itibaren Suriyeli sığınmacı akınına insani boyutuyla ele almış; en kısa sürede sığınmacıların temel ihtiyaçlarının giderilmesi için AFAD'ın yönetiminde ve Kızılay'ın destekleriyle *geçici barınma merkezleri (kamplar)* kurmaya başlamıştır. İlk kamp, Hatay'ın Reyhanlı ilçesine kurulmuş; kampların kapasite toplamı 250.000 dolaylarına ulaşana kadar sınır şehirlerine çeşitli donanımlarda ve kapasitelerde 26 kamp açılmıştır (Sağiroğlu 2016:61). Bu kamplardaki insani standartlar dünya kamuoyunda gündem oluşturacak derece yüksek tutulmuş ve uluslararası toplumun takdirlerini toplamıştır. Kamplara yönlendirilen sığınmacılar buralarda kolaylıkla kontrol altında tutulabilmektedir. Bu nedenle kamplar; insani yardım amacının yanında, Türkiye için Suriyeli göçünün yönetilmesinin yegâne çözümü olarak görülmüştür. AFAD, bu süreçte başarılı ve önemli bir rol oynamasına rağmen, bu kuruluşun asli görevi göç yönetimi değildir. AFAD, Türkiye'de gerçekleşebilecek herhangi bir afette; acil durumun

giderilmesi ve kriz yönetiminin sağlanabilmesi için 2009 yılında kurulmuş olup, görevi kalıcı çözümler üretmekten ziyade geçici faaliyetler yürütmektir (Sağiroğlu 2016:62).

Şekil 2: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler (GİGM 2019:

https://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi:

07/05/2019)

Suriyelilerin neredeyse tamamı 2013 yılı başlarına kadar kamplarda kaldığı için AFAD, sürecin başında Suriyelilere ilişkin göç yönetiminin ana aktörü pozisyonunda yer almıştır (İçduygu 2015:1). Diğer yandan; kamplar yerine akrabalarının yanında kalanların veya çeşitli nedenlerle kamplarda kalmak istemeyenlerin ayrılmaya başlamıştır. Sonrasında artan göç dalgalarının etkisi ve kamp kapasitelerinin artık yeterli olamaması nedeniyle kamp dışı Suriyelilerin yerleşimi, sınır şehirlerinde yoğunlaşarak devam etmiş ve devamında tüm Türkiye'ye yayılmıştır. Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu (2013)'nun hazırladığı “*Yok Sayılanlar*” raporuna göre; Suriyeliler, sığınma akınlarının başladığı ilk günlerden itibaren özellikle İstanbul gibi metropollerde yaşamaya başlamıştır ancak yok sayılmışlardır.

Kamp dışı Suriyelilerin iç savaşın neden olduğu göçlerin başından itibaren yok sayılmalarının en önemli nedeni; Türkiye'nin, gelen Suriyelilere, hukuki statü verme konusundaki tutumudur. Daha önce bahsedildiği üzere Türkiye, 1951 Sözleşmesine coğrafi çekinceyle taraf olduğu için, Avrupa dışından gelen kişilere *mülteci* statüsü değil *sığınmacı* statüsü verilmektedir. Ancak geçmiş kitlesel göç deneyimlerinde yapıldığı gibi, Suriyelilerin Türkiye'ye kitlesel sığınması konusunda uluslararası iltica rejimi uygulanmamış, temkinli bir göç politikası izlenerek; gelen Suriyeliler “*misafir*” olarak nitelendirilmiş; bu nedenle yalnızca *geri göndermeme ilkesi* kapsamında yükümlülükler yerine getirilmiştir (Dinçer vd. t.y.:25).

Kampta kalan sığınmacılara gıda desteği, barınma, sağlık ve eğitim hizmetleri verildiği ve kamplardaki sığınmacıların çalışmaya ihtiyaçları olmadığı için hukuki bir hakkın sağlayıcısı olamayan “*misafir*” nitelemesi onlar ciddi bir sorun oluşturmamıştır. Fakat herhangi bir hukuki statüden yararlanamamak, hayatlarını ilk günden itibaren kamp dışında kurmak zorunda olan Suriyelilerin; resmi olarak çalışmak, ikamet etmek, sağlık ve eğitim hizmetlerine erişmek gibi imkanlarını olanaksız hale getirmiştir. Çünkü her ne kadar insan hakları dernekleri sığınmacıların mağdur olmasından dolayı eleştirseler de; ilke olarak, hukuki statü sağlanması kişilerin devletten hizmet alabilmelerinin ilk koşuludur (Özer, Ateşok, ve Komsuoğlu 2016:156).

Suriyelilere hukuki bir statü verilebilmesine ilişkin ilk düzenleme, Suriye'den gelen 252 kişilik grubun girişinden 11 ay sonra gerçekleştirilmiştir. Bu göçün nasıl yönetileceğine dair yasal ve idari çerçeveyi belirleyen *Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye*

Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge (Erdoğan 2015:13). Türkiye, bu krizin kısa süreli bir sorun olmadığını anlamış ve söz konusu yönerge ile gerekli önlemleri almak için harekete geçmiştir (Bayrak 2018:13). Bu yönergede Suriyeli göçünün kitlesel bir sığınma olduğu belirtilmiş ve Suriyelilere “geçici koruma” statüsü verilmiştir. Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin ülkelerine gönderilmeyeceği ve insan haklarına uygun asgari hizmetlerin kendilerine sağlanacağı açık bir şekilde ifade edilmiş; herhangi bir süre ile sınırlandırılmamıştır (Erdoğan 2015:13).

Uzun süredir üzerinde çalışılan ve göç yönetiminin hukuki altyapısını yeniden kuracak olan 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)*’un 11 Nisan 2013 tarihinde yasalaşması ve bir yıl sonra 11 Nisan 2014’te yürürlüğe girmesi, Suriyelilerin hukuki statüsü için en önemli gelişmedir. Türk hukukunda bu tarihten itibaren yabancılara ilişkin en geniş kapsamlı ve temel yasal düzenlemeyi YUKK teşkil etmektedir. YUKK ile yabancıların ülkeye girişi, ikameti ve ülkeden gönderilmesi konularının yanı sıra önceden farklı kanunlarda dağınık şekilde yer alan uluslararası koruma statüleri ve bu statülere bağlı olarak sağlanan haklar tek bir metinde toplanmıştır (Erten 2015:8).

YUKK’ta mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma olmak üzere dört farklı uluslararası koruma statüsüne yer verilmiştir. 1951 Sözleşmesi bakımından Türkiye’nin yükümlüklerine paralel olacak şekilde ve Avrupa Birliği (AB) mevzuatı dikkate alınarak düzenlenmiştir. 1994 Yönetmeliği’nde olduğu gibi, mülteci statüsü Avrupa’dan gelen ve 1951 Sözleşmesi’nde yer alan kriterleri sağlayan kişiler için; 1994 Yönetmeliğinde sığınmacı olarak ifade edilen şartlı mülteci statüsü ise söz konusu kriterleri sağlayan ancak Avrupa dışından gelen kişiler için öngörülmüştür (YUKK md.61-62).

Söz konusu kriterleri taşımayan kişiler bakımından YUKK ile iki önemli yeni hukuki statü de tanınmıştır: bunlardan ilki “*ikincil koruma*”dır ki bu korumadan mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak bireysel olarak can güvenliğinin tehlikede olması ve işkenceye uğrama riski nedeniyle ülkesine gönderilemeyen kişiler faydalanabilecektir (YUKK md.63). İkincisi ise Türkiye’de bulunan Suriyeliler için halen geçerli olan “*geçici koruma statüsü*”dür. YUKK md.91/1’e göre:

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.”

YUKK yürürlüğe girdikten sonra yürütülecek iş ve işlemlerin ayrıntılı çerçevesini çizen 22 Ekim 2014 tarihinde Bakanlar Kurulunca çıkarılan “Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)” de geçici korumanın çerçevesinden bahsetmekte ve Suriyeliler için de özel bir düzenleme içermektedir:

“28 Nisan 2011 Tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırına gelen veya sınırları geçen Suriye Vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınacaklar. Geçici koruma uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz” (GKY-Geçici Md.1)

Aradan geçen üç yıl ve kayıtlı Suriyeli sayısının 1 milyonu geçmesinden sonra yürürlüğe konulan YUKK ve GKY ile Suriyelilerin hukuki statüsü nihayet net bir çerçeveye oturtulabilmiştir. Ancak görüldüğü üzere, bu statüden yararlananlar bir başka ülkeye mülteci olarak başvuramayacak, Türkiye’de geçici koruma altında kalacaklardır. Hukuki statünün belirlenmesi çalışma, sağlık ve eğitim haklarına erişimdeki belirsizliklerin de ortadan kalkmasına yardımcı olmuştur. Çünkü oluşturulan mevzuatta bu hakların nasıl ve hangi diğer devlet kurumlarıyla koordineli sağlanacağı da belirlenmiştir.

Yeni düzenlenen ilgili mevzuattan önce Suriyelilerin belli şartlar altında bu hizmetlerden yararlanmasına ilişkin düzenlemeler elbette vardı ancak bilindiği üzere devlet mekanizmalarının yeni mevzuatlara uyum sağlaması, faaliyetlerini düzenlemesi, tercüman istihdam edilmesi, buna uygun bütçe tedarik etmesi gibi mevzuatların yürürlüğe girmesiyle bir anda sağlanamamıştır. Benzer şekilde yeni mevzuata göre Suriyelilere yönelik hizmetler vermesi gereken bakanlıkların da YUKK’a uygun şekilde kendi düzenlemelerini yapmaları ve verimli bir şekilde uygulamaya koymaları da belli bir süre almıştır. Kısaca her zaman hakların verilmesiyle, haklara erişim senkronize işlememektedir (Mackreath ve Sağnıç 2017:25). Örneğin kamp dışı Suriyelilerin en temel ihtiyacı, düzenli gelir elde etmek için bir işte çalışarak geçimlerini temin etmek olmuştur. Ancak Türkiye’de yaşayan bir Suriyelinin hukuki olarak sigortalı bir işe başlayabilmesi

2016 yılında düzenlenen *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*'in yürürlüğe girmesiyle mümkün olmuştur. Diğer yandan Suriyelilerin yeni elde ettiği haklardan kaynaklanan devlet hizmetlerine erişimi konusunda yeterince bilgi edinebilmeleri oldukça zaman almaktadır. Bu bakımdan Kutlu'nun 2015 yılında hazırladığı "*Bekleme Odasından Misafir Odasına*" isimli kapsamlı raporda kamp dışında yaşayan Suriyelilerin durumunu şu şekilde ifade etmiştir;

"Peki mülteciler dört yılı aşkın zamandır nasıl bir hayat sürüyor, geçimlerini, ihtiyaçlarını nasıl karşılıyorlar? Yapılan araştırmalardan ve gözlemlerimizden yola çıkarak kamp dışında yaşam mücadelesi veren Suriyeli mültecilerin, barınma, sağlık, eğitim hizmetlerine yeterli erişimleri olmadan, çalışma hakkından mahrum edilmiş bir şekilde, yoksulluk içinde Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşam savaşı verdiğini söyleyebiliriz." (Kutlu 2015:1)

YUKK'un göç yönetimi bakımında öngördüğü en önemli gelişme ise yasanın yürürlüğe gireceği 11 Nisan 2014 tarihine kadar İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurularak yabancılara ilişkin işlemlerin Emniyet Genel Müdürlüğünden kademeli olarak devralınmasıdır. GİGM kurulmadan önce göç üzerine uzmanlaşmış bir devlet kurumu bulunmamaktaydı ve Suriyelilerin büyük çoğunluğu 2013 yılının başına kadar AFAD kontrolündeki kamplarda ikamet etmekteydi. Ancak gerek kamp dışında yaşayan Suriyeliler gerekse yabancılar işlemleri için sürekli iç güvenlik hizmetlerinden sorumlu olan emniyet teşkilatıyla muhatap olmak durumundaydılar. Göç yönetiminin bir güvenlik meselesi olmaktan çıkıp sivilleşmesi göç yönetiminin hak temelli yürütülmesi bakımından önemli bir adım olarak görülmüştür (Erten 2015). Zaten YUKK'un yasalaşmasının gerekçesinde böyle bir kuruma ihtiyacın olduğu şu şekilde belirtilmiştir:

"Türkiye'de münhasıran göç alanında uzmanlaşmış bir kamu kurumu bulunmadığı, göç sorunlarının etkin yönetimi açısından, dünyadaki örnekleri gibi, görev alanına yönelik strateji ve güncel politikaları geliştirip uygulayan, insan hakları odaklı, nitelikli personel ve sağlam bir maddi alt yapıyla donanmış, yetkin bir kurumsal yapılanmaya duyulan ihtiyaç vardır" (Asar 2016:224)

Bu yasayla beraber GİGM; merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatlanmasıyla göç konularında politika ve stratejiler geliştirip uygulamak, ilgili kuruluşlarla koordinasyonu sağlamak ve göç alanında tanımlanmış geçici koruma altındaki Suriyeliler dahil bütün yabancıların iş

ve işlemlerini yürütmekle görevlendirilmiştir(Sağiroğlu 2016:56). Bir kamu kurumu olarak GİGM'nin çok yeni olmasının yanında insan kaynakları ve geliştirdiği sistemlerin halen gelişim aşamasında olması da gerçekliğini korumakla beraber süregelen göç politikalarını yönetme anlamında sürece pozitif katkı sağlayacağı düşünülmüştür (Akgül, Kaptı, ve Demir 2015:16).

GİGM'nin yeni yasayla beraber, Suriyelilerin geleceği açısından aldığı sorumluluklardan biri de sosyal uyuma ilişkindir. Çünkü yürürlüğe giren YUKK, Türkiye'de bulunan ve uluslararası koruma altında olan yabancılar için sosyal uyum çalışmaları yapılması gerektiğini öngören ilk yasal düzenlemedir ve bu düzenlemeyle GİGM'ye bu konuda faaliyetler yapabilmesi için yetki verilmiştir (Kartal 2018:133). Yasada asimilasyon, entegrasyon ve çok kültürlülük kavramından kaçınılarak; *“uyum(harmonization)”* kavramı kullanılmıştır. YUKK md. 96'da kullanılan uyum kavramı, uyuma ilişkin yapılabilecek faaliyetlerin genel çerçevesi de çizilerek şu şekilde tanımlanmıştır;

“Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir.”

Uyum konusuna verilen önemin bir göstergesi olarak GİGM ivedilikle 12 Aralık 2013 tarihinde *“Göç Yönetimi ve Uyum Çalıştayı”*nı ve 30 Nisan 2014 tarihinde *“Sığınmacılar ve Mültecilere Yönelik Uyum Stratejisi Oluşturulması Çalıştayı”*nı gerçekleştirmiştir. Orhan ve Gündoğar (2015)'a göre, Türkiye'deki Suriyeliler konusu her şeyden önce bir sosyal uyum sorunudur. Fakat bu çalıştayların yapıldığı tarihlerde, sığınmacılıktan yerleşikliğe evrilen Suriyelilerin henüz en temel problemleri çözüme kavuşmamıştır.

Türkiye Suriyeli kitlesel akımına o denli hazırlıksız yakalanmıştır ki GİGM'nin kurulduğu ve faaliyetlerine başladığı sıralar en önemli teknik problem, Suriyelilerin kayıt altına alınmasında yaşanmaktadır (İçduygu 2015:8; Kirişçi 2014:24; Orhan ve Gündoğar 2015:2). Biyometrik fotoğraf ve parmak izinin alındığı elektronik kayıt işlemlerine ancak

2013 yılında başlanılabilmıştır. Oysa 2013 yılı ortalarında kamplar dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı kamp nüfusunun üç katına yaklaşmıştır. 2013 yılı sonu itibariyle ise 210,000 kişi kamplarda yaşarken, kentte yaşayan Suriyelilerin sayısı 500,000'i geçmiştir (Çorabatır ve Hassa 2013:6).

Sürecin başında savaşın uzun sürmeyeceği düşünülerek kayıt alma işlemleri, valilikler, kaymakamlıklar, belediyeler, emniyet müdürlükleri ve AFAD gibi farklı kurumlarca yapılmaktadır. Sonrasında kamp dışı Suriyelilerin de AFAD tarafından kayıt altına alınmasıyla sitem merkezileştirilmiş; GİGEM'in kurulmasıyla, GİGEM'e devredilmiştir. BMMYK ile işbirliği neticesinde temin edilen mobil kayıt araçlarının kullanılmaya başlanması Ocak 2014'ten itibaren kayıt işlemlerine hız kazandırılmıştır. 6 Ekim 2014'te AFAD Başkanı tarafından Suriyelilerin sayısı 1.565.000, kayıt altına alınanların 900.000 civarında olması ile kayıt oranının yüzde 57 olduğu açıklanmıştır. 18 Aralık 2014'te ise GİGEM'nin yaptığı açıklamaya göre; Türkiye'de 1.650.000 civarı Suriyelinin olduğu bunların 1.450.000 civarının kayıt altına alınarak oranın yüzde 87'ye yükseltildiği kamuoyuyla paylaşılmıştır (Erdoğan 2015:63-65). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından Mayıs 2019'da yayımlanan verilere göre 3.603.088 Suriyeli kayıt altına alınmıştır (GİGM 2019: https://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi: 07/05/2019).

GİGM'nin kurulması ve kayıt sisteminin oturmasının ardından kamp dışı Suriyelilerin ihtiyaç duyduğu devlet destekli insani yardımlara ve kamu hizmetlerine ilişkin oldukça önemli gelişmeler birbirini izlemiştir. Kaydı olmayan Suriyelileri kayıt yaptırmaya teşvik amacıyla askıya alınan genel sağlık hizmetlerine erişim, kayıt işlemi gerçekleştirenler için neredeyse kendi vatandaşlarına denk bir standartta sağlanmıştır. Bu süreç içerisinde Suriyeliler için oldukça önemli olan, Kızılaykart uygulaması devlet kaynaklı sağlanan değerli bir sosyal yardım olarak başlamıştır. Kamplarda Kızılay tarafından başlatılan gıda kartı uygulaması, 2015 yılında Dünya Gıda Programı'nın desteğiyle kamp dışında da bazı pilot illerde başlamıştır. Ardından Avrupa Birliğinin fon sağlaması ile Kızılay, Dünya Gıda Programı ve Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca yürütülen "Yabancılarla Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (SUY)" programı başlatılmış ve tüm Türkiye genelindeki kamp dışı Suriyelileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu program zor durumda olanların ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için hane üyesi başına Kızılay-SUY karta belli bir miktar para (120TL) yüklenmesi ile yapılan nakdi yardım programıdır. Söz

konusu yardımların sağlanmasında, uluslararası veya geçici korumadan yararlananlar içerisinde; tek başına yaşayan kadınlara, dört veya daha fazla çocuğu olan ailelere, 60 yaş üstü veya engelli olanlara öncelik verilmektedir. 2016 yılında başlayan uygulamayla 2017 yılında 850.000'den fazla kişiye yardım bağlanmış ve 2018 yılı sonu itibariyle bu programdan 1.500.000 kişi yararlanmaktadır (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Raporu 2019: <http://echo.info.tr> Erişim Tarihi:12/03/2019).

Suriyelilerin Türkiye'de kalış süreleri uzadıkça özellikle çocuklar ve gençler bakımından eğitim hizmetlerine erişim önem kazanmıştır. Eğitim hizmetlerine ilişkin faaliyetleri, diğerleri gibi ilk olarak kamplarda başlamış ve geçicilik prensibi üzerine yürütülmüştür. Bu nedenle kurulan okullarda Arapça eğitim verilmiş Suriye iç savaşıyla kaybedilen zamanın telafi edilmesi hedeflenmiştir. Ancak sürenin uzaması ve kamp dışı Suriyeli sayısının kamp sayısını aşmasından itibaren yeni politikalar gerekmiştir. Çünkü eski mevzuat oturma izni olmayanların okula kaydolmasına izin vermemekteydi. YUKK'un uygulamaya girmesi ve 2014-2015 eğitim-öğretim yılının başında bir genelge yayımlanmasıyla, kamp dışı Suriyelilerin devam edebileceği Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)'nin Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'na bağlı olarak Valilik oluruyla kurulmasının önu açılmıştır. Bu genelgede eğitim dilinin Arapça olacağı ve amacının Suriye'de yarım kalan eğitimin telafi edilmesi olduğu belirtilmiştir (Özer vd. 2016:157-58).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu'nun verilerine göre; Türkiye'de 2015 yılında okul çağındaki Suriyeli çocuk sayısı yaklaşık 708.000 ve kamp dışı Suriyelilerin okula gitme oranı ancak yüzde 26'dır (akt. Eren Yılmaz 2016:15-16). 2016 yılında ise geçicilik politikasından vazgeçilerek; GEM'lerin kademeli olarak kapatılıp, Suriyeli çocukların devlet okullarına aktarılması kararı alınmıştır. Aynı dönemde AB tarafından finanse edilen SUY programı Şartlı Eğitim Yardımı programı olarak genişletilmiş ve zor durumda olan Suriyeli ailelerin çocuklarını okula göndermeleri halinde kendilerine iki ayda bir nakit yardımı yapılmıştır. 410.000'den fazla çocuk 2018 yılı itibariyle bu destekten faydalanmaktadır (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım 2019: http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_tr.pdf, Erişim Tarihi: 13/03/2109). 2018-2019 Eğitim yılı itibari ile ise 1.047.536 kayıtlı Suriyeli çocuğun yüzde 61'nin okula devam ettiği bilgisi MEB tarafından paylaşılmıştır (MEB,2019:https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_10/23093037_22Ekim-

[2018 Ynternet BYlteni.pdf](#) Erişim Tarihi: 07/03/2019). Ayrıca, YÖK'ün açıklamalarına göre ise 20.000'nin üzerinde Suriyeli üniversite eğitimlerini sürdürmektedir (akt. International Crisis Group 2018:18).

Kamp dışı Suriyelilerinin yerleştikleri şehirlerde hayatlarını yeniden kurmaları için en çok ihtiyaç duydukları şey, çalışarak geçimlerini sağlamaktır. Ancak Suriyelilerin çalışma izni alması sürecin en başından itibaren kâğıt üstünde mümkün görünse de pratikte 26 Ocak 2016 tarihinde yapılan düzenleme ile mümkün olmuştur. Düzenleme yapıldığı tarihe kadar çalışma izni alabilen Suriyeli sayısı ancak 7.351 kişidir. Fakat bu tarihe kadar yüz binlerce Suriyeli sığınmacının kamplar dışında çeşitli sektörlerde çalıştığı bilinmektedir. Sigortasız ve kayıt dışı çalışma o denli yaygınlaşmış ve yerleşmiştir ki düzenlemeden bir yıl sonra dahi sadece 10.000 Suriyelinin çalışma izni vardır (Sunata ve Tosun 2018:182). 2018 yılına gelindiğinde ise yapılan düzenlemenin gerek işverenleri gerek Suriyeli çalışanları teşvik etmediği görülmüştür. Öyle ki, çoğunluğu erkek olmakla beraber 750.000 ila 900.000 Suriyelinin kayıt dışı olarak çalıştığı tahmin edilirken, yalnızca 15.000 Suriyelinin çalışma izni vardır (International Crisis Group 2018:5). Daha önce vurgulandığı üzere devletin yasal düzenlemeleri yapması pratikte her zaman işleyeceği anlamına gelmemektedir.

Tüm bu süreç değerlendirilecek olursa; YUKK ve GKY'nin yürürlüğe konularak geçici koruma statüsünün net bir yasal çerçeveye belirlenmesi, göç politikalarını yürütecek uzmanlaşmış bir teşkilat olan GİGM'nin faaliyetlerine başlaması, devraldığı kayıt sisteminin sağlıklı bir şekilde işler hale gelmesi, Kızılay-SUY kart uygulamasının zor durumda olan Suriyelilere yaygın şekilde ulaşması en önemli gelişmelerdir. Ayrıca GİGM'nin geliştirdiği politikalar, sistemler ve koordinasyon ile diğer ilgili devlet kurumları tarafından sunulan sağlık, eğitim ve çalışma gibi Suriyelilere yönelik kamu hizmetlerinin zamanla belirlenmesi ve işlerliğinin sağlanması ile Türkiye'de Suriyelilere yönelik sunulan kamu hizmetlerinin alt yapısının sağlandığı söylenebilmektedir. Elbette pratikte yaşanan problemler, verilen hizmetlerin içeriğinin kalitesi, Suriyelilere ne ölçüde ulaştığına dair sorunlar halen tartışılmaktadır. Ancak Türkiye'yi dünyanın en yüksek oranda sığınmacı ağırlayan ülkesi kılan bu insani krizden aradan geçen yıllarla oldukça değerli ilerlemelerin olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Göç politikası, yasal düzenlemeler, kamu hizmetleri ve devlet kaynaklı sosyal yardımlar bugün itibariyle rayına oturmuş görünmektedir. Kampta yaşayanların istisna sayıldığı 3.500.000'nun üstünde Suriyeli bu 8 yıllık zaman diliminde neler yaşamışlardır, nasıl ayakta kalmayı başarmışlardır? Yukarıda bahsedildiği üzere, Türkiye, iç savaşın başlangıcında açık kapı politikasını uygularken gelecek olan sığınmacıları kamplara yerleştireceğini, bütün insani ihtiyaçlarını burada karşılayabileceğini ve bir göç politikası olarak sığınmacı nüfusu kamplarda kontrol altında tutabileceğini varsaymıştır. Ancak süreç ilerledikçe Suriyeli sığınmacı sayısı çok kısa sürede kamp kapasitelerini aşmış ve tarihte eşine az rastlanır derecede büyük bir kitlesel sığınma yaşandığı anlaşılmıştır. Türkiye'nin henüz kapsamlı bir göç reformu gerçekleştirme çalışmaları sürdürdüğü bir geçiş döneminde, göç yönetimi için uzmanlaşmış bir kamu kurumu dahi yokken, bu denli büyük bir göç dalgasını yönetme ve kontrol etme şansı olmamıştır. Bu nedenle göç ve göç sonrası süreçlere dair yaklaşımlarda, göçlerin seyrini belirleyen en önemli yapısal faktör olarak görülen devletin, 3.500.000 Suriyelinin kitlesel göçünün seyri üzerinde kontrol sağlama olanağının olmadığı ve bu boşluğun iki önemli fenomen tarafından doldurulduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, Suriyelileri büyük bir hoşgörü ve fedakârlıkla karşılayan, elinden gelen bütün yardımları eden sivil toplumdur. İkincisi ise, hem göç sürecinde hem de sonrasında etkili olan göç ve göçmen ağlarıdır.

3.2. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM VE SURİYE'DEN KİTLESEL SİĞİNMA

3.2.1. Suriye'den Kitlesel Sığınmanın Seyrinde Türkiye'de Sivil Toplumun Yeri

Nisan 2011'de başlayan Suriyeli kitlesel göçüyle yaşanan insani krizin büyüklüğü karşısında Türkiye'nin imkanlarının yetersiz kalışı, 1999 Marmara depremine benzer derece toplumun her kesiminden insanın bu krizin üstesinden gelmesi adına seferber olduğu yeni bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Mackreath ve Sağnıç 2017:30; Sunata ve Tosun 2018:4). Gerek Suriyelilere yönelik insani yardımlar ile gerek se Suriyelilerin yasal statülerinin tesis edilmesi adına faaliyetleriyle STK'lar, insani krizin başından günümüze kadar çok yoğun mesai harcamaktadırlar (Çorabatır ve Hassa 2013:4).

Sürecin başlangıcında; STK'ların müdahil olmasının istenmemesi tutumu, kamplarda Suriyeli silahlı muhaliflerin eğitildiği yönünde söylentilere neden olsa da uluslararası STK'ların kampları ziyaret etmelerine izin verilmesiyle, uluslararası kamuoyunda;

Türkiye tarafından kamplarda takdire şayan işlerin yapıldığı anlaşılmış ve büyük beğeni toplanmıştır. Bu süreçte, insani yardım ulaştırmak isteyen STK'ların da kamplara giriş için talepleri olmuştur. Ancak çok az sayıda STK'nın talepleri kabul edilmiştir. Bu isteksiz tutumun uzunca bir süre devam etmesi ve Suriyeli kitlesel akının kamp kapasitelerini aşarak şehirlere yönelmesiyle, STK'ların faaliyetleri, kentsel alanlara doğru kaymıştır. İnsani krizin büyük şehirlere yansması ve giderek uzaması neticesinde ise STK'ların Suriyelilere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerin de alanı genişlemiştir (Erdoğan 2015:166).

Henüz kamp dışında yaşamlarını sürdüren Suriyeliler için devlet kurumlarından veya o dönem sürecin yönetiminde aktif rol alan AFAD'dan herhangi bir açıklama gelmemişken, 2013 yılında MAZLUMDER'in "*Türkiye'de Suriyeli Mülteciler - İstanbul Örneği - Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*" ile Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu tarafından "*Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği*" raporları yayımlanmıştır. Her iki raporun amacı; günden güne İstanbul'da görünürlükleri artan Suriyelilerin yaşadığı zorluklara, insani yardım ihtiyaçlarına daha da önemlisi hukuki statüleri olmaması nedeniyle yaşadıkları sıkıntılara dikkat çekmektir (Yılmaz 2013). Bu bakımdan hak temelli sivil toplum kuruluşları, kamp dışında yaşayan Suriyelilere, hukuki statülerinin sağlanması adına faaliyetlerde öncü rol oynamışlardır. Diğer yandan, şehirlerde yaşanan insani krize yönelik yardım faaliyetlerinde seferber edilebilecek potansiyel yerel kaynaklara sahip olan STK'lar daha aktif rol oynamıştır. Uluslararası kuruluşlardan aldıkları desteklerle faaliyet yürüten STK'lar da daha sonradan alanda hizmet vermeye başlayabilmişlerdir (Erdoğan 2015:168).

Sürecin Türkiye ile uluslararası toplum arasında koordineli olmayan ilişkilerle başlaması uluslararası kuruluşların ve uluslararası STK'ların Suriye'den kitlesel göçüne müdahil olmasını geciktirmiştir (Bayrak 2018:43). Her ne kadar daha sonradan Türkiye; Avrupa Birliği'ni ve uluslararası kuruluşları yük paylaşımına yeterince yanaşmadıkları için suçlasa da sürecin başında, Suriyeli sığınmacıları ağırladığı kamplara 1951 sözleşmesinin 38. maddesinden doğan işbirliği ve denetleme yükümlülüğü olan BMYYK'yı bile almamıştır. Ayrıca uluslararası yardımları, ihtiyaç olmadığı gerekçesiyle geri çevirmiştir (Çorabatır ve Hassa 2013:5). Fakat insani krizin derinleşmesiyle Türkiye'nin tavrı da yumuşamış, BMMYK'ya kamplara sınırlı giriş izinleri verilmiştir(Erdoğan 2015:167).

Kısa bir süre sonra ise, 2012 yılının ikinci yarısında, Türkiye; uluslararası yardımlar için taleplerini artırmıştır. Bu dönem aynı zamanda kamp dışı Suriyelilerin sayılarının artış gösterdiği bir dönemdir (Kirişçi 2014:23).

Dışişleri Bakanlığı 1 Kasım 2013 tarihinde yaptığı açıklama; Türkiye’de Suriyelilere yönelik faaliyet gösterme izni alan uluslararası STK sayısının 10 olduğunu açıklamıştır (Çorabatır ve Hassa 2013:26). Nisan 2014’te İçişleri Bakanlığından alınan bilgilere bakılacak olursa 24 uluslararası STK Bakanlık izni alabilmiş, 22 başvuru askıya alınmış ve 10 başvuru reddedilmiştir (Kirişçi 2014:46). AFAD’dan edinilen bilgiye göre, 2015 yılı itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren uluslararası STK sayısı 42 ulaşmıştır (Mackreath ve Sağnıç 2017:21). BM verilerine göre ise Türkiye 10 farklı uluslararası STK ile ortak faaliyet göstermeyi planlamaktadır, oysa Lübnan 132, Irak 82 ve Ürdün 58 farklı uluslararası STK ile çalışmalar yürütmektedir (UNDP:2016 akt Bayrak 2018:44). Türkiye, merkezi devlet geleneği nedeniyle genel olarak sorumluluk dağıtan bir yapıyı kabullenmemekte, mümkün olduğunca insani krizi tek elden yönetmek için çaba sarf etmektedir. Bazı uluslararası STK’ların faaliyetlerinden rahatsız olan Türkiye, süreç içerisinde bu STK’ların çalışma izinlerine son vermiştir(Aras ve Duman 2018:4). İçduygu’ya (2015:12) göre, Türkiye bu insani krizden yalnızca devlet imkanlarıyla çıkabilecek ekonomik, siyasi ve entelektüel kapasiteye sahip olmadığı için; politika üreticilerinin tutucu düşünme tarzlarını değiştirerek, göç alanında yenilikçi reformlara odaklanmaları gerekmektedir.

Nitekim şartlar Türkiye’yi zorlamış ve Suriyeli sayısının Türkiye’nin mali yapısını etkileyebilecek duruma gelmesiyle uluslararası kuruluşlara ve fonlara kapılar açılmıştır. Örneğin Avrupa Komisyonu’nun 2019 yılında hazırladığı son rapora göre; AB yardım faaliyetleri yürütmek üzere Türk kurumları ile yakın işbirliği içerisinde çalışan 20 sivil toplum kuruluşuyla toplamda 58 insani yardım projesi yürütmek için anlaşmıştır. AB tarihinde yürütülen en büyük insani yardım projesi olan Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (SUY) aracılığıyla Türkiye’de büyük çoğunluğu geçici koruma altındaki Suriyeliler olmak üzere 1.500.000’nun üstünde kişi yardım almakta, bu program kapsamında yürütülen Şartlı Eğitim Yardımı programı ile ise 410.000’den fazla sığınmacı ailesine çocuklarını okula göndermeleri şartı ile düzenli nakdi yardım yapılmaktadır(Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım 2019:http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_tr.pdf, Erişim Tarihi: 13/03/2109).

Ancak diğ er yandan acil insani yardım ihtiyacı azaldığı için uluslararası STK'ların, Türkiye'de varlığı ve rolü azalma eğ ilimindedir. Çünkü bu kuruluşlar genel olarak acil durum ve insani yardım odaklıdır (Cloeters vd. 2018:27).

Uluslararası kuruluşlar ve STK'lar Suriyeli nüfusunun 2 milyonu aştığı ve Suriyelilerin kalış süresi 5 yılı geçtiği 2017 yılı itibariyle, kapsamlı şekilde insani krize müdahil olmaya başlayabilmişlerdir. Ancak kamplara yerleşemeyen Suriyelilerin sürecin başındaki insani yardıma olan ihtiyaçlarının düzeyi İGAMDER'in 2013 yılında yayımladığı raporda yer alan şu alıntıdan anlaşılacaktır;

“Gaziantep Mazlum-Der Yöneticisi Mehmet Alkış bir Suriyeli ailenin, ellerindeki tek kaşığı paylaşarak yemek yediklerini belirterek, kendilerinden çatal-kaşık yardımı istediklerini söyledi.” (Çorabatır ve Hassa 2013:10)

Türkiye'nin göç politikasını belirlemedeki gecikmeler, dışarıdan gelecek yardımlara karşı belirsiz tutumu ve uluslararası toplumun yük paylaşımının gecikmesi Türk insanın ve ulusal-yerel STK'ların insani kriz karşısında sivil toplum alanını genişletmiş, faaliyetlerini çeşitlendirmiş ve toplumsal rollerini pekiştirmiştir. Çınar'ın Türkiye ve İsviçre'de gerçekleştirdiği alan araştırmasıyla hazırladığı *“İsviçre ve Türkiye'deki Farklı STK'ların Gözünden Suriyeli Mülteci Krizi”* isimli yüksek lisans tezine göre; İsviçre'de faaliyet gösteren STK'ların hareketleri sosyal devlet anlayışının kalın çizgileri nedeniyle kısıtlanırken, Türkiye'de hükümetin izlediği belirsizlik politikası, STK'lara -elbette siyasi ve idari kısıtlar çerçevesinde- sınırsız bir hareket alanı sağlamıştır (Çınar;2017:22).

Suriye'den kitlesel sığınmanın seyrinde STK'ların rolünün bu denli ön plana çıkmasının en önemli nedeni, beklenmedik derecede büyük bir insanlık kriziyle karşı karşıya kalınması ve devletin gerek yasal mevzuat olarak gerekse kurumsal kapasite olarak hazırlıksız yakalanmasıdır. 2013 yılında yaşanan bu geçiş sürecinde sivil toplum adına en önemli gelişmelerden biri; Türkiye'nin göç yönetimi alanında gerçekleştirdiği en geniş kapsamlı göç reformu olan YUKK' un hazırlanmasında ilgili STK'ların da görüşlerinin alınmış olmasıdır. Bir diğ er önemli gelişme ise, YUKK'un 96. Maddesinde GİGM'ye uyum politikaları hazırlanması için görev verilirken STK'larla işbirliği gerçekleştirebileceğ inin belirtilmiş olmasıdır. Suriyelilerin ve diğ er yabancıların göç yönetimine ilişkin bir çok konuda STK'ların dahil olabileceğ i hususunun kanunda yer

alması, artık Türkiye'nin bu meselelere güvenlik odaklı bakmadığını göstermesi açısından olumlu gelişmeler olarak değerlendirilmektedir (Erten 2015:47).

Sürecin başında ağırlıklı olarak ayni-nakdi ve insani yardımlar, gıda, barınma, iş bulma, sağlık hizmeti, ilaç desteği, koruma, tercümanlık, hukuki danışma, dil eğitimi, mesleki eğitimler gibi çok farklı sayıda ve çeşitlilikte hizmetler vermiş olan STK'ların faaliyet alanları; Suriyelilere hukuki statü sağlanması ve kamu hizmetlerinin sunulmasıyla değişikliğe uğramıştır. Böylece, STK'lar devletin kontrol alanı dışında, Suriyelilerin bütün ihtiyaçlarına yanıt vermeye çalışmaktadırlar. Suriyelilerin artık misafir olmadıkları kabul edildikçe, sosyal uyum arayışlarına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda devletin ve sivil toplumun söylemi, insani yardımdan entegrasyona, acil yardımdan devamlılığa yönelmiştir. Bu noktada, sivil toplum adına en önemli gelişmelerden biri de çeşitli STK'lar tarafından bireysel destek, psiko-sosyal yardım, farkındalık ve sosyo-kültürel faaliyetler gibi çeşitli hizmetler sunan toplum merkezlerinin açılmış olmasıdır (Cloeters vd. 2018:27).

Şu unutulmamalıdır ki Suriyelilerin ihtiyaçları zaman içerisinde, iç içe geçmiş ve katmanlı hale gelmiştir. Ayrıca illerdeki Suriyeli grubun dinamiklerine göre değişmektedir. Örneğin bir tarafta Suriye'den yeni gelmiş bir ailenin çatal-kaşık, halı, koltuk gibi temel ihtiyaçları varken; diğer tarafta 5-6 yıldır Türkiye'de olan bir ailenin genç kızı Türkçe öğrenme ve bir meslek edinme arayışında olabilmektedir. Türkiye'nin bir bölgesine dil bilen Türkmen grubu yerleşmiş meslek edinme arayışında iken; Türkiye'nin diğer bir bölgesinde zanaatkar bir Hristiyan Arap grup dil öğrenme arayışında olabilmektedir. Bu bakımdan, devletin merkezi politikayla genel bir çerçeve belirlemesinin yanında, yerel faaliyetler gösteren STK'larla işbirliği yapması oldukça önemlidir. Bu bağlamda STK'ların bir kısmı, daha çok ayni ve nakdi yardım ihtiyacı olan engelli, dul, hastası olan Suriyelilere ulaşmaya çalışırken, bir kısım STK'lar da bilinçlendirme, hizmetlere erişim, uyum gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Fakat sahada, fiiliyatta ve süreç içerisinde bu ikilemlerin bulanıklaşabildiği de ifade edilmektedir (Mackreath ve Sağnıç 2017:15).

Sivil toplum faaliyetlerinin geniş alan bulmasının ardından; yasal düzenlemelerin tamamlanması, göç üzerine uzmanlaşmış bir kurum olan GİGM'nin kurulması, GİGM'nin tüm Türkiye'de teşkilatlanması ve devamında diğer devlet kurumlarıyla

koordinasyonun sağlanması, buna bağlı olarak kamusal hizmetlerin devreye girmesi; devletin süreç içerisinde kaybettiği merkezi kontrolü, sivil toplum aleyhine yeniden eline almaya başladığı şeklinde yorumlanmıştır (Cloeters vd. 2018:10; Danış ve Nazlı 2018:4; Mackreath ve Sağnıç 2017:52). Örneğin, STK'lar tarafından Suriyelilere yönelik gerçekleştirilen dil ve meslek kursları, devletin eğitim alanındaki tekeline yönelik bir ihlal olarak görülmüştür. 2017 yılında gerek uluslararası kuruluşların gerekse STK'ların eğitim faaliyetlerini yasaklanmış olup, yalnızca MEB'in iznine bağlı olarak yapılabileceğine dair düzenlemeler getirilmiştir. Öte yandan, yardıma muhtaç kesimlere ulaşan ve sosyal uyum yönünde faaliyet gösteren STK'ların öneminin farkında olduğu da ifade edilmektedir (Cloeters vd. 2018:27; Karaca 2017:15).

3.2.2. Türkiye’de Sivil Toplumun Suriye’den Kitlesele Sığınma İle Değişim ve Gelişimi

Tüm dünyada giderek büyüyen göçmen akımları nedeniyle; göçmenlerin veya mültecilerin oldukça farklılık gösteren ihtiyaçlarını tümüyle devletlerin karşılamaya yanaşmaması veya kapasitelerinin olmaması, sivil toplumun yeni bir boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Her ne sebepten olursa olsun ülkesini terk etmiş göçmenlerin, yeni vardıkları ülkelerde ihtiyaçlarının karşılanması için harekete geçen sivil toplumun ve bu faaliyetler neticesinde göçmenlere olan katkılarının kompleksliği, sivil toplumun ve göçmenlerle ilişkisinin kavramsallaştırılmasını, sınıflandırılmasını ve açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Göçmenlere yönelik faaliyetler bağlamında değerlendirilecek olan sivil toplum, yalnızca STK faaliyetleriyle sınırlı tutulmamalı; gönüllülük hareketleri, grup dayanışmaları ve sosyal girişimleri de içine alacak ölçüde genişletilmelidir (Garkisch vd. 2017:1843). “*Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*” araştırmasının Türk halkının %25’inin Suriyelilere bizzat aynı veya nakdi yardım yapmış iken, %5’inin yardımlarını sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yaptığı bulguları göz önünde alındığında; Suriyeli kitlesele zorunlu göçüne tepki veren sivil toplumun, STK faaliyetlerinden daha geniş olduğu ve aynı ölçüde kapsayıcı bir kavram olarak kullanılması gerektiği anlaşılabilir (Erdoğan 2015:129).

Örgütsel yönüne vurgu yapılan anlamıyla sivil toplum; “bir toplumun kendisini ve eylemlerini bir bütün olarak, devlet iktidarının baskısı ve denetimi altında olmayan gönüllü kuruluşlar yoluyla örgütlemesi” olarak tanımlanmaktadır (Keyman 2004:2).

Toplumsal kökenleri itibariyle ise; toplumu oluşturan birey, grup ve toplulukların devlet müdahalesinin ötesinde asgari müşterekler üzerinde geliştirdiği sosyal ilişkiler ve sosyal kurumlar ağının bir bütünü olarak değerlendirilebilir (Bayhan 2002:7). 1990’lardan günümüze tüm dünyada sivil toplumun yeniden canlanma sürecine girdiği, bu canlanmayla beraber literatürün içerisinde de siyasi ve ekonomik toplumların dışında bir alanda hareket eden gönüllü örgütlere atıf yapacak şekilde; “*üçüncü sektör*”, “*yeni-Tocquevelizm*” ya da “*sosyal sermaye*” gibi kavramsallaştırmalarla ele alındığı görülebilmektedir (Keyman 2004:2-3).

Türkiye’de sivil toplumun Suriyeli kitlesel sığınmasından önceki genel hatlarının bilinmesiyle, insani krizin aşılmasına destek veren kuruluşların faaliyetleri ve Suriyelilerle kurdukları ilişkiler daha iyi anlaşılacaktır. Gelişmiş batı ülkelerinde dahi sivil toplum oldukça tartışmalı bir kavram iken Türkiye’nin kendine özgü yapısından da kaynaklı olarak söz konusu kavram üzerindeki tartışmalar farklı boyutlar kazanarak sürmektedir. Çünkü kendi tarihsel dinamikleri ve modernleşme deneyimi ile beraber düşünüldüğünde Türkiye’nin yönetim anlayışı ve sosyal kurumları Batılı devletlerden farklılaşabilmektedir. Bu bakımdan Osmanlı’dan Modern Türkiye’ye geçişte dahi korunan merkezîyetçi yapı sivil hayatta da kendini göstermiş ve batılı literatürdeki anlamda bir sivil toplum gelişimi olmamıştır (Mardin 2006:30).

Türkiye’de sivil toplum incelendiğinde dört farklı gelişimin seyri takip edilebilir. Birincisi kökleri Osmanlı’dan dahi eski dönemlere dayanan ve daha çok hayır faaliyetleriyle ön plana çıkmış, dini hassasiyetlerle hareket eden inanç temelli bir sivil toplum iken, ikincisi; batı demokrasilerinden model alınan özgürlükler, insan hakları ve demokratikleşme gibi kaygılarla hareket eden hak temelli bir sivil toplumdur (Bayhan 2002:10). Üçüncü olarak, küreselleşme ile beraber uluslararası kuruluşlar ve uluslararası STK’ların Türkiye’de gösterdiği faaliyetler, destekler ve işbirliğiyle oluşmaya başlayan oldukça yeni bir sivil toplum alanıdır (Ergun 2010:511). Dördüncü olarak; toplum kökenli bir kurumsallaşmaya sahip olması gerekirken, ideolojik olarak veya maddi kaynak bakımından devletle eklemlenmiş sözde sivil toplumdur (Keyman ve Icduygu 2003:228).

Türkiye’de sivil toplumun gelişmesi için merkezi otorite çok fazla alan bırakmamıştır (Çorabatır ve Hassa 2013:2). Bu durum ancak 1990’larla beraber değişmeye başlamıştır. Bosna ve Kosova’da yaşanan insani krizler, özellikle inanç temelli insani yardım

örgütlerini harekete geçirmiş ve yeni STK'lar alanda kendini göstermeye başlamıştır. Bu gelişmelerle beraber Türkiye'de sivil toplumun esas dönüm noktası 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan deprem felaketi olmuştur (Keyman ve Icduygu 2003:227). Depremin o denli ağır sonuçları olmuştur ki, ortaya çıkan insani krizle devlet imkanlarıyla baş edilememiştir. Bu nedenle toplumun her kesiminden deprem bölgesine yardımlar organize edilmiş ve birçok kişi gönüllü organizasyonlarla deprem bölgesine gelerek zor durumda olanlara destek olmuştur. Örneğin Arama Kurtarma Derneği(AKUT)'nin arama kurtarma alanında gösterdiği faaliyetlerle bölgede çok sayıda başarıya ulaşması devlet yetkililerinin ve toplumun her kesiminin takdirini toplamıştır. Bu tarz başarılar ve etkileşimler deprem sonrası süreç bakımından da sivil toplum kuruluşları adına Türk toplumunda yeni ve olumlu bir imajı inşa etmiştir (Çorabatır ve Hassa 2013:2).

2000'lerle beraber AB uyum politikaları kapsamında STK'lar için sağlanan görece demokratik ortam, 1980'lerden itibaren yaşanan insan hakları ihlalleri için hak arama arayışında olan ve yeniden yaşanmaması için çaba gösteren hak temelli STK'lar için de bir gelişme fırsatı sunmuştur. Diğer yandan, 2000 sonrası gelişen sivil toplumun belli bir boyutunun, devletin veya hükümetin iç-dış politikalarına eklenmiş birtakım STK görünümlü kuruluşlar aracılığıyla doldurulduğu eleştirisi de mevcuttur. Buna rağmen 1990'lardan itibaren insan hakları, demokratikleşme, barış, çevre, feminizm savunusu yapan kuruluşlardan; milliyetçi ve İslami kuruluşlara kadar farklı çeşitliliği içeren sivil toplum alanı genişlemiştir (Keyman ve Icduygu 2003:221-28). 2011 yılına gelindiğinde çok daha fazla sayıda ve çeşitlilikte sivil toplum kuruluşunun kendine yer bulmasıyla sivil toplum alanı genişlemiştir. 2008-2011 yıllarında Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TUSEV, 2011, 63 akt. Danış ve Nazlı 2018:3) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre tüm STK'ların yüzde 65'i sosyal hizmetler ve desteklere yönelik faaliyetlerde bulunurken, yalnızca yüzde 1,28'i demokrasi ve insan hakları temelinde bir faaliyet çizgisi belirlemiştir. Suriyeli kitlesel sığınması öncesinde sığınmacılara veya mültecilere ilişkin savunuculuk ve hukuki yardım faaliyetleri bakımından STK'ların rolü değerlendirildiğinde de yerel veya ulusal STK'lar Türkiye geneline paralel şekilde oldukça az sayıda olduğu, daha çok uluslararası STK'ların ön plana çıktığı görülmektedir (Dönmez Kara 2010:177).

Suriyelilerin kitlesel sığınması, Türkiye'de sivil toplum alanında yeni bir gelişim ve dönüşümün gerçekleştiği bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Çünkü

karşılaşılan insani krizin büyüklüğü ve devletin hazırlıksız yakalanması adeta bir sivil toplum seferberliğini tetiklemiştir (Çorabatır ve Hassa 2013:4). Türkiye sivil toplumunun ortaya çıkan bu boyutu akademik yazında bu alana ilişkin çeşitli tipolojiler ve sınıflandırmalar yapılmasına neden olmuştur. Suriyeli insani krizin başından itibaren yapılan faaliyetler ve bu faaliyetlerin ardında yatan motivasyonlar dikkate alındığında en temel sınıflandırmanın inanç temelli ve hak temelli STK'lar ayrımı olduğu görülmektedir (Bayrak 2018:10; Callet-Ravat 2015:116; Erdoğan 2015:168; Mackreath ve Sağnıç 2017:12).

İnanç temelli STK'lar daha çok hayırseverlik amacıyla aynı-nakdi yardımlara aracılık eden veya barınma, eğitim ve sağlık gibi hizmetler sunan kuruluşlardır. Suriyelilerin savaştan kaçarak Türkiye'ye gelmesiyle yaşanan insani kriz sürecinin en başından beri sahada oldukça aktif STK'ların büyük çoğunluğunun inanç temelli oldukları tespit edilmiştir (Erdoğan 2015:168; Sunata ve Tosun 2018:10). İnanç temelli STK'lar Suriyelilerin Türkiye'ye gelişini İslam tarihinde yaşanan hicret olayıyla özdeşirmektedirler. Bu bakımdan Medinelî Müslümanların (Ensar) Mekke'den hicret edenleri (Muhacir) ağırlamaları gibi ağırlamaya çalıştıklarını ifade etmektedirler ve Ensar-Muhacir kardeşliğini vurgulamaktadırlar (Mackreath ve Sağnıç 2017:16). Diğer önemli bir motivasyon kaynakları ise Osmanlı coğrafyasında aynı çatı altında yaşamış olmanın getirdiği bir ortaklığın olduğu inancıdır. Bu STK'ların ortak özelliklerinden birisi de devlet otoritesiyle barışık politikaları benimsemiş olmaları ve nihai hedeflerinin devletin boşluğunu doldurmak olduğu söylenebilir (Danış ve Nazlı 2018:6)

Hak temelli STK'lar, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK) tarafından kurucu unsurlarının sunulduğu haliyle; haklarla bağlantılı, hesap verebilir, güçlendirme odaklı, katılım temelli ve ayrımcılığın önlenmesi amacıyla savunmasız gruplara odaklanan bir faaliyet çizgisine sahip kuruluşlardır. Bu STK'ların faaliyetlerinin temel dayanakları Suriyelilerin haklarını öğrenmeleri, kendi ayakları üzerinde durabilecekleri donanımları edinebilmeleri ve onların kendilerini güçlendirerek buldukları dezavantajlı durumdan kurtulabilmeleri üzerinedir (Mackreath ve Sağnıç 2017:12). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1951 Cenevre Mülteciler Sözleşmesine dayanarak; Suriyelilerle eşit oldukları, onlarında da temel haklarının olduğu ve ortak bir insanlık paydasında buldukları evrensel görüşüne sahiptirler (Callet-Ravat 2015:117). İnanç temelli STK'lar gibi dezavantajlı gruplara ek kaynak

oluşturmaktansa, mevcut kaynakların eşit paylaşımını ve bunun hak arayarak gerçekleşeceğine inandıkları için genelde politikleşirler (Mackreath ve Sağnıç 2017:12). Ayrıca hak temelli STK'ların çoğunlukla uluslararası kurum ve kuruluşlardan altıkları fonlarla çalışmalarını sürdürdükleri gözlemlenmektedir (Erdoğan 2015:168).

Bir ülkenin vatandaşlık haklarından yararlanamayan ve vardıkları devletler karşısında korunmasız olan sığınmacılar veya mülteciler söz konusu olduğunda hak temelli STK'lara oldukça ihtiyaç vardır. Ancak diğer yandan sığınmacı veya mültecilerin maddi-manevi tüm birikimlerini geride bırakmış olmaları ve vardıkları ülkelerde insan onuruna yakışır bir biçimde hayatlarını yeniden kurmaları gerektiği göz önüne alındığında, özellikle devletlerin yetersiz kaldığı noktada, hak temelli faaliyetler çözüm getirmeyebilir. Böyle durumlarda STK'lar tarafından verilebilecek olan ayni-nakdi yardımlar ayrı bir önem kazanmaktadır (Işık 2018:23). Bu nedenle yapılan sınıflandırmalara rağmen Suriyeli insani krizi boyunca ihtiyaç-dini temelli STK'ların ile hak temelli STK'ların yaklaşımları, uygulamaları ve faaliyetleri oldukça iç içe geçmiş, sınırlar bulanıklaşmıştır (Mackreath ve Sağnıç 2017:15).

Tez çalışması kapsamında değerlendirilmesi önemli olan bir diğer kavramsallaştırma Yaman tarafından, Mersinde faaliyet gösteren Suriyelilerin kurduğu STK'ları konu edindiği araştırmada yapılmıştır. Yaman'a göre Mersin'de yaşayan Suriyeliler sosyolojik bir bakış açısıyla ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye sahibi bir topluluk olarak değerlendirilmelidir. Böyle bir değerlendirme neticesinde Suriyelilerin yaşam pratiklerinin, sosyal ilişki ve ağlarının oluşturduğu Suriyeli sosyal sermayesinin formel alana taşınmış boyutu Suriyeli STK'sı olarak kavramsallaştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre Suriyelilerin arasında inşa ettikleri sosyal ağlar STK'lar aracılığıyla resmileşmekte ve bu dernekler devletin Suriyelilere yönelik yetersiz kaldığı barınma, iş bulma, dil öğrenme, sağlık, eğitim hizmetlerine ilişkin sorunların çözülmesine ve ihtiyaç duyulan bilgilere erişilmesine yönelik fonksiyonları yerine getirmektedirler (Yaman 2016:116).

Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK'lar Sunata ve Tosun tarafından mülteci ilişkili STK (NGO-R) olarak kavramsallaştırmış ve STK'lar; faaliyet alanları, faaliyet türleri, etki alanları, finansman ve gönüllü kaynakları bakımından dört farklı alt tipolojiye ayrılmıştır. Suriyeliler tarafından kurulan ve yönetilen STK'lar birinci grupta yer

almaktadır ve aktif olmadıkları tespit edilmiştir. Uluslararası faaliyet gösterenler ikinci bir grup olarak ele alınmış, profesyonelleşmiş kadroları ve yüksek finansmanı olan projeleriyle kendilerini sahada göstermektedirler. Üçüncü grupta yer alan STK'lar yerel düzeyde ve yerel kaynakları kullanarak faaliyetlerini gerçekleştirenlerdir. Bu grup profesyonel hizmetler sunamasa da yerel Suriyeli grubuyla yakın temas içerisinde olmasıyla ön plana çıkmaktadır. Dördüncü grupta yer alanlar ise ulusal çapta örgütlenmelerine rağmen yerel düzeyde faaliyetleri olan STK'lardır. Bu grubun avantajı personellerinin profesyonel eğitim almış olmalarının yanı sıra faaliyetlerinin etkilerini yerel düzeyde temas içinde oldukları gruplardan aldıkları geri dönüşler ve raporlamalarla yakından takip edebilmeleridir (Sunata ve Tosun 2018:7-11). Bu dört tipolojiye Danış ve Nazlı'nın sözde STK olarak nitelendirdikleri bir kavramsallaştırma eklenebilir. Çünkü Danış ve Nazlı tarafından yapılan saha araştırması göstermektedir ki göç politikalarının en belirleyici makro yapısal aktörü olan devlet, yakın ideolojik ve finansman ilişkisi kurduğu STK'lar aracılığıyla, doğrudan yönetemediği sorun alanını kendi politikaları doğrultusunda yönlendirebilmektedir (Danış ve Nazlı 2018:2).

Tüm bu bağlamda tez çalışmasına ziyaret edilen Vakıf-1 ve Vakıf-2; Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren devlet dışı aktörler olarak tanımlanmakla beraber, Sunata ve Tosun'un yerel düzeyde yakın ve etkili temasları olduğunu değerlendirdiği üçüncü ve dördüncü grupta olduğu söylenebilir. Bu iki STK, her ne kadar motivasyon bakımından birbirinden farklılıklar gösterse de araştırmanın konusu bağlamında ve sahada bu farklılığın öneminin bulanıklaşmaktadır. Bundan dolayı motivasyon temelli bir ayrıma gidilmemiştir. Ankara'daki Suriyelilerin en yoğun yaşadığı mahallelerde merkezleri olması, yüksek kurumsallaşma düzeyi olmayan, küçük ölçekli ve daha önceden yararlanıcıları olan Suriyelileri çalışanı olarak kadrosuna dahil etmesi özellikleri nedeniyle bu iki STK; kurumsal faaliyetlerden öte yatay sosyal ilişkiler kurma potansiyeline sahip olmasından dolayı seçilmiştir. Bu yaklaşım ile literatürde baskın olan devlet-sivil toplum ilişkisine odaklanmaktan ziyade Suriyelilerle kurulan sosyal ağların niteliğine odaklanılabilmektedir.

4.BÖLÜM: ANKARA'DAKİ SURİYELİ SOSYAL SERMAYESİNİN İNŞASI VE SİVİL TOPLUMLA KARŞILAŞMA

Ankara'da yaşayan Suriyelilerin topluluk dinamiklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için; Ankara'ya nasıl geldikleri, Ankara'da yoğunluklu olarak nerelerde yaşadıkları, göç ile yaşanan değişimlerin ve sivil toplumla karşılaşmaların nasıl gerçekleştiğinin ortaya konulması oldukça önemlidir. Ankara'ya gelen Suriyelilerin inşa ettiği sosyal sermayenin temeli, Suriye'den taşınan; aile, akrabalık, arkadaşlık ve hemşehrilik ağları ile sosyo-kültürel normlara dayanmakta olup ekonomik ve beşeri sermaye biçimleriyle de yakından ilişkilidir. Her ne kadar Türkiye'deki Suriyeliler birtakım ortak özelliklere sahip olsa da aynı zamanda gelir, din, mezhep, etnisite veya coğrafi bölgelere bağlı olarak farklılaşan topluluk dinamiklerine sahiptirler. Bu nedenle Ankara'ya yerleşen Suriyelilere dair veriler, Türkiye genelinde yapılan çalışmalarda yer alan genelleyici özellikler ile ele alınmamıştır. Bu bölümde, gerek topluluk düzeyinde gerekse birey düzeyinde Suriyelilerin Ankara'ya nereden ve nasıl geldiklerine yoğunlaşarak, zorunlu göç deneyimiyle beraber değişen yaşam koşulları; ekonomik, beşeri ve sosyal sermaye üzerinden değerlendirilecek ve sivil toplumla karşılaşmalarının nasıl gerçekleştiği anlaşılmasına çalışılacaktır.

4.1. SURİYE'DEN ANKARA'YA ZORUNLU GÖÇ SÜRECİ

GİGM'nin yayınladığı en güncel verilere göre, Ankara geçici koruma altında 91.312 Suriyeli ikamet etmektedir (GİGM 2019). Ankara'ya gelen Suriyelilerin ülkelerinden ayrılmalarının en önemli nedeni güvenlik kaygısıdır. Bu güvenlik kaygıları tutuklanma, mezhepsel ayrımcılık, askere alınma, can ve mal güvenliğinin tehlikeye girmesi gibi nedenlerle ilişkili olmasına rağmen; güvenli bir yere sığınmak için göç etme ihtiyacı iç savaşla ortaya çıkmıştır (Bakioğlu, Artar, ve İzmir 2018:17). Buna bağlı olarak Ankara'ya gelen Suriyelilerin büyük çoğunluğu savaştan yoğun şekilde etkilenen Halep'ten gelmişlerdir. Görüşülen vakıfların yöneticileri bu durumu şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Ankara'da bulunan Suriyelilerin çoğunluğu Halep kökenlidir. Halep'ten gelmişlerdir. Ama tabii az da olsa çevre illerden de gelenler de vardır. Ama %75 gibi bir yoğunluk Halep'ten gelmiştir.” (K1, Tr, Erkek, V1 Yöneticisi)

“Pek çoğu Halep'ten gelmiş. Pek çoğu Halep'ten gelmesine karşın İdlib'ten, Şam'dan gelenler de var.” (K9, Tr, Erkek, V2 Yöneticisi)

STK yöneticilerinin ifadelerine paralel olarak, görüşme yapılan Suriyeli katılımcıların çoğunluğu Halep'ten gelmiş olmakla beraber, bu araştırma kapsamında Suriye'nin farklı bölgelerinden gelenlerle de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca STK yöneticilerinin “*Halep*” olarak ifade ettikleri bölgeyi, Suriyeliler daha ayrıntılı bir şekilde açıklama ihtiyacı hissetmişlerdir. Halep iç savaştan önce 4 milyonu aşan nüfusuyla Suriye'nin en kozmopolit vilayetlerinden biridir (Kaya 2016:14). Buna karşılık, Ankara'da yaşayan 90 bin civarında kayıtlı Suriyeli nüfus Halep'in çeşitliliğini yansıtmamaktadır. Bu bakımdan ticaret ve sanayinin gelişmiş olmasıyla yakından ilişkili bir biçimde, Halep'in sosyo-ekonomik farklılıkların olduğu bir bölge olduğu ve yoğunluklu olarak orta sınıf Suriyelilerin Ankara'ya göç ettiği STK'ların Suriyeli çalışanları tarafından ifade edilmiştir.

“Ankara'ya gelen Suriyelilerin yüzde doksanı Halep'ten gelmiştir ama buradakiler Halep'in merkezinden değiller. Çünkü Halep'te bir merkez var biraz daha sosyettir onlar. İkinci bir tabaka var. Bir de köy insanları var. Buradakiler köy insanları da değil, zengin mahalleler de değil. Buradakiler orta mahalleler ama fakir de değiller” (K3, Sr, Erkek, V1 Çalışanı).

“Halep bölgesinin tamamı değil, Halep'in belli bir bölgesi yani. Onlar hep birbirlerini tanıyorlar, ya akrabalar ya da komşular” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Eraydın (2017:66) tarafından Ankara'da hazırlanan “*Migration, Settlement and Daily Life Patterns of Syrian Urban Refugees Through Time Geography: a Case of Önder Neighborhood, Ankara*” isimli tez çalışmasında da görüşülen 16 Suriyeli katılımcının neredeyse tamamının Halep'ten geldiği, benzer sosyo-ekonomik ve kültürel özgeçmişlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Suriye'den Ankara'ya göç edenlerin büyük çoğunluğunun Halep'in belli bölgelerinden gelmiş olması, bu bölgelerle Ankara arasında kurulan göç ağlarına işaret etmektedir. Bu nedenle iç savaşın başlattığı göç sürecinde, Suriyelilerin Ankara'yı tercih etmesinde mezo düzeyde göç ağlarının belirleyici olduğu kolaylıkla söylenebilir. Göç ağlarının işlerlik kazanmaya başlamasından önce Suriyelilerin Ankara'ya, özellikle de Ankara'da yoğunluklu yaşadıkları mahallelere nasıl geldiklerine ilişkin Vakıf-1 yöneticisinin ve vakfın Türk çalışanının deneyimleri, sürecin ilk dönemlerine ışık tutmaktadır:

“Biz daha önceden Suriyelilere yardım eden bir vakıf değildik. Suriyeliler yoktu burada.

Biz fakirlere ve öğrencilere destek oluyorduk. Bilmiyorum bir bağlantıları var mı? Ama buraya göçmen olarak ilk önce Somaliler geldi. Onlar az sayıdalar. ” (K2, Tr, Erkek, VI Çalışanı)

“Aslında süreç içerisinde gelme şekilleri değişti. İlk dönemlerde kaçak bir şekilde yol, il bilmeden tabiri caizse karga tulumba yola çıkıp gelmişler. Vakıf olarak Suriyelilerle ilk karşılaşmalarımızdan birinde; çevrede oturan, gören komşuları bizi çağırmışlardı. Baktık ki metruk bir gecekonduya girmişler öylece sere serpe ailecek yatıyorlar. 2-3 gündür çıkmamışlar bile, öylece yatıyorlar. Nasıl gelmişler bilemiyorum ama. O zamanlar devlet kontrolü de yoktu, herkes kaçaktı zaten. Bir de ilk önceleri erkekler geliyordu sadece, geçici iş bulmaya falan gelmişlerdi ama sonra işin rengi değişti. Daha sonradan gelenler evini barkını ayarlayıp gelmeye başladı. Yani alt yapısı tamamlanmış bir şeyin üstüne gelmeye başladılar.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Daha önceden bu bölgede yaşayan farklı göçmen topluluklarıyla kurulan ilişkilerin dahi Suriyelilerin Ankara’ya gelmeye başlamasında etkili olduğu ihtimali olmakla beraber; Suriye’den Ankara’ya göç sürecinin başlangıcında belli bir sayıda Suriyelinin öncü olarak geldiği anlaşılmaktadır. Suriye’den Türkiye’ye yönelen kitlesel sığınmanın boyutu nedeniyle devletin göç yönetimi üzerindeki kontrolünü sağlayamaması, kaçak yollarla Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilerin göç ağlarını kolaylıkla inşa etmelerine zemin hazırlamıştır. Zaten bu nedenle Suriyeli göçünde aile, akrabalık, arkadaşlık ve hemşehrilik ilişkileri gibi ağlar ön plana çıkmaktadır. Göçün en önemli yapısal sınırlayıcı unsuru olan devletin bir faktör olarak devre dışı kalmasıyla göç ağları; Ankara’ya yönelen Suriyeli göçünün tanımlanmasında ve süreklilik kazanmasında en önemli unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu göç ağlarının işlerlik kazanmasından önce gelenlerin dahi Türkiye’den edindikleri ve iletişim kanalları olarak kullandıkları ağlardan faydalanmış olabilecekleri de unutulmamalıdır.

“Annem zaten Türkçe öğretmeni, Türkiye’de edebiyat okudu. Biz başkent diye geldik. Annemin hocalarına sorduk. ‘Suriyeliler nerede var?’ diye sorduk. Buraya geldik. Tek başıma önce ben geldim. Sonra ailem geldi. 2013’te, geldiğimde belki sadece 100 aile vardı. Biz konuşup buraya gelmeye karar verdik, yani gurbette beraber olalım diye. Hiç kimse falan başka bir yere gitmesin diye. Hepsi bizim gibi böyle değil ama bizim gibi aileler de var.” (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Katılımcıların bireysel deneyimlerine odaklanıldığında da; Ankara’ya gelmeden önce

tamamının Ankara’da Suriyeli bir arkadaşlarının veya akrabalarının olduğu ve bu durumun onlara çeşitli düzeylerde kolaylık sağladığı anlaşılmaktadır. Örneğin K3’ün (Sr, erkek) Türkiye’ye göç etme süreci özellikle “zincirleme göç” olarak kavramsallaştırılan tanımlamaya oldukça uygundur:

"Şimdi savaş ortamı olduğu için herkes darmadağınık. Biz ne bilirdik neresi neresidir? Benim annem-babam Türkmen'dir. Savaştan önce Türkiye'de akrabalarımız da vardı. Ama bağlantımız yoktu. Eğer onlarla bağlantım olsaydı o dönemde, onlar 'gel sana ev ayarladık' deselerdi, onların yanına giderdik yani. Ama bağlantımız kalmamış. Ben Halep'ten buraya direk geldim. Yanımda ailem de vardı ve ailemle kaçak geldik. Önce Ankara'ya abim gelmişti. O yerleşmişti buraya. Sonra diğer abim geldi, yerleşti. Sonra ben geldim, yerleştim. Mesela ben de kız kardeşlerimizden birini ve teyzemizin oğlunu getirdim. Birbirimizi topladık yani. Aslında her gelen böyle, en az 4-5 aile beraber getirdiler." (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Aile ve akrabalık ilişkilerinin korunmasının yanı sıra Suriyelilerin Ankara’nın Altındağ ilçesinin özellikle belli mahallelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bakioğlu, Artar ve İzmir (2018:18)’in Ankara’da yaşayan Suriyelilerin mültecilik deneyimlerini konu edinerek gerçekleştirdikleri saha araştırmasına göre; Ankara’daki Suriyeli nüfusu Altındağ’ın Siteler sanayisine yakın Önder ve Ulubey Mahallelerinde zincirleme göç sonucu geometrik bir artış ile yoğunlaşmıştır. Bu tez çalışması kapsamında ziyaretler gerçekleştirilen iki farklı STK’nın bulunduğu Önder ve Ulubey Mahallelerine Suriyelilerin yoğunlaşmasında sosyal ağların etkili olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

"Genelde aile olarak gelmişler. Daha önceden gelmiş olan bir yakının yanına gelmeyi tercih ediyor. Önceden yakınları hangi semte geldi? Önder'e geldi mesela. Onlara yakın olmaya çalışıyorlar. Mesela Irak Türkmenleri bu Dikimevi civarındaki eski evlere yerleşmiş durumdadır. Çok büyük tutarda kiralar ödüyorlar. Suriyeliler burada aynı ayardaki evi 200-300 TL'ye tutuyor." (K2, Tr, Erkek, VI Çalışanı)

"Yani şöyle oluyor, akrabaları falan burada oluyor. Özellikle bu bölgede, direk buraya geliyorlar. Kimseye tanımadıkları için, akrabalarına direk geliyorlar. Ya da işte biliyorlar. Herkes buraya geliyor diye duyuyorlar bir yerlerden, öyle geliyorlar." (K11, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

Göç ağları üzerine odaklanan yaklaşımlarda her ne kadar öncelikli olarak aile veya akrabalık bağları vurgulansa da göç edilecek yerin belirlenmesinde aile ve akrabalıktan

daha geniş ağların da etkili olduğu zamanla anlaşılmiştir (de Haas 2010:1589). Özellikle ailesi veya akrabası olmadan bireysel olarak göç eden Suriyeli katılımcıların güçlü aile veya akrabalık bağlarından değil de, arkadaşlık bağları ile sağlanan bilgi ve imkanların Ankara'ya göçmelerine zemin hazırladığı anlaşılmiştir. Özellikle ailesi halen Şam'da yaşayan ve eğitim amacıyla tek başına Türkiye'ye gelen K15 (Sr, erkek) bunun için önemli bir örnektir:

“Bir arkadaşım vardı Suriye’de. Ankara’da benim şu an okuduğum bölümü o benden önce kazanmıştı. O bana söyledi, o öğretti. ‘Burada burs var, istersen sen de başvur.’ dedi. Başvurdum ve kazandım. Oysa ben Beyrut’ta okumaya gitmiştim. Ama istedikleri evrakları alamadım Suriye’den. Suriye’ye döndüm, sonra Türkiye’ye geldim. Hep o arkadaşım yardım etti bana. Mesela onun kaldığı yurttan kaldım Türkiye’ye geldiğimde.”
(K15, Sr, V2 Yararlanıcısı)

Ankara’da Suriyeli sosyal sermayesinin inşasında sosyal ağların temel unsur olduğu, göç süreci ve sonrasında aile, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinin Suriyelilerin eylemlerinde ne denli etkili olduğundan yola çıkılarak anlaşılmiştir. Bu bulgulara benzer şekilde, Çelik (2018:21)’in 29 Suriyeli kadın katılımcıyla gerçekleştirdiği odak grup görüşmesine dayanan bulgularına göre de, Suriyeliler; kardeş, eş, oğul veya akrabalarının Ankara’da yaşamalarından dolayı Ankara’yı tercih etmişlerdir. Ankara dışında gerçekleştirilen bir başka araştırmada da, Suriyelilerin zorunlu göç sonrası İstanbul’a yönelmesinin en iyi şekilde göç ağları kuramıyla açıklanabileceğini savunulmuştur. Bu araştırmada kapsamında İstanbul’da yaşayan 124 Suriyeliyle gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçlarına göre; katılımcıların %31’i sahip oldukları aile, akraba ve tanıdıklarının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Göç ağlarının yanı sıra, %55’lik bir kesim ise İstanbul’daki iş imkanlarının İstanbul’u seçmelerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir (Kaya 2017:61). Çünkü göç ağları tek başına göç süreçlerinin nedenlerini açıklamakta yeterli değildir. Oysa sosyal sermaye, aktörlerin amaçlarına ulaşmalarına yönelik eylemlerine aracılık etmesi bakımından ağlara gömülü kaynaklar ve kaynakların bilgisi ile de yakından ilişkilidir (Castles vd. 2014:40; de Haas 2010:1599). Aktörün amaçlarına bağlı olarak Suriyeli sosyal sermayesi, bu ağların psikolojik bir güven ortamı oluşturmasından göç edilen yerde barınma, iş bulma, eğitim ve yardımlara erişmeye; bu imkanların bilgisine ulaşmayı sağlamasından doğrudan ekonomik ve beşeri katkılar sunmasına kadar geniş bir kaynak potansiyeli içerir. Bu bağlamda, Suriyelilerin Ankara’ya göç etmesine ağlar

aracılık etmiştir. Fakat bu ağlar, çeşitli potansiyel kaynakları içermesiyle bir değer kazanmıştır. Bu sebeple katılımcılarımızdan Suriye’den Ankara’ya göçte belirleyici olan sosyal ağlar, daha derinlikli anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun neticesinde de Suriyelilerin Ankara’da inşa ettiği sosyal ağlarla erişebilecekleri kaynaklar; güvenli yaşam ortamı, barınma, iş bulma, sağlığa erişim, eğitime başlama ve STK’lardan yardım ile kurs alma olarak belirlenmiştir.

Suriyeli katılımcılardan K5 (Sr, erkek), K8 (Sr, kadın), K7 (Sr, erkek) ve K18’in (Sr, kadın) göç kararlarını nasıl verdiklerine ilişkin açıklamaları kısaca özetlenecek olursa, diğer katılımcılarda örtük kalan erişilebilir kaynakların önemi daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin, Esad’a karşı savaşırken yaralanan K5’in (Sr, erkek) tedavisi bir sınır şehrinde yapıldıktan sonra Suriye’ye dönünce, platin takılan bacağı rahatsızlanmıştır. Kendisine tedavisi için büyük bir şehre gitmesi gerektiği söylenmiş, bunun üzerine Ankara’da bulunan amcasının yanına gelerek yanında kalmaya başlamıştır. Bu süre zarfında tedavisi uzayınca amcasının yanından ayrılarak ev tutmuş ve ailesini de yanına çağırarak Ankara’ya yerleşmiştir. Anlaşıldığı üzere; K5’in (Sr, erkek) Ankara’ya gelmesinde; amcasıyla ilişkilerinin yanı sıra sağlığa erişim ve amcasının sağladığı barınma imkanı etkili olmuştur.

Sosyal ağlar aracılığıyla öğrenilen ve edinilen diğer bir kaynak ise Ankara’daki STK yardım ve faaliyetleridir. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) birliklerine kocası katılan K8 (Sr, kadın), eşinin arkadaşları tarafından Gaziantep’e getirildikten sonra 7 ay kadar orada kalmıştır. Fırat Kalkanı Operasyonu sırasında kocası hayatını kaybedince, ablaları “*Biz sana ev tutarız. Sana burada bakan, yardım edenler olur.*” diyerek onu Ankara’ya çağırılmışlardır. Ablaları tarafında tutulan ev, Vakıf-1 tarafından döşenmiştir. K8 (Sr, kadın); Kızılay-SUY kart yardımının yanı sıra, halen Vakıf-1’den gıda ve kira yardımı almaktadır. Benzer şekilde, Halep’e yakın köylerin birinde çobanlık yapan K7 (Sr, erkek) köylerine düşen bir patlayıcının etkisi sonucu sakat kalmıştır. Kendi yakın akrabaları halen Halep’te yaşamasına rağmen, eşinin Ankara’da yaşayan anne ve babasının “*Buraya gel sana yardım edenler olur.*” çağrısı üzerine, 7 ay önce eşi ve çocuklarıyla Ankara’ya gelmiştir. Kendisine şu anki durumu sorulduğunda; “*Ummuyordum bu kadar yardımlar olduğunu.*” diyerek memnuniyetini ifade etmiştir. K7’nin (Sr, erkek) durumu, ekonomik kaynakların erişimini sağlamayan göç ağlarının etkisiz kaldığının en önemli örneğidir. Suriye’den Ankara’ya neden bu zamana kadar gelmediğine dair açıklamaları, yalnızca

ağların değil ekonomik sermaye ile ilişkili kavramsallaştırılan sosyal sermayenin göç konusunda açıklama gücünü de göstermektedir:

“Biz Suriye’de şöyle duyardık; bazıları ‘Türkiye gitmeyin iyi değil’ diyorlardı. ‘İyi değil’ demek yani ‘Geçim zorluğu var.’ diyorlardı. Bundan dolayı, yaşamak zor olduğu için Türkiye’de hayat şartları zor olduğu için gelinmiyor. Mesela kaynanam, kayınbabam bana dediler: ‘Yok gel. Türkiye iyi’” (K7, Sr, Erkek, VI Yararlanıcısı)

Suriye’den Ankara’ya göç edilmesinde STK’ların ve sivil toplumun yardımlarının etkili olduğu Ankara’da yapılan diğer araştırmaların bulgularıyla da ortaya konulmuştur (Eraydın 2017:78; Erman 2017:106; Topçu ve Kurtulmuş 2016:143). Örneğin Altındağ ilçesinde Suriyelilere yönelik aktif şekilde yardım faaliyetleri yürüten bir kadın grubuna katılım gözlem amaçlı dahil olan Topçu ve Kurtulmuş (2016:143)’un gerçekleştirdikleri araştırmada; görüştükları bir Suriyeli kadının, yapılan yardımların akrabalarına da sağlanacağına güvenerek Suriye’deki diğer akrabalarını çağırdığı anlaşılmıştır. Nişanlısı Gaziantep’e kaçak yollarla Suriye’den geçen ve orada çalışmaya başlayan K18 (Sr, kadın) için ise STK’ların yardımları değil, STK’ların verdiği kurslar Ankara’yı yerleşmek için seçmesinde etkili olmuştur. Anne-babasını geride bırakarak kaçak yollarla Türkiye’ye tek başına gelen K18 (Sr, kadın); 3 ay boyunca Hatay, Gaziantep ve İzmir’deki akrabalarının yanlarına ziyaretlerde bulunmuş, son olarak Ankara’daki dayısının yanına gelince buraya yerleşmeye karar vermiştir.

“Benim dayım buradaydı. Ankara’da. Geldim burada onda bir müddet oturdum. Daha sonra buradaki imkânlarla baktım. Dil öğrenebilirim. Kurslara baktım, o yüzden burayı tercih ettik. Tabi o daha sonra Suriye’ye geri dönüş yaptı. Ben kaldım.” (K18, Sr, Kadın, V2 Yararlanıcısı)

K18’le (Sr, kadın) görüşme yapılan dönemde; kendisi Türk Kızılayı Altındağ Toplum Merkezinde kuaförlük kursuna başlamadan önceki aşama olan Türkçe eğitimlerine devam etmekteydi. Kurslardan kalan vaktinde, Vakıf-2’nin toplum merkezinde zaman geçirmektedir. Nişanlısını da Ankara’ya çağırdıktan sonra 7 ay kadar önce onunla Ankara’da evlenmişlerdir. Eşi ise, Ankara’daki Suriyelilerin çalışabileceği informel iş imkanlarının olduğu Siteler sanayisinde bir mobilyacıda çalışmaktadır. Ankara’nın ilk sanayi bölgelerinden olan Siteler, yalnızca K18’in (Sr, kadın) eşi için değil, topluluk düzeyinde de Suriyeliler için iş imkanları sunan bir bölge özelliği göstermektedir. Bundan

dolayı Sitelerin etrafındaki mahalleler Ankara'daki Suriyelilerin en yoğun yaşadığı mahalleler haline gelmiştir. Bu mahallelerden biri olan Önder'de yıllardır faaliyet gösteren Vakıf-1'in yöneticisi K1 (Tr, erkek) bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

“İş hacminin olduğu alanları tercih ediyorlar. Kaldı ki şu an bizim olduğumuz bölgede Siteler gibi sanayi bölgesi var. Dolayısıyla Ankara'yı tercih etmelerinin en büyük sebebi Siteler'dir. Ayrıca burada iş potansiyelini gören kişiler eşini, dostunu, akrabasını buraya davet ettiler. 'Gel burada iş var, yardım faaliyetleri var.' diyerek onları davet ettiler, onların davetine gelenler de iştirak ettiler.” (K1, Tr, Erkek, V1 Yöneticisi)

Göç sonrasında hayatlarını yeniden kurmaya çalışan Suriyelilerin sosyal sermayelerini yeniden inşalarında ekonomik kaynakların çok önemli olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Bu nedenle devletin açık kapı politikasıyla beraber herhangi bir şekilde göç veya yerleştirme politikası yürütmemesi ve Siteler sanayisine yakın bölgelerdeki mahallelerin Suriyelilerin yerleşimi için uygun koşullara sahip olması, göçmen ağlarının kendisini mekânsal yoğunlaşma olarak göstermesini sağlamıştır. Bundan dolayı Ankara'da en yoğun Suriyeli nüfusu Önder ve Ulubey Mahalleleri başta olmak üzere Siteler sanayisi etrafındaki mahallelerde yoğunlaşmıştır (Bakioğlu vd. 2018:13; Erman 2017:105; Gürel Üçer, Özkazanç, ve Atılgan 2018:617). Özellikle topluluk düzeyinde Suriyeli sosyal sermayesinin yeniden inşasında önemli bir bölge olan ve bu araştırmanın yürütüldüğü STK'ların bulunduğu Önder ve Ulubey Mahallelerinin “Küçük Halep” olarak anılma süreci Suriyelilerin Ankara'daki en önemli sosyal dinamiklerini anlamayı kolaylaştıracaktır.

4.2. SURİYELİ GÖÇMEN AĞLARININ ANKARA'DA MEKÂNSAL YOĞUNLAŞMASI

Ankara çapında saha araştırması yapan Bakioğlu, Artar ve İzmir (2018:59)'e göre Suriyeliler; Altındağ ilçesinin Önder ve Ulubey Mahallelerinde kendilerine özel bir habitat kurmuşlardır ve bölgeyi Halep'le özdeşleştirmektedirler. Önder Mahallesi'nde benzer bir saha araştırması yapan Erman (2017:105-6)'a göre ise Suriyelilerin bölgede yoğunlaşmasına zemin hazırlayan şartlar sırasıyla şunlardır: Birinci olarak, bölgenin kentsel dönüşüm sürecindeki 40-50 yıllık konutların kullanılmıyor halde olması ya da oldukça düşük fiyatlı barınma olanakları oluşturmasıdır. İkinci olarak, mobilya üretimi yapılan ve Suriyelilere kayıt dışı çalışma imkanları sunan Siteler sanayisiyle iç içe olması

ve üçüncü olarak, bölgede yardım faaliyetlerinde bulunan STK'ların olmasıdır. Ayrıca Önder ve çevre mahallelerinin şehir merkezine yakın bir konuma sahip olması yönüyle kamusal hizmetlere erişimin kolay olması da Suriyelilerin yoğun şekilde ikamet etmesine zemin hazırlamıştır (Bakioğlu vd. 2018:59). Ankara'ya gelen Suriyelilerin göç sürecinin ilk dönemlerinde Önder ve Ulubey Mahallelerinin seçmelerine ilişkin benzer bulgulara bu araştırmanın katılımcıları aracılığıyla da ulaşılmıştır.

“Sitelere etkisiyle Ankara'ya geldiler, Ankara'da ne meslek var? Ankara'da buraya sitelere yakın olduğu için, Suriyeliler Sitelere gidip çalışabildiği için geldiler. Sitelerde mobilya işi var. Mobilya işi de bizde yani Suriye'de çok az. İnsanlar mecburen mesleği olmayan yüzde ellisi sitelere mobilya mesleğine girdiler. Şimdi mesela Suriyeliler ilk geldiklerinde buraya Önder'e geldiler. Önder'i niye seçtiler? Fakir mahallesi, kiralar ucuzdu. Buraya geldiler. O onu getirdi, o onu getirdi, buraya toplanmaya başladılar.” (K3, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

“Bana anlatılan kadarıyla, birileri gelip burada çok boş yerler var buraya yerleşelim gibi ifade ettiler. Başka yerlerde bizi kabul etmezler gibi düşüncelerle buraya geliyorlar. Ben geldiğimde burası zaten baya yıkık döküktü. Sonra herhalde duyuluyor; o ailesine, diğeri komşusuna söylüyor.” (K10, Tr, Erkek, V2 Çalışanı)

Suriye'den Ankara'ya yönelen göç sürecinin başında ucuz barınma ve informel işlere ulaşma kolaylığı gibi imkanlar ön plana çıkarken, zamanla göç ağları neticesinde bölgede yoğunlaşan Suriyeli nüfusu kendi habitatını kurma fırsatı yakalamıştır. Belli bir süre sonra ise bizatihi bu habitat Suriyeliler için bölgeyi çekici hale getirmeye başlamıştır.

“Birinci öncelik zaten orada çalışma durumu. Yani Siteler'e yakın olduğu için burayı tercih ediyorlar. Sonra burada genelde birbirlerini tanıyorlar yani. O yüzden burayı tercih ediyorlar.” (K18, Sr, Kadın, V2 Yararlanıcısı)

Charles Tilly (1990) göçün bireylerin ve hane halklarının ötesinde bir süreç olduğunu, aslında sosyal ağlarla birbirlerine bağlı toplulukların göç ettiğini vurgulamaktadır. Ankara'da yaşayan Suriyelilerin “*Küçük Halep*” olarak tarif ettiği bölgenin oluşmasında; göç ağlarının göçmen ağlarına evrilmesi; aile ve akrabalık bağlarından da öte, artık Suriyeli göçmen topluluğu dinamiklerinin kurulması ile sonuçlanmış görünmektedir. Göç ağlarının aracılık ettiği mekânsal kümelenme artık göçmen ağlarının daha da yoğunlaşmasına sebep olmuş ve Ankara'nın genelinden ayrılmış bir Suriyeli sosyal sermayesinin inşasının önü açılmıştır.

“Ankara’da sadece öyle oldu. Yani toplandılar. Çünkü Ankara çok büyük bir şehir. Burada bu bölgeyi çıktuktan sonra en çoğu 20 ya da 100 aile falan görebiliyorsun.” (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

“Hanımın abisi vardı. O, ‘Tamam gel buraya’ dedi. Ama ben üç defa geldim Türkiye’ye. Baktım nasıl, ne var ne yok? Kaç para lazım? Mesela hastane var. Çok Suriyeli var burada, çok var yani, arkadaşlar var burada. Baktım böyle sonra hanım ve 4 çocuğumu getirdim. Biz burada şimdi 50 aile 250-300 kişiyiz, Suriyeliler burada belki 5000 aile var.” (K4, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

“Dünyanın her yerinde Çinli bir sokak var ya da bir Fransız bir sokak var. Böyle kültürel ve evrensel bir şey yani. Böyle kendilerini daha rahat ve güvende hissediyorlar. Arapça konuşuyor, işlerini kolayca hallediyor. Bir pratiklik sağlıyor.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

K13’ün de (Sr, erkek) belirttiği üzere, Suriyelilerin savaştan kaçmış olmasıyla kendilerini güvende hissedecekleri bir yerde yaşama istekleri ve Türkiye’de dil farkının olması onların bir arada yaşama yönünde bir eğilimlerinin oluşmasına neden olmuştur. Sosyal sermaye, yalnızca ekonomik kaynak sağlaması yönüyle aktörlere katkı sağlamaz. Ayrıca psikolojik bir güven ve huzur ortamı imkanı sağlar ki, sosyal sermayenin değerli bir yönü de budur (Putnam 2000:25). Burada önemli olan, aktörün amaçları ve erişebileceği imkanlardır (Lin 2001:21). Anlaşılan o ki Suriyeliler iç savaşın ardından bir güven ortamı aramaktadırlar. Aslına bakılırsa bu yalnızca Ankara’ya özel bir durum da değildir. Kaya (2016)’nın İstanbul’da gerçekleştirdiği saha araştırmasına göre de; İstanbul’da yaşayan Suriyeliler, mekânsal olarak Fatih İlçesinde kümelenmekte, bu ilçeyi “Küçük Suriye” olarak anmakta ve kendilerini burada güvende hissettiklerini ifade etmektedirler. Vakıf-1 çalışanı K3 (Sr, erkek), Suriyelilerin Ankara’da bir araya toplanmasında ve güvenin oluşmasında dilin de çok etkili olduğunu savunmuştur.

“Daima bir arada olmayı seçerler. Çünkü neden, şimdi dil bilmedikleri için, mesela komşusu Suriyeli, yan komşusu Suriyeli hep.” (K3, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

Ankara’nın genelinden ayrılmış bir Suriyeli sosyal sermayesinden söz edilebilmesi için sosyal sermayenin en önemli unsuru olan ağlara gömülü ekonomik kaynakların ve fırsatların oluşması gerekmektedir. Bu bakımdan özellikle Önder ve Ulubey Mahallelerinin içerisinde ve iki mahalleyi ayıran Selçuk caddesinde etnik bir ekonominin

oluştugu görülmektedir. Örneğin; Önder Mahallesi'nde, Kavas, Avşar ve Kadkoy (2019:29) tarafından gerçekleştirilen saha araştırmasının bulgularına göre; mahalle merkezinde Suriyelilerin işlettiği manav, bakkal, terzi, fırın, restoran, kuaför ve benzeri 15 esnaf işletmesi bulunurken, yalnızca 2 işletme Türk esnafı tarafından işletilmektedir. Bölgede yoğunlaşan göçmen ağları ve Suriyelilere özel bir ticari hayatın da gelişmesiyle, Portes'in şehir içinde şehir kavramsallaştırmasının (Portes ve Sensenbrenner 1993:1333) Ankara için de geçerlilik kazandığı görülmektedir.

“Tabi ki, nasıl oluyor, bence çoğu şehirler öyle oluyor. Mesela ben oraya gidiyorum, sen benim arkadaşımın, gel burada kalıyoruz, zaten kira falan ucuz. İyi bir yer yani, sıkıntı değil, tamam geliyoruz. Sonra onun arkadaşı da geliyor. İş açıyor. Sonra ne diyor mesela Suriyeliler orada bir-iki pastane açtılar. Biz hadi lokanta açalım. Aynı bu şekilde.” (K15, Sr, Erkek, V2 Yararlanıcısı)

“İş burada açıldı. Dükkanlar burada açıldı. Buraya insanlar toplantı yeri yaptılar. Şimdi zaten burada iş yeri olmasa, mesela şimdi aynı gelsin bu insanlar, buradaki dükkanlar hepsi kapansın başka yerde dükkan başka yerde bir şeyler yapsın insanlar o yere çekilirler.” (K3, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

“Yani mobilya, terzi, tamirci, inşaat, az ziraat, ziraat çok az yani. Berber ama az, elli kişi ama elli aile var. Elli dükkan var. Dükkanlar var küçük küçük. Manav gibi bakkal gibi dükkanlar açtılar. Lokanta var hepsi var. Önder Mahallesi Yeni Halep mahallesidir.” (K4, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

Katılımcılar arasında da bu ekonomiye girişimci olarak dahil olanlar vardır. Örneğin; K5 (Sr, erkek) 7.000 TL'lik bir araba almıştır ve bu bölgelerde yaşayan Suriyelilere informel taksicilik hizmeti vererek para kazanmaktadır. Vakıf-1'de çalışan K4 de (Sr, erkek) aldığı 5.000 TL'lik arabayla, vakıfta işleri bittikten sonra, akrabasının kurduğu bir bakkalın bazı işlerini yapmaktadır. Kızılay'ın açtığı terzilik kursuna giden K8 (Sr, kadın) ise; kursunu bitirdikten sonra Suriyeli kadınlara özgü kıyafetler dikerek para kazanmayı planladığını ifade ederek, oluşan bu etnik pazara dahil olma niyetini dile getirmiştir. Bu tarz etnik ticari ağlar zaman zaman ulusötesi boyutlar da kazanmaktadır.

Bir göçmen; geldiği toplum ile maddi-manevi havaleleri, ziyaretleri, etkileşimleri ile korudukları ağlar ile ulusötesi alanı ve kimliğini inşa eden aktif bir öznedir. Yani; göçmenler, ulus devlet sınırları arasında bir devletten ayrılıp diğer bir devletin içinde

kendini bulan pasif nesnelere değildirler (Faist 2010:14). Ankara’da Suriyeli sosyal sermayesini temelini oluşturan Suriyelilerin sosyal ve ekonomik ilişkileri Suriye’ye kadar uzanarak ulusötesi özellikler de göstermektedir. Bu ilişkilerin bir yönü Suriyeli etnik pazarında satışa sunulan kaçak ürünlerdir. Vakıf-1’de gözlem amaçlı geçirilen sürede yaşlı bir Suriyelinin kendisine tekrar yardım bağlanması için müracaatta bulunmuştur. Vakfın kayıt sistemine bakılarak, kendisine hanesinde çalışacak yaşta bir genç erkeğin olduğu için yardım bağlanamayacağı söylenmiştir. Yaşlı adam, *“Oğlunun Ankara’dan Suriye’ye gittiğini, dönerken kaçakçılık suçundan tutuklandığını, artık kendi evinden çalışan kimsenin kalmadığını”* belirtmiştir. Bunun yanı sıra araştırma kapsamında, bazı katılımcıların akrabaları aracılığıyla mülklerini satarak Ankara’da iş yapmaya çalıştığı da öğrenilmiştir.

“Çoğu kişiden şunu duyuyorum ben şu an Suriye’de sanırım arsalar falan çok ucuza o yüzden işte herkes almak istiyor. Orada arsası olanlar her şeylerini satıp buraya geliyorlar.” (K10, Tr, V2 Çalışanı)

Suriyeli katılımcıların ulusötesi ağları daha derinlikli olarak öğrenilmeye çalışıldığında, ekonomik havalelerin tek taraflı bir etkileşim olmadığı da anlaşılmıştır. Bu araştırma kapsamında görüşülen çoğu katılımcının Suriye’de yaşayan akrabalarına Türkiye’den *“para saldıklar”* öğrenilmiştir. Para salma işlemi için Suriye-Türkiye arasında; Suriyeliler tarafından informel bir para transfer sistemi kurulmuş olup, bu sistem şöyle işlemektedir:

“Şimdi bu mahallede para salma işini yapan kişiler vardır. Suriye’de de çoğu yerde bu para işini yapan kişiler vardır. Mesela benim Fırat Kalkanı bölgesinde yaşlı bir amcamla eşi var. Durumları çok zorda. Ben burada para işini yapan kişiye giderim, göndereceğim parayı veririm, o bir kâğıda yazar. Sonra ikimiz de o kâğıdın fotoğrafını çekeriz. Sonra o Suriye’de para işini yapana yollar. Ben de amcama bu kâğıdın fotoğrafını yollarım. Onlar orada birbirini bulurlar, parayı aktarırlar. Buradan Suriye’nin her yanına para salarsın da, alırsın da bu yolla.”(K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Ulusötesine uzanan bu tür sosyo-ekonomik ilişkilerin yanı sıra, Ankara’da yaşayan bazı Suriyeliler; özellikle Ramazan ve Kurban Bayramlarında Suriye’ye ziyaretlere giderek sosyal ilişkilerini de devam ettirmektedirler. Suriyeli katılımcılar arasında bireysel olarak böyle bir ziyareti gerçekleştirilmeyi deneyimleyen kimseye rastlanılmamıştır. Ancak bu çalışma kapsamında görüşülen tüm Suriyeli katılımcıların yurt dışında aile, akraba veya

arkadaşlarının olduğu ve halen aktif bir biçimde iletişimlerini sürdürdükleri öğrenilmiştir. Bu sosyal ağların büyük bir kısmı Suriye'ye uzansa da; Suriye'den diğer ülkelere sığınan aile, akraba ve arkadaşlarıyla beraber Ankara'da ikamet eden Suriyelilerin ulusötesi ağları çok boyutlu bir ulusötesi özellik göstermektedir. Bu konuda K4'ün (Sr, erkek) deneyimleri açıklayıcı bir örnektir. K4'ün (Sr, erkek) abisi Almanya'ya iltica etmiş olup, burada maddi olarak zorluk yaşadığında kendisine Almaya'dan para göndermektedir. Diğer yandan, kendisi de Suriye'de yaşayan ve kocası hayatta olmayan yaşlı bir akrabasına zaman zaman para göndermektedir. Aslına bakılırsa tüm bu ulusötesi etkileşimler, Ankara'daki Suriyeli sosyal sermayesinin homojen ağlar temelinde yükselen durumunu pekiştirmektedir.

Anlaşıldığı üzere Suriyeliler; aile, akrabalık, arkadaşlık ve hemşehrilik ilişkilerinin yanı sıra ticari hayatta da giderek daha homojen ilişkiler geliştirmektedirler. Bu durum, dayanışma ağlarının veya bağlayıcı ağların yoğunlaştığını, giderek kapalılık özelliği gösterdiğini ve Suriyeli sosyal sermayesinin bu ağlar üzerinden inşa olduğunu göstermektedir. Bu bulgulara paralel şekilde; Kavas, Avşar ve Kadkoy (2019:29-31) de çalışmalarında, Önder Mahallesi'nde yaşayan Suriyelilerin arasındaki homojen ilişkilerin çok güçlü olduğunu ve sosyal yaşam bağlamında içe kapalı bir denge oluştuğunu gözlemlemiştir. Ayrıca bölgede yapılan bir başka araştırmaya göre de Suriyeliler, giyim ve pazar alışverişlerini ağırlıklı olarak Suriyelilerin işlettiği mağaza ve marketlerden karşıladıkları, nadiren yerel halkı tercih ettikleri bulgularına ulaşılmıştır (Gürel Üçer vd. 2018:619). İleriki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışacağımız üzere homojen ve kapalılık özelliği gösterdiği yönleriyle Suriyeli sosyal sermayesi “bağlayıcı sosyal sermaye” olarak kavramsallaştırılabilir. Bağlayıcı sosyal sermaye türünün destek mekanizmaları sağlama gibi olumlu yönleri olmakla beraber, birtakım olumsuz yönleri de olabilmektedir (Portes 1998:16-18). Suriyelilerin de bu olumsuz yönlerin farkında olduğu K5'in (Sr, erkek) şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

“Bunun iki yüzü var. Birbirimizin dilini bildiğimiz için buradayız, bu bölgedeyiz. Bir de buralar fakir bölgesi, ucuz mesela. Çankaya'da gidip yaşayamaz. Burada pazar var, 1-2 liraya alırız. Çankaya'da 8-9 liradır. Bu anlamda. Bir de kötü yanı şöyle var; biz burada hepimiz Suriyeliyiz. Yani bir kişi kötü bir iş yaptığında hepimiz birlikte gidiyoruz. Hepimiz Suriyeliler yaptığımız oluyoruz.” (K5, Sr, Erkek, VI Yaralanıcısı)

Türkiye'de oluşan akademik literatürde, Suriyeli dayanışma ağlarına veya sosyal

sermayesine zaman zaman oldukça pozitif anlamlar yüklenebilmektedir (Adıgüzel 2019; Altunay-Yılmaz 2018; Yaman 2016). Suriyeli sosyal sermayesinin ağ özelliklerine bağlı yapısı negatif sonuçlarını olduğu daha sonra tartışılacaktır. Ancak, Suriyeli sosyal sermayesinin ekonomik ve beşeri sermayeyle olan ilişkisinden bağımsız; yalnızca göçmen ağlarının çokluğuna veya yoğunluğuna bağlı bir biçimde kullanılması, Türkiye toplumsal yapısı içerisindeki Suriyelilerin alt düzeyde seyreden sosyo-ekonomik pozisyonlarının göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Suriye’den Türkiye’ye gelirken değişen ekonomik ve beşeri sermaye biçimlerinin farklı görünüşleri üzerinde sonraki bölümde durulacak olup; bu sayede, Suriyeli sosyal sermayesinin durumu ve STK’larla kurdukları ilişkinin mahiyeti daha iyi anlaşılabilir.

4.3. ZORUNLU GÖÇ İLE BERABER DEĞİŞEN EKONOMİK VE BEŞERİ SERMAYE

Bu bölümde, katılımcıların Suriye’deki gelir kaynakları, birikimleri ve refah düzeyleri ortaya konulacaktır. Bununla ilişkili, “beşeri sermaye” olarak kavramsallaştırabilecek; meslekleri, eğitim durumları ile Türkiye’ye gelmeden önce Türkçe ve Türkiye hakkında bilgi seviyeleri hakkında bilgi edinilmiştir. Bu bağlamda, kitlesel zorunlu göçün sonucu olarak bu sermaye biçimlerinde meydana gelen değişim anlaşılmaya çalışılmıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere, Ankara’ya gelen Suriyelilerin sosyo-ekonomik düzeyi Halep’in orta düzey şehirlileri olarak tarif edilmiştir. Görünen o ki zorunlu göç, onların çoğunu Ankara’nın en düşük sosyo-ekonomik seviyesi olan bölgelerine ve işlerine mahkum etmiştir.

“Buraya gelen özellikle 40 yaş üstü Suriyeliler genelde alt gelire sahipler; kağıt toplama, günlük işler gibi pek çok şekilde çalışıyorlar. Ya da daha üst olanlar, ufak bir yerde kendi işyerlerini açıyorlar. Esnaf denilebilir. Ama ben daha üstünü görmedim. Ya esnaf ya daha altı.” (K9, Tr, Erkek, V2 Yöneticisi)

“Bunlar meslek sahibiydiler. Ankara’ya geldiler, Ankara’da ne meslek var? Ankara’da burada sadece sitelere yakın olduğu için, Suriyeliler Sitelere gidip çalışabiliyorlar. Siteler mobilya. Mobilya işi de bizde yani Suriye’de çok az. İnsanlar mecburen mesleği olmayan yüzde ellisi sitelere mobilya mesleğine girdiler.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

“Benim gözlediğim kadar çoğunun maddi durumları düşük oluyor. Meslek olarak inşaatta çalışıyorlar, sitelerde çalışıyorlar.” (K11, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

Suriyeli katılımcılar da Suriye’de çok daha az çalışarak ulaştıkları refah düzeyine Ankara’da çok daha fazla çalışarak ulaşamadıklarını veya çok zor ulaştıklarını ifade etmişlerdir:

“Suriye’de maddi durumumuz daha iyiydi. Ama savaş dolayısıyla buraya gelmek zorunda kaldık. Önceden sadece babam çalışıyordu, şimdi üç kişi çalışıyor ancak iyi oluyor.” (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

“Ben Suriye’de 10 aile geçindirebilirdim. 10 ailenin yemesini içmesini, nesi varsa geçindirirdim. Şimdi burada bir aileyi zor geçindiriyorum. Acayip şekilde zorla geçiniyoruz” (K3, Sr, Erkek, V1 Çalışanı).

Bu şekilde refah düzeyinin düşmesinde, Türkiye ve Suriye devlet politikaları veya iki ülke arasındaki piyasa yapılarında farklılık etkili olabileceğini, Vakıf-1 çalışmanı K2 (Tr, erkek) edindiği bilgiler ışığında şu şekilde ifade etmiştir.

“Suriyelilerin anlattığına göre oradaki yaşam şartları daha kolaymış. Vergi olayı yokmuş. Orada günlük işler daha çok günü kurtarma gibi bir yaşantı ile geçiniyorlarmış. Buradaki gibi değil. Buradaki gibi elektrik pahalı değil, su pahalı değil. Gaz yok herhalde. İklimi sıcak olduğu için. Soba yakmazdık diyorlar.” (K2, Tr, Erkek, V1 Çalışanı)

Devlet uygulamaları arasındaki farkın Suriyelilerin sosyo-ekonomik durumlarını etkilemiş olma ihtimali olmakla beraber, yaşadıkları maddi zorlukların altında iki temel neden yatmaktadır: Bunlardan birincisi; maddi birikimleri veya ekonomik sermayeleri olan ev, araba, tarla, arsa ve dükkan gibi mülklerini geride bırakarak kaybetmiş olmalarıdır. İkinci olarak da geçmişte sahip oldukları dil, zanaat, meslek ve diploma gibi beşeri sermayelerinin Türkiye’de geçersiz veya değerini kaybetmiş olmasıdır. İç savaşın yıkıcı etkisinin tüm toplumsal yapıyı etkileyecek düzeye ulaşması nedeniyle ellerindeki nakit birikimler, zaten düşük olan Suriye para birimi değerinin daha da düşmesiyle erimiş ve gayrimenkulleri değer kaybettiği, yıkıldığı veya satılmadığı için Suriyelilerin ekonomik sermayeleri Ankara’ya aktarılamamıştır. Neredeyse bütün katılımcılarda benzer durumlara rastlanılmasına rağmen en dramatik değişimleri, K6 (Sr, erkek) ve K3 (Sr, erkek) yaşamış görünmektedir.

“Yerden göğe kadar her şeyimiz vardı. Ben orada padişahım. İşyerimiz vardı, evimiz vardı, arabalarımız vardı. Burada hiçbir şeyimiz yok.” (K6, Sr, Erkek, V1 Yararlanıcısı)

“Şimdi sadece elbiselerim ile geldim. Orda dört tane dairem vardı. Dükkan yerim vardı. Dükkanım vardı. Depom vardı. Arabam vardı. Hepsini bıraktık geldik.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı).

Suriyelilerin yasal yollardan çalışmalarına ilişkin düzenlemelerin gecikmesi ve halen tam olarak düzene girmemiş olması, özellikle profesyonel meslek sahibi olan Suriyeliler için ciddi sorunlar teşkil etmiştir (Erdoğan 2018:33). Bu bağlamda Ankara’daki önemli bir araştırma; Gürel Üçer, Özkazanç ve Atılğan (2018) tarafından Sitelerin yakın çevresinde yaşayan Suriyelilerin yaşam ve istihdam koşullarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada; 4’ü kadın, 24 Suriyeli hane reisiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Suriyelilerin %30’nun Suriye’de yaptığı işle aynı işi yaptığı, %40’nun Suriye’de çalışırken Türkiye’de iş bulamadığı ve %30’nun Suriye’de avukat, öğretmen, tercüman veya rehber gibi nitelikli işlere sahip iken, Türkiye’de statü ve ücret bakımından daha düşük işlerde çalıştığı tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların tamamı Türkiye’deki ekonomik durumlarının zorunlu göç deneyimi öncesinden daha kötü olduğunu belirtmişlerdir (Gürel Üçer vd. 2018:619). Bütün birikimini ve kariyerini geride bırakan meslek sahibi Suriyeliler, Türkiye’de ayakta kalabilmek için farklı iş alanlarında çalışmak zorunda kalmışlardır. Geçici koruma altında olanların Türkiye’de çalışmalarına ilişkin düzenlemelerin uygulanmasının neredeyse imkansızlığı Suriyelilerin profesyonel mesleklerine Türkiye’de devam etmelerine imkan tanımamıştır (Erdoğan 2015:78).

“Öğretmenler, mühendisler, doktorlar var ve farklı işler yapıyorlar. Mesela bir arkadaşımın babası kimya mühendisi ama kasaplık yapıyor. Bazıları bakkal açmışlar. Hiç düşünmediği bir meslekte bulunmaya zorlandılar ya da kendisi orada bulunuyor.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı).

“Ben Fransızca öğretmeniydim. Her ay düzenli maaşım vardı. Fazladan çalışınca her ay 1000 dolar gelirim vardı. Burada her ay 200 dolar. Çok zor yani çok zor. Öğrenci var, oğlum var, okuyor okulda. Çok masraf. Ama mecbur.” (K4, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Beşeri sermayelerinin değersizleşmesi veya geçersiz hale gelmesi yalnızca üniversite mezunu olan veya profesyonel bir meslek sahibi olanlar için geçerli değildir. Belli bir işte uzmanlaşmış zanaatkârlar, esnafı veya işçiler için de benzer bir durum söz konusudur. Bir başka çalışmada da; Ankara’da yaşayan Suriyelilerin iş piyasalarında genel bir karşılığı olmayan, Suriye’de küçük atölyelerde, el emeğine dayanan ve uzmanlık gerektiren işlerde tecrübeleri olduğu benzer bulgulara ulaşılmıştır (Bakioğlu vd.

2018). Bu noktada, hem çalışma izni problem olmakta hem de Suriye’de geçinmek için yeterli olan donanımlar Türkiye piyasa şartlarında yetersiz kalabilmektedir.

“İşlerin büyük bir kısmını burada öğreniyorlar. Profesyonel işi burada öğreniyorlar. Halep ve çevresindeki insanların büyük bir çoğunluğu esnafmış. Çünkü üretim adına pek bir şey yokmuş. Üretim adına en fazla yapılan iş ayakkabıcılık sektörüymüş. Ayakkabı sanayinde kendilerini geliştirmişler. Burada da aynı sektörde çalışıyorlar. Onun haricinde profesyonel anlamda çok gelişmiş değiller. En iyi bildikleri işlerde bile Türkiye’ye göre çok acemi olduklarını görüyoruz. Kendilerini geliştirmeye muhtaçlar. Kaldı ki burada birçok kursa giderek kendilerini geliştirme adına birçok hizmet almaktadırlar.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Aralarında üniversite mezunları, profesyonel meslek sahipleri veya zanaatkarlar olmasına rağmen, Önder ve Ulubey çevresine yoğunlaşan Suriyelilerin genelinin eğitim durumlarının oldukça düşük olduğu katılımcılarımızın tamamı tarafından dile getirilmiştir. Zaten bu durum Türkiye genelindeki mevcut durum ile paralellik göstermektedir. “Suriyeliler Barometresi” araştırmasının sunduğu verilere göre Türkiye’de yüksek okul mezunu olan Suriyelilerin oranı %6 iken, okuryazar olmayanların oranı %33, okuryazar olmasına rağmen okula gitmemiş olanların oranı ise %13’tür (Erdoğan 2018:28). Özellikle kadınlar söz konusu olduğunda eğitim durumunun daha da düşük olduğu Vakıf-1 çalışanları ve daha çok kadınlara yönelik faaliyet yapan Vakıf-2’nin çalışanı K12 (Ir, kadın) tarafından dile getirilmektedir:

“Türkiye’ye göre büyük bir çoğunluğunun eğitim durumu düşük. Kadınların okuma yazma oranı çok düşük. Çocuklar zaten savaşta büyümüşler, okuma yazma eğitimini burada almaya başlıyorlar. Üniversite seviyesinde eğitim alma oranı çok düşük. Ben muhatap olduğum kesim için söylüyorum.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

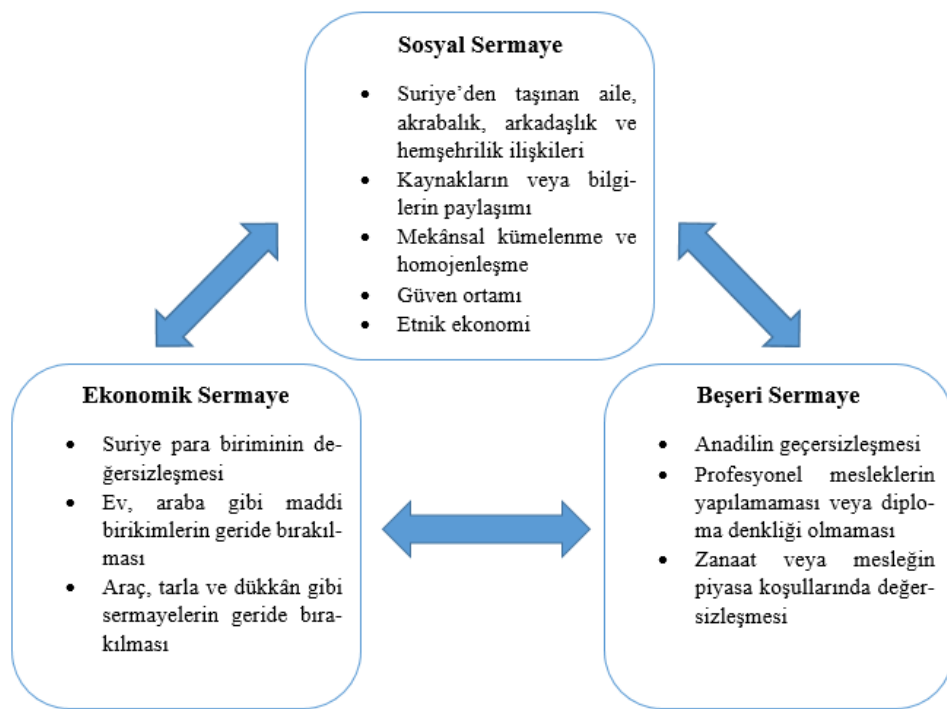
“Suriyelilerde okur-yazarlık durumu kötü. Bazen Kuran-ı Kerim istiyorlar. ‘Biliyor musun?’ diye soruyorum. ‘Yok’ diyorlar. ‘Bir oku bakalım’ diyorum. ‘Yok’ diyor, ‘Ben okula gitmedim’ diyor. ‘Ne yapacaksın bu Kurani?’ diyorum. ‘Çocuğum okula giderse okuması yazması için istiyorum’ diyor.” (K2, Tr, Erkek, VI Çalışanı)

“Çoğu eğitimsiz oluyor. En fazla ortaokulu bitirmiş oluyorlar. Tabi ki hepsi değil ama çoğu böyle”. (K12, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

Beşeri sermayelerinin düşük olması ve yüksek olanların da kullanamaması iş skalasında

daralmayla beraber gelir seviyesinin düşük kalmasına neden olmaktadır. Ankara’da bulunan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun çalışma izinleri, sigortaları veya herhangi bir iş güvenceleri olmaksızın geçici işlerde veya Siteler’de bulabildikleri nispeten düzenli işlerde çalışmaktadırlar. Bu işlerden elde edilebilecek gelir düzeylerinin oldukça düşük olduğu, hatta Suriyelilere Türk vatandaşlarına göre daha düşük ücretler verildiği de unutulmamalıdır (Gürel Üçer vd. 2018:619).

Şekil 3: Zorunlu Göç Sonrası Ankara’daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Diğer Sermaye Biçimleriyle İlişkili Oluşum Süreci

Ulubey Mahallesi’nde faaliyetlerini yürüten Türk Kızılayı Toplum Merkezinde hazırlanan rapor, bölgede yaşayan Suriyelilerin gelir durumuna ilişkin bilgiler içermektedir. Bu rapora göre; merkezin faaliyetlerine düzenli gelen 109 kişiden, hane halkı geliri 1500 lirayı geçebilenlerin sayısı yalnızca 16 kişidir (Karataş vd. 2018:30). Hanehalkı bazında alınan bu bilgiler erkek ve kadından oluşan aile düzeyinde değerlendirildiği için daha çok erkeklerin kazandıkları ücreti yansıtmaktadır. Kadınlar söz konusu olduğunda çalışma oranları çok daha düşük kalmaktadır. Benzer şekilde katılımcıların da ifade ettiği gibi Önder ve Ulubey Mahalleleri çevresinde yaşayan Suriyelilerin gelir durumları oldukça düşüktür.

“Kadınlar ne yazık ki çalışmıyor. Çalışanı da 1-2 ay çalışıyor. Toplum baskısına dayanamayıp işi bırakabiliyorlar maalesef. Erkeklere baktığımızda daha tamircilik, berber, inşaatçılık en lüks çalışanı lokanta açıyor.” (K10, Tr, Kadın, V2 Çalışanı)

“Bildiğim kadarıyla onların söylediklerine göre maddi durumları çok kötü. Pek fazla çalıştırmıyorlar Suriyelileri. Bu yüzden çoğu imalatta çalışıyorlar. Ahşap, mobilya sektöründe çalışıyorlar. Fazla kartonları falan topluyorlar. Ama bazıları STK'lardan yardım alıyorlar. Ya maddi ya ev eşyası ya da yol parası gibi yardımlar alıyorlar. Kızılay kartları da var. Yine de bazılarının durumu gerçekten kötü ama.” (K12, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

Suriyelilerin ekonomik sermayelerini arttıramamalarının, içinde buldukları sosyo-ekonomik düzeyin üstüne geçememelerinin ve bölge dışarısındaki piyasalara, fırsatlara veya iş pozisyonlarına erişememelerinin önünde en büyük engellerden biri Türkçe'yi bilmemeleri ve öğrenememeleridir. Suriyelilerin Ankara'da yaşadıkları bölgeye dair bilgileri dışında herhangi başka bir yer hakkında bilgilerinin olmaması da bir diğer engel olarak görülebilir. Bunu tahayyül etmek zor olsa da Önder ve Ulubey çevresinde yaşayan bazı Suriyelilerin Türkiye'nin neresinde olduklarına veya Ankara'nın neresinde yaşadıklarına dair bir bilgilerinin olmadığı, bu nedenle Vakıf-2'nin bu konuda yararlanıcılarını bilinçlendirmek için “İlimizi Tanıyalım” gibi öğretici oturumlar düzenlemektedir.

Katılımcıların, Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye hakkında bilgi düzeyleri yok denecek kadar azdır. Bir kişi dışında katılımcıların tümü Türkiye'ye gelmeden önce Türkçe bilmemektedir. Bununla beraber bölgede yaşayan Suriyelilerin Türkçe seviyelerinin halen çok düşük olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu kapsamda elde ettiğimiz bilgilere göre, Türkçe bilme düzeylerini sırasıyla gruplandırarak olursak; eğitimlerine devam eden çocuklar ve gençler, bir işte çalışan erkekler ve neredeyse hiç öğrenemeyen kadınlar söz konusudur.

“Onlar Türkiye'ye ilk geldiklerinde iki üç ay sonra biz Suriye'ye döneceğiz ve hiç ihtiyacımız olmayacak diye düşünüyorlardı. Yıllar geçti ve gerçekten öğrenmiyorlar. Küçük çocuklar öğreniyor ama büyükler öğrenmiyorlar. Gençler de öğrenmiyorlar. Türkçe çok zor deyip sorun çıkartıyorlar.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Bu genel tablonun aksine katılımcılar arasında K14 (Sr, erkek), K15 (Sr, erkek) ve K13

(Sr, erkek); gerek eğitim fırsatlarından yararlanarak gerekse STK'ların sundukları imkanlardan faydalanarak hem beşeri sermayelerini hem de ekonomik sermayelerini arttırmışlardır. Şu an K14 (Sr, erkek) ve K13 (Sr, erkek) üniversitede okuyor, çok iyi Türkçe konuşuyor ve STK'da çalışıyorlar. K15 (Sr, erkek) ise üniversitenin son yılında, çok iyi Türkçe konuşuyor ve bir STK'nın girişimcilik projesinden kazandığı 10.000 TL'lik hibe ile kurmuş olduğu tasarım şirketinin sahibidir. Ayrıca yazdığı bir diğer projeye üç farklı dilden 300 kitabın bulunduğu Suriyelilere yönelik hizmet veren ve haftada bir gün açık bulunan bir kütüphaneyi kar amacı gütmeksizin işletmektedir. Şanslı ve istisnai bireysel örneklerin yanı sıra topluluk düzeyinde de Suriye'den Ankara'ya gelmeye başladıkları ilk zaman diliminden bugüne göreceli bir iyileşmenin olduğu katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

“Şimdi adam ilk geldiğinde, ev yok. Önce evini döşüyor. Bir aşama geçti, ikinci de bir iş buluyor. İşe girdiği zaman geliri oluyor. Geliri olduğu zaman burada bir yol tutuyor. Yolunda yürüyor. İnsan geliri oldukça başka birine mahcup olmaz. Burada kimlik çıkartıyor. Kimlikle mesela bazı yerlerden faydalanıyor. Mesela Kızılay kart gibi. Kendi de çalışıyor. Zamanla kendi kendini geliştiriyor. Yani hiçbir tanesi gelip durumu kötüye gidip tekrar Suriye'ye gideyim demedi. Yüzde doksan beşin durumu iyiye gitti. Yüzde doksan beşi kendini topladı bu bölgede, Ankara'da. Örneğin mobilya mesleğinde 5 yıl oldu. İlk dönemde çırak olarak girdiler, yani adamın 3 çocuğu var, 175 TL haftalıkla çalışıyor. Zamanla kendilerini geliştirdiler. Çocuk değil, mesela adam 25-30 yaşında. Mesleğe girdi, 2-3 yılda öğrendi mesleği. Öğrenince mesela 200 alıyordu, 400-500 almaya başladı” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı).

“İlk aşamada gelenler çok rezil oldular. Ne dil biliyorlar ne ceplerinde paraları vardı. Çünkü tamamen savaştan kaçmışlardı. Göçmelerinin sebebi işsizlik falan değildi. Sonradan gelenlerin amacı yeni bir hayat, yeni bir iş ortamıydı. Ama ilk gelenler kesinlikle ama kesinlikle savaştan kaçmak durumunda oldukları için geldiler. Canlarını kurtarmak pahasına buraya geldiler.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Anlaşıldığı üzere, zorunlu kitlesel göç süreci boyunca devletin herhangi bir göç politikası yürütmemesi; Suriyelilere aile, akrabalık, arkadaşlık veya hemşehrilik ilişkilerini Türkiye'ye taşıyarak dayanışma ağlarına sahip olma imkanı sağlamıştır. Ancak diğer yandan, devletin gerekli düzenlemeleri yapmaması, beşeri sermayelerinin Türkiye'ye taşınmaması veya değerini kaybetmesi gibi olumsuz bir sonucu doğurmuştur. Bunun

yanında iç savaşın tüm Suriye toplumsal yapısını etkilemesi, ekonomik sermayelerini kaybetmelerine ya da geride bırakmalarına sebep olmuştur. Suriyeli sosyal sermayesinin inşası her ne kadar Türkiye'ye taşınan dayanışma ağları üzerinden yükselse de sahip oldukları ve erişebildikleri imkanların kısıtlılığı, sosyo-ekonomik seviyelerinin oldukça düşük seyretmesinin nedeni olmuş görünmektedir. Bu nedenle Suriyelilerin sosyal ağlarını veya sosyal sermayelerini kavramsallaştırırken ekonomik ve beşeri sermayeden ayrı bir pozitif anlam yüklemekten kaçınılmalıdır. Ayrıca bu denli homojenleşen sosyal ağlara dayanan sosyal sermayenin olumsuz sonuçları ileride tartışılacaktır.

Devletin Suriyelilere statü vermede, kamu hizmetlerine ilişkin düzenlemeleri yapmada, uygulamaya geçmede ve uluslararası yardımlarda gecikmeler; Suriyeleri oldukça zor durumda bırakmıştır. Fakat göç yönetimi ve süreci üzerindeki kontrolün sağlanamaması, serbestçe göç ağlarının işlemeye başlamasına imkan verdiği gibi Türkiye'de Suriyelilere yönelik faaliyetler için STK'lara da geniş bir alan açmıştır (Çorabatır ve Hassa 2013:4; Mackreath ve Sağnıç 2017:30; Sunata ve Tosun 2018:4). Türkiye genelinde yaşanan Suriyelilere yönelik sivil toplum hareketliliği Ankara'da da yaşanmıştır. Hayatlarından ekonomik, beşeri ve sosyal sermayeleri gibi neleri varsa alıp götüren bir iç savaştan kaçan Suriyeliler, Türkiye'ye kitlesel olarak sığındıklarında, devlet kurumlarından önce sivil toplumla ve STK'larla karşılaşmışlardır.

4.4. ANKARA'YA GELEN SURIYELİLERİN SİVİL TOPLUMLA KARŞILAŞMA DENEYİMLERİ

Bu bölümde Suriyelilerin sivil toplumla ve STK'larla karşılaşmalarına ilişkin bulgulara yer verilecektir. Daha önce bahsedildiği üzere Vakıf-1, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Önder Mahallesi'nde, Suriyeliler bölgeye yerleşmeden önce de uzun yıllardır hayır ve eğitim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Zamansal olarak, Suriyelilerin Önder ve çevre mahallelere yerleşmeye başladıklarında ilk karşılaştıkları STK, Vakıf-1 olmuştur. Diğer yandan, ulusal çapta faaliyet gösteren uluslararası bir projelendirmesiyle Vakıf-2'nin 2017 yılında Ulubey'de kurulan toplum merkezi ise; yardım dağıtmaması ve yürüttükleri bilinçlendirme faaliyetleriyle Suriyelilerin pek alışık olmadıkları bir STK olarak onların karşına çıkmıştır. Faaliyetlerinin altında yatan motivasyonlar, kurulma zamanları ve Suriyelilere yönelik bakış açılarındaki birtakım farklılıklara rağmen iki STK'nın da Suriyelilerle girilen etkileşimlerde birçok ortak deneyimleri olmuştur.

Suriyeliler kurumsal faaliyetleri ve yardımları ile Türkiye’de karşılaştıkları STK’ları devlet veya devlete bağlı kuruluşlar olarak algılamaktadırlar (Mackreath ve Sağnıç 2017:2). Suriye’de uzun yıllar hüküm süren Baas rejiminin otoriter yapısı, Suriye’de bir sivil toplumun ve STK’ların gelişmesine izin vermediği için Ankara’ya gelen Suriyelilerde bir sivil toplum kültürünün gelişmediği anlaşılmaktadır. STK yöneticileri ve çalışanları Suriyelilerin STK’ları devletin kendisi veya devlete bağlı kurumlar olarak algıladıklarını dile getirmişlerdir.

“Öyle bir anlayış kesinlikle yok. Suriyelilerin kültüründe STK diye bir şey yok. Yani yardım eden ya da para veren birileri varsa bu devlettir diye bakıyorlar. Dolayısıyla bakış açıları bu.” (K1, Tr, Erkek, V1 Yöneticisi)

“Önce bakıyor, devlet yapıyor sanıyor. İlk başta öyle zannediyor. Sonra anlıyor, bu özel.” (K4, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

“Önceden ilk açıldığımızda devlete bağlı sanıyorlardı ama biz tanıtımlarımızda devlete bağlı değiliz diye anlatıp, söylüyoruz.” (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

“Yeni yeni anlamaya başladılar diye düşünüyorum. Önceden devlet kurumu gibi algılıyorlardı. ‘Bana bir kâğıt yazsan da şöyle şöyle yapsak.’ gibi taleplerle gelenler oluyordu. Biz açıklama yaptık. ‘Biz devlet dışında ancak devlete bağlı çalışan kurumlarız.’ diyoruz. ‘Onların izni dışında burada olamayız ama onların yaptığı gibi resmi bir iş de yapamayız.’ diye anlattık.” (K10, Tr, Erkek, V2 Çalışanı)

Eğitim durumları yüksek olan Suriyeli katılımcıların bazıları bu farkı daha önceden bildiklerini ama Suriye’de bu tarz sivil toplum oluşumlarının çok az olduğunu dile getirmişlerdir. STK yöneticilerinin ve çalışanlarının Ankara’daki Suriyeli topluluğunu genelleyerek ifade ettikleri karşılaşma deneyimlerine ilişkin değerlendirmeleriyle, bazı Suriyeli katılımcıların bireysel deneyimleri paralellik göstermektedir. Bu katılımcılar, Suriye’de bir sivil toplumun ve STK’ların olmadığını, kendilerinin Türkiye’de veya iç savaşla beraber zaman içerisinde öğrendiklerini ifade etmişlerdir:

“Aslında savaşta başladık duymaya sivil toplum kuruluşlarını. Ama savaştan önce hiç duymamıştık. Şimdi sivil toplum kuruluşu olduğunu biliyorum. Devlet kurumu olmadığını biliyorum.” (K18, Sr, Kadın, V2 Yararlanıcısı)

“Suriye’de böyle bir farkı bilmezdim. Suriye’de cemiyeye, vakıf, dernek yok. Sadece Esad’ın ki var, o da böyle değil.” (K7, Sr, Erkek, V1 Yararlanıcısı)

“Suriye’de dernek, kurum, hükümet daire, bu çeşit, tarz işlemler bütün yoktu.” (K8, Sr, Kadın, VI Yararlanıcısı)

Suriye’de sivil toplum veya STK’ların olmadığını söyleyen K8’in (Sr, kadın) Ankara’daki deneyimi, Suriyelilerin kendilerine ulaşan yardımların kaynağını ayırt etmede yaşadıkları zorluklara ilişkin önemli bir örnek teşkil etmektedir. Kendisine ilk olarak Vakıf-1 yardım etmiş olup, ablaları tarafından kiralanmış evi vakıf tarafından döşenmiştir. Ayrıca eşini kaybettiği için aylık nakdi yardım sağlanmaya başlamıştır. Ancak K8 (Sr, kadın) daha sonradan aldığı diğer yardımları da Türk insanları yani sivil toplum yapıyor sanmıştır. Örneğin *“Ben hepsini Türk insanı yapıyor sanıyordum ama sonradan öğrendim. Kömür yardımını hükümet dairesi yapıyor”* şeklinde ifade etmiştir. Görüşme esnasında daha derinlemesine sorular sorulunca devlet ile belediyeyi aynı zannettiği anlaşılmıştır.

Söz konusu, aynı ve nakdi yardım faaliyetleri olunca, Suriyelilerin geçmişten gelen bir sivil toplumla etkileşim deneyimlerinin olmaması durumu kısa sürede aşılmıştır. Suriyelilerin ilk geldiği dönemlerden günümüze kadar düzenli olarak yardımlar dağıtan Vakıf-1’in yöneticisi; çok kısa bir süre için yardım ulaştırmak için sahaya çıktıklarını, daha sonrasında 4-5 yıldır Suriyelilere yönelik tanıtım faaliyeti yapmadıklarını, yoğun ihtiyaca binaen Suriyelilerin zaten vakfa ulaştıklarını dile getirmişlerdir. Ancak yardımlar konusunda duyurular yapılmassa da Suriyelilerin Vakıf-1’e ulaşmasında kendi içlerindeki iletişim kanalları olarak kullandıkların ağların yönlendirici olduğu anlaşılmaktadır.

“Hadi gidelim dışarıda bulalım şeye ihtiyacımız olmuyor. Çünkü potansiyel çok fazla olduğundan dolayı onlar bizi fazlasıyla buluyorlar. Bir de şey var; insanlar birbirlerine söylüyor. İhtiyacı olan veya aynı milletten olanlar birbirlerini haberdar ediyorlar. Şurada şöyle bir kurum var yardımcı oluyorlar şeklinde, böyle olunca çok hızlı ve seri şekilde yayılıyor. Kaldı ki vakfımızın isminin Suriye’de, Irak’ta telaffuz edildiğini duyuyoruz.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Vakıf-1 yöneticisinin ifade ettiği gibi, vakfın adı anılmasa da K7’nin (Sr, erkek) Suriye’den ve K8’in (Sr, kadın) Gaziantep’ten Ankara’ya gelmesinde; akrabalarından, STK’lardan yardım alabileceklerini öğrenmiş olmaları etkili olmuştur. Düzgün (2018:99)’ün İstanbul’da yaşayan Suriyeli kadınlar üzerine gerçekleştirdiği araştırmaya göre de; ihtiyaç halinde olan Suriyeli kadınların kamu kurumlarının veya STK’ların

yardımlara erişmesinin sosyal ağlar aracılığıyla olduğu tespit edilmiştir. Buna paralel şekilde vakıf aracılığıyla bulduğumuz katılımcıların tamamına yakını, vakfa ilk olarak akrabaları aracılığıyla geldiklerini dile getirmişlerdir. Suriyelilerin Ankara'ya gelmeye başladıkları ilk dönemlerde; devlet, belediye ya da uluslararası kuruluşların hiçbir etkinliklerinin olmaması ve devletin kayıt işlemlerini çok geç başlatması nedeniyle kamu hizmeti alamamaları, Suriyelileri Vakıf-1'e yönlendirmiştir. Vakıf-1 halen bölge mahallelere yerleşen Suriyelilerin yardım almak için ilk müracaat ettikleri yerlerden biri olma özelliğini koruyor görünmektedir. K3'ün (Sr, erkek) gerek bireysel deneyimi gerekse Vakıf-1'de çalışmaya başladıktan sonraki deneyimleri bu durumu yansıtmaktadır:

“Beni buraya (Vakıf-1'e) abim getirdi, o biliyordu. İlk beni buraya getirdi. Çünkü kimlik olmadığı için hükümet dairelerinde her zaman kimlik olması gerekir. Biz geldik kimlik falan yok. Önce buraya geldik. Burada kimlik falan istemiyorlar. Sadece yardım yeri. İşini yürütüyorlar. O dönemde de çok fazla yardım vardı yani. Bir de sivil insanlar çok yardım ederdi.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

“Yüzde doksan bizi gelip bulurlar. Buraya gelenler bizi bulduklarında, biz durumuna bakarız. Gerçekten ihtiyaç sahibi ve yardım istiyorsa, ikinci sefer biz onu bulmaya çalışırız. Ama ilk dönemde normalde, çevremiz küçük. Burada bölgede Önder, Ulubey, Bostancı, Hüseyingazi hepsi bu vakfı bilir. Mesela adam yeni gelmiş, akrabası diyor ki; vakfa git, battaniye varsa alırsın, elbise varsa alırsın, gıda paketi varsa alırsın.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Katılımcılar arasında Suriye'den Önder Mahallesi'ne ilk gelen K3'tür (Sr, erkek). 2013 yılında Ankara'ya gelen K3 (Sr, erkek), bu süreç içerisinde Vakıf-1'in aktif çalışanlarından biri olmuştur. Onun deneyimlerine göre; Suriyelilerin bölge mahallelere gelmeye başladığı ilk zaman diliminde, bölgede STK'lardan daha büyük bir oranda bireysel yardım girişimleri mevcuttur. Bu durum, Türkiye genelinde gerçekleştirilen *“Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum”* raporunun Suriyelilere bireysel yardım eğilimi bulgularına paraleldir. Bu rapora göre; her üç kişiden biri Suriyelilere yönelik aynı veya nakdi yardımda bulunduğunu, yardımda bulunanların yüzde 80'i ise doğrudan kendisinin yardım ettiğini belirtmiştir (Erdoğan 2015:129). Örneğin, Önder ve çevre mahallelerde öğretmen bir kadının başlattığı ve 100 kadından oluşan bir yardım grubuna dönüşen sivil girişim, akademik bir çalışmaya dahi konu olmuştur (Topçu ve

Kurtulmuş 2016). Ankara özelinde yardım faaliyetleri konusunda yaşananlar, Suriyelilere yönelik sivil toplum alanının yalnızca STK faaliyetleriyle sınırlı tutulmaması gerektiğini göstermektedir.

“Türkiye’de bu insanlara ilk sığındıran, kapıları açan vatandaşlar oldu. Hükümet destek yardımı var. Hükümet her zaman resmiyette var. Bu sivil insanlar, mahalle insanları, öncelikle bunlar ayağa durdu. Ben şimdi mesela geldim. Benim hiçbir şeyim yok. Bir kiralık aldım. Yanımda para vardı aldım. Bu bitmez, buna halk gerek. Bunu kim yaptı? Bunu kurumlar yapmadı. O dönemde bu kadar kurum bu kadar STK’lar yoktu. Hükümet de yoktu. Bölgede böyle çok kişi vardı. Yani mesela hoca; çevresi bol, kendisi belli, temiz bir adam. Bu adam mesela işi yoktur. Ne yapıyor? Adam geliyor bölgeden koltuk kanepeler falan topluyor, getiriyor, şu eve atıyor. Geliyor bakıyor yine bir aile gelmiş. Onlara da gidiyor. Böyle herhangi bir dernek falan değil. Bu çeşit kişiler çoktu. Mesela bir kişi daha 50 kişinin aboneliğini aldığını, parasını ödediğini biliyorum. Kendi kendine değil alıyordu sağdan soldan topluyordu. Gece gündüz geliyordu. Sonra ben mesela kimlik aldım. Bir derneğe gittim. Kayıt oldum. Geldi keşif baktılar, eksikim var getirdiler mesela. Gittim belediyeye kaydoldum. Bir dönem sonra belediye baktı benim adresim şeyim var. Kömür yardımı yaptı. Ama artık ben ayağa durmuştum.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Zorunlu göç sürecinde Ankara’ya yönelen Suriyelilerin, sivil toplum ve STK’lar adına karşılaştıkları faaliyetler ilk olarak ayni ve nakdi yardımlar olmuştur. Bu nedenle STK anlayışları bu yardım ve hayır faaliyetleri çerçevesinde gelişmiştir. Buna bağlı olarak 2017 yılında bölgeye açılan Vakıf-2, kendisinin devlet kurumu sanılmasının yanı sıra sürekli yardım talepleriyle karşılaşmak durumunda kalmıştır. Halen de kendilerini ziyarete gelen ve ilk defa merkeze uğrayanların büyük bir çoğunluğunun bu yönde talepleri olmaktadır. Vakıf-2; 1 yıldır herhangi bir ayni yardım faaliyetinde bulunmasa da ilk kuruldukları yıl Suriyelileri toplum merkezine çekmek, farkındalık çalışmalarına dahil etmek ve etkinliklere katılmalarını sağlamak için hijyen kiti gibi bazı ayni yardımlarda bulunmuşlardır.

“Açıkça söylemem gerekirse; onlar yardım istiyorlar. Farklı beklentiler içerisinde geliyorlar. Beklentilerini bulamayınca gidiyorlar.” (K12, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

“Fon sağlayıcılarımızın verdiği hijyen kiti dediğimiz bir yardım oluyordu. Şu an daha çok kadın hijyen kiti olarak geçiyor yanlış bilmiyorsam. Çünkü bu sene almadık geçen

sene daha çok dağıtıyorduk. Bir aileye yetecek iç çamaşırı, kadın pedi, sabun, şampuan vs. gibi şeyler bulunuyordu. Bu temas anlamında çok iyi. Çünkü yardım alacakları zaman daha çok geliyorlar merkeze. Bir yandan da çok kötü. Çünkü benim anlattığıma değil o kiti almaya geliyorlar.” (K10, Tr, Kadın, V2 Çalışanı)

Bununla beraber Vakıf-2; Vakıf-1 gibi yoğunluklu olarak yardım sağlama amaçlı bir STK olmadığından, faaliyetlerini duyurabilmek veya katılımlarını artırabilmek için Suriyelilere yönelik bağlantılar kurmanın yollarını geliştirmeye ve güvenlerini kazanmaya daha çok önem vermektedir. Bu yönde stratejiler ve yöntemler geliştirmeye çalışmaktadır.

“İşte ev ziyaretleri yapıyoruz. Hemşire olursa ya da psikolog olursa orada oturumlarımızı yapıyoruz. Özellikle tanıdığımız kadınların evlerinde işte daha çok emniyette oluyorlar falan.” (K11, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

“Biz daha çok dış erişimlerde güven bağı kurup, merkeze davet ediyoruz. Görev tanımımı açıklıyorum bu ziyaretlerde. ‘Ben işte burada bunları yapmak için varım.’ dediğimde gerçekten ihtiyaç halinde olanlar bana geliyorlar. Bu şekilde bir iletişimimiz oluyor. Çok ciddi bir ağları var. Mesela bir tane ‘enürezis vakası’ geldi ve enürezisi iyileştirdim. Sonra Suriyeliler arasında ‘Şu merkezde K10 (Tr, kadın) diye biri var çocuğumuzu ona götürelim’ denildi. Hiç abartmıyorum 1,5-2 ay boyunca sürekli enürezis vakalarına baktım. Sonra işte başka bir şey oluyor diyelim, bu sefer o şekilde geliyorlar. Kendi netvörkleri gerçekten çok güçlü.” (K10, Tr, Kadın, V2 Çalışanı)

İnsanların kamu kurumları, bankalar veya çeşitli kurumlarla kurdukları yatay sosyal ilişkilerden farklı olarak geliştirdikleri ilişkilerin güven temelinde gelişmesi, “bağlantı kuran sosyal sermaye” türü olarak kavramsallaştırılabilir (Woolcock 2001:11). Bu anlamda Vakıf-2’nin Suriyelilerle kurdukları ilişkilerde bağlantı kuran sosyal sermayenin geliştirilmesi ön plana çıkmaktadır. Ancak K10’nu (Tr, kadın) belirttiği gibi bu bağlantıların gelişmesi de Suriyelilerin kendi içlerinde geliştirdikleri ağlar ile yakından ilişkilidir. Söz konusu bu durum, Vakıf-2’yle aynı mahallede Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren, aynı ve nakdi yardım dışında faaliyetleri olan Türk Kızılay Toplum Merkezi’nin raporuna da yansımıştır. Merkeze gelip kurslara katılanların yüzde 75’i bir tanıdığının veya komşunun aracılığıyla faaliyetlerden haberdar olmuşlardır (Karataş vd. 2018:54). Bu noktada görünen o ki Suriyelilere yönelik geliştirilen faaliyetlerde güven normu oldukça ön plana çıkmaktadır. Katılımcılara göre; bunun bir nedeni de Suriye’de iç savaşa

giden süreçte bütün toplumsal faaliyetlerin yasaklanması, sürekli istihbarat çalışmalarına maruz kalmaları ve baskı rejimidir.

“Bu kültüre alışkın değiller. Suriye’den gelen bir istihbari bir çalışma şüphesi olduğu için 3 kişi bir araya geldiklerinde 4. devamlı istihbarat olduğunu kanaati hâsıl olduğundan dolayı, böyle olaylara hep şüpheyle, endişeyle bakıyorlar. Biraraya gelme durumlarına biraz mesafeliler. Burada da halen aralarında Muhaberat olduğunu düşünenler var.” (K1, Tr, Erkek, V1 Yöneticisi)

“Suriye’de gerçekten bir özgürlük yok. Burada ben Türkiye’yi görüyorum. Bir iki kişiler, oturuyorlar konuşabilirler. Hükümetin hakkında konuşabilirler. Hırsızlık var diye mesela. Suriye’de öyle bir şey olmaz. Öyle insanlar konuşamıyorlar. Hatta konuşmak istemiyorlar. Korkuyorlar yani. Her zaman duvarların kulaklığı var. Suriyeliler Türkiye’de devletten korkmuyorlar ama STK’lardan korkuyoruz yani. Ben her zaman arkadaşlarıma diyorum; çoğu STK istihbarat. Özellikle mesela yurtdışından gelen şeyler. Mesela şey var, DRC, Danimarka, Norveç, İsveç. Genelde öyle yani zaten devlet de biliyor bir şeyler. Hatta mesela bazılarını kapattılar.” (K15, Sr, Erkek, V2 Yararlanıcısı)

“Bazıları Esad’dan halen korkuyorlar. Hatta ev ziyaretleri falan gerçekleştirilince kimseyi içeri almıyorlar. Bu tür durumdan dolayı korkudan dolayı almıyoruz diyorlar.” (K18, Sr, Kadın, V2 Yararlanıcısı)

Diğer kurumlara veya insanlara güvenme korkusunun Suriye’de oluşması ve Ankara’ya da taşınmasının iki önemli sonucu vardır. Birinci olarak, Suriyelilere yönelik yardım faaliyeti dışında faaliyetler yürüten STK’lar Suriyelilerin geneline ulaşmakta zorluk çekmektedirler. İkinci olarak, Suriyeliler içerisinden çıkan, açık ve resmi alana taşınan bir sivil toplum anlayışının veya Suriyeli sosyal sermayesinin önünde bu korkuların önemli bir engel teşkil etmesidir.

4.5. ANKARA’DAKİ SİVİL TOPLUM ALANININ SURİYELİ KADIN YOĞUNLUKLU DURUMU

Suriyelilere yönelik STK’ların faaliyet ve etkileşim alanının bir özelliği de kadın yoğunluğunun olmasıdır. Suriyeli erkeklerin evlerinin geçimlerini sağlamak için haftanın 6 günü ağır koşullar altında uzun saatler çalışıyor olması sivil toplum alanında kadınların ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Her ne kadar Suriyeli kadınlarla görüşme ayarlamadaki zorluklardan dolayı katılımcılar arasında kadınlara oranla erkekler

çoğunlukta olsa da; gerek Vakıf-1'e yardım almaya gelenlerin gerek ise Vakıf-2'nin gençlere yönelik etkinliklerine katılanların büyük çoğunluğu Suriyeli kadınlardır. Bu gözlemler yalnızca bu iki STK için sınırlı değildir, ön görüşmelere gidilen diğer STK'lar için de geçerlidir. Hem Türk Kızılay'ı Toplum Merkezi'ne hem de Vakıf-2'nin etkinliklerine katılan K18 de (Sr, kadın) bu gözlemini şu şekilde paylaşmıştır.

“Toplum merkezlerinde şunu gördüm ben; işte orada genelde hep çoğunlukla kadın yararlanıcılar falan var. Mesela erkek yok. Erkeklerle yönelik de bir şeyler yapılması gerekiyor.” (K18, Sr, Kadın, V2 Yararlanıcısı)

Bölgede bulunan STK'ların yüksek oranda Suriyeli kadınlarla bağlantı kurmaları nedeniyle birtakım sosyo-kültürel temelli tepkiler meydana gelmiştir. Özellikle ilk yılında ağırlıklı olarak kadınlara yönelik faaliyet gösteren Vakıf-2 çalışanları; bu konuda çok sayıda deneyimini paylaşmıştır. Bu deneyimlerden bazıları şunlardır:

“Biz cinsel sağlık, üreme sağlığı gibi kurslar veriyoruz. Onlar din olarak yasadır görüyorlar ve tepki gösteriyorlar.” (K11, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

“Bizim merkezimizde etkinlik yaptığımızda erkekler olursa kadınlar gelmiyorlar. Erkek varsa açıkça gelmek istemediklerini söylüyorlar. Burada erkekler oturuyorsa, dışarıdan yabancı bir erkek geliyorsa, kadınlar etkinlikten çıkıyorlar. Utanıyorlar.” (K12, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

İç savaş sonrası dul kalmış çok sayıda kadının düzenli yardım aldığı ve kadın çalışanı olmayan Vakıf-1'den K3 de (Sr, erkek) kadınlara karşı çok dikkatli davrandığını, her zaman tetikte olduğunu, vakıfta muhatap olduğu kadınları mahalle içerisinde görürse görmezden geldiğini, kendi evine gittiğinde artık kadınlardan gelen telefonları açmadığını dile getirmiştir. Suriyelilerin kadınlara yönelik dikkat ve hassasiyetin altında dini kurallar yatıyor gibi gözükse de hem Vakıf-1 yöneticisi K1 (Tr, erkek) hem de Vakıf-2 çalışanı K13 (Sr, erkek) Suriyelilerin kültürel olarak böyle davrandıklarını dile getirmişlerdir.

“Aslında dini konularda hat safhada bir düşünceleri yok. Sadece geleneksel bir inanç. Dini inançları aşırı ve üst noktada değil” (K1, Tr, Erkek, V1 Yöneticisi)

“Bunlar dinsel değil kültürel aslında. Suriye'de iken Halep'te bir sokak var bir tarafta kilise var bir tarafta cami var. Gerçekten onlar beraber yaşamayı biliyorlar. Böyle bir halk. Kültür konusunda biraz farklılar ve eğer sen bir kadınla el sıkışmaya çalışırsan o geriye gider ve söyler. Sen bilmediğini anlatmalısın.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Aslına bakılırsa, Suriyelilerin bu konulardaki hassasiyetleri Ankara’da yaşayanların sosyo-kültürel normlarına ilişkin fikirler de vermektedir. Ancak kültürel ve yüzeysel gibi görünen bu bireysel tepkiler belli bir süre sonra Vakıf-2’ye yönelik Suriyelilerden gelen kitlesel bir tepkiye dönüşmüştür. Vakıf-2’nin kadınların bilinçlendirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik etkin faaliyetlerinden rahatsızlık duyan ve bölgede etkili bir Suriyeli kanaat önderinin Whatsapp grupları üzerinden çağrıda bulunmasıyla, vakfın önüne toplanan Suriyeli erkekler; vakfın çalışmasına müsaade etmemiş ve bazı şiddet olayları yaşanmıştır. Üç gün boyunca süren olaylar; polislerin müdahalesi ve grubu ikna etmesi üzerine son bulmuştur. Whatsapp grupları üzerinden yayılan bu sesli mesaj çağrısında özetle; erkekler işe gittiğinde evdeki kadınların nereye gittiğini, onlara ne öğretildiğini bilmediklerine, bölgede faaliyet gösteren Vakıf-2’nin etkinlikleriyle kadınların fikirlerinin değiştirildiğine, bunun ev içinde sorunlara neden olduğuna, hatta bölgede yaşanan boşanma olaylarının bundan kaynaklandığına, savaş göç ve yıkımdan sonra ellerinde yalnızca aileleri kaldığına değinilmektedir. Ayrıca, bunun dinen de uygun olmadığı, erkeklerin eşlerine bu tarz STK’lara gitmelerine izin vermemeleri vurgulanmakta ve bu durumu vakfın önünde protesto etmek için çağrıda bulunmaktadır.

Yaşanan olaylardan sonra Vakıf-2, belli bir süre özel güvenlik görevlisi çalıştırmıştır. Fakat o düzeyde bir güvenlik önlemine artık gerek kalmadığı için özel güvenlik görevlendirilmemektedir. Merkezin kadınlara yönelik olan projenin tamamlanması ve yeni projenin daha çok gençlere yönelik olmasının da bu güven hissinde etkili olduğu değerlendirilebilir. Diğer yandan Suriyeliler gelmeden öncede bölgede faaliyetler gösteren Vakıf-1 de Suriyelilere yönelik yardımlara başladıktan sonra güvenlik sorunları yaşamıştır. Vakıf-2’nin aksine, Vakıf-1’e gösterilen tepkiler ise ev sahibi toplumdan gelmiştir. Önder Mahallesi’nde, Suriyelilere karşı yerli sakinlerin başlattığı şiddet içeren iki toplumsal olaydan da vakıf etkilenmiş, her iki olayda da vakfın depoları ve merkezleri zarar görmüştür. Buna rağmen vakıf yöneticisi halen kamera dahil hiçbir güvenlik önlemi almadıklarını, zaten bu olayların artık geride kaldığını ifade etmiştir.

Araştırmanın yapıldığı iki STK’dan önce gerçekleştirilen ön ziyaretlerde diğer bazı toplum merkezlerinin de çok çeşitli güvenlik önlemleri aldığı dikkat çekmiştir. Her ne kadar bölgede faaliyet göstermek birtakım riskleri barındırsa da yüksek kurumsallaşma ve güvenlikleştirme, sivil toplumun temelinde olan güvene dayalı yatay ilişkilerin kurulmasına engel teşkil edebilir. Yaptığımız ön görüşmeler sırasında kurumsal

bağlantıların ötesinde yatay ilişkiler kurma potansiyeline sahip Vakıf-1 ve Vakıf-2 seçilmiştir. Bu iki STK'nın düşük güvenlik tedbirlerinden öte bu potansiyeli taşımalarının altında yatan nedenler küçük ölçekli olmaları, kurumsallaşma düzeylerinin yüksek olmaması ve merkezlerinin Suriyelilerin en yoğun olduğu iki mahallede olmalarıdır. Bu iki STK'da yatay ilişkiler kurma potansiyeli gerçekleşmiş, Suriyeli yararlanıcıları faaliyetler için gönüllü olmuş ve zamanla bu STK'ların önemli çalışanları haline gelmişlerdir.

4.6. GÖRÜŞÜLEN STK'LARA SURIYELİLERİN ÇALIŞAN OLARAK DAHİL OLMA SÜREÇLERİ

Yaşanan bazı olumsuzluklara rağmen Ankara'da yaşayan Suriyelilerin STK'larla karşılaşmasıyla yaşanan en önemli gelişme, daha önceden yardım alan veya yararlanıcı olan Suriyelilerin zaman içerisinde her iki STK'da da çalışmaya başlamış olmasıdır. Bölgedeki Suriyeli toplulukla kurumsal bağlantıların ötesinde yatay ilişkilerin önünü açan bu durum, bu araştırma bakımından her iki STK'nın en önemli özelliğidir. Çünkü her iki STK da çalıştırdıkları Suriyeliler sayesinde Suriye'den taşınan, giderek kapalılık özelliği gösteren homojen Suriyeli sosyal sermayesinin dışında farklılaşan köprü kuran sosyal sermayenin inşasına zemin hazırlamışlardır. Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerinde yaklaşık 5 yıldır çalışan K3'ün (Sr, erkek) Vakıf-1'e dahil olma süreci bu bağların gelişmesine en önemli örnektir.

“Şimdi ben dil bildiğim için geldim. O dönemde insanlar burada birbiri ile anlamıyorlardı. Ben geldim mesela baktım. Ben anlaştım direkt. Bu insanlar çok zorluyordu. O dönemde dil bilen yok yani. Arapça, Türkçe. Herkes bir şeyler istiyor. İhtiyaç sahibi adam geliyor. Buraya (Vakıf-1'e) geldim. 'Ben size yardımcı olurum, para istemiyorum.' dedim. Yani en azından insanlara bir şeyler yapmış olurum. 6-7 ay ben buradan hiç ücret almadan gönüllü olarak yardım ettim. 5-6 aya döneriz diye. Ben orada maddi durumum iyiydi. Biraz para vardı elimde, getirdim buraya. Yani elimizde var, ihtiyacımız yok. Ama işte baktık; 1 yıl, 2 yıl, iş değişmedi. Burada artık insanlara alıştık. İnsanlar da bize alıştı. Halep'te maddi durumumuz iyiydi. Bol bol yaşardık. Burada gelirim az oldu. Sıkıntımız var ama şöyle bir şey, gelirim az olmuşsa da bu benim işimin de ayrı bir zevki var. Gidip gece kafamı koyduğum vakit, şöyle yatacağın vakit, ayrı bir tadı var. Yani insanlara vesile olmak, karşılıksız, mesela buradan aşırı çok bir ücret almıyorum ama işimi dürüstçe yapıyorum. Dürüstçe yaptığım için insanlar bizden

faydalanyyorlar. Hem çevremiz genişledi. Çünkü insanlarla, direk Suriyelilerle muhatap oluyorum, Türklerle muhatap oluyorum. Bir köprü kuruyorum aralarında. Aşırı bir şekilde insanlarla tanıştım, aşırı insanlarla muhatap olmaya başladım.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Kendi oluşturdukları yardım kayıt sistemlerine göre bugüne kadar Ankara’da 11.000 Suriyeli aileye, yaklaşık 50-60 bin civarında kişiye yardım eden vakfın faaliyetleri süresince Suriyelilerle sağlıklı bir iletişim kurmasında K3’ün (Sr, erkek) çok önemli bir rolü vardır. Türkmen olması sayesinde sahip olduğu dil beşeri sermayesini, gerek vakıfta bir iş sahibi olarak ekonomik sermayeye gerekse bu büyük etkileşim ağı içerisinde aracılık rolü üstlenmesiyle, hem bireysel düzeyde bir sosyal sermayeye çevirmiş hem de vakıfla Suriyeliler arasında köprü kuran sosyal sermayenin inşasını sağlamıştır.

“K3’e (Sr, erkek) ihtiyaç vardı burada. Anlaşamıyorduk yani. 50 kişi, 100 kişi birden geliyordu o zaman. Türkçe Arapça bilen kimse yok. Tek taraflı düşünmemek lazım. Çünkü iki tarafın da kültürünü anlayabilecek insanlar lazım. Tek taraflı olduğu zaman karşı tarafı anlayamıyorsun.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Vakfın yöneticileri ve Türk çalışanı da K3’ün (Sr, erkek) çok önemli bir pozisyonu olduğunu ve Suriyelilere ilişkin sorulan birçok soruyu ancak onun cevaplayabileceğini ifade etmişlerdir. K3 (Sr, erkek), aynı zamanda yardımların doğru kişilere ulaşım ulaşmadığını kontrol etmek amacıyla Suriyeli ailelere ziyaretler düzenlemekte ve mahalleden sürekli bilgi toplamaktadır. Vakıf-1’in diğer bir Suriyeli çalışanı olan K4 (Sr, erkek) ise vakıf tarafından Önder Mahallesi’nin yerli sakinlerinin gençlerine yönelik eğitim faaliyetleri için kullanılan kütüphane ve dersliklerinin, Suriyelilere yönelik informal bir okula dönüşmesine öncülük etmiştir.

“Bir gün ilk defa vakfa ziyarete gittim. Ben durdum aynı bu şekil, bana gıda verdiler. Ben gıda istemezdim, böylece durdum. Türkmen Arap abim(K3, Sr, erkek) ‘Ne istiyorsun?’ diye sordu. ‘Ben okul istiyorum. Okul açın istiyorum.’ dedim. Yani birinci sınıf, ikinci sınıf olacak olan Suriyeli çocuklar okula gitmediler. ‘Ne yapacaksın öyleyse?’ diye sordular. Ben fikir verdim. Ben Türkçe bilmiyorum o zaman tabi. ‘Bir oda, iki oda lazım. Okul okuyacak Suriyeli çocuklar çok var burada’ dedim. O; ‘Hadi gelin ikinci katı var buranın’ dedi. Yukarıda ikinci kat var. Dört oda var, masa var, sandalye var, tahta var. Hepsi yani mükemmel okul için. Evet yani. Elhamdülillah bir hafta reklamlar yaptık, öğrencileri kayıt ettik, sonra bir hafta hocalar bulduk. Yani 16 hoca vardı, 400 öğrenci

vardı. Sabah yani 9-13 arası bir, ikinci grup saat 14-17 arası geldi. Yani çok güzeldi.”
(K4, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

Açılan bu okulun hocaları ve öğrencileri sonrasında GEM'lere geçmiş, daha sonrasında Suriyeli çocukların MEB'in okullarına başlamasıyla tamamen kapanmıştır. Fakat K4 (Sr, erkek), vakfın kalıcı bir çalışanı olarak devam etmektedir. Zaman içerisinde Türkçe öğrenmiş ve şu an vakfın Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerini yürüttüğü eski merkezinde değil, vakfın yeni açtığı ve yerli çocuklara yönelik eğitim merkezinde çalışmaktadır. Bu merkezde tanıştığımız vakfın ilk kurucularından olan ve herkesin saygı gösterdiği bir vakıf üyesi; K4'ü (Sr, erkek) oğlu olarak gördüğünü, onun çocuklarının da kendi torunları olduğunu, hatta kendi tanıdıklarının K4'lerden (Sr, erkek) kız aldığını zaten artık akraba olduklarını dile getirmiştir. Anlaşıldığı üzere, Vakıf-1 Suriyelilere yönelik kurumsal olan bağlantıları zaman içerisinde yatay ve oldukça güçlü bağlara da dönüşmüştür. Bu kadar derinlikli olmamakla beraber, benzer durum; bölgede faaliyet gösteren Vakıf-2 için de geçerlidir. Vakıf-2'nin Suriyeli iki çalışanından biri olan K14 (Sr, erkek) daha önce çalıştığı bir projeden profesyonel referanslarla merkezde çalışmaya başlamış olsa da, diğer Suriyeli çalışanı K13 (Sr, erkek); daha öncesinde merkezin yararlanıcısı iken zaman içerisinde çalışanı olmuştur.

“Ben önceden bu tarz çalışmaları iş olarak görmüyordum. Yardım almaya ihtiyacım varken yardım etmek beni baya güçlendirdi. Bir mülteciyi kim daha iyi anlar? Onun gibi yaşayan kişiler daha iyi anlar. Bu yüzden Kızılay eğitimlerine gittim. Bir sürü derneklere gittim. Son olarak buraya (Vakıf-2'ye) geldim. Burada İngilizce kursları vardı. Aslında o yüzden gelmiştim. Ben kendimi yetiştirmek için geldim. Sonrasında ‘Bana gönüllü olur musun?’ diye sordular. Ben de 3 ay burada gönüllülük yaptım. Sonra ‘Bizimle çalışmak ister misin?’ dediler, ben de çok sevdim ve çalışmaya başladım. Çünkü burada kendimi güvende hissediyorum ve başkalarına da hissettirebiliyorum. Burada insanlık var. Dinleri, ırkları, cinsiyetleri dışarı da bırakıp oraya giriyoruz. Gerçekten bunu hissetmek paradan ve dünyadaki her şeyden daha değerli.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Vakıf-2'nin Suriyeli çalışanları; bilinçlendirme ve güçlendirme faaliyetleri yürütürken, kültürel farklılıklardan dolayı yanlış anlaşılmanın meydana gelebileceği durumlarda geliştirdikleri yaklaşımlarla, STK'nın çalışmalarının daha sağlıklı işlemesini sağlayabilmektedirler. Daha önce bahsedildiği üzere, Suriyelilerin STK'larla kurdukları bağlantılar hassas topluluk dinamiklerine bağlıdır. Her ne kadar Vakıf-2'nin Türk

çalışanları Arapça biliyor olsa da, Suriyeli çalışanlar vakfın faaliyetlerine katılacak olan gençlere ulaşma ve onların güvenlerini kazanma noktasında oldukça önemli roller üstlenmektedirler. Çünkü Vakıf-2, Vakıf-1 gibi Suriyelilerin oldukça talep gösterdikleri aynı ve nakdi yardımlar yapan bir STK değildir. Aksine aktif katılımın gerektiren sosyal uyum, genç güçlendirmesi vb. etkinlikler düzenleyen bir STK'dır. Zaten Vakıf-2'nin yöneticileri de çalışanlarının geliştirdikleri ağlar üzerinden STK'yı geliştirmeye çalışmaktadırlar. Daha önce yararlanıcıları olan Suriyelileri çalışanları olarak dahil edebilmeleri sayesinde Vakıf-1 ve Vakıf-2; Türk ve Suriyeli çalışanlarıyla çeşitlenen sosyal ağların geliştiği bir kavşak haline gelmektedir.

Suriye'de başlayan iç savaşın meydana getirdiği güvensiz ortamdan kaçarak Türkiye'ye gelmeye başlayan Suriyeliler, Türkiye'nin kapılarını açıp herhangi bir sınırlayıcı göç politikası belirlememesi sayesinde kendi göç ağlarını kolaylıkla inşa etmişlerdir. Halep'in belli bölgelerinden, Ankara'nın belli mahallelerine işlerlik kazanan göç ağları ile beraber Suriyeliler; aile, akrabalık, arkadaşlık ve hemşehrilik ilişkilerini Ankara'nın Siteler sanayisine yakın belli mahallelerine taşıyarak kendi habitatlarını kurmuşlardır. Yoğunlaşan göçmen ağları kendini mekânsal olarak da göstermiş Önder Mahallesi, "Küçük Halep" olarak anılmaya başlanmıştır. Bölgede gelişen etnik ekonomi ve Halep'ten tanıdık güven veren ortam Suriyelilerin bölge mahallelere toplanmasına sebep olan karşılıklı bir beslenmeyi sağlamıştır. Bu mekânsal yoğunlaşma hem sosyal hayatta hem de ticari hayatta giderek homojenleşen ağlar topluluk düzeyinde bir Suriyeli sosyal sermayesinin inşa olmasının temelini oluşturmuştur. Bu homojen ağlar nedeniyle Suriyeli sosyal sermayesi *bağlayıcı sosyal sermaye* olarak kavramsallaştırılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki bu sosyal sermaye, zorunlu göç deneyiminin Suriyelilerin ekonomik ve beşeri sermayelerinin büyük oranda değerini kaybetmesiyle ilişkili olarak kavramsallaştırılmıştır.

Suriyeliler, tüm bu değişimi yaşarken, Ankara'ya ilk geldikleri zaman diliminden itibaren devletin yetersiz kaldığı bütün alanlarda sivil toplumla ve STK'larla karşılaşmışlardır. Bu karşılaşma ilk başlarda aynı ve nakdi yardımlarla başlasa da zaman içerisinde çeşitlenerek gelişmiştir. Bu bağlamda, Suriyelilerin STK'larla kurdukları bağlantılar, yaşanan olumlu-olumsuz deneyimler ve STK'ların faaliyetlerine çalışan olarak dahil olan Suriyelilerle bölgedeki homojenleşen ağların farklılaştığı bir sosyal sermayeyi inşa etmiştir. Tüm bu bağlamda Suriyelilerin Ankara'da en yoğunlaştığı iki mahallede faaliyet gösteren, yüksek

kurumsallaşma düzeyi olmayan, küçük ölçekli ve Suriyeli çalışanlarıyla çeşitlenen ağların en görünür olduğu iki STK; Vakıf-1 ve Vakıf-2'dir. Kurumsal bağlantılarının ötesinde çalışanları yatay ilişkiler üzerinden Suriyelilerin sosyal ağlarının çeşitlenmesini sağlamıştır. Çeşitlenen bu ağlara bağlı olarak inşa olunan sosyal sermaye türlerinin farklılaşan görünümleri bir sonraki bölümde anlaşılmaya ve betimlenmeye çalışılacaktır.

5. BÖLÜM: ANKARA'DAKİ SURİYELİ SOSYAL SERMAYESİNİN STK'LAR İLE İLİŞKİLİ FARKLI GÖRÜNÜMLERİ

Suriyeli sosyal sermayesi, süreç içerisinde giderek homojenleşen ağlar üzerinde yükselirken; diğer yandan komşuluk, eğitim ve iş hayatı gibi alanlarda ev sahibi toplumun üyeleriyle kurulan ilişkiler sayesinde farklılaşmaktadır. Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK'lar; yalnızca destek sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda kendi iç homojen ilişkilerinden farklı olarak, Suriyelilerin yararlanıcı, gönüllü veya çalışan olarak sosyalleşebileceği bir alan oluşturmaktadırlar (Çelik 2018:24; Sunata ve Tosun 2018:13). Suriyelilere yönelik faaliyetleri ve Suriyelilerin çalışan olarak dahil olma süreçleriyle Vakıf-1 ve Vakıf-2, yatay ilişkilerin kurulduğu Ankara'daki bu alanlardan birisidir. Bu bölümde Suriyelilerin STK'larla kurdukları ağlar, köprü kuran sosyal sermaye olarak kavramsallaştırılırken; Suriyeli sosyal sermayesinin köprü kuran ağlarla çeşitlenmesinin önündeki engeller, bilgi kanalları olarak işlevleri ve katkılarının neler olabileceği araştırılmaktadır. Ardından; Suriyelilerin göç sonrasında inşa ettikleri homojen ağlar, bağlayıcı sosyal sermaye olarak kavramsallaştırılırken, derinlemesine anlaşılmaya çalışılacak ve bu ağların bilgi kanalları olarak işlevine ve olumsuz sonuçlarına değinilecektir.

5.1. SURİYELİLERİN İNŞA ETTİĞİ HOMOJEN AĞLARIN ANKARA'DA FARKLILAŞMA ALANLARI

Ankara'ya göç eden Suriyelilerin sosyal ağları zaman içerisinde bir yandan homojenleşirken, diğer yandan ev sahibi toplumla farklı alanlarda kurulan ilişkilerle farklılaşmaktadır. Çeşitlenen ilişkilerin kuruldukları alanlar; komşuluk, iş yeri, eğitim ortamı ve STK'lar olarak belirlenmiştir. Bu alanlarda ev sahibi toplumla kurulan ilişkiler genellikle oldukça zayıf ilişkiler olmakla beraber ev ziyaretleri, arkadaşlık, dostluk, duygusal ilişkiler ve hatta evlilikler yoluyla akrabalığa kadar oldukça güçlü ilişkilere kadar uzanmaktadır. Diğer yandan bütün Suriyeli katılımcılar köprü kuran ağlar geliştirebilecekleri bu alanlarda bazı dışlanma deneyimleri yaşadıkları öğrenilmiştir. Bu olumsuz karşılaşma deneyimleri; sokakta karşılaşılacak sıradan bir kişiden, üniversitede ders alınan bir hocaya kadar uzanmaktadır.

Suriyelilere yönelik olumsuz tepkilerin günden güne arttığı ve Ankara'da Suriyelilerin mekânsal ağ kümelenmesine neden olan faktörlerden birisi de bu sosyal dışlanma

deneyimleri olmuştur (Bakioğlu vd. 2018:52-57). Araştırma boyunca, çok sayıda olumsuz deneyim hakkında bilgi edinilse de komşuluk, iş ve eğitim alanlarında kurulan ilişkilerin tamamının olumsuz olduğu söylenemez. Bu tez çalışması kapsamında görüşülen katılımcılar tarafından ev sahibi toplumun üyeleriyle çok sayıda olumlu ilişkinin de geliştiği aktarılmıştır. Ankara’da ikamet eden Suriyeliler; üniversitede, iş yerlerinde veya komşu olarak tanışılan kişilerle düzenli olarak görüşmekte, zaman zaman arkadaşlıklar da geliştirmektedirler. Örneğin K4 (Sr, erkek); sonradan taşındıkları apartmanda kendilerine “yabancı” diyerek tepki gösteren ve kendilerini istemeyen komşularının olduğu gibi, çay sohbetlerine gittiği ve dostluk geliştirdiği komşularının da olduğunu belirtmiştir. Yani Suriyelilerin; ev sahibi toplumla köprü kuran sosyal ağlar geliştirebilecekleri karşılaşma alanlarında dışlanma ve bağ kurma şeklinde olmak üzere ikili bir süreç işliyor görünmektedir. Bu bakımdan Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK çalışanlarının, başışçıların veya gönüllülerinin kurdukları ilişkiler diğer alanlardan ayrılmaktadır. Çünkü Suriyeliler için sivil toplum alanları, dışlanma deneyiminin neredeyse hiç yaşamadığı ve ev sahibi toplumla güven içerisinde ilişki kurabildikleri alanlardır.

“Burada bir etkinlik oluyor mesela. O etkinliğin amacı belli zaten, ‘sosyal uyum’ diyoruz. Gelen kişiler bunu bilerek geliyorlar. Ama dışarıdaki hayatta bu kadar açık olmayabilirler. Buraya gelen insanlar, bu olayın biraz daha farkında oluyorlar, Türkler özellikle. Ne için geldiklerini biliyorlar. Kurumun ne yaptığını biliyorlar. O yüzden buraya gelen gruba biraz daha hassas olabiliyorlar. Dış hayatta böyle olmuyor.” (K9, Tr, Erkek, V2 Yöneticisi)

“Gönüllü daha yakın görüyorlar. Arkadaş olarak görüyorlar. Ama oradaki insanların bazılarını dediğim gibi ayrımcılık yapar ya da sen Suriyelisin bizimle olamazsın falan. Öyle şeyler. Üniversite öğrencileri var, yaşıyorlar aynı sıkıntıyı.” (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Bu bağlamda Vakıf-2, herhangi bir ayrımcılığın yaşanmadığı bir etkileşim alanı kurmayı amaç edinmektedir. Bu yaklaşım tarzı çalışanlarına da yansımış olup; Hristiyan bir kadın çalışanı olduğu gibi, Suriyeliler için oldukça önemli bir simge olan başörtüsünü kullanan bir kadın çalışanı da mevcuttur. K13’ün (Sr, erkek) Suriye’den Türkiye’ye geldiği günden bugüne kurduğu ilişkilerinin onun bakış açısı üzerindeki değişimi, sivil toplum alanında kurulan köprü kuran ağların nasıl bir değişime neden olduğunun anlaşılması açısından

oldukça önemli bir örnektir. Türkiye'ye gelir gelmez çeşitli işlerde çalışmaya başlayan K13 (Sr, erkek), bu süreçte yalnızca iş hayatında ev sahibi toplumun üyeleriyle karşılaşmıştır. Daha sonraları, kendisiyle yaşıt olan bir akrabasının çok iyi Türkçe öğrenmiş olması nedeniyle tüm akrabalarının ona saygı göstermesi onu etkilemiş olup; bundan dolayı bir yandan çalışmaya devam ederken, bir yandan da Türkçe öğrenmek için STK'lara gitmeye başlamıştır.

“Türkiye’de bulunduğum ilk 2 yıl Türklerin bizi sevmediklerini, hep ayrımcılık yaptıklarını düşünüyordum. Böyle düşünceler aklımdaydı. Belki de karşımdaki hiç bana ayrımcılık yapmıyor ama ben böyle algıladığım için bana öyle geliyordu. Sonra Ankara’ya geldiğimde bir Türk kız arkadaşım oldu. Bir STK eğitiminde tanıştık. Bir yılı beraber geçirdik. Bana bir sürü şey öğretti. Türkler hakkında çok fazla şey öğrendim. Bundan sonra hayatıma bir kural koydum aslında. Ayrımcılık yapan bir kişi yok, ama sen öyle hissedersen sürekli ayrımcılık yapıyor gibi geliyor. Ama sen ona ‘boş ver’ dersen ve hiç onunla ilgilenmezsen, ‘zaten insan olan böyle bir şey yapmaz’ dersen, hiç böyle ayrımcılık hissedemezsin. Ben insanım ve beni kabullenmek zorundasın. Ben daha iyiyim ya da ben daha kötüyüm diye bir şey yok yani. Çünkü biz doğduğumuzda hiç kimse bize sormadı: ‘Sen Türk olmak ister misin?’ ya da ‘Arap olmak ister misin?’ veya ‘Müslüman mı, Atesit mi, Hristiyan mı?’. Hayır, böyle doğduk ve seçmedik.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

K13'ün (Sr, erkek) STK'larla geliştirdiği ilişkiler, çok sayıda farklı STK'nın etkinliklerine katılmasıyla devam etmiştir. Bu nedenle kendisinin gerek Suriyelilerden gerekse Türklerden çok geniş bir çevresi oluşmuştur. K13 (Sr, erkek), şu an için çalıştığı Vakıf-2'nin gittiği diğer STK'lardan farklı özellikleri olduğunu ve bunun hem kendisini geçmişte etkilediğini, hem de diğer Suriyeliler için de bu durumun çekici olmaya devam ettiğini belirtmiştir.

“Ben kendimden bahsedeyim. Ben burada çalışmadan önce sürekli buraya geliyordum. Neden? Çünkü dışarıdaki ortamdan bu ortam daha iyi. Beni insan olarak görüyorlar. Ben de onları insan olarak görüyorum. Onlardan benim hiçbir farkım yok ve sadece bu değil; çok güzel eğitimler veriliyor burada, çok güzel aktiviteler ve yaşadığımız kötü dönemleri, krizleri bizlere unutturuyorlar gerçekten. Burada arkadaş oluyoruz. Hatta arkadaştan öte. Mesela; 2 hafta önce bir etkinlik oldu burada ve bu etkinliği katılanların hepsi yeniydi. Onlarla tanıştık, beraber yemeğe gittik. Hafta sonu Kızılay'da bir yerde buluştuk

ve tiyatro yapmayı planladık. Merkezden bağımsız olarak kendimiz planladık bunu.”
(K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Gönüllülerle bir araya gelinen etkinliklerden sonra tanıştığı kişilerle irtibatını sürdüren K13 (Sr, erkek), bu etkinliklerde tanıştığı Suriyelilerle ve Türklerle daha sonra da görüşmesi, STK faaliyetlerinin yalnızca kurumsal bir ilişki olarak kalmadığını göstermektedir. Buna paralel şekilde; Vakıf-2'nin yararlanıcıları olan K18 (Sr, kadın), K16 (Sr, erkek) ve K17 de (Sr, erkek) benzer şekilde merkezde arkadaşlıklar kurduklarını ifade etmişlerdir. K18 (Sr, kadın), bu durumu *“Biz vakfa dostluğu görerek başladık.”*; K16 (Sr, erkek) ise *“Onlar bize kanka oldular”* diyerek Vakıf-2'de gelişen ilişkilerin köprü kuran sosyal sermaye olarak nasıl inşa olduğunu ortaya koymuşlardır.

Vakıf-1 ise günümüz itibariyle faaliyetlerini aynı ve nakdi yardımlarla sınırlandırsa da, Suriyeli ihtiyaç sahipleri ile hayırseverleri bir araya getirebilmek için 2015 yılında *“Kardeş Aile”* ismini koydukları bir proje geliştirmiş ve bunu çeşitli mecralarda duyurmuşlardır. Köprü kurma adına oldukça etkili olan bu proje, Suriyelilerin suiistimallere son derece açık, düşkün hallerinin Vakıf-1'e gölge düşürebilecek riskleriyle karşılaşılması nedeniyle şu an için oldukça dar bir daireyle sınırlandırılmıştır. Vakıf-1'in en aktif çalışanı olan ve bu buluşmaları organize eden K3 (Sr, erkek), bu faaliyetin olumsuz sonuçlarının olabileceği için çok dikkat gerektirdiğini vurgulamıştır:

“Mesela bir tane Türk adam şu aileye bakıyor, temiz bir aile, onlardan bazıları kardeş aile diyor. O aileye her zaman yardım ediyor. Her zaman gelir halini sorar. Sıkıntısı varsa giderir. Yani ‘kardeş aile’. Bazı yetim ailelere adam gelir, bu yetim ailesi üç çocuğu var, buna ben her zaman kirasını verip, elektriğini suyunu yatırıp, ne ihtiyacı varsa ben karşılayacağım der. Biz bunu tanıştırırız, tabi o taraf da dürüst olmalı, aynı vakit bu taraf da dürüst olmalı, ona göre biz “kardeş aile” deriz. Çünkü adam mesela eşini alıp ziyaret edecek. Bunların da temiz olması gerekiyor, aynı vakit o kişi mesela yetim ailesi ya da dul bayan da temiz olması gerekiyor.” (K3, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

Kardeş aile kapsamındaki bir aile tarafından düzenli ziyaret edilenlerden biri de katılımcı K8'tir (Sr, kadın). Suriye'de çatışmalar sırasında eşini kaybeden K8'in (Sr, kadın) sosyal çevresi oldukça sınırlıdır ve Ankara'ya geldiğinden beri ev sahibi toplumdan iletişim kurabildiği kişiler yalnızca kendisini ziyarete gelen bu kardeş ailedendir. Düzenli ziyaretlere dönüşen kardeş aile projesinin yanı sıra Vakıf-1, bölgeye bizzat kendileri yardım yapmak amacıyla gelen hayırseverler için de bir köprü fonksiyonu görmektedir.

Suriyelilerin yoğun şekilde yaşadığı bu mahallelere yardım için gelenler, bölgede Vakıf-1'e ulaşmakta ve kendileri için yardıma ihtiyacı olan Suriyelilerle iletişim kurmalarını istemektedirler. Böyle durumlarda K3 (Sr, erkek); Vakıf-1'de kaydı olan ihtiyaç sahibi Suriyelilerin evlerine kadar hayırseverlere eşlik etmektedirler. Çeşitli firmalar tarafından bölgeye gönderilen büyük çaplı spontane yardımlardan, öğrencilerin aralarında topladıkları ufak çaplı yardımlara kadar farklı düzeylerden yardımlar için vakfa ulaşılmaktadır. Bazı zamanlar ise vakfın yönlendirmesiyle hayırseverlerin yardım girişimleri, Suriyelilerin ihtiyaçları doğrultusunda da şekillenebilmektedir.

“Geçen 8-10 tane kadın öğrenci kendi aralarında para toplamışlar. K3 (Sr, erkek) ile beraber dağıttılar geldiler. Yine bir hayır sahibi kardeşimiz var mesela. O sırf hasta bezine çalışır. Yatalak hastalara bez getirir. O bir kurumda çalışıyor. Arkadaşları arasında topluyor, arkadaşlarına göstermek için birkaç video alıyor. O arkadaşla ilk tanıştığımız zamanlarda dedi ki: ‘Ben ne yapayım, benden ne isterseniz?’. O anda da hasta bezine baya bir talep vardı. Dedik ki: ‘Hasta bezi al’. Gitmiş; 50 paket, 60 paket hasta bezi almış. Yani insanlar bayram etti. O devamlı getirir. 2-3 ayda bir getirir. Biz de dağıtırız. O yatalak hastaların kimileri vefat etti zaten. K3’ü (Sr, erkek) de alır yanına birlikte bırakıp gelirler.” (K2, Tr, Erkek, VI Çalışanı)

Gerek Vakıf-1'in “Kardeş Aile” projesinde gerek ise Vakıf-2'nin “Sosyal Uyum” etkinliklerindeki deneyimlerinden anlaşıldığı üzere; STK faaliyetleri aracılığıyla Suriyeliler ile ev sahibi toplum arasında güçlü ve kalıcı ilişkilerin kurulmasının zor olduğu görülmektedir. Her ne kadar araştırma boyunca oldukça güçlü bağların oluştuğu bazı olumlu örneklerle karşılaşılmış olsa da bugüne kadar binlerce kişiye ulaşmış olan her iki STK için de bu örneklerin oranı çok düşük kalmaktadır. Bu nedenle STK çalışanları, gönüllüleri, bağışçıları ile Suriyeliler arasında inşa olunan ağların, güçlü bağların yoğunlukta olmadığı kolaylıkla anlaşılmaktadır. Suriyelilerin göç sonrası inşa ettikleri ağlarda dil nasıl homojenleşmeyi arttırıcı bir faktör ise, diğer yandan bu homojen ağları dengeleyebilecek köprü kuran sosyal sermayenin inşasının önündeki en önemli engellerden birini teşkil etmektedir.

5.2. GÖRÜŞÜLEN STK’LARIN SURIYELİ ÇALIŞANLARININ ARACILIK ROLÜ

Ankara’da Suriyelilerin yaşadığı bölgelerde Türkçe öğrenme oranı çok düşüktür. Yoğunluklu olarak Suriyelilerin yaşadığı iki mahallede faaliyetlerini yürüten Vakıf-1 ve

Vakıf-2'nin, muhatap oldukları Suriyelilerin köprü kuran ağlarını geliştirmek için uyguladıkları projelerde karşılına dil engeli çıkmaktadır. Vakıf-2'de çalışan K14'ün (Sr, erkek) hem bir STK çalışanı olarak hem de Türkçe'yi zaman içerisinde öğrenen bir Suriyeli olarak deneyimleri bu duruma açıklık kazandırmaktadır:

“Arapça bilen olmazsa, Türkçe bilen olmazsa, selam söyleyecekleri yerde kavgaya ediyorlar. Çünkü hiç birbirimizi anlamayız. İlk geldiğimde birisi bir şey söylüyor. Kendime bakıyorum, hiçbir şey anlamıyorum. Anlıyorum da çok iyi değil. Her şeyi anlamıyorum. Küfür mü söylüyor ya da iyi bir şey mi söylüyor? Anlamıyorum. Türkçe bilmeyenler ile ilişki kurmak ya da arkadaşlık kurmak biraz daha zor. Çünkü anlamıyorlar. Anlaşamadığım kişiyle arkadaşlık kuramazsın. Mesela biz kaynaştırma faaliyetleri yaptığımız zaman, Suriyeliler ve Türkler yaptığımız zaman hepsi verimli geçiyor. Hakikaten yani arkadaşlık kuruyorlar. Gruplar da yapıyorlar. Müsait olduklarında birbirlerine yazıyorlar falan. ‘Gelin buluşalım’ diyorlar. Öyle şeyler oldu ama hepsinde olmadı. Dediğim gibi Türkçe bilmeyenlerle bu hiç olamaz. Ancak Suriyeli biri Türkçe öğrendikten sonra bunlar olabiliyor.” (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Vakıf-2'nin etkinliklerine düzenli katılan yararlanıcılarından ve Türkçeyi yeni öğrenmeye başlayan K18'in (Sr, kadın) deneyimleri de K14'ün (Sr, erkek) aktardıklarıyla paralellik göstermektedir:

“Etkinliklerde (Vakıf-2'nin) birçok kişiyi tanımış oldum. Ama daha sonra tabi Türkçe bilmediğim için iletişim kuramadık. Türkçe öğrendikten sonra daha iyi oldu. Bir yere gittiğimde bir şey talep edemiyordum, isteyemiyordum. Yani diğerleri içinse durum şu şekil; insanlar hala Suriye'ye geri döneceğiz fikrindedeler. O yüzden hani çok oralı değiller. Ama dokuz sene geçtiğine göre, insan en azından, komşuları ile anlaşabilmesi adına en azından biraz hani çaba göstermesi gerekiyor diye düşünüyorum.” (K18, Sr, Kadın, V2 Yararlanıcısı)

Anlaşıldığı üzere Suriyeliler ile ev sahibi toplum arasındaki dil farkı yalnızca STK'lar aracılığıyla geliştirecekleri köprü kuran sosyal sermayenin önünde bir engel değildir. Hayatın her alanında günden güne homojenleşen ağlarının dışına çıkabilmelerinin, köprüler kuran ağlar inşa edebilmelerinin önünde de en önemli engellerden biridir. Özellikle komşuluk ilişkilerinde ortak bir dil üzerinden anlaşılabilmesi köprü kuran bağların gelişmesinin önüne geçmesinin yanı sıra, kültür farklarıyla beraber sorunların kaynağını oluşturabilmektedir. Örneğin; Suriyelilerin geleneksel bir ekmeklerinin

olmasından dolayı kendilerine dağıtılan ekmekleri tüketemeyerek çöpe atmaları, ekmeğin Türk Kültüründe dini inançlarla beraber kutsal bir yeri olması bölge halkı tarafından yapılan yardımların ve Suriyelilerin inançlarının sorgulanmasına neden olmuştur.

“Mesela çöpleri ile sıkıntı yaşıyorduk. Suriyelilerin çöp kültürü çok farklı. Yani temizlik anlayışı farklı. Çöpü çöpe atmak yerine balkondan aşağıya atmak veya poşetlemeden atmak gibi rahatsızlık uyandırıcı şeyler vardı. İsraf konusunda birtakım eksiklikleri vardı. Ekmek israfı fazla olduğundan dolayı gruplar arasında kutuplaşma oldu.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Bu tarz problemler oldukça basit görünse de dil farkından dolayı, zaman zaman aşılabilir hale gelerek, karşılık anlaşmazlıkların kaynağını oluşturabilmektedir. Yaşanılan basit bir problemin nasıl büyük bir soruna dönüştüğü K3 (Sr, erkek) tarafından şu şekilde örneklendirilmiştir:

“Dil bilmedikleri için anlayamıyorlar. Adama diyor ki; ‘Çöpü yarın buraya koyma’. ‘Tamam tamam’ diyor çünkü bir şey bildiği yok. İkinci gün getiriyor yine koyuyor. O zaman da: ‘Sana getirip koyma demedim mi?’ diyor. Yine ‘Tamam tamam’ diyorlar. Tamam’ı biliyor. Ama anlamıyor. Meseleler hakikaten çoğu zaman böyle ortaya çıkıyor.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Ev sahibi toplumla dil farkı, Suriyelilerin hem ağlarının homojenleşmesine hem de ev sahibi toplumla köprü kuran ağların oluşmasına bir engel olmakta ve topluluk düzeyinde Suriyeli sosyal ağlarının kapalılık özelliği göstermesine neden olmaktadır. Kapalı ağlar Burt'e göre yapısal boşlukların oluşmasına zemin hazırlamaktadır ve bu boşluklarda “aracı” rolü üstlenenler için bireysel bir sosyal sermaye potansiyelini meydana getirmektedir (Burt 2000:353). Bu bakımdan Suriyelilerle ev sahibi toplum arasında “yapısal boşlukların” hayatın her alanında ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu alanlardan biri de Suriyelilerin STK'larla ilişki alanıdır. Bölgede faaliyet gösteren her iki STK'nın dil farkını aşmak, yanlış anlaşılmanın önünü geçmek ve muhatap oldukları Suriyelilerle kurumsal güven bağını geliştirmek istemeleri; daha önce bahsedildiği üzere Suriyelilerin, çalışan olarak bu STK'lara dahil olmasıyla sonuçlanmıştır. Görüşülen vakıfların Suriyeli çalışanlarının her iki dili bilme beşeri sermayeleri, bu STK'larda onlara iş imkanı olarak dönmesinin yanında, oluşan yapısal boşlukta aracı olma rolünü elde etmeleri sayesinde

STK'nın karar almasında etkili olma, hem Türklerden hem Suriyelilerden çevre edinme ve Suriyeli topluluğunun içerisinde saygın bir statü sahibi olma gibi getiriler sağlamıştır.

Kadın ve genç güçlendirmesi gibi hedefleri olan Vakıf-2'nin bu faaliyetlerini Suriyelilere yönelik uyarlaması ve şekillendirmesi, faaliyetlerini sağlıklı yürütebilmesi için oldukça önemlidir. Geçmişte kadınlara yönelik yürütülen etkinliklerin bölgede yaşayan Suriyeli topluluğunda büyük bir tepkiye dönüşmesi, K14 (Sr, erkek) ve K13'ün üstlendikleri rolün ne derece önemli olduğunu göstermektedir. K14 (Sr, erkek) ve K13 (Sr, erkek) kendilerine düşen bu rolü nasıl gerçekleştirdiklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

“Kültüre, dine yanlış giden bir şey olursa hemen söylüyoruz. Bazı şeyler yapmak istiyorlar, biz hemen söylüyoruz. Mesela bazı şeyler söylüyorlar uymuyor. Çünkü özellikle bizim kadınlar bazı konularda biraz hassas. O yüzden biraz yan yana gitmeyi düşünüyoruz.” (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

“Suriyeli toplumundan olduğumuz için, nasıl daha iyi verebileceğiz ve hangi yöntemleri kullanırsak daha iyi olur diye hep düşünüyoruz.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Vakıf-1 içerisinde ise Suriyeli çalışanların daha da etkin rollere sahip oldukları görülmektedir. Vakfın Suriyelilerin yoğun şekilde Ankara'ya gelme süreci olan 2013 yılından itibaren tüm kaynaklarını Suriyeliler için seferber etmesi, Suriyelilerin talepleri doğrultusunda kendisini şekillendirme politikası yürütmesi ve vakfın Türk çalışanlarının Arapça bilmemesi; K3 (Sr, erkek) ve K4'ü (Sr, erkek) vakıf içerisinde oldukça etkin kılmıştır. Vakıf çalışanı olmadan önce, vakfa gelerek, kütüphane ve sınıfların Suriyelilere yönelik bir informel bir okula dönüştürülmesini sağlayan K4'ün (Sr, erkek) rolüne daha önceden değinilmiştir. Ancak görüştüğümüz dönem itibariyle en etkin çalışan K3'tür (Sr, erkek). Vakıf-1'in yeni açılan merkeziyle ev sahibi topluma yönelik eğitim faaliyetlerine yeniden yönelmiş olması ve K4'ün (Sr, erkek) da bu yeni merkezde çalışmaya başlaması, vakfın Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerinde en etkin kişinin K3 (Sr, erkek) olmasını sağlamıştır. Bu durumu vakfın Türk çalışanı şu şekilde ifade etmiştir:

“K3 (Sr, erkek), hem Türkçe hem Arapça bildiği için köprü vazifesi görüyor. Tanıştı artık. Bunlar kimin nesi, neyin nesi biliyor. En azından mesela seni bilemiyoruz, seni konuşturuyor. Ama senden net bilgi alamayınca, seni yanındakine soruyor, senin haberin olmuyor. Bir nevi istihbarat gibi. Biz mecburen ona takılmak zorundayız. Ben sık sık tembihlerim: ‘Aman derim aman dikkat et. Bak K3 (Sr, erkek), Allah sorar. Çünkü bu

duruma biz de düşebiliriz bilemezsin ki. Orada eğer ihtiyacı olanı görüp şurada kendi kendini idare eden kişiyi destekliyorsan diğerine de göz yumuyorsan sen sorumlusun' diyorum. 'Biz de sorumluyuz ama sen daha çok sorumlusun' diyorum." (K2, Tr, Erkek, VI Çalışanı)

K3'ün (Sr, erkek), vakfın Suriyelilere yönelik yardım faaliyetlerinde etkin olmasının yanında hem Suriyeliler hem de Türkler arasında çevresi gelişmiştir. Vakıf aracılığıyla tanıştığı 3-4 Türk aile kendisini ve ailesini düzenli olarak ziyarete gelmektedir. Bu durum vakfın diğer Suriyeli çalışanı K4 (Sr, erkek) için de geçerlidir. Daha önce bahsedildiği üzere vakfın ilk kuruculardan olan ve herkesin saygı gösterdiği bir üyesiyle geliştirdiği baba-oğul ilişkisi, ailelerin arasında da çok yakın ilişkilere dönüşmüştür. Vakıf-1 çalışanlarının yanı sıra, Vakıf-2'nin çalışanları da hem merkeze gelen Türklerden hem de Suriyelilerden oldukça geniş bir çevre edinmişlerdir. Bu sosyal çevrenin sosyal sermaye değerinin bireysel düzeyde sonuçlarından biri de saygın bir statü elde etmektir. Örneğin K14 (Sr, erkek), Vakıf-2 aracılığıyla bölgede yaptığı etkinliklerin kendisine nasıl bir statü kazandırdığını şu şekilde belirtmiştir:

"Mesela diyelim sokaklarda her gördüğüm kişiden selam alıyorum. Her yerde." (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Böyle bir saygının gelişmesinde en önemli nedenin Vakıf-2'nin bir yıldır gençlere yönelik gerçekleştirdiği çok sayıda etkinlikten kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü Türkçe, İngilizce, bilgisayar, müzik ve satranç gibi alanlarda yapılan etkinliklerle çok sayıda gence ulaşılmıştır. K14 (Sr, erkek) ve K13'ün (Sr, erkek); üniversitede okuyan Suriyeliler olarak bölgede yaşayanlara rol model olmalarının yanında, Suriyeli gençlere de bu konularda, özellikle sınava başvuru dönemlerinde rehberlik yapıyor olmaları etkilidir. Bunların yanı sıra Vakıf-2, toplum merkezine her ne sebeple olursa gelen herkese bir çözüm üretmeye çalışılmakta veya çözümü gerçekleştirebilecek kurumlara yönlendirmektedirler.

Diğer yandan Vakıf-1'in Suriyeli çalışanlarının, Vakıf-2'nin çalışanlarına nazaran Suriyeliler arasında daha etkili bir statü sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Suriyelilerin Önder ve çevre mahallelere yerleşmeye başladığı ilk günlerden beri, Vakıf-1'in neredeyse her alanda çalışmalar yürütmesi ve Suriyeli çalışanlarının da bu sürecin ilk başından beri aktif olarak aracılık rolü gerçekleştirmeleri bu imkanı onlara vermektedir. Örneğin,

vakfın çalışanı K4 (Sr, erkek), bölgedeki mahalle muhtarlarıyla sık sık görüşmeler gerçekleştirmektedir. Ayrıca Suriyeli topluluğunun siyasi konulardan dolayı kendi aralarında yaşadığı bölünmelerin çözülmesi için, K4 (Sr, erkek) tarafından bazı ufak çaplı toplantılar düzenlenmektedir. K3 (Sr, erkek) ise bölgeye Suriyelilerle görüşmek için zaman zaman gelen devlet yetkilileriyle bölgedeki Suriyelilerin ileri gelenlerinin buluşmasını sağlayan toplantılar organize etmektedir.

“Göç Dairesi’nden belli kişiler var mesela, benim zaten 4 yıl olmuş. Numaraları almışlar. Bölgede diyorlar ki mesela beni arıyorlar. Biz filan şeyi yapacağız, numaramı almışlar, gelmiş görüşmüşler mesela. Burada bölgede kim Suriyelilerin lideri dendiğinde, filan derler, ona ulaştığın zaman o hepsini toplar.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

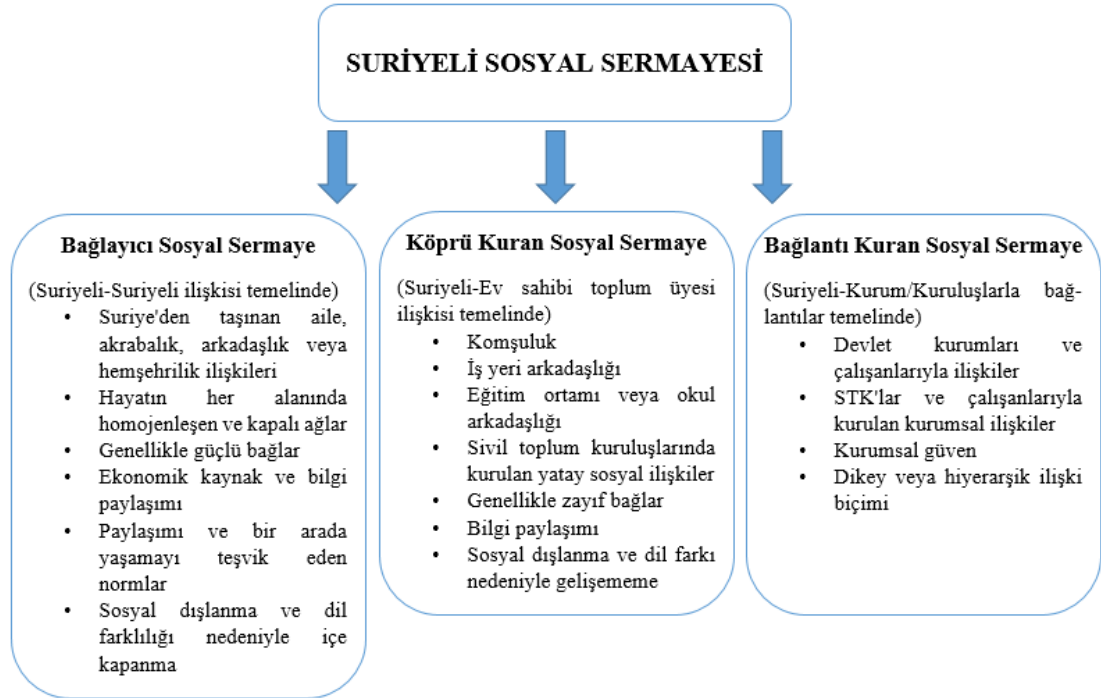
Anlaşıldığı üzere, Suriyelilerin en yoğun yaşadığı mahallelerde faaliyetlerini yürüten Vakıf-1 ve Vakıf-2’de çalışan Suriyelilerin bireysel aracı olma rolü, yalnızca STK’lar ile Suriyeli topluluk arasında sınırlı kalmamaktadır. Devletin bazı kurumları da Suriyelilerle iletişime geçmek veya Suriyelilerden bilgi almak için STK’ların çalışanlarını aracı olarak kullanmaktadırlar. Örneğin, Göç İdaresi, Kaymakamlık, Diyanet gibi devlet kurumlarının Suriyelilerle buluşmak amacıyla bölgeye ziyaret gerçekleştirdiğinde bu STK’lara ve STK çalışanlarına ulaştığı öğrenilmiştir. Ayrıca, daha önce bahsedildiği üzere, STK’ların Suriyeli çalışanları arasında bölge mahallelerdeki muhtarlıklarla da yakın ilişkiler gelişmiştir. Vakıf-2’nin devlet kurumları ve muhtarlıkla ilişkisi daha mesafeli iken, Vakıf-1 bu konuda çok daha fazla ön plana çıkmaktadır.

“Mesela bir ay önce Göç İdaresi toplantı yaptı. Ne var ne yok, ne lazım diye. Bazen oluyor böyle. Kaymakamlıkla oluyor mesela, Göç İdaresi ile oluyor mesela.” (K4, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Diğer yandan her iki STK da Ankara’da ikamet eden Suriyelilerin devlet kurumlarında aşamadıkları zorluklar için devreye girmekte, sorunlarına çözüm yolları bulmaya çalışmaktadır. Ev sahibi toplumun üyelerinin kolaylıkla aşabileceği bazı problemler, Suriyeliler için dil farkından ve bazı özel yasal düzenlemelerden dolayı kendi başlarına aşamayacakları ölçüde zorlaşmaktadır. Böyle konularda, STK çalışanları zaman zaman eşlik ederek, ama çoğunlukla telefon aracılığıyla, Suriyelilerin sorunlarının çözülmesine, dil farkının aşılması ve çözümlerin pratikleşmesine aracılık etmektedir. Bu nedenle STK’ların Suriyeli çalışanlarının telefonları gerek iş saatlerinde gerekse iş saatleri dışında

sürekli aranmaktadır. Özellikle devlet hastanelerinde tercümanlar istihdam edilmeden önce sağlık hizmetlerine erişim konusunda çok önemli aracılık rolü üstlenmişlerdir. Böyle bir etkileşimin sonucu olarak Suriyeli çalışanlar; yalnızca STK'nın Suriyelilerle güven temelinde kurduğu bağlantıları güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda Suriyelilerin devletle arasında *bağlantı kuran sosyal sermayenin* inşa olmasını da sağlamaktadırlar. Çünkü mültecilerin ev sahibi topluma uyumlarının gelişebilmesi için devlet kurumlarıyla da güven temelinde bağlantılar geliştirmeleri ev sahibi topluma uyum sağlamalarında son derece önemlidir (Ager ve Strang 2008:181).

Şekil 4: Ankara'daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Farklılaşan Boyutları

Suriyelilerin göç ağlarının göçmen ağlarına evrilmesiyle oluşan homojen ağlar, Suriyeli sosyal sermayesinin temelini oluşturmakla beraber Suriyeliler hayatın her alanında ev sahibi toplumun üyeleriyle etkileşime geçerek çeşitlenen ağlar da inşa etmişlerdir. Bu noktada dil farkı, bir yandan Suriyelilerin kendi içlerindeki ağların giderek homojenleşerek kapalılık özelliği göstermesine neden olurken diğer yandan ev sahibi toplumla bağlayıcı sosyal sermayeyi dengeleyebilecek bir köprü kuran sosyal sermayenin inşasının en önemli engelini oluşturmaktadır. Bu durum görüştüğümüz her iki STK'nın ev sahibi toplumla Suriyelileri buluşturarak aralarında köprüler kurulmasını engellemektedir. Bu şekilde Suriyelilerin ağlarının kapalılık özelliği göstermesi, yapısal

boşluklar oluşturarak hem Türkçe hem de Arapça bilen Suriyeli STK çalışanlarının bireysel anlamda aracılık rolünün ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, aynı zamanda, her iki STK'nın da ev sahibi toplumla Suriyeli topluluğu arasında yatay ilişkiler kurmasını kolaylaştırarak *köprü kurucu sosyal sermayenin* inşasının önünü açan faktörlerden birisidir.

5.3. ANKARA'DA YAŞAYAN SURIYELİLERİN SİVİL TOPLUMLA İLİŞKİLERİNİN KÖPRÜ KURAN SOSYAL SERMAYE DEĞERİ

Vakıf-1 ve Vakıf-2'nin Suriyelilere yönelik faaliyetleri; Ankara'da yaşayan Suriyelilerin, ev sahibi toplumun üyeleriyle ve STK çalışanlarıyla yatay sosyal ilişkilerin kurulabilmesine olanak sağlayan bir ortam oluşturmuştur. Bu yatay ilişkiler STK'ların Suriyelilerle kurumsal olarak güven temelinde inşa ettiği bağlantı kuran sosyal sermayeden farklıdır. Çünkü bağlantı kuran sosyal sermaye bireyler ile devlet, bankalar veya daha farklı kuruluşlarla güven temelinde geliştirdiği dikey ilişkilere dayanmaktadır (Ager ve Strang 2008; Woolcock 2001). Yerel düzeyde faaliyet gösteren STK'lar ise sığınmacılar ile güven inşa etmede ve uzun vadeli ilişkiler kurma bakımından daha başarılıdırlar (Libal ve Harding 2011:166 akt. Bayrak 2018:34). Bu bağlamda görüşmelerin gerçekleştiği her iki STK'nın merkezlerinin de Ankara'daki Suriyelilerin nüfusunun en yoğun olduğu mahallelerde olması, küçük ölçekli, bölgede yaşayan Suriyelilerin STK çalışanları olarak dahil olmaları ve her iki toplumun üyelerini bir araya getiren bazı etkinliklerde bulunabiliyor olmaları sayesinde, bu STK'lar yatay ilişkilerin inşa olabileceği bir ortam sağlamıştır. Bu ortamda gelişen sosyal ilişkiler; arkadaşlık, aile ziyareti ve dostluk düzeyinde güçlü bağlara zaman zaman ulaşabilmiş olsa da bu gelişim oldukça sınırlıdır. Bu nedenle her iki STK'nın inşa ettiği ağların zayıf bağlar olma özelliği göstermesiyle beraber, bu yatay ağların en önemli niteliği iletişim kanalı olarak Suriyeliler için gerekli bilgilerin etkin bir biçimde aktarımını sağlayabilmeleridir. Sosyal sermaye yaklaşımlarının klasik kuramcılarını daha çok kaynakların paylaşımı ve sermaye biçimlerinin dönüşümleri bakımından homojen ve güçlü bağlara vurgu yapsalar da zaman içerisinde zayıf ve köprü kuran bağların bilgi sağlama işlevi ile ortaya sosyal sermaye değeri anlaşılmıştır (Walseth 2008:4).

Görüşülen vakıfların inşa ettiği köprü kuran ağlar aracılığıyla aktarılabilen bilgiler üç grupta toplanabilir. Birinci olarak iş ve eğitim imkanına erişime ilişkin bilgiler. İkinci

olarak ev sahibi toplumla beraber yaşamının kolaylaşmasına ilişkin kültürel normlara ilişkin bilgiler. Üçüncü olarak ise yasal haklarına ilişkin normların bilgi paylaşımıdır. Suriyelilerin sermaye biçimlerini Türkiye'ye aktaramamalarıyla Ankara'daki hayatlarına sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bir şekilde başlamışlardır. Buna ek olarak; dil ve kültür farkı nedeniyle ev sahibi toplumla çıkan sorunlar, Suriyelilerin Türkiye'ye kitlesel sığınma süreci içerisinde değişen ve gelişen yasal statüleri ile birlikte düşünüldüğünde, her bilgi grubunun Suriyeliler için ne derece kritik öneme sahip olduğu anlaşılacaktır.

Suriye'den Ankara'ya göçün ilk yıllarında Suriyelilere yönelik yoğun şekilde aynı ve nakdi yardımlar yapan Vakıf-1, Suriyelilerin talepleri üzerine iş imkanları konusunda da onları bilgilendirmiş ve yol göstermiştir. Merkezi Siteler sanayisine komşu Önder Mahallesi'nde bulunan vakıf, sanayideki bağlantıları sayesinde Suriyelilerin istihdamında yol gösterici olmuştur.

“Ev bulma ile ilgili zaman zaman destek verdik. Sonra bizim yapmış olduğumuz hizmetlerden birisi de iş arayan Suriyelilerin bizim yönlendirmelerimizle iş sahibi olması ve işçi istihdam etmek isteyen birçok kişinin buraya başvurup işçi tedarik etmesi oldu. Talep oldukça bunları tedarik ediyoruz. Bu anlamda bir köprülük de yapıyoruz.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

“Mesleklerini söylediklerinde biz not alıyorduk bir ara. Hatta mesela adam demirciyim diyor. Telefonu ile adını alıyorduk. Birisi demirci eleman lazım dediğinde onunla onu buluşturmaya çalışıyorduk. Ama şimdi kendileri buluyorlar.” (K2, Tr, Erkek, VI Çalışanı)

Siteler sanayisinde çalışmalarında Suriyelilere yol göstermekle beraber Suriyeliler Siteler sanayisinde kendi ağlarını kurmalarıyla Vakıf-1'den bu konuda talepleri kalmamıştır. Ancak yine de zaman zaman iş bulma konularında Suriyelilere yardımları olmaktadır. Diğer yandan bölgede son iki yıldır faaliyet gösteren Vakıf-2'nin merkezine iş bulma talebiyle Suriyeliler müracaat etmekte ve kendilerine iş bulunmasını talep edilmektedirler.

“Şöyle diyorlar; 'Gittik iş sorduk bulamadık bir de sana danışalım.'. Çünkü ben hep söylüyorum 'Bakın ben iş bulmuyorum.' Zaten gelenleri ben İş-Kur'a yönlendiriyorum. En azından A-2 düzeyinde bir sertifikana olsun, Türkçe dil sertifikana olsun. Bazen bizi arayıp soran yerler oluyor, bize tercüman lazım üniversite mezunu olmasına gerek yok.

Türkçe ve Arapçayı iyi konuşabilsin yeter ya da okuma yazması olsun. Ben danışanlarımın bu tarz özelliklerini yıldızlayıp, not ediyorum. İşte Türkçesi var, sertifikası var, İngilizcesi var vs. Bu şekilde bir gelişme oldu mu haberdar ediyorum sadece.” (K10, Tr, Kadın, V2 Çalışanı)

“Bu bölgede iş bulduklarımız oldu. Birine de Ulus'ta iş bulduk.” (K11, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

Gerek Vakıf-2 gerekse Vakıf-1 şu an için iş bulma imkanlarını çok kısıtlı olduğundan çok özel durumlar hariç bu tarz yönlendirmelerde bulunmasa da STK'ların kurumsal faaliyetlerinden öte bir işlevinin olduğu ve Suriyelilere bir sosyal sermaye kaynağı olduğu değerlendirilebilir. Vakıf-2'nin çalışanları özellikle kentsel dönüşüm sonrası yeni ev bulmakta zorlanan ve zor durumda kaldığına inandıkları, kendilerine müracaat eden Suriyelilere kurumsal politikalarının dışına çıkıp insiyatif olarak yardımlarda bulunmaktadır. Barınma ve iş bulma dışında; Vakıf-2, en çok üniversite başvurularında Suriyelileri bilgilendirmektedir. Sınav başvurusunu nasıl yapacakları ve diğer konularda bölgede yaşayan Suriyeli gençleri yönlendirmektedir. Bu sosyo-ekonomik ve eğitim durumu oldukça düşük olan Suriyeli gençler için beşeri sermayelerini arttırmaları konusunda oldukça değerli bir bilgi ve deneyim akışıdır.

“Üniversiteye girmek için ders çalışıyorlar burada, ama çok yani aktif çalışmıyorlar. Burada ders çalışma çok aktif olmuyor. Ama işte üniversite kazanma konusunda çok yardım ediyoruz. Kurslara falan kayıt yapıyoruz onları, ya da işte yönlendiriyoruz. Bazen üniversitelere gidiyoruz, tanıtıyoruz. Mesela geçen Yıldırım Beyazıt'a gitmiştik, tanıtıştık gençlere falan.” (K11, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

Suriye'deki savaş ve göçten sonra eğitimine devam edemeyen potansiyel sahibi gençler için oldukça zor görülen prosedürler, Vakıf-2'nin bilgilendirmesi sayesinde oldukça kolaylaşmaktadır. Bu noktada Suriye'deki iç savaş nedeniyle liseden sonra eğitimine devam edemeyen Suriyeli vakıf çalışanı K13 (Sr, erkek), daha önceden yararlanıcısı olduğu Vakıf-2'de edindiği çevresinin yönlendirmesiyle, liseden mezun olduktan 4 yıl sonra, Türkiye'de üniversite eğitimine başlamıştır. Coleman (1988)'in yaklaşımının en temel tezi, sosyal sermayenin beşeri sermayenin arttırılmasını sağladığıdır. Bu yaklaşım K13 (Sr, erkek) için geçerli görünmekte olup, K13'ün (Sr, erkek) sosyal sermayesi, beşeri sermayeni geliştirmesinde etkili olmuştur.

“Burada merkezde ve bulunduğum çevrede öğrenciler var ve okula gidiyorlar. Bana sen de yapabilirsin dediler. Yabancı öğrenci sınavına girdim ve başarılı oldum. Üniversiteye başvurudum. Tercümanlık istiyordum çünkü bunu seviyordum. Ama kabul etmediler. Benim için Sosyoloji oldu.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Vakıf-2'nin üniversite sınavları konusundaki yönlendirici ve bilgilendirici deneyiminden haberdar olan Vakıf-1'in Suriyeli çalışanı K4 (Sr, erkek), Vakıf-2'nin Suriyeli çalışanlarından birinin gelerek kendi vakıf çevrelerinin aracılığıyla toplanacak gençlere konferans vermesini şahsım aracılığıyla talep etmiştir. Bu durum Türkiye’de neyin nasıl olduğu konusunda bilgi paylaşımının Suriyelilerin hayatlarında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Vakıf-1, her ne kadar üniversite sınavlarına yönlendirme konusunda yetersiz kalsa ve K4'ün (Sr, erkek) öncülüğünde kurdukları Suriyeli Okulu devam etmiyor olsa da, sürekli olarak Ankara’ya yerleşen Suriyelilerin çocuklarının eğitimlerine devam edebilmeleri için bilgilendirme ve yönlendirmelerde bulunmaktadır.

“Eğitimle ilgili çok ciddi destekler verdik. Ne yapmaları ile ilgili her türlü rehberliği yaptık. Okul idaresiyle nasıl diyalog kurması gerektiğini, emniyetle nasıl iletişim kurması gerektiğini veya nasıl haklardan faydalanacaklarını veya sağlık kuruluşlarıyla nasıl diyalog kuracaklarını anlattık. Kendilerine nasıl fayda sağlayabileceklerini öğrettik. Yani bunları hep anlattık. Gerek münferit gerekse ekip halinde bunları hep izah ettik. Onlara yol yordam gösterdik.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Barınma, iş bulma ve eğitime erişme konularında bilgilere aracılık eden sosyal ağların yanı sıra STK’ların en önemli fonksiyonlarından birisi ev sahibi toplumla yaşanabilecek problemlerin önüne geçmek ve ortak yaşamı kolaylaştıracak normların yaygınlaşmasını sağlamaktır. Bu bağlamda Ankara’da yerel halkla yaşanan sıkıntıların bazılarının şunlar olduğu öğrenilmiştir: Suriyelilerin perde kullanmaması, çöplerin çöp kutularına atılmaması, kalabalık ailelerin yapısına bağlı akraba ziyaretlerinin geç saatlere kadar sürmesiyle gürültü oluşması ve Suriyelilerin ekmek kültürünün farklı olmasından dolayı belediye tarafından dağıtılan ekmeklerin çöpe atılması. Süreç içerisinde bu sorunlara benzer çok sayıda problemin oluşması nedeniyle Vakıf-1, Suriyelilerin bölgeye gelmeye başlamasından bugüne sürekli olarak Suriyelileri bilgilendirdiklerini, duyurular gerçekleştirdiklerini ve zaman zaman da Arapça broşürler hazırlayarak ulaştırdıklarını ifade etmişlerdir. Sosyo-kültürel farklılıklara dayanan bu tarz küçük problemlerin bölgede

birkaç kez Suriyelilere ev sahibi toplum arasında gerilimlere dönüşmüş olması, ortak yaşama ilişkin bu normların paylaşımının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

“Gerek rehberlik gerekse psikolojik destek bakımından pek çok yardımda bulunduk. Dolayısıyla bu anlamda kendilerini yalnız hissetmediler. Kendilerine sahip çıkabilecek veya kendilerini koruyabilecek bir zümrenin olduğunu gördüler. İlk dönemlerde bölgenin halkı bu olayı kabullenmek istemedi. Suriyelilerin Ankara'da olmasını pek kabullenmek istemediler. O dönemde yanlarında yakın hissettikleri birileri lazımdı. Onlar da bizdik. Gerek maddi gerekse manevi her türlü desteği verdik. Onları misafir olduğunu dolayısıyla çekinmemeleri, korkmamaları gerektiğini ihtiyaç duyduklarında bize gelmeleri gerektiğini onlara öğrettik. Devletin birçok kanalıyla köprülerde kurarak bunlara her türlü desteği sağladık.” (K1, Tr, Erkek, V1 Yöneticisi)

“Şimdi Suriyelilerin bir zihniyeti var. Ülkeye ziyan gelen bir şeyden daima sakınır. Yani şu ülkeye ziyan eder değil mi, ondan uzak olur. Bir de mesela şöyle bir şey, yüzde seksen insanlar buranın çevresine uydular. Aynı vakit katkı da veriyorlar, kendileri de çalışıyorlar, hayat kurdular.” (K3, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

Vakıf-1’in Ankara’ya ilk geldikleri dönemlerden itibaren Suriyelilerin her türlü ihtiyacına yönelik faaliyetler geliştirmesi, bugüne kadar 50-60 bin Suriyeliye ayni veya nakdi yardımda bulunmuş olması, ev sahibi toplumun tepkisini çekerken, diğer yandan Suriyelilerin yüksek oranda güvenini kazanmalarını sağlamıştır. Suriyeli çalışanlarının da sayesinde geliştirdiği ağlar, Suriyeliler ile ev sahibi toplumun ortak yaşamını kolaylaştıracak normların yayılmasında oldukça etkili olmuştur. Vakıf-2 ise bu konuda doğrudan bir faaliyet yürütme de sosyal uyum, kaynaşma ve ‘ilimizi tanıyalım’ gibi etkinliklerle Suriyelilerin ortak yaşam adına bilgilenmesini sağlamaktadır.

“Türk kültürü şöyledir böyledir diye eğitim yapmıyoruz. Ama buradaki her eğitimde Türklerle etkileşime girdikleri için hem profesyonel çalışanların hem Türk gönüllülerle etkileşime geçiyorlar. Bazen sadece Türk ve Suriyelilerin katılacağı hem sosyal uyum hem kaynaşma etkinliği yapıyoruz. O zaman temel ve dolaylı yoldan bu kültürle etkileşim içine giriyorlar. Bunu düzenli olarak Türk kültürü böyle falan diye anlatmıyoruz. Ama etkinliklerin içinde mesela ‘ilimizi tanıyalım’ ile en azından Türk kültürüne dair bir şeyleri alt başlık olarak öğreniyorlar.” (K9, Tr, Erkek, V2 Yöneticisi)

“Bazen işte eğitimlerde örnek veriyoruz. İşte diyoruz; yani özellikle Türk arkadaşlarımız kendilerinden örnek veriyor. İşte benim ailemde böyle var. Ya da benim bir tanıdığım

arkadaşım vardı, böyle böyle. Yani şaşırıyorlar; aynı hayatı yaşıyormuşuz, aynı sorunları yaşıyormuşuz falan. Onu fark ediyorlar. Tabi tanıyınca insanla konuşunca, karşıdaki insanla onu çok iyi anlıyorsun yani. Biliyorsun aynı hayatı yaşıyorsun. Aynı sorunlarla karşılaşıyorsun.” (K11, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

Bölgede yaşayan Suriyeliler için bu etkinlikler rutin olarak tekrarlanmakta ve mümkün olduğunca farklı kişilerin katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Suriyelilerin belli bir kısmının savaş nedeniyle eğitimlerine devam edememiş olduğu, Ankara’da devam etme şansı bulamamış olması ve bölgede eğitim seviyesinin çok düşük olduğu düşünüldüğünde; ev sahibi toplumla birlikte yaşama adına normların yaygınlaşması oldukça değer kazanmaktadır.

“Eğleniyorlar etkinliklerde. Ya da bilgi alıyorlar. Ya da faydalanıyorlar. Bizde çok okumayan yazmayanlar, hiç okula gitmeyenler var. O yüzden okula gidemiyorlar, öğrenemiyorlar. Çünkü bu yaştan sonra ya da 30 yaştan, 15-20 yaştan sonra gitmek için biraz zorluk çekiyorlar. Buraya geliyorlar, bilgi alıyorlar.” (K14, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Hem Vakıf-2’nin hem Vakıf-1’in iş bulma ve eğitime erişim ile ev sahibi toplumla ortak yaşamın kolaylaşmasına yönelik bilgilerin iletişim kanalı olmasının yanında diğer bir önemli fonksiyonu, Suriyelilerin yasal haklarına ilişkin bilgilendirme ve bilinçlendirilmelerini sağlamış olmasıdır. Çünkü kayıt işlemleri dahi alınmaksızın Türkiye toplumsal yaşamına dahil olan Suriyelilerin, kitlesel sığınma başladığı sıradaki “misafir” statüleri zaman içerisinde değişmiş, çeşitli hukuki düzenlemeler zaman içerisinde yapılmış ve bu düzenlemeler çerçevesinde Suriyelilere yönelik kamu hizmetleri kademeli olarak verilmeye başlanmıştır. Ancak, her zaman haklara sahip olmak ile bu haklardan yararlanmak senkronize şekilde işlememektedir. Türkiye’de Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK’lar, sunulan haklar ile Suriyeliler arasında çimento vazifesi görmektedir (Mackreath ve Sağnıç 2017:25). Tüm bunların yanında Suriyelilerin Türkiye’nin uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumluluklarından dolayı bazı haklara da sahip oldukları unutulmamalıdır (1958 Sözleşmesi). Ankara’da yaşayan Suriyelilerin süreç içerisinde gelişen kendilerine münhasır hukuki haklarından haberdar olmalarında STK’lar etkili olmuşlardır. Vakıf-1; sürecin ilk başından itibaren devletin düzenlemelerinden Suriyelileri haberdar ederek, bu haklarından faydalanmalarını kolaylaştıracak şekilde bilgilendirme ve yönlendirmelerde bulunmuştur.

“Eğitimle ilgili çok ciddi destekler verdik. Ne yapmaları ile ilgili her türlü rehberliği yaptık. Okul idaresiyle nasıl diyalog kurması gerektiğini, emniyetle nasıl iletişim kurması gerektiğini veya nasıl haklardan faydalanacaklarını veya sağlık kuruluşlarıyla nasıl diyalog kuracaklarını anlattık. Kendilerine nasıl fayda sağlayabileceklerini öğrettik. Yani bunları hep anlattık. Gerek münferit gerekse ekip halinde bunları hep izah ettik. Onlara yol yordam gösterdik.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

“Yani gücünün yettiği kapasitede en azından bir yol göstermek. Buradaki kuralları, kanunlar bilmedikleri için bize geldiklerinde biz bilmiyorsak da bilen biriyle istişare ediliyor. En azından söyle yap böyle yap deniliyor, yol gösteriliyor.” (K2, Tr, Erkek, VI Çalışanı)

“Mesela şimdi bize vakfa geliyorlar. Şu dönemde yeni gelmiş. ‘Direk git filan yerden kimlik al, filan yere kaydol, git filan yere başvur sana filan şekilde yardımcı olurlar.’ diyoruz.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Görüşme gerçekleştiren her iki STK'nın çalışanlarının da Suriyelilerin temel işlemleri, hakları ve uygulamalar hakkında geniş bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra, sürekli olarak yeni gelişmelerden haberdar olmakta ve bu gelişmeleri iletişim halinde oldukları Suriyelilere yaymaktadırlar. Ancak zaman içerisinde Suriyelilerin yaşadığı problemler çeşitlenmiş ve daha kompleks hale gelmiştir. Bu nedenle doğrudan çözüme yönelik bilgilerinin olmadığı noktalarda çözüm üretebilecek kişilerden bilgi alınabilmekte ya da çözüme ilişkin yerlere yönlendirme yapılabilmektedir.

“‘Kimliğimi kaybettim yenisini nasıl çıkartabilirim?’ ya da ‘Evde doğum yaptım çocuğun kaydını nasıl yaptıracağım?’ diye soranlar oluyor. Onları yönlendiriyoruz. Bu durumda göç idaresindeki, hastanedeki tanıdıklarımızla iletişim kurup ne yapmaları gerektiğini soruyoruz.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Araştırma esnasında da çok sayıda farklı konuda Suriyelilerin her iki STK'ya da gelerek sorunlarını ilettikleri, STK'lar aracılığıyla çözümler aradıkları gözlemlenmiştir. Bu sorunlar konusunda en dikkat çeken problemlerden birisi; eşini kaybetmiş ve vakıftan yardım alan Suriyeli üç kadının, ev sahibi toplumdaki bir kişinin kendilerini resmi olmayan bir şekilde ikinci eş yapmak için girişimlerini vakfa şikayet etmiş olmasıdır. Vakıf-1, bu durumla sıklıkla karşılaştıklarını ve ev sahibi toplumdaki Suriyelilerin ikinci eş edinme talepleriyle mücadele edilmeye çalışıldığını dile getirmişlerdir.

“Mesela, bir kişi var adam bölgeye yardım diye geliyor, 3-4 kadına evlenme teklif ediyor. Gizli evlenelim. Gizli evlilik. Bundan mesela polisin haberi oldu. Bu ekibin. Adam diyor ki, adam evlenme teklif ediyor bu suç değil. Bir şey yapamayız diyor. Taciz etmiyor diyor. Gelip kapısında beklemiyor. Evlenme teklif ediyor. Yanlış ama. Gizli ama bu suç değil ki biz müdahale edelim.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Bu tarz şikâyetlerin kendilerine ulaşması sonucu Vakıf-1; çözüm olarak, bu tarz niyetlerle girişimlerde bulunan kişilere ulaşarak, engellenmeye çalışmaktadır. Ayrıca Türkiye’de mağdur olmamaları için; Suriye’de yasal olan ikinci eş edinmenin Türkiye’de yasal olmadığını konusunda Ankara’ya göç eden Suriyelileri sürekli olarak bilgilendirmektedir.

Vakıf-2 ise, Suriyeli kadınları bilinçlendirmek ve haklarını öğretmek açısından çok daha etkin çalışmalar yürütmektedir. Bu konuda Vakıf-2, Suriyelilerin sosyo-kültürel normlarına dayanan çocuk yaşta evlilik, aile içi şiddet, kadın-erkek eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet rollerine karşı gerçekleştirdiği etkinliklerle ve yararlanıcıları aracılığıyla bu normları bölgede sürekli yaymaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere; bölgede yaşayan Suriyelilerin bu faaliyetlere ilişkin merkeze tepkileri, 3 gün süren kitlesel bir boyuta ulaşmıştır. Vakıf-2’nin çalışanları kendilerinin Ankara’da yaşayan Suriyeli topluluğunda değişimi etkilediklerini ve hatta kendilerine karşı tepkilerin başarılarının bir göstergesi olduğunu dile getirmişlerdir.

“Erkeklerden tepki aldık. Biz baya etkili olmasaydık bu erkekler böyle bir tepki vermezlerdi. Ben eminim ki o kadınlar baya baya güçlü oldular ve şiddete hayır diyebiliyorlar. Hayır diyebilmesi hiç küçük bir adım değil. Bence çok büyük bir adım. Biz bunu yaptık.” (K13, Sr, Erkek, V2 Çalışanı)

Burada önemli olan husus Vakıf-2’nin Suriyeli kadınlara yönelik faaliyetlerinin etkisi yalnızca faaliyetlere katılan bireylerin kişisel değişimleri düzeyinde kalmayarak, bölgede yaşayan Suriyeli topluluk düzeyinde bir etkiye kavuşmuş olmasıdır. Bu denli bir etkinin gelişmesinde Vakıf-2’nin kurumsal faaliyetlerden de öte, vakfa düzenli olarak gelen kadınlarla kurdukları yatay ilişkilerin etkili olduğu değerlendirilebilir. Çünkü bu ilişkiler çok güçlü olmasa da Suriyelilerin ihtiyaçlarını ve hayatlarını geliştirme konusunda oldukça etkili olabilmektedir. Bu nedenle temelinde zayıf bağlar dahi olsa iletişim kanalı olarak bilgi akışını sağlaması bakımından Suriyeliler ile STK’lar arasında inşa olunan bu ağlar, *köprü kuran sosyal sermaye* olarak kavramsallaştırılabilir. Ancak diğer yandan

köprü kuran sosyal sermaye, Suriyeli sosyal sermayesinin aile, akrabalık veya hemşehrlik gibi kapalı ağlar üzerinde yükselen *bağlayıcı sosyal sermaye* ile de yakından ilişkilidir.

5.4. BİLGİ KANALLARI OLARAK BAĞLAYICI SOSYAL SERMAYE

Bir göçmenin ülkesini terk ettikten sonra dahil olduğu ev sahibi toplumda hayatını yeniden kurması gerekmektedir (Ager ve Strang 2008; Garkisch vd. 2017). Özellikle iç savaş gibi yıkıcı sonuçları olan bir zorlayıcı nedenle, her şeyini geride bırakan Suriyeliler için hayatlarını yeniden kurmak kolay olmamaktadır. Bu nedenle göç sonrasında ortaya çıkan barınma, iş bulma, eğitime ve sağlığa erişim gibi diğer tüm ihtiyaçlarını hangi ağlarını ve bu ağları nasıl kullanarak gerçekleştirdikleri Suriyeli sosyal sermayesi hakkında fikir vermektedir (Yaman 2016:110). Çünkü göçmenler veya sığınmacılar için yeni dahil oldukları toplumda her bilgi değerlidir ve bu bilgiler çok sayıda girişim, yanılma ve masraf sonucu elde edilebilmektedir (Abadan-Unat 2002; Castles vd. 2014; Massey vd. 1993). Ankara’da Suriyelilerin en yoğun şekilde yerleştikleri bu bölgelerde, STK’ların geliştirdikleri ilişkiler sayesinde Suriyeliler birçok konuda bilgilere kolaylıkla erişmişlerdir. Ancak Vakıf-1’in yöneticisinin belirttiği gibi, bu bilgi akışı Suriyelerin kendi içlerinde iletişim kanallarıyla da yakından ilişkilidir.

“Nihayetinde etkileşim halindedir. Bunlar birbirleriyle diyalog halindedir. Buraya gelenler bizden öğrendiklerini aktarıyorlar. Bizim ettiğimiz hizmetleri görüp yayarak bunlardan yararlanıyorlar. Sadece eğitim anlamında değil onun haricinde rehberlik alanında Türkiye’de kaldıkları dönemde Türkiye’de kalma şartlarını, yaşama şekillerini gibi birçok alanda onlara rehberlik yaptık. Birçok kamu kuruluşuyla nasıl diyalog kuracaklarını, bunların nasıl faydalar sağladıklarını, bunlara nasıl yardımcı olabileceklerini biz bunlara anlattık, öğrettik. Bu anlatımları onlar da birbirleri ile paylaşarak bu işi geliştirdiler ve temel ihtiyaçlarını gidermiş oldular.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Sürecin ilk başlarında her konuda STK’lara ve onların yönlendirmelerine ihtiyaç duyan Suriyelilerin, çok kısa bir süre içerisinde kitlesel sığınmaya dönüşmesiyle beraber; Suriyeli sosyal sermayesinde aile, akrabalık ve hemşehrlik gibi homojen sosyal ilişkilere dayanan *bağlayıcı sosyal sermaye* ön plana çıkmaktadır. Buna paralel bir biçimde Suriyelilerin STK’larla kurdukları zayıf ağlar, Suriyelilerin bağlayıcı sosyal sermayesi ile iç içedir. Çünkü bağlayıcı sosyal sermayenin temelindeki ağlar, ekonomik kaynakların

erişim ve paylaşımı kolaylaştırmasının yanı sıra kapalılık özelliği göstererek yoğun bir bilgi akışını ve norm paylaşımının sağlamaktadır (Coleman 1988:104). Suriyelilerin topluluk dinamiklerini öncelikli olarak aile ve akrabalık bağları ile oluşturmakla beraber; daha önce göç süreciyle bağlantılı olarak değindiğimiz bu ilişki biçimleri, göç sonrasında da değişmeye ve şekillenmeye devam etmektedir. Vakıf-1 yöneticisi K1, yardım faaliyetleri ile iletişim kurdukları ailelerin dönüşümünü şu şekilde açıklamıştır;

“İlk geldikleri dönemde haneler; anne-baba, çocuklar, kayınvalide kayınbaba gibi genişken daha sonra çekirdek aile şekline geliyor. Anne, baba ve çocuklara iniyor. Bu da imkânların iyileşmesi ile alakalıdır. Bunu da daha çok Türk halkından öğreniyorlar. Çünkü Türk halkındaki aile yapısından etkileniyorlar. Bu etkilenmenin neticesinde de onlarda bölünüyorlar. Maddi imkânları yükselince bölünüyorlar. Daha rahat bir hayatı tercih ediyorlar.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

Bu yalnızca geniş ailelere özel bir durum değildir, Suriye’den göç ağları aracılığıyla göç eden Suriyeliler; ilk olarak akrabalarının veya arkadaşlarının evlerinde misafir olarak kalmakta, daha sonrasında kendilerine barınma imkanı sağlanmaktadır. Önder Mahallesi’nde yaşayan Suriyelilerin Ankara’ya geldikten sonra evlerini kiralayıp, işlerini bulana kadar akrabalarının maddi-manevi destek almalarının önemi, Altunay-Yılmaz(2018:146)’ın bölgede yaptığı saha araştırmasında da tespit etmiştir. Barınma imkanlarına erişebilmek için de bu akraba ve arkadaşlarının bilgisine başvurmakta, bunun neticesinde de onlara yakın yerlere yerleşmeyi seçmektedirler. Bu onlara güven ve güç vermektedir.

“Mümkün olduğu kadar aynı bölgede oturmaya çalışıyorlar, gücü yettikleri oranda. Çünkü birlikte olduklarında kendilerini daha güçlü ve daha güvende hissediyorlar. Birbirlerine yakın olmayı tercih ediyorlar. Birbirlerini ona göre çağırıyorlar. Bir ev araştırılacaksa birlikte araştırıyorlar. Bu onlar için bir güç, kendilerini ifade etmek için.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

“Genelde aile olarak gelmişler. Daha önceden gelmiş olan bir yakının yanına gelmeyi tercih ediyorlar. Önceden yakınları hangi semte geldi Önder'e geldi mesela onlara yakın olmaya çalışıyorlar.” (K2, Tr, Erkek, VI Çalışanı)

Yakın oturmalarının altında yatan en önemli amaç, homojen ağlarını yani bağlayıcı sosyal sermayeyi korumak istemeleri olarak değerlendirilebilir. Suriyeli katılımcıların bireysel olarak da bu aile ve akrabalık içerisinde yaşadıkları, bu ağlarla sürekli temas içerisinde

oldukları görülmektedir. Tilly (1990:93)'nin ifade ettiği üzere, göçmenler yalnızca ağlar aracılığıyla göç etmemişlerdir, sonrasında da o ağların içerisinde yaşamaktadırlar. Göç sonrası Ankara'ya yerleşen Suriyeliler için de benzer bir durum söz konusudur. Örneğin K3'ün (Sr, erkek) Ankara'daki Suriyeli akraba çevresi 60, K14 (Sr, erkek) akraba çevresi 80 ve K4'ün (Sr, erkek) akraba çevresi ise 250-300 civarında kişiden oluşmaktadır. K3'ün (Sr, erkek) akrabalarının tamamı Önder Mahallesi'nde otururken; K4 (Sr, erkek), kentsel dönüşümden sonra tüm akrabalarıyla beraber Mamak ilçesine bağlı ancak yakın bir mahalleye taşınmıştır. Taşınma esnasında dahi akrabalık bağlarının korunması önem kazanmış, hep birlikte aynı mahalleye yerleşmişlerdir. Anlaşılabileceği üzere Suriyeliler için aile ve akrabalık dayanışması en önemli norm olarak ön plana çıkmakta, Suriyelilerin sosyal sermayesinin temelini oluşturmaktadır.

Suriye'den Ankara'ya akrabalarıyla değil de arkadaşları aracılığıyla gelen katılımcıların çevrelerine bakıldığında da ev, yurt ve okul arkadaşlarının Suriyeliler olduğu öğrenilmektedir. Çevre çapları ve yoğunluğu farklı olmakla beraber görüştüğümüz Suriyelilerin ilişki kurdukları ağların büyük bir çoğunluğu aile, akraba ve Suriyeli arkadaşlık ilişkilerinden oluşmaktadır. Ayrıca boş zamanlarında neler yaptıkları ve sosyal hayatları sorulduğunda, bu homojen sosyal ilişkilerini güçlendirecek, yeniden üretecek şekilde aile ve akraba ziyaretleri gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

“Birbirlerine çok giderler. Hele kadınlar daha fazla giderler. Hatunlar daha fazla gider gelirler. Yani şimdi bu mesela bakarsın geziyorlar. Akrabaya gidiyorlar.” (K4, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

“Erkeklerin bir tek Pazar günü var. O günü genelde evde geçiriyorlar. Sosyallikleri işle ilgili oluyor genellikle. Kadınlarda pazara gitmek. Sosyo-ekonomik durumdan da kaynaklı. Onun dışında bildiğim kadarıyla işte akşamları veya akşamüstleri parklarda bir yürüyüş olabiliyor. Parklarda oturup, çekirdek çatlama vs. olabiliyor. Durumu iyiye arabası olan varsa. Daha çok merkezde Kızılay'da, özellikle akşam pazarında rastlıyorum.” (K10, Tr, Kadın, V2 Çalışanı)

“Sohbetler oluyor. Mesela şimdi ben boş zamanımı bulur bulmaz akşamları direkt abimin yanına giderim. Günlük giderim. Yani haftanın 7 gününün 5 günü ya abim yanıma gelir ya ben giderim.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Ankara’da yaşayan Suriyelilerin sosyal hayatlarına ilişkin bulgulara ulaşan diğer çalışmalarda da, boş zamanlarında çoğunlukla evlerinde geçirdikleri veya mahalle sınırları içerisinde yaşayan Suriyeli akraba, komşu veya arkadaşlarını ziyaret ettikleri ortaya konulmuştur (Eraydın 2017:73; Güçer, Karaca, ve Dinçer 2013:619; Kavas vd. 2019:31). Suriyeli erkeklerin haftanın 6 günü çok yoğun çalışması, kalan boş zamanların akraba ziyaretleriyle doldurulması, ev sahibi toplumla dil farkı, ticari hayatta homojenleşen etnik, ekonomik ağlar, Suriye’ye kadar uzanan ulusötesi ağlar ve yaşanılan mahallelerin dışına çıkılmaması oldukça son derece yüksek kapalılık özelliği gösteren ağların oluşmasına neden olmaktadır. Sosyal sermaye yaklaşımlarına göre; kapalı sosyal ağlar, iletişim kanalı işlevi görerek bu ağlara dahil olanlar için paylaşılan normların etkililiğini ve ortak bir bilgi havuzunu oluşturmaktadır (Burt 2000; Coleman 1988).

Yaman (2016); Mersinde yaşayan Suriyelilerin sosyal sermaye potansiyelinin kendisini sivil toplum alanında Suriyeliler tarafından kurulan STK’lar ve ticaret alanında resmi işletmeler olarak ortaya çıktığını saha araştırmasıyla tespit etmiştir. Mersin’den farklı olarak Ankara’da; Suriyeli sosyal sermayesi ticari alanlarda işletmeler olarak resmi alana taşınmış olsa da, sivil toplum alanında bir Suriyeli STK’sı kurulmamıştır. Ancak Ankara’da ikamet eden Suriyelilerin sivil toplum alanında görünür olmaları, onlara yönelik ev sahibi toplum tarafında gerçekleştirilen STK faaliyetleriyle ortaya çıkmaktadır.

“Eğer bu işe STK’lar el atarsa onlar da bunlara dâhil olursa bir etkinlik yapıyorlar. Genel anlamda evcil bir yapıları var. Belki de bu Esad rejiminin dayatmış olduğu bir sistem aslında bu. Çok fazla dışarı çıkan insanlar değiller veya üç kişi bir araya gelip şunu yapalım, kendi kendilerine bir etkinlik oluşturalım diyenlerin sayısı çok azdır. Çünkü Suriye’de üç kişinin bir araya gelip bir şey yapması yasaktı. Yaptıkları en büyük etkinlik birbirlerini ziyaretidir.” (K1, Tr, Erkek, VI Yöneticisi)

“Biz mesela, toplantı vs. böyle bir şeyimiz yoktur yani. Ani zamanlarda falan birbirimizden haber alıyoruz, her zaman haberimiz oluyor birbirimizden ama toplantıları yapmıyoruz. Çünkü biz bizim ülkemizde değiliz, diyor. Başka ülkede, başka gözle bakılır buna mesela.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Suriyeliler kendi STK’larını kurmamış olsalar da kendilerine yönelik faaliyet gösteren STK’ları, kendi aralarında sosyalleşmek ve yeni ağlar geliştirmek için kullanmaktadırlar. Bu durum Suriyelilerin en yoğun yaşadığı Ulubey Mahallesi’nde Suriyelilere yönelik

faaliyet gösteren Türk Kızılayı Toplum Merkezinin raporuna da yansımıştır. Bu rapor için düzenlenen ankete katılan 109 Suriyeliden merkeze gelme amacına ilişkin anketin “*diğer Suriyelilerle buluşmak (evet-hayır)*” sorusuna 46 kişi evet olarak yanıtlamıştır. Bu oran Suriyelilerin toplum merkezinden faydalanma sebepleri arasındaki en yüksek evet cevabı alma oranı olarak dikkat çekmektedir (Karataş vd. 2018:55). Hem Vakıf-1 hem de Vakıf-2, benzer bir şekilde Suriyelilerin kendi aralarındaki ağlarını geliştirmeleri için de bir buluşma noktası özelliği göstermektedir. Çoğunlukla aynı ve nakdi yardımlar gerçekleştiren Vakıf-1 için bile bu durum geçerli görünmektedir.

“Beraber dostluk kurarlar. Dullar. Yetim aileleri olan eşler. Kimle en çok ilişkileri? Kendi aralarında. Nerede en çok buluşurlar? Derneğe yardıma gelir buluşurlar. Birbirinin numarasını aldıkları zaman, birbirlerini ziyarete giderler. Burada her zaman bakarsın ki 40-50 tane dul diyelim, her 4-5 tanesi birbiriyle bir bağlantı kurmuşlar.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Ankara’daki Suriyelilerin kendi STK’larını kurmamış olmaları, formal alanda görünür olmayan bir Suriyeli sosyal ağına ve sosyal sermayesine neden olmaktadır. Suriyeli STK’sı olmamasına rağmen araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların bu konuda en çok vurguladığı husus, yerel konularda gelişen olaylardan Suriyelilerin çok hızlı haberdar oldukları ve oldukça gelişmiş bir haber ağlarına sahip olduklarıdır. Vakıf-2’nin çalışanı K10 (Tr, kadın), bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Biz daha çok dış erişimlerde güven bağı kurup, merkeze davet ediyoruz. Görev tanımımı açıklıyorum. Ben işte burada bunları yapmak için varım dediğimde gerçekten ihtiyaç halinde bana geliyorlar. Bu şekilde bir iletişimimiz oluyor. Çok ciddi bir ağları var. Atıyorum bir tane enürezis vakası geldi ve enürezisi iyileştirdim. Sonra işte şu merkezde Yonca diye biri var çocuğumuzu ona götürelim denildi. Hiç abartmıyorum 1,5-2 ay boyunca sürekli enürezis vakalarına baktım. Sonra işte başka bir şey oluyor diyelim, bu sefer o şekilde geliyorlar. Kendi netvörkleri gerçekten çok güçlü.” (K10, Tr, Kadın, V2 Çalışanı)

Bu derece gelişmiş ağların oluşmasına ilişkin derinlemesine bir araştırma gerçekleştirildiğinde; Suriyelilerin geliştirdikleri yüz yüze etkileşimlerden de öte, bilgi paylaşımlarını çok yoğun şekilde Whatsapp ve Facebook gibi iletişim ve sosyal medya uygulamaları üzerinden gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Suriyeliler her alanda, her konuda sosyal medya veya iletişim grupları kurmakta ve sürekli olarak bu gruplardan

güncel paylaşımlar yapılmaktadır. Bu paylaşım grupları arasında akraba grupları, mahallelerde gelişen olaylara ilişkin gruplar, sosyal yardımlara ilişkin konularda gruplar, mahallede kiralık evlere ilişkin gruplar, eğitim konuları gibi genel gruplar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra örneğin engelli olan K7'nin (Sr, erkek) Suriyeli engellilerin kurdukları bir Whatsapp grubuna üye olduğu, eşini kaybeden K8'in (Sr, kadın) Suriyeli dul kadınların olduğu bir Whatsapp grubuna üye olduğu ve üniversite öğrencilerinin çok aktif bir grup olan "Ankara'daki Suriyeli Öğrenciler Birliği" adlı Facebook grubuna üye oldukları öğrenilmiştir. Ankara'da yaşayan Suriyelilerin bilgi ve deneyim paylaşımı noktasında sosyal medyayı çok iyi kullandıkları Çelik (2018:22)'in araştırması kapsamında sunulan bulgulardan olup; Erman (2017:110) da Önder Mahallesi'nde yaptığı çalışmasında, bölgede yaşayan Suriyelilerin ev sahibi toplumla aralarında çıkabilecek olaylara karşı kendilerini savunmak için bir haberleşme ağı kurduklarını aktarmaktadır. Bu gruplarda Suriyelilere özel konularda sürekli bir bilgi akışı olmakta olup, grupların tamamında Arapça kullanılmaktadır ve tamamının üyeleri Suriyelilerdir. Bu yönüyle bu gruplar da yüz yüze etkileşim alanında olduğu gibi kapalılık özelliği göstermektedir.

"Suriyelilerin habercileri var mesela, diyelim filan üniversitede filan sınav yapılır, bir şeyler yapılır mesela, gidip kaydolabilirsin. Bunu günlük haber var, Facebook'tan izleniyor. Oradan haberini alabilir. Başvuru yaparsın." (K3, Sr, Erkek, V1 Çalışanı)

"Özel bir durum olursa sormak için tabi K3'ü (Sr, erkek) direkt ararım. Ama bir de şöyle bir şey oluyor. Whatsapp grupları var. Bunlardan da mesela biz acizlerin özel bir grubu var. Onlarla mesela bilgileri paylaşıyoruz. Mesela nasıl kimlik çıkar, nereden rapor çıkar? Bunlar Suriyeliler arasında paylaşılır." (K7, Sr, Erkek, V1 Yararlanıcısı)

"Bilgi almak için ve güzel bir sosyal toplum oluşturmak için Whatsapp grubu var mesela. Burada yabancılar için yeni haberler, mesela devletin yeni kuralları, yeni kanunları, yani bizle ilgili şeyler paylaşılıyor." (K16, Sr, Erkek, V2 Yararlanıcısı)

Suriyelilerin Ankara'ya gelmeye başladıkları ilk dönemlerde, neredeyse her sorunlarını komşuları, bölgeye gelen hayırseverler ve STK'larla kurdukları ilişkiler aracılığıyla edindikleri yardımlar ve bilgiler sayesinde çözmelerine rağmen, zamanla bu durum değişmiş görünmektedir. Artık kendi aralarında kurdukları dayanışma ve iletişim ağları sayesinde; kayıt olma, barınma, iş bulma, eğitime erişim ve birçok konuda bilgi paylaşımı

sağlamaktadırlar. Kendi aralarında kurdukları bu iletişim ağları sayesinde Suriyeliler, yeni dahil oldukları ev sahibi toplumda her alanda gerçekleştirecekleri eylemlerin maliyetlerini azaltmaktadırlar. Literatürde daha çok bu tarz pozitif fonksiyonlarına odaklanarak kavramsallaştırılan “*Suriyelilerin dayanışma ağları*” veya “*Suriyeli sosyal sermayesi*” (Adıgüzel 2019; Yaman 2016) zaman zaman olumsuz birtakım sonuçlar da doğurabilmektedir.

5.5. ANKARA'DAKİ SURİYELİ SOSYAL SERMAYESİNİN KISITLAYICI SONUÇLARI

Suriyeli sosyal sermayesini temelinde Suriye'den taşınan aile, akraba, arkadaşlık ve hemşehrilik ilişkileri yatmaktadır. Göçmenler arasında kurulan homojen ilişkiler yeni girdikleri ve yabancı oldukları ev sahibi toplumda güvenli bir ortam sunmakta, hayatlarının yeniden kurmak için ihtiyaçları olan kaynaklara erişimlerini ve bu kaynakların erişimin maliyetlerini düşürecek bilgilere ulaşmalarını kolaylaştırmaktadır. Ancak bu kolaylığı sağlayan ağlar aynı zamanda göçmenlerin, ağların içinde kalarak ev sahibi topluma uyumlarını önünde engel oluşturmakta (Tilly1990:89) veya göçmen topluluğu üyelerinin özgürlüklerini sınırlandırabilmektedir (Portes 1998:17). Suriyelilerin hayatın her alanında homojenleşen ve bu homojenleşmenin kendisini mekânsal olarak da gösterdiği Önder ve Ulubey Mahallelerinde benzer bir süreç yaşanmaktadır. Vakıf-2'nin yararlanıcısı K18 (Sr, kadın) tarafından bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ben iş bulursam eğer hani kursumu bitirdikten sonra iş bulabilirsem eğer; bu bölgeden taşınmayı düşünürüz. Şu an değil ama. Yani Suriyelilerden uzak yaşadığında daha rahat eder insan. Çünkü çoğunluk olduğu zaman sorunların baş göstermesine neden oluyor. Ondan dolayı hani az olan yerde yaşamak daha iyi. Çünkü bu süreçte Ulubey'de gezdiğinde; kızlar, kadınlar tek başına yürüdüğü zaman yürüyemiyor. Çok sorun çıkıyor. Yani insanlar laf atıyor, işte giyinişine şeyine her şeyine karışıyorlar. Şöyle şeyler diyorlar işte: ‘Sen niye çıkıyorsun her gün? Toplum merkezine mi gidiyorsun? Ne yapıyorsun orada? Onlar sana fazladan bilgiler mi veriyorlar? Sana haklarını mı öğretiyorlar?’” (K18, Sr, Kadın, V2 Yararlanıcısı)

Suriye’de, babası çalışmasına izin vermediği için çalışamayan K18 (Sr, kadın), ailesini Suriye’de bırakarak burada kursa gittiği için kendisini şanslı hissettiğini; ancak saçlarını kapattığı ve giyimine dikkat ettiği halde mahallede sorunlar yaşadığını ifade etmektedir.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Önder ve Ulubey Mahallelerinde benzer problemler, tüm Vakıf-2 çalışanları tarafından dile getirilmiştir. Bölgede yaşayan kadınların kendilerine birçok konuda yararı olan sosyal sermayenin, bireysel özgürlüğünün sınırlandırılması ve ekonomik veya beşeri sermayelerini geliştirme bakımından, negatif sonuçlarından olabilmektedir. Kendisini dindar, namazlarını kılan birisi olarak tanımlayan ve Suriyeli nişanlısı da kapalı olan K15 (Sr, erkek), bölgede yaşayan kadınların özgür olamadıklarını ifade etmektedir;

“Bence Suriyelilerin Türklerle karışık yaşamaları daha iyi yani. Çünkü orada(Önder ve Ulubey) sıkıntılar oluyor. Açıkça söylüyorum mesela oraya açık bir kız giderse rahatsız olur yani. O giderse herkes ona bakar. Çünkü orada öyle bir şey yok. Ama Kızılay’da mesela, Maltepe’de, Yenimahalle’de, Keçiören’de, Tunalı’da falan herhangi bir yerde kimse öyle bir şey yapmaz. Ama orada oluyor yani.” (K15, Sr, Erkek, V2 Yararlanıcısı)

Suriyeli sosyal sermayesinin kısıtlayıcı yönleri STK’ların çalışanlarını ve faaliyetlerini de etkilemektedir. Örneğin Vakıf-1’in geliştirdiği “kardeş aile” projesi, ufak bir yanlış anlamaya sebep olabilecek bir durumun Suriyelilerin iletişim ağları içerisinde yayılarak vakfın adına zarar geleceği ve bir baskıya dönüşeceği korkusuyla kesintiye uğramıştır. Ayrıca vakfın en aktif çalışanı olan K3 (Sr, erkek), vakfın yararlanıcısı olan kadınlarla beraber görünmeme adına onları sokakta onları görmezden geldiğini ve her zaman çok dikkatli davrandığını ifade etmiştir.

“Yalnız ben işimin başındayım, muhatap olduğum vakit iş başında muhatap oluyorum. Sokakta muhatap olmam. Dul bir bayanla dışarıda başka, burada, iş başında başka. Ben şimdi burada, vakıfta, benimle muhatap olan kişiler, dullar mesela, çok rahat muhatap olurum, rahatça istediğim soruları sorarım. Ama sokakta gördüğümde tanımazlıktan gelirim. Yanlış bir anlaşılma olmasın, bu bayanla sokak ortasında neden duruyorsun, sen neyin nesisin olmasın diye.” (K3, Sr, Erkek, VI Çalışanı)

Sosyal sermaye yaklaşımını ilk geliştiren iki klasik kuramcından biri olan Coleman(1988:105), kapalılık özelliği gösteren homojen sosyal ağların, paylaşılan normların etkililiğini ve yaptırımını artırarak sosyal sermayenin bireylerin beşeri sermayelerini artırdığını ileri sürmüştür. Ancak Suriyeli sosyal sermayesinin homojen ve kapalı olma özelliklerinin, bilhassa kadınların gelişimi üzerinde oldukça olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir.

“Kadınlar ne yazık ki çalışmıyor. Çalışanı da 1-2 ay çalışıyor. Toplum baskısına dayanamayıp işi bırakabiliyorlar maalesef.” (K10, Tr, Kadın, V2 Çalışanı)

Suriyeli kadınların sokakta rahatça gezememeleri, bir işte çalışmalarına izin verilmemesinin yanı sıra STK’ların faaliyetlerine gitmeleri de engellenmektedir. Yüksek lisans tez çalışması için Önder Mahallesi’ndeki Suriyelilerin uyum sorunlarına ilişkin derinlemesine görüşmeler gerçekleştiren Altunay-Yılmaz’ın katılımcısı Suriyeli bir kadın; psiko-sosyal destek almak için bölgedeki bir STK’nın merkezine gitmek istemesine rağmen, eşinin “ben sürekli evden çıkan kadın sevmem” gerekçesiyle engellendiğini dile getirmiştir (Altunay-Yılmaz 2018:148). Özellikle Vakıf-2 bu konularda çok çeşitli sorunlar yaşamaktadır.

“İşte erkek geliyor istediği yere gidebilir falan, istediği yere geçebilir. Konuşabilir falan. Bu onlarla yani onlar sorun yaşamıyorlar bu konuda. Ama kadınlar çok yaşıyorlar. Yani gerçekten çok yaşıyorlar. Tanıdığımız yani çok kadın da vardı yaşıyorlar. İşte ailesi kabul etmiyor. Yani buraya gelmeyi çok büyük bir şey görüyorlar. İşte geçen mesela bir kadın şey demişti: Ben buraya nasıl geleceğim bir daha? Psikologla görüşmek istiyor. Yani gerçekten çok ihtiyacı da var. Ailesi ona bile izin vermiyor. İşte nasıl gidiyorsun bu yerlere, seni bozarlar falan. Çok olumsuz bakıyorlar yani. Kadınların buraya, tabii erkekler bunu yapıyor, buraya gelmelerine şey ya çok kötü bir şey görüyorlar. Hatta kaç defa buna rastladık. Erkekler buraya gelmişlerdi, işte onlara danışmanlık veriyorduk. Şöyle diyorlar; işte bizim kadınlarımız da erkek gibi olmuşlar. Burası gibi yerlere gidiyorlar ve erkek gibi olmuşlar diyorlar. Kadınlarımız hepsi bozulmuş falan diyorlar. Buraya geldikten sonra. Türkiye onları bozdu falan.” (K11, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

“Daha önceden daha fazla kaynaşma etkinliklerimiz vardı. Hem Türkler hem Suriyelilerle beraber. Birlikte konuşabiliyorlar, gülebiliyorlar, eğleniyorlar. Ama merkezin dışında bu kadar samimi olamıyorlar. Bir kere onların kadınları evden çıkamıyorlar. Kafeye gitmek Kızılay’a gitmek imkânsız bir şey.” (K12, Ir, Kadın, V2 Çalışanı)

Suriyeli sosyal sermayesinin kısıtlayıcı sonucu yalnızca erkeklerin kadınlara uyguladığı ve yalnızca Suriyeli kadınlara yönelik bir bireysel özgürlüğün sınırlanması değildir. Bu sınırlamalar Vakıf-2’nin Suriyeli olmayan kadın çalışanları için de hem merkezin dışında hem de merkezin içinde etkili olabilmektedir.

“Diğer kurumlar nasıl bilmiyorum ama bizim kurumun ilkeleri var. İlkelerinden biri farklılıklara saygı. Gelenlere bunu anlatıyoruz. Başlarda değişik olabiliyordu. Mesela aşağıda çalışan bir kadın arkadaşımız Hristiyan. Haç takmasından veya açık giyinmesinden çok rahatsız oluyorlardı. Ya da bana sürekli ‘Sen Müslümansın ama saçın açık’ gibi eleştirilerde bulunuyorlardı. Biz de onlara ‘Herkesin hassasiyetine, inancına saygımız var. Biz nasıl ki sizin siyah çarşafınıza saygı duyuyorsak sizin de saygı duymanızı bekliyoruz’ diyoruz. Özellikle yazın askılı giymemeye çalışıyoruz. Çünkü onlar için çok ekstrem düzeyde bir açıklık.” (K10, Tr, Kadın, V2 Çalışanı)

Vakıf-2'nin Hristiyan kadın çalışanı K12 (Ir, kadın), gerek toplum merkezinde gerekse toplum merkezinin dışında başına bir şeyler gelmesinden zaman zaman korktuğunu ifade etmektedir. Vakfın çalışanlarının hissettiği bu baskı yalnızca bireysel olarak kalmamakta, kurumun faaliyetlerini gerçekleştirirken de oldukça dikkatli ve hassas davranmaya yönlendirmektedir. Örneğin kadın sağlığı üzerine eğitimlerde insan anatomisini gösteren maketlere tepki gösteren kadınlar sınıftan çıkabilmekte, merkezde veya etkinlikte eğitimci dahi olsa erkek bir kişinin ortamda bulunmasıyla kadın yararlanıcılar kurumu terk edilebilmektedirler. Benzer bir özgürlük sınırlandırmasına Erman; Önder mahallesinde gerçekleştirdiği saha araştırması kapsamında ziyarette bulunduğu ve Suriyelilerin işlettiği bir informel okulda rastlamıştır. Bu okulda, bir üniversiteden gönüllü olarak eğitim vermek amacıyla gelen ve içlerinde batı ülkelerinden değişim programı kapsamında Türkiye’de bulunan yabancı üniversite öğrencilerinin de bulunduğu bir grupla karşılaşmıştır. Bu grubun kadın üyelerinin Suriyeli çocuklara eğitim verebilmek için başlarını kapamak zorunda bırakıldıklarına ve yalnızca kızların olduğu sınıflarda bulunmalarına izin verildiğine şahit olmuştur. Bu bölgede yaşayan Suriyelilerin kanaat önderleri pozisyonunda olan öğretmenlerin Suriye’deki kültürel normları ve kuralları uygulamakta oldukça ısrarcı oldukları öğrenilmiştir (Erman 2017:117). Suriyelilerin informel okullarının kapatılarak, Suriyeli çocukların karma eğitim veren resmi okullara başlamasıyla bu normlar kız çocuklarının okula gönderilmemesi şeklinde bir sonucu da doğurmaktadır (Çelik 2018:28). Bağlayıcı sosyal sermayenin temelinde homojen sosyal ağlarla beraber olan bu sosyo-kültürel normlar o denli etkili olabilmektedir ki; Vakıf-2 çalışanları, Türkçe öğrenimi teşvik edebilmek veya toplumsal cinsiyet gibi konuları anlatabilmek ve yararlanıcılarını ikna edebilmek için dini kaynakların yorumlarını söylemlerine dahil etmek durumunda kalabilmektedirler.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasında, gerek uluslararası göç gerekse sivil toplum çalışmaları literatüründe en önemli makro yapısal aktör olarak kabul edilen devletin sınırlayıcı gücünü yitirdiği bir süreçte gelişen Suriyeli göçmen ağlarının ve Suriyeli-STK ilişkisinin sosyolojik bir bakış açısıyla derinlemesine anlaşılması amaçlanmıştır. Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren Vakıf-1 ve Vakıf-2'nin Ankara'da yaşayan Suriyeli topluluğuyla iç içe geçmiş ilişkilerinin sosyal dinamikleri, nitel araştırma yöntemlerinin imkanlarına başvurulmasıyla zengin bulgulara ulaşılmasına kaynaklık etmiştir. Suriyeli-STK ilişkisinin iki taraflı doğası gereği hem STK'lara hem de ilişki içerisinde Suriyeli topluluğuna ilişkin veriler toplanarak bu ilişkinin niteliği Suriye'den Ankara'ya göçün gelişimi içerisinde bütünlüklü olarak ele alınmıştır. Neticede bu araştırma kapsamında; hem Ankara'da yaşayan Suriyeli topluluğuna hem de Ankara'daki Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten iki farklı STK'nın Suriyeliler ile geliştirdiği ilişkilere dair sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın en önemli sonuçlardan biri, ev sahibi toplumdan ayrılmış ve topluluk düzeyinde bir Suriyeli sosyal sermayesinden Ankara için bahsedilebileceğidir. Ankara'daki Suriyeli sosyal sermayesinin inşasında, göç süreci ve sonrasında aile, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinin Suriyelilerin eylemlerinde ne denli etkili olduğundan yola çıkılarak, sosyal ağların temel unsur olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Suriyeliler, ağlar aracılığıyla Ankara'ya göç etmesine rağmen, bu ağlar çeşitli potansiyel kaynaklar içermesiyle bir anlam kazanmıştır. Bu bağlamda, Suriyelilerin Ankara'da inşa ettiği toplumsal ağlarla erişebilecekleri kaynaklar; güvenli yaşam ortamı, barınma, iş bulma, sağlığa erişim, eğitime başlama ve STK'lar aracılığıyla mesleki eğitim kurslarına katılım, aynı ve nakdi yardım alma olarak belirlenmiştir.

Suriye'de başlayan iç savaşın meydana getirdiği güvensiz ortamdan kaçan Suriyelilere, Türkiye'nin temel insan hakları refleksiyle kapılarını açmasıyla Ankara'ya gelen Suriyeliler; devlet tarafından herhangi sınırlamayla karşılaşmadan kendi göç ağlarını kolaylıkla inşa etmişlerdir. Halep'in belli bölgelerinden, Ankara'nın belli mahallelerine işlerlik kazanan bu göç ağları ile beraber Suriyeliler; aile, akrabalık, arkadaşlık ve hemşehrilik ilişkilerini Ankara'nın Siteler sanayisine yakın belli mahallelerine taşıyarak kendi yaşam alanlarını kurmuşlardır. Yoğunlaşan göçmen ağlarının kendini mekânsal

olarak da göstermesi sonucu Önder ve Ulubey Mahalleleri, “Küçük Halep” olarak anılmaktadır. Bölgede gelişen etnik ekonomi ve Halep’ten tanıdık güven veren ortam, Suriyelilerin bölge mahallelere toplanmasına sebep olan karşılıklı bir beslenmeyi sağlamıştır. Bu mekânsal yoğunlaşma ile hem sosyal hem de ticari hayatta giderek homojenleşen ağlar, topluluk düzeyinde bir Suriyeli sosyal sermayesinin inşasının temelini oluşturduğu gözlenmiştir. Homojen ağlar göz önüne alındığında, Suriyeli sosyal sermayesinin bir boyutu “bağlayıcı sosyal sermaye” türü olarak kavramsallaştırılması uygun görülmüştür. Fakat zorunlu göç deneyiminin Suriyelilerin ekonomik ve beşeri sermayelerinin büyük oranda değerini kaybetmesiyle ilişkili olarak, Ankara’daki Suriyeli sosyal sermayesinin çok fazla pozitif şartlar sunmadığı da tespit edilmiştir.

Göç sürecinde Ankara’ya yerleşen Suriyeliler için aile ve akrabalık dayanışmasının en önemli norm olarak ön plana çıktığı ve bağlayıcı sosyal sermayenin merkezini aile ve akrabalık ilişkilerinin oluşturduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Öyle ki kentsel dönüşümden sonra bir başka yere taşınırken dahi, akrabalık bağlarının korunması ve birlikte hareket edilmesi Suriyeliler arasında önemsenen bir husus olmuştur. Çevre çapları ve yoğunluğu farklı olmakla birlikte Suriyelilerin ilişki kurdukları ağların büyük bir çoğunluğu aile, akrabalık ve Suriyeli arkadaşlık ilişkilerinden oluşmaktadır. Ayrıca boş zamanlarında ve sosyal hayatlarında da bu homojen sosyal ilişkilerini güçlendirecek, yeniden üretecek şekilde aile ve akraba ziyaretleri gerçekleştirmektedirler. Suriyeli erkeklerin haftanın 6 günü çok yoğun çalışması, kalan boş zamanların akraba ziyaretleriyle doldurmaları, ev sahibi toplumla dil farkı, ticari hayatta homojenleşen ekonomik ilişkiler, Suriye’ye kadar uzanan ulusötesi ağlar ve çeşitli nedenlerle yaşanan mahallelerin dışına çıkılamaması, Suriyeliler arasında kapalı sosyal ağların oluşmasına neden olmaktadır. Bu kapalı sosyal ağlar, paylaşılan normların etkililiğini sağlarken ağlara dahil olanlar için ortak bir bilgi havuzu da oluşturmaktadır. Suriyeliler, yüz yüze etkileşimlerden yanı sıra, bilgi paylaşımı için Whatsapp ve Facebook gibi iletişim ve sosyal medya ağlarını yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar. Her alanda ve her konuda kurdukları sosyal medya grupları ile kendi aralarında sürekli güncel bilgi paylaşımları yapmaktadırlar. Böylece Suriyelilerin STK’larla kurdukları zayıf ağlar aracılığıyla edindikleri norm ve bilgiler de kendi aralarında kurdukları ağların kapalılık özelliği sayesinde topluluk içinde kolaylıkla ve yoğun şekilde yayılmaktadır.

Araştırma boyunca edinilen bilgiler göz önünde tutulduğunda Suriyelilerin Ankara’da

ağır maddi sıkıntılar çekmelerinin temel iki sebebi olduğu görölmektedir: Birincisi, maddi birikimleri veya ekonomik sermayeleri olan ev, araba, tarla, arsa ve dükkan gibi mülklerini savaş nedeniyle kaybetmiş veya Türkiye'ye getirememiş olmalarıdır. İkincisi ise, göçten önce edindikleri dil, zanaat, meslek ve diploma gibi beşeri sermayelerinin Türkiye'de geçersiz veya değerini kaybetmiş olmasıdır. İç savaşın tüm Suriye'de etkisini göstermesiyle, ellerindeki nakit birikimler, zaten düşük olan Suriye para birimi değerinin daha da düşmesiyle erimiş ve gayrimenkulleri değer kaybetmiş, yıkılmış veya satılamamıştır. Böylece Suriyelilerin ekonomik sermayeleri Ankara'ya aktarılamamıştır

Suriyelilerin yasal yollardan çalışmalarına ilişkin düzenlemelerin gecikmesi ve halen tam olarak düzene girmemiş olmasının, özellikle profesyonel meslek sahibi olan Suriyeliler için ciddi sorunlar teşkil ettiği ve halen bu sorunların sürdüğu gözlenmiştir. Bütün birikimini ve kariyerini geride bırakan profesyoneller, Ankara'da ayakta kalabilmek için farklı iş alanlarında çalışmak zorunda kalmışlardır. Yalnızca üniversite mezunu olan veya profesyonel bir meslek sahibi olanlar bu durumda değildir. Belli bir işte uzmanlaşmış zanaatkarlar, esnaflar veya işçiler için de benzer bir durum söz konusu olmaktadır. Ankara'da yaşayan Suriyelilerin göç etmeden önce Halep'te, orta düzey sosyo-ekonomik statüye sahip oldukları; buna karşın, zorunlu göç sonrası Ankara'nın en düşük sosyo-ekonomik seviyesi olan bölgelerinde yaşadıkları ve en düşük statülü içlerinde çalışmaya mecbur kaldıkları görölmektedir.

Suriyeli sosyal sermayesinin inşası her ne kadar Ankara'ya taşınan dayanışma ağları üzerinden inşa olsa da sahip oldukları ve erişebildikleri imkanların kısıtlılığı da Suriyelilerin sosyo-ekonomik seviyelerinin oldukça düşük seyretmesine neden olmaktadır. Ankara'da ikamet eden Suriyelilerin kendi homojen iletişim ağları dışında, alternatif bilgi kanallarına ulaşmalarının önündeki en önemli engel Türkçe bilmemeleridir. Suriyelilerin Türkçe bilmemeleri; zorunlu göç sonrasında Ankara'da ekonomik sermayelerini arttıramamalarının, içinde buldukları sosyo-ekonomik düzeyin üstüne geçememelerinin ve bölge dışarısındaki piyasalara, fırsatlara veya iş pozisyonlarına erişememelerinin önünde en büyük engellerden biri olarak kendini göstermektedir. Suriyelilerin dil bilmemeleri yalnızca iş hayatında geliştirecekleri köprü kuran sosyal sermayenin önünde bir engel değildir. Hayatın her alanında günden güne homojenleşen ağlarının dışına çıkabilmelerinin, köprüler kuran ağlar inşa edebilmelerinin önünde de en önemli engellerden biridir. Özellikle komşuluk ilişkilerinde ortak bir dil

üzerinden anlaşılabilmesi köprü kuran bağların gelişmesinin önüne geçmesinin yanı sıra, kültür farklarıyla beraber sorunların kaynağını oluşturabilmektedir.

Devletin göç süreci üzerindeki sınırlayıcı etkide bulunmaması; göç ağlarının serbestçe işlemeye başlamasına imkan verdiği gibi, Türkiye’de Suriyelilere yönelik faaliyetler için STK’lara da geniş bir alan açmıştır. Türkiye genelinde yaşanan Suriyelilere yönelik sivil toplum hareketliliği Ankara’da da yaşanmıştır. Hayatlarından ekonomik, beşeri ve sosyal sermayeleri gibi neleri varsa alıp götüren bir iç savaştan kaçan Suriyelilerden Ankara’ya yaşamak için tercih edenler, devlet kurumlarından önce sivil toplumla ve STK’larla karşılaşmışlardır. Öyle ki Ankara’ya gelmeye başladıkları ilk dönemlerde STK’lardan önce sivil vatandaşlar el uzatmış, temel bazı ihtiyaçları onlar tarafından karşılanmıştır. Dolayısıyla Suriyelilere yönelik Ankara’daki sivil toplum alanının yalnızca STK faaliyetleriyle sınırlı olmadığı gözlenmiştir.

Suriye’de uzun yıllar hüküm süren Baas rejiminin otoriter yapısı, Suriye’de bir sivil toplumun ve STK’ların gelişmesine izin vermediği için Ankara’ya gelen Suriyelilerde geçmişten getirdikleri bir sivil toplum anlayışı olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle yardım gördükleri STK’ları devlet veya devlete bağlı kuruluşlar olarak algılamışlardır. Suriyelilerin Ankara’ya geldiklerinde, sivil toplum ve STK’lar adına karşılaştıkları faaliyetler ilk olarak ayni ve nakdi yardımlar olmuştur. Bu nedenle zorunlu göç sürecinde Ankara’yı tercih eden Suriyelilerin sivil toplum anlayışları bu yardım ve hayır faaliyetleri çerçevesinde gelişmiştir.

Bu çalışmada kapsamında, Suriyelilere yönelik gerçekleştirilen sivil toplum faaliyetlerinde güven normunun çok önemli olduğu anlaşılmıştır. Çünkü sivil toplum adına her faaliyetin yasaklandığı ve bu tarz faaliyetlerin suç teşkil ettiği bir rejim ortamında iç savaşı yaşayan Suriyeliler için kurumlara ve insanlara güvenmek çok zor olmaktadır. Bu durumdan ağırlıklı olarak ayni ve nakdi yardım yapan Vakıf-1 çok fazla etkilenmezken, aktif katılım gerektiren faaliyetler yürüten Vakıf-2 Suriyelilerin geneline ulaşmakta zorluk çekmektedir. Söz konusu güven kaygısını aşmak için STK’lar ayni ve nakdi yardımlar dışındaki faaliyetlerini duyurabilmek veya katılımları artırmaya yönelik güven kazanma odaklı çalışmalar yürütmektedirler. Ayrıca güvensizlik durumunun Ankara’daki Suriyeli topluluğu içerisinde çıkan, açık ve resmi alana taşınmış bir

STK'nın önünde engel olduğu görülmektedir. Suriyelilerin Ankara'da bu nedenle STK kurmadıkları anlaşılmıştır.

Suriyelilerin sivil toplum alanına yönelik bazı olumsuz tutumlarına rağmen, yaşanan en önemli gelişme, daha önceden yardım alan veya yararlanıcı olan Suriyelilerin zaman içerisinde her iki STK'ya çalışan olarak dahil olmalarıdır. Görüşülen STK'larda Suriyeli çalışanların olması her iki STK'nın bölgede yaşayan Suriyelilerle kurumsal faaliyetlerden öte yatay sosyal ilişkiler geliştirebilmesini sağlamıştır. Bu durumun farkında olan ve daha çok aktif katılımı gerektiren sivil toplum faaliyetlerinde bulunan Vakıf-2'nin yöneticileri de Suriyeli çalışanları üzerinden inşa ettiği ağlar üzerinden STK'nın etkinliklerini geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Çalışma boyunca Ankara'daki Suriyelilere yönelik sivil toplum alanında kadınların yoğunlukta olduğu gözlemlenmiştir. Suriyeli erkeklerin evlerinin geçimlerini sağlamak için haftanın 6 günü ağır çalışma koşulları altında, uzun saatler çalışıyor olması sivil toplum alanında kadınların ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı, STK'ların yüksek oranda Suriyeli kadınlarla bağlantı kurmaları ve yatay ilişkiler geliştirmesi nedeniyle birtakım sosyo-kültürel temelli tepkiler meydana gelmiştir. Bölgede yaşayan Suriyelilerin kadınlara yönelik özgürlük sınırlayıcı tutumlarının altında, sosyo-kültürel boyut kazanmış birtakım dini normlar yatmaktadır. Ancak kültürel ve yüzeysel gibi görünen bu bireysel tepkiler, belli bir süre sonra Vakıf-2'nin etkin faaliyetlerine karşı; Suriyeli erkeklerden gelen kitlesel bir tepkiye dönüşmüştür ve halen böyle bir tehlikesinin olduğu söylenebilir. Ancak burada önemli olan husus Vakıf-2'nin Suriyeli kadınlara yönelik faaliyetlerinin etkisinin yalnızca faaliyetlere katılan bireylerin kişisel değişimleri düzeyinde kalmayarak, bölgede yaşayan Suriyeli topluluk düzeyinde bir etkiye kavuşmuş olmasıdır. Bu denli bir değişimin olmasında, Vakıf-2'nin kurumsal faaliyetlerden öte, merkeze düzenli olarak gelen kadınlarla kurdukları yatay ilişkilerin etkili olduğu değerlendirilebilir. Çünkü bu ilişkiler çok güçlü olmasa da Suriyeli kadınların ihtiyaçlarını ve hayatlarını geliştirme konusunda oldukça etkili olmuştur.

Giderek homojenleşen ağlar üzerinde yükselen Ankara'daki Suriyeli sosyal sermayesi, komşuluk, eğitim ve iş hayatı gibi alanlarda ev sahibi toplumun üyeleriyle kurulan ilişkiler sayesinde çeşitlenmektedir. Suriyelilere yönelik faaliyetleri ve Suriyelileri çalışanları olarak dahil etme süreçleriyle Vakıf-1 ve Vakıf-2, yatay ve köprü kuran ağların

kurulduğu bu alanlardan biridir. Ancak, STK çalışanlarının, bağışçıların veya gönüllülerinin bölgede yaşayan Suriyelilerle kurdukları ilişkiler diğer etkileşim alanlarından ayrılmaktadır. Çünkü Suriyeliler için sivil toplum alanları, ev sahibi toplumun üyeleriyle güven içerisinde ilişki kurabildikleri ve dışlanma deneyiminin neredeyse hiç yaşanmadığı alanlar olma özelliğiyle diğer köprü kuran ağların geliştiği alanlardan farklıdır. Diğer yandan; Ankara’da binlerce Suriyeliye ulaşmış ve Suriyeli STK çalışanları da olan her iki STK’da kurulan ilişkilerin güçlü ve kalıcı bağlara dönüşmesinin çok zor bir süreç olduğu anlaşılmıştır.

Her iki STK’nın inşa ettiği ağların zayıf bağlar olma özelliği göstermesiyle beraber, bu yatay ağların en önemli niteliği iletişim kanalı olarak Suriyeliler için gerekli bilgilerin etkin bir biçimde aktarımını sağlayabilmeleridir. Bu bağlamda görüşülen vakıfların inşa ettiği köprü kuran ağlar aracılığıyla aktarılabilen bilgiler üç grupta toplanabilir: Birinci olarak iş ve eğitim imkânına erişime ilişkin bilgiler. İkinci olarak ev sahibi toplumla beraber ortak yaşamın kolaylaşmasına ilişkin kültürel normlara ilişkin bilgiler. Üçüncü olarak ise yasal haklarına ilişkin normların bilgi paylaşımıdır. Suriyelilerin sermaye biçimlerini Türkiye’ye aktaramamalarıyla hayatlarına sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı bir şekilde başlamaları, dil ve kültür farkı nedeniyle ev sahibi toplumla çıkan sorunlar ve Suriyelilerin Türkiye’ye kitlesel sığınma süreci içerisinde değişen ve gelişen yasal statüleri ile birlikte düşünüldüğünde, her bilgi grubunun Suriyeliler için ne derece kritik öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Suriyelilerin Ankara’ya gelmeye başladıkları ilk dönemlerde, neredeyse her sorunlarını komşuları, bölgeye gelen hayırseverler ve STK’larla kurdukları köprü kuran ağlar aracılığıyla edindikleri yardımlar ve bilgiler sayesinde çözmelerine rağmen, zamanla bu durum değişmiş görünmektedir. Artık, daha çok kendi aralarında kurdukları dayanışma ve iletişim ağları sayesinde ihtiyaçlarına çözüm bulmaktadırlar. Örneğin; kayıt olma, barınma, iş bulma, eğitime erişim ve birçok konuda kendi aralarında bilgi paylaşımı sağlamaktadırlar. Kendi aralarında kurdukları bu iletişim ağları sayesinde Suriyeliler, yeni dahil oldukları ev sahibi toplumda her alanda gerçekleştirecekleri eylemlerin maliyetlerini azaltmaktadırlar.

Ankara’da yaşayan Suriyelilerin ağlarının kapalılık özelliği göstermesi, yapısal boşluklar oluşturarak hem Türkçe hem de Arapça bilen Suriyeli STK çalışanlarının bireysel

anlamda aracılık rolünün ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, aynı zamanda, her iki STK'nın da ev sahibi toplumla Suriyeli topluluğu arasında yatay ilişkiler kurmasını kolaylaştırarak köprü kuran sosyal sermayenin inşasının önünü açan faktörlerden biridir. Ayrıca devlet kurumlarının son dönemlerde Suriyeli tercümanlar çalıştırmaya başlamasıyla; STK'ların Suriyeli çalışanları ve devlette çalışan Suriyeliler arasında yeni gelişen bir ağ oluşmuştur. Bu yeni gelişme devlet kurumları ile STK'lar arasında resmi bağlantıların ötesinde bir sosyal sermaye gelişimi alanı olabileceği değerlendirilebilir. Daha sonraki çalışmalarda hem STK'larda hem de devlet kurumlarında çeşitli görevler alan Suriyelilere yönelik araştırmalarda bulunulabilir.

Görüşülen vakıfların Suriyeli çalışanlarının hem Türkçe hem Arapça bilme beşeri sermayeleri, bu STK'larda onlara iş imkanı olarak dönmesinin yanında, oluşan yapısal boşlukta aracı olma rolünü elde etmeleri sayesinde STK'nın karar almasında etkili olma, hem Türklerden hem Suriyelilerden çevre edinme ve Suriyeli topluluğunun içerisinde saygın bir statü sahibi olma gibi getiriler sağlamıştır. Suriyelilerin en yoğun yaşadığı mahallelerde faaliyetlerini yürüten Vakıf-1 ve Vakıf-2'de çalışan Suriyelilerin bireysel aracı olma rolü yalnızca STK'lar ile Suriyeli topluluk arasında sınırlı kalmamaktadır. Devletin bazı kurumları da Suriyelilerle iletişime geçmek, Suriyelilerden bilgi almak veya aktarmak için STK'ların çalışanlarını aracı olarak kullanmaktadırlar.

Ankara ikamet eden Suriyelilere birçok konuda yararı olan bağlayıcı sosyal sermayenin negatif sonuçlarının da ortaya çıkabileceği gözlenmiştir. Özellikle kadınların çalışması, eğitim görmesi, STK faaliyetlerine katılması veya diğer özgürlüklerine ilişkin konularda aile, akrabalık, komşuluk ilişkilerinin kısıtlayıcı etkisinden bahsedilebilmektedir. Çoğu zaman kadınların çalışmalarına izin verilmemekte, işe başlayanlar da baskıdan dolayı işlerini bırakmaktadır. Suriyeli kadınların, bir işte çalışmalarına izin verilmemesinin yanı sıra sokakta rahatça gezmeleri, STK'ların faaliyetlerine katılmaları veya MEB'e bağlı karma okullara gitmeleri de engellenmektedir. Suriyeli sosyal sermayesinin kısıtlayıcı sonucu yalnızca erkeklerin kadınlara uyguladığı ve yalnızca Suriyeli kadınlara yönelik bir bireysel özgürlüğün sınırlandırılması değildir. Görüşülen her iki STK'nın kurumsal faaliyetlerinin kısıtlanmasına da sebep olmuştur. Ayrıca bu kısıtlamalar Vakıf-2'nin Suriyeli olmayan kadın çalışanları için hem merkezin dışında hem de merkezin içinde etkili olabilmektedir. Vakıf çalışanları ve Suriyeli katılımcıların deneyimleri ve kaygıları bu sonuca ulaşmakta etkili olmuştur.

Ankara’da yaşıyan Suriyelilerin günden güne homojenleşen ağlar üzerinden inşa ettikleri Suriyeli sosyal sermayesi hem topluluğun Suriyeli üyelerinin hem de bölgede faaliyet gösteren STK’ların özgürlüklerini sınırlandıracak düzeye ulaşmıştır. Ayrıca, genel anlamda, Suriyeli sosyal sermayesinin ev sahibi toplumun tabakalaşması içerisinde yukarı hareketliliğe imkan sağlayabilecek daha iyi bir ekonomik veya beşeri sermaye vaat edebilecek ölçüde ağları veya kaynakları içermediği söylenebilir. Netice itibariyle; Ankara’daki Suriyelilerin toplumsal yaşamında Suriyeli sosyal sermayesi, temel ihtiyaçların karşılanmasından öte diğer sosyal sermaye biçimlerine dönüşümü bakımından zenginleştirici veya geliştirici sonuçları olan bir sermaye biçimi olarak değerlendirilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin. 2002. *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. 1. baskı. Şişli, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Yusuf. 2019. "Kentin Yeni Sivil Aktörleri İstanbul'daki Suriyeli Dernekler". *Şehir Düşünce* (13):197.
- Adler, Paul S. ve Seok-Woo Kwon. 2002. "Social Capital: Prospects for a New Concept". *Academy of Management Review* 25.
- Ager, A. ve A. Strang. 2008. "Understanding Integration: a Conceptual Framework". *Journal of Refugee Studies* 21(2):166-91.
- Ager, Alastair, Alison Strang, ve Behailu Abebe. 2005. "Conceptualizing Community Development in War-Affected Populations: Illustrations from Tigray". *Community Development Journal* 40(2):158-68.
- Ağcasulu, Hülya. 2017. "Sosyal Sermaye Kuramı ve Temel Bakış Açılarının Karşılaştırılması". *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 8(17):114-114.
- Akgül, Arif, Alican Kaptı, ve Oğuzhan Ömer Demir. 2015. "Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz". *The GLOBAL A Journal of Policy and Strategy* 1(2):22.
- Akman, Kaan. 2018. "Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İşbirliği". *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* 1(3):15.
- Akpınar, Rasim. 2017. "Metropollerde Yaşayan Suriyelilerin Yaşamlarında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 22(Göç Özel Sayısı):13.
- Altun, Nurullah. 2011. "Sosyal Sermaye'nin Çocuk ve Genç Suçluluğuna Etkisi". Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Altunay-Yılmaz, Lal. 2018. "Adjustment Experiences of Syrian Refugees in Turkey: Findings from a Community-Based Participatory Research". Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Apak, Hıdır. 2016. "Uluslararası Göç ve Sivil Toplum: Suriyeli Göçmen STK'lar". Ss. 274-82 içinde *Sosyal Bilimler Genç Akademisyenler Sempozyumu 1*, editör B. Toprak, A. Akbaş, ve F. Özçelik. Mardin: Kadim Akademi.
- Aras, Bülent ve Yasin Duman. 2018. "INGOs' Assistance to Syrian Refugees in Turkey: Opportunities and Challenges". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 1-14.
- Asar, Aydoğan. 2016. *Göç Yönetimi*. 2.Baskı. Ankara: Seçkin.

- Aydemir, Mehmet. 2011. "Toplumsal İlişkilerin Sosyal Sermaye Değeri (Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Üzerine Bir Araştırma)". Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bakioğlu, Akın, Feray Artar, ve Hüseyin İzmir. 2018. *Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri*. Ankara: Sosyoloji Derneği.
- Bankston III, Carl L. 2014. *Immigrant Networks and Social Capital*. 1. Published. Cambridge: Polity Press.
- Başak, Suna ve Nail Öztaş. 2010. "Güven Ağbağları, Sosyal Sermaye ve Toplumsal Cinsiyet". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dergisi* 12(1):27–56.
- Bayhan, Vehbi. 2002. "Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm". *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26(1):13.
- Bayrak, Hakki Caner. 2018. "Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği". Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Bourdieu, Pierre. 1986. "The Forms of Capital". Ss. 241–58 içinde *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, editör J. Richardson. New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, Pierre ve Loïc J. D. Wacquant. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Budosan, Boris, Sabah Aziz, Marie Theres Benner, ve Batoul Abras. 2016. "Perceived Needs and Daily Stressors in an Urban Refugee Setting: Humanitarian Emergency Settings Perceived Needs Scale Survey of Syrian Refugees in Kilis, Turkey". *Intervention* 14(3):293-304.
- Burt, Ronald S. 2000. "The Network Structure of Social Capital". *Research in Organizational Behavior* 22:345-423.
- Callet-Ravat, Lauranne. 2015. "Suriyelilere Yönelik Çalışmalarında Yerel-Uluslararası Eşgüdüm ve Tamamlayıcılık". s. 156 içinde *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü, 156*, editör Y. Bulut. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Castles, Stephen, Hein de Haas, ve Mark J. Miller. 2014. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Fifth edition. New York: Guilford Press.
- Cloeters, Gabriele, Souad Osseiran, Kristen Biehl, Wiebke Hohberger, Emre Üçkardeşler, ve Hande Paker. 2018. *Türkiyedeki Suriyeliler*. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi.

- Coleman, James S. 1988. "Social Capital in the Creation of Human Capital". *American Journal of Sociology* 94:95-120.
- Coleman, James S. 1990. *Equality and Achievement in Education*. Boulder: Westview Press.
- Çatır, Gül. 2012. "Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarına Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitleli Göçün Analizi". Ss. 217-32 içinde *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, editör S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner. İletişim Yayınları.
- Çebi, Emrin. 2017. "Suriyelilerin Uyum Sürecinde Türk STK'larının Rolü". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 87-107.
- Çelik, Kezban. 2018. "Kültürlerarası Duyarlılık ve Birlikte Yaşama - Odak Grup Toplantılarına İlişkin Değerlendirme Raporu". *Hacettepe Üniversitesi* 41.
- Çelik, Vasfiye ve Şerife Pekküçükşen. 2017. "Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Konusundaki Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme". *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi* 3(53):1273-83.
- Çorabatır, Metin ve Fikret Hassa. 2013. *Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler için Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor*. Ankara: İGAM.
- Danış, Didem. 2010. "İstanbul'daki Iraklı Göçmenlerin Parçalı Eklemlenme Sürecinde Toplumsal Ağlar". Ss. 191-224 içinde *Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Danış, Didem ve Dilara Nazlı. 2018. "A Faithful Alliance Between the Civil Society and the State: Actors and Mechanisms of Accommodating Syrian Refugees in Istanbul". *International Migration* 57(2):143-57.
- Dinçer, Osman Bahadır, Vittoria Federici, Elizabeth Ferris, Sema Karaca, Kemal Kirişçi, ve Elif Özmenek Çarmıklı. t.y. "TURKEY AND SYRIAN REFUGEES: THE LIMITS OF HOSPITALITY". 44.
- Dönmez Kara, Canan Öykü. 2010. "Türkiye'de Sığınmacıların Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü". Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Duman, Betül ve Osman Alacahan. 2011. "Sosyal Sermaye/Güven Boyutunda Etniklik". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10(1):181-208.
- Duman Karaboğa, Özge. 2018. "Almanya'da Yaşayan Alevi Göçmenler". Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Durmaz, Ceren. 2018. "Ankara Yerelinde Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Projelerde Sivil Toplumun Yerel Yönetimlerle İşbirliği". Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.

- Düzgün, Aslı Nur. 2018. "Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Kadınların Savaş Öncesi Ve Sonrası Sahip Oldukları Sosyal Sermaye Değişiminin Araştırılması". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ela Özcan, E. Deniz. 2017. "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme". *İş ve Hayat Dergisi: Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika* (4):183-215.
- Eraydın, Gülse. 2017. "Migration, Settlement And Daily Life Patterns Of Syrian Urban Refugees Through Time Geography: A Case Of Önder Neighborhood, Ankara". Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Erden, Veysel Yiğit. 2018. "The Appeal Of Social Capital: Analyzing The Conceptualization Of The Concept". Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Programı.
- Erdoğan, Murat. 2015. *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. 1.Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, Murat. 2017. *Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erdoğan, Murat. 2018. *Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamının Çerçevesi*. 1.Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eren Yılmaz, Esra. 2016. "Kitlemel Akınlarda Geçici Koruma". içinde *Türkiye'deki Suriyeliler*, editör P. Yazgan. London: TransnationalPress.
- Ergun, Ayça. 2010. "Civil Society in Turkey and Local Dimensions of Europeanization". *Journal of European Integration* 32(5):507-22.
- Erman, Tahire. 2017. "Syrian Refugees in a Slum Neighbourhood: Poor Turkish Residents Encountering the Other in Önder Neighbourhood, Altındağ, Ankara". Ss. 99-130 içinde *Turkey's Syrians: Today and Tomorrow*, editör D. E. Utku, K. O. Unutulmaz, ve İ. Sirkeci. Transnational Press London.
- Erten, Rifat. 2015. "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 19(1):50.
- Eşki, Hülya. 2009. "Sosyal Sermaye-Önemi, Üretimi ve Ölçümü-Üzerine Bir Alan Araştırması". PhD Thesis, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Faist, Thomas. 2003. *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. 1.baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Faist, Thomas. 2010. *Diaspora and Transnationalism Concepts, Theories and Methods*. editör R. Bauböck ve T. Faist. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Field, John. 2008. *Sosyal sermaye*. 2. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

- FitzGerald, David Scott ve Rawan Arar. 2018. "The Sociology of Refugee Migration". *Annual Review of Sociology* 44(1):387-406.
- Flanigan, Shawn Teresa. 2018. "Advantages of Syrian Diaspora Aid to Refugees in Middle Eastern States Of The Global South". *Journal Of Muslim Philanthropy & Civil Society* 2(2):35-66.
- Garkisch, Michael, Jens Heidingsfelder, ve Markus Beckmann. 2017. "Third Sector Organizations and Migration: A Systematic Literature Review on the Contribution of Third Sector Organizations in View of Flight, Migration and Refugee Crises". *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 28(5):1839-80.
- Gözler Çamur, Elif ve Adil Çamur. 2018. "'Solidarity Rather than Charity' Reaching out Syrian Refugees in Izmir". *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters* 8:21.
- Granovetter, Mark S. 1977. "The Strength of Weak Ties". Ss. 347–367 içinde *Social networks*. Elsevier.
- Güçer, Mehmet, Sema Karaca, ve Osman Bahadır Dinçer. 2013. *Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı, Suriyeli Mülteciler: Alan Araştırması*. Tandoğan, Ankara: USAK.
- Güran Yiğitbaşı, Kübra. 2016. "Medya ve Mültecileri Sivil Toplum Üzerinden Okumak: Mülteci-Der Örneği". *Marmara İletişim Dergisi* (25):53-53.
- Gürel Üçer, Zeynep Aslı, Seher Özkazanç, ve Zeynep Atılğan. 2018. "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Kente Uyumunu: Ankara Siteler'de İstihdama Katılım". *Journal of International Scientific Researches* 3(2):610-24.
- de Haas, Hein. 2010. "The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(10):1587-1617.
- İçduygu, Ahmet. 2012. *Turkey and International Migration, 2012-13*. Migration Research Center at Koç University.
- İçduygu, Ahmet. 2015. *Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- International Crisis Group. 2018. *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak*. Avrupa Raporu N°248. Belgium: International Crisis Group.
- IOM. 2009. "Göç Terimleri Sözlüğü" editör R. Perruchoud. *Göç Terimleri Sözlüğü*.
- Işık, Hilal. 2018. "Civil Society in the Refugee Assistance: The Case of IDA (Initiative Deutschunterricht für Asylbewerber/innen)". Yüksek Lisans Tezi, Europa-Universität Viadrina Frankfurt, Frankfurt.
- Kalaycı, Sami. 2014. *Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları*. İHH-İNSAMER.

- Karaca, Sema. 2017. *Sivil Toplum Diyaloğu Mültecilerin Uyumu Projesi Türkiye’de Mültecilerin Entegrasyonu: İhtimaller ve Mevcut Kapasite*. Ankara: İGAM.
- Karataş, Kasım, Filiz Demiröz, Edip Aygüler, Mustafa Çağrı Ayalp, ve Cemre Bolgün. 2018. *Türk Kızılayı Ankara Toplum Merkezinden Hizmet Alan Suriyeliler: Sorun, Gereksinim, Beklenti ve Kurum Memnuniyetleri*. 20777. Ankara: Türk Kızılayı Derneği.
- Karpat, Kemal H. 2013. *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. 2.Baskı. İstanbul: TİMAŞ.
- Kartal, Bilhan. 2018. “Türkiye’ye Yönelik Suriyeli Göçünün Çok Yönlü Doğasına Giriş”. içinde *Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği*. United Kingdom: CEEOL.
- Kavas, Asmin, İlderya Avşar, ve Omar Kadkoy. 2019. *İstanbul’da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gittoları*. Ankara: TEPAV.
- Kaya, Ayhan. 2016. *Syrian Refugees and Cultural Intimacy in Istanbul: “I Feel Safe Here!”* 2016/59. Robert Schuman Centre for Advanced Studies Global Governance Programme.
- Kaya, Ayhan. 2017. “İstanbul, Mülteciler için Cennet mi Cehennem mi? Suriyeli Mültecilerin Kentsel Alandaki Halleri”. *Toplum ve Bilim* (140):232.
- Kaya, Mahmut. 2015. “Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye’de Yaşamak”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 9(Number: 39):263-263.
- Keyman, E. Fuat. 2004. “Avrupa’da ve Türkiye’de Sivil Toplum.”
- Keyman, E. Fuat ve Ahmet İcduygu. 2003. “Globalization, Civil Society and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses”. *Citizenship Studies* 7(2):219-34.
- Kirişçi, Kemal. 2014. *Syrian Refugees and Turkey’s Challenges: Going Beyond Hospitality*. Brookings.
- Kirişçi, Kemal ve Sema Karaca. 2015. “Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları”. Ss. 295-314 içinde *Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları*, editör M. M. Erdoğan ve A. Kaya. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kutlu, Zümray. 2015. *Bekleme Odasından Oturma Odasına -Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme*. Anadolu Kültür-Açık Toplum Vakfı.
- Lee, Everett S. 1966. “A Theory of Migration”. *Demography* 3(1):12.

- Lee, Young-joo ve Seong-Gin Moon. 2011. "Mainstream and Ethnic Volunteering by Korean Immigrants in the United States". *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* 22(4):811-30.
- Lin, Nan. 2001. "Building a Network Theory of Social Capital". Ss. 3-30 içinde *Social capital: theory and research, Sociology and economics*. New York: Aldine de Gruyter.
- Mackreath, Helen ve Gülfer Şevin Sağnıç. 2017. *TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM VE SURİYELİ MÜLTECİLER*. İstanbul: Yurttaşlık Derneği.
- Mardin, Şerif. 2006. *Türkiye'de Toplum ve Siyaset MAKALELER 1*. 13. baskı. editör M. Türköne ve T. Önder. Cağaloğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, ve J. Edward Taylor. 1993. "Theories of International Migration: A Review and Appraisal". *Population and Development Review* 19(3):431-66.
- Mercan Sarı, Rahime. 2018. "Irak'tan Türkiye'ye Göç Etmek Zorunda Kalan Türkmenler Üzerine Bir Araştırma: Ankara Örneği". Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Orhan, Oytun ve Sabiha Senyücel Gündoğar, ed. 2015. *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi : Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı.
- Özdemir, Dr Aytül Ayfle. 2008. "Sosyal Ağ Özellikleri Bakış Açısıyla Sosyal Sermaye ve Bilgi Yaratma İlişkisi: Akademisyenler Üzerinde Yapılan Bir Alan Araştırması". *Sosyal Bilimler Dergisi* 8(2):22.
- Özen, Şükrü ve Zuhul Aslan. 2006. "İçsel ve Dışsal Sosyal Sermaye Yaklaşımları Açısından Türk Toplumunun Sosyal Sermaye Potansiyeli: Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi (Ostim) Örneği". *Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal/Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6(12):130-61.
- Özer, Y. Yeşim, Z. Özde Ateşok, ve Ayşegül Komsuoğlu. 2016. "Türkiye'nin Göçmen ve Mültecilere Yönelik Eğitim Politikalarının Dönüşümü". Ss. 147-72 içinde *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*, editör A. Esen ve M. Duman. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Petersen, William. 1958. "A General Typology of Migration". *American Sociological Review* 3(23):256-66.
- Portes, Alejandro. 1998. "Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology". (24):1-25.

- Portes, Alejandro ve Julia Sensenbrenner. 1993. "Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action". *American Journal of Sociology* 98(6):1320-50.
- Portes, Alejandro ve Erik Vickstrom. 2011. "Diversity, Social Capital, and Cohesion". *Annual Review of Sociology* 37(1):461-79.
- Putnam. 1995. "Bowling alone: America's declining social capital". *Journal of Democracy* (6):65-78.
- Putnam, Robert D. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Putnam, Robert D. 2007. "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-First Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture". *Scandinavian Political Studies* 30(2):38.
- Ravenstein, Ernst Georg. 1885. "The Laws Of Migration". *Journal of Statistical Society of London* 48(2).
- Ritzer, George ve Jeffery Stepnisky. 2014. *Sosyoloji Kuramları*. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Sağıroğlu, Ali Zafer. 2016. "Türkiye'de Merkezi Göç Yönetimi". içinde *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*, editör A. Esen ve M. Duman. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Sargut, A. Selami. 2006. "Sosyal Sermaye: Yapının Sunduğu Bir Olanak mı, Yoksa Bireyin Amaçlı Eylemi mi?" *Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal/Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6(12):1-13.
- Sayğan Tunçay, Sahra, Pınar Süral Özer, ve Güler Tozkoparan. 2015. "Yerel Yazında Sosyal Sermaye Araştırmaları: Odaklar ve Boşlukların Sosyal Ağ Analizi ile İncelenmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi* 16(2):71-71.
- Stouffer, Samuel A. 1940. "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance". *American Sociological Review* 5(6):845.
- Sunata, Ulaş ve Salih Tosun. 2018. "Assessing the Civil Society's Role in Refugee Integration in Turkey: NGO-R as a New Typology". *Journal of Refugee Studies*.
- Şan, Mustafa Kemal ve Rıdvan Şimşek. 2011. "Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel - Sosyolojik Arkapları". 23.

- Tilly, Charles. 1990. "Transplanted Networks". Ss. 79-95 içinde *Immigration Reconsidered: History, Sociology and Politics*, editör V. Yans-McLaughlin. New York: Oxford University Press.
- Topçu, Emel ve Sevgi Kurtulmuş. 2016. "Solidarity with Syrian Immigrants with the Power of Islamic Beliefs and Volunteerism". Ss. 139-45 içinde *Turkish Migration 2016 Selected Papers*, editör D. Eroğlu, J. H. Cohen, ve İ. Sirkeci. London: Transnational Press London.
- Türk, Gül Dilek. 2016. "Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme". *Marmara İletişim Dergisi* (25):145-145.
- Van Hear, Nicholas. 1998. *New Diasporas: The Mass Exodus, Dispersal and Regrouping of Migrant Communities*. London: UCL Press.
- Walseth, Kristin. 2008. "Bridging and Bonding Social Capital in Sport—Experiences of Young Women with an Immigrant Background". *Sport, Education and Society* 13(1):1-17.
- Woods, Auveen ve Nihal Kayalı. 2017. *Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü*. İstanbul Politikalar Merkezi.
- Woolcock, Micheal. 2001. "The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes". *Canadian Journal of Policy Research* 2(1):1-17.
- Yaman, Ahmet. 2016. "Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi". *Göç Araştırmaları Dergisi* 2(3):34.
- Yılmaz, Halim. 2013. *Türkiye'de Suriyeli Mülteciler - İstanbul Örneği - Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler*. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği.

EK-1. SURİYELİ SİĞİNMACI GÖRÜŞME SORULARI

- 1) Yaşınız kaçtır?
- 2) Eğitim durumunuz nedir?
- 3) Medeni durumunuz nedir?
- 4) Ankara'ya nereden ve nasıl geldiniz?
- 5) Suriye'de ne iş yapıyordunuz, nasıl geçiniyordunuz?
- 6) Suriye'de ailenizin aylık geliri ne kadardı?
- 7) Türkiye'de ne iş yapıyorsunuz, nasıl geçiniyorsunuz?
- 8) Türkiye'de ailenizin aylık geliri ne kadardır?
- 9) Suriye'de maddi birikimleriniz ne düzeydeydi(ev, arsa, tarla veya araç vs.)?
- 10) Türkiye'de maddi birikimleriniz ne düzeyde değişti?
- 11) Türkiye'ye gelince sosyal yaşantınızda nasıl değişimler oldu?
- 12) Türkiye'ye gelmeden önce Türkçe bilgi düzeyiniz nedir?
- 13) Türkiye'ye geldikten sonra Türkçe bilgi düzeyinizde değişim nedir, nasıl öğrendiniz?
- 14) Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye hakkında neler biliyordunuz, kimleri tanıyordunuz?
- 15) Ankara'da şu an ailenizden, akrabalarınızdan, eski komşu ve arkadaşlarınızdan kimler var?
- 16) Suriye'de halen ailenizden, akrabalarınızdan, eski komşu ve arkadaşlarınızdan kimler var?
- 17) Düzenli olarak gittiğiniz bir sosyal etkinlik var mıdır, ne sıklıkla gidiyorsunuz?
- 18) Yaşadığınız bölge dışında nerelere gidiyorsunuz?
- 19) Türkiye'ye geldikten sonra kimler size ve ailenize maddi yardımlarda bulundu?
- 20) Türkiye'ye geldikten sonra kimler sizi bilgilendirdi, size yeni bilgiler öğretti?(ev, iş, Türkiye'de resmi işlemler vs .hakkında)
- 21) STK'ya nasıl ulaştınız ve neden bir STK'ya gelme ihtiyacı hissettiniz?
- 22) Bu iletişimde ilk anda neler bu ilişkinin başlamasında sizi olumlu yönde etkiledi neler ters veya olumsuz etkilere sebep oldu?
- 23) Ne kadar süredir ve ne sıklıkla STK'ya geliyorsunuz?
- 24) STK'ya geldikten sonra hayatınızda neler değişti veya değişmesini bekliyorsunuz?

- 25) Bir STK'ya giden başka hangi Suriyelileri tanıyorsunuz, onların hayatında neler değişti?
- 26) STK'da yeni arkadaşlarınız oldu mu? STK dışında arkadaşlarınız kimlerdendir?(Suriyeli, Türk vs.)
- 27) STK'da çalışan/gönüllüleriyle ilişkileriniz nasıl? (Arkadaş olarak veya ailece başka görüşüyor musunuz?)
- 28) STK çalışan/gönüllüleriyle özel hayatınıza dair bilgiler ve sorunlar paylaşıyor musunuz? Neler hakkında paylaşıyorsunuz? (maddi yardım, ikamet, iş ve kişisel problemleri)
- 29) STK'da öğrendiğiniz bilgileri diğer Suriyelilerle paylaşıyor musunuz ve nasıl paylaşıyorsunuz?
- 30) STK ile Devlet Kurumu arasındaki farkları biliyor musunuz? Nelerdir?
- 31) Devlet kurumlarına gittiğinde neler yaşıyorsunuz ve bunun için STK'dan yardım istiyor musunuz?
- 32) Yurtdışından size yardımcı olan veya yardım ettiğiniz kimse var mı? Ne tür yardımlar alıyorsunuz veya gönderiyorsunuz?
- 33) STK'lar Türkiye Toplumunu ile Suriyeliler arasında bir köprü müdür?
- 34) Gelecek adına girdiğiniz etkileşimlerin sonuçlarının neler olacağını düşünüyorsunuz?

EK-2. SURIYELİ SİĞINMACI GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

“Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Kültürel Uyum Sorunları Üzerine Bir Araştırma: Ankara Örneği” konulu bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı kapsamında, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ’nin akademik danışmanlığında yürütülen bir yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu form, katılımcıları çalışma hakkında bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmanın amacı, Suriye iç savaşıyla beraber Türkiye’ye göç eden Suriyeli sığınmacıların Ankara’ya nasıl göç ettikleri ve göç süreci sonrasında yaşadıkları sorunlar hakkında derinlemesine bilgi ortaya koymaktır. Ankara’daki Suriyeli sığınmacıların sosyo-kültürel uyum sorunları hakkında güncel ve ayrıntılı bilgilerin yanı sıra Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK’ların çalışan/gönüllülerinden Suriyeliler hakkında bilgi elde edilecek olması çalışmanın literatüre yapacağı katkı açısından çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Çalışmanın alan araştırması bölümünün gerçekleştirilebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon izni alınmıştır. Bunun yanında hizmet aldığınız STK(vakıf-dernek)’dan araştırmanın yapılabilmesi için uygulama izni alınmıştır.

Çalışmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayalı olup, çalışmaya katıldıktan sonra da çalışmanın herhangi bir aşamasında istediğiniz takdirde vazgeçme imkânınız bulunmaktadır. Bu durum tarafınıza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Bu çalışmaya katılmaya onay vermeden önce veya çalışmaya katıldıktan sonra sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllüler ile mülakat yapılması planlanmaktadır. Mülakat sürecinde ses kayıt cihazı kullanılmayacaktır. Çalışmadan elde edilecek veriler bilimsel amaçla kullanılacaktır. Bu nedenle sorulara doğru cevap vermeniz çalışmanın bilimselliği açısından çok önemlidir. Araştırma sonuçlarında kesinlikle isimler kullanılmayacaktır. Bundan dolayı lütfen isimlerinizi yazmayın. Araştırma tamamlanmadan önce de isterseniz mülakat yoluyla vermiş olduğunuz bilgilerin kullanılmamasını isteyebilirsiniz. Araştırmaya katılım konusunda sormak istediğiniz herhangi bir soru varsa lütfen belirtiniz. Ayrıca araştırma sürecinde ve araştırma bittikten sonra da sorumlu araştırmacı Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ’ye 0553-307-0729 numaralı telefondan veya

gelekci@hacettepe.edu.tr e-posta adresinden ulaşarak soru sorabilir ve araştırmanın sonuçlarıyla ilgili bilgi edinebilirsiniz.

Katılımcının:

Ad, Soyadı

Adres:

Tarih

İmza

Araştırmacı:

Adı, soyadı: Prof.Dr. Cahit Gelekçi

Adres: Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Beytepe/Ankara

Tel: 0312 297842

Eposta: gelekci@hacettepe.edu.tr

Tarih:

İmza:

Yardımcı Araştırmacı:

Adı, soyadı: İsmail Sizer

Adres: İstasyon Mah. 2304 Sok. Akman Apt. No:1/9 Etimesgut/ANKARA

Tel: 05535828399

Eposta: İsmailsizer2013@gmail.com

Tarih:

EK-3. STK ÇALIŞANI GÖRÜŞME SORULARI

- 1) Yaşınız kaçtır?
- 2) Eğitim durumunuz nedir?
- 3) Medeni durumunuz nedir?
- 4) STK'nın kuruluş tarihi ne zamandır?
- 5) STK'nın faaliyette bulunduğu hedef grubu ve amacı nedir?
- 6) STK'nın faaliyet türleri nelerdir?
- 7) STK'nın bağış kaynakları nelerdir?
- 8) STK'nın çalışan/gönüllü sayısı ve kaynağı nedir?
- 9) Suriyeli Sığınmacı sizin için kimdir?
- 10) Suriyeliler Ankara'ya nereden ve nasıl geldiler?
- 11) İletişim halinde bulunduğunuz Suriyeli grubun gelir düzeyleri nedir?
- 12) İletişim halinde bulunduğunuz Suriyeli grubun mesleki durumları nedir?
- 13) İletişim halinde bulunduğunuz Suriyeli grubun Türkçe bilgi düzeyi nedir?
- 14) İletişimde bulunduğunuz Suriyelilerin düzenli olarak gerçekleştirdiği sosyal etkinlikler nelerdir?
- 15) Suriyeli sığınmacıların aileleri, akrabaları ve hemşehrileri nerelerde yaşamaktadır?
- 16) STK çalışan/gönüllüleri Suriyelilerle ilk olarak nasıl etkileşime geçiyor?
- 17) Bu etkileşimde ilk anda neler bu ilişkinin başlamasında olumlu etki yaparken neler ters ve olumsuz tepkilere yol açıyor?
- 18) STK kalıcı bir kitleye mi yoksa sürekli değişen bir kitleye mi hitap ediyor?
- 19) Suriyeliler sizin STK'nıza gelmekle bireysel olarak neler kazanıyor, hayatlarında ne değişiyor?
- 20) Faaliyetleriniz STK'ya gelmeyen Suriyelilerin hayatında neler değiştiriyor ve faaliyetlere gelmeyenler için neler yapıyorsunuz?
- 21) Suriyeliler sizin STK'nıza gelmekle ne tür bilgiler ediniyor ve Suriyeli mülteci grubuna genel anlamda bir bilgi akışı sağlanabiliyor mu?
- 22) Kurduğunuz ilişkiler profesyonel ilişkiler mi yoksa bu ilişkilerin ötesinde kişisel/şahsi ilişkiler geliştirebiliyor musunuz? Bunun örnekleri var mı? (arkadaşlık ve ailece görüşmeler gibi)

- 23) Suriyeliler sizinle özel hayatlarına dair bilgiler ve sorunlar paylaşıyorlar mı? Neler paylaşıyorlar? (maddi yardım, ikamet, iş ve kişisel problemleri)
- 24) Suriyelilerin diğer kurum ve kuruluşlarla(kamu kurum kuruluşları/yerel yönetimler vs.)geliştirdikleri ilişkilerde sizin rolünüz nedir?
- 25) STK ile ilişki kuran Suriyeliler STK ile Devlet Kurumu arasında ki fark hakkında neler biliyor?
- 26) Sizi bir devlet yetkilisi olarak mı görüyorlar yoksa farkı ayırt edebiliyorlar mı?
- 27) Suriyeliler STK Çalışan/Gönüllülerini Türkiye’de yaşayan diğer insanlardan ayıran özellikleri fark edebiliyorlar mı?
- 28) STK’nız yurtdışından yardım alıyor mu veya yurtdışına yardım gönderiyor musunuz?
- 29) İletişim halinde olduğunuz Suriyeli Grubun yurtdışında bağlantıları var mıdır? Nelerdir?
- 30) STK’lar Türkiye Toplumunu ile Suriyeliler arasında bir köprü müdür?
- 31) Gelecek adına girdiğiniz etkileşimlerin sonuçlarının neler olacağını düşünüyorsunuz?

EK-4. STK ÇALIŞANI GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

“Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Kültürel Uyum Sorunları Üzerine Bir Araştırma: Ankara Örneği” konulu bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Programı kapsamında, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ’nin akademik danışmanlığında yürütülen bir yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu form, katılımcıları çalışma hakkında bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmanın amacı, Suriye iç savaşıyla beraber Türkiye’ye göç eden Suriyeli sığınmacıların Ankara’ya nasıl göç ettikleri ve göç süreci sonrasında yaşadıkları sorunlar hakkında derinlemesine bilgi ortaya koymaktır. Ankara’daki Suriyeli sığınmacıların sosyo-kültürel uyum sorunları hakkında güncel ve ayrıntılı bilgilerin yanı sıra Suriyelilere yönelik faaliyet gösteren STK’ların çalışan/gönüllülerinden Suriyeliler hakkında bilgi elde edilecek olması çalışmanın literatüre yapacağı katkı açısından çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Çalışmanın alan araştırması bölümünün gerçekleştirilebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon izni alınmıştır. Bunun yanında faaliyette bulunduğunuz STK(vakıf-dernek)’dan araştırmanın yapılabilmesi için uygulama izni alınmıştır.

Çalışmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayalı olup, çalışmaya katıldıktan sonra da çalışmanın herhangi bir aşamasında istediğiniz takdirde vazgeçme imkânınız bulunmaktadır. Bu durum tarafınıza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Bu çalışmaya katılmaya onay vermeden önce veya çalışmaya katıldıktan sonra sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllüler ile mülakat yapılması planlanmaktadır. Mülakat sürecinde ses kayıt cihazı kullanılmayacaktır. Çalışmadan elde edilecek veriler bilimsel amaçla kullanılacaktır. Bu nedenle sorulara doğru cevap vermeniz çalışmanın bilimselliği açısından çok önemlidir. Araştırma sonuçlarında kesinlikle isimler kullanılmayacaktır. Bundan dolayı lütfen isimlerinizi yazmayın. Araştırma tamamlanmadan önce de isterseniz mülakat yoluyla vermiş olduğunuz bilgilerin kullanılmamasını isteyebilirsiniz. Araştırmaya katılım konusunda sormak istediğiniz herhangi bir soru varsa lütfen belirtiniz. Ayrıca araştırma sürecinde ve araştırma bittikten sonra da sorumlu araştırmacı

Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ'ye 0553-307-0729 numaralı telefondan veya gelekci@hacettepe.edu.tr e-posta adresinden ulaşarak soru sorabilir ve araştırmanın sonuçlarıyla ilgili bilgi edinebilirsiniz.

Katılımcının:

Ad, Soyadı

Adres:

Tarih

İmza

Araştırmacı:

Adı, soyadı: Prof.Dr. Cahit Gelekçi

Adres: Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Beytepe/Ankara

Tel: 0312 297842

Eposta: gelekci@hacettepe.edu.tr

Tarih:

İmza:

Yardımcı Araştırmacı:

Adı, soyadı: İsmail Sizer

Adres: İstasyon Mah. 2304 Sok. Akman Apt. No:1/9 Etimesgut/ANKARA

Tel: 05535828399

Eposta: İsmailsizer2013@gmail.com

Tarih:

İmza:

EK-5. ORJİNALLİK RAPORU

 <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; text-align: center;"> <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p> </div>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 24/06/2019</p> <p>Tez Başlığı : Ankara'daki Suriyeli Sosyal Sermayesinin Oluşum Süreci</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 143 sayfalık kısmına ilişkin, 24/06/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4 'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <div style="text-align: right; margin-top: 20px;"> <p style="text-align: center;">24.06.2019 Tarih ve İmza</p> </div> <p>Adı Soyadı: İsmail Sizer _____</p> <p>Öğrenci No: N14237116 _____</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyoloji _____</p> <p>Programı: Sosyoloji _____</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center; margin-top: 20px;"> UYGUNDUR. Prof.Dr.Cahit Gelekçi (Unvan, Ad Soyad, İmza) </p>

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIOLOGY DEPARTMENT

Date: 24/06/2019

Thesis Title : The Process of the Formation of the Syrian Social Capital in Ankara

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 24/06/2019 for the total of 143 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 4 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

24.06.2019
Date and Signature

Name Surname: Ismail Sizer

Student No: N14237116

Department: Sociology

Program: Sociology

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Cahit Gelekçi
(Title, Name Surname, Signature)

EK-6. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 27.02.2019 19:21
Sayı: 35853172-300-E.00000478360

E.000004-8360

Sayı : 35853172-300
Konu : İsmail SİZER Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 14.02.2019 tarihli ve 12908312-300/00000461209 sayılı yazı

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencilerinden **İsmail SİZER**'in Prof. Dr. Cahit GELEKÇİ danışmanlığında hazırladığı "Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Kültürel Uyum Sorunları Üzerine Bir Araştırma: Ankara Örneği" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 19 Şubat 2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur..

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör V.

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 981023Pol-4d84-4006-84B8-211668358f6786b1kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFBİ

